

Founder President

Barrister A. R. Antulay

KONKAN UNNATI MITRA MANDAL'S
VASANTRAO NAIK COLLEGE OF ARTS & COMMERCE

Late. Barrister A. R. Antulay Educational Campus,
Murud - Janjira, Dist- Raigad, 402401 (MS).
Reaccredited With 'B' Grade by NAAC

ICSSR SPONSORED

One Day National Seminar on *Relevance of Tourism and its impact in Development in emerging economy of India with special reference to Maharashtra*

*"Relevance of Tourism and its impact in
Development in emerging economy of India with
special reference to Maharashtra"*

On Saturday 29th July 2017

Special Issue of an International
**SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR
INTERDISCIPLINARY STUDIES**

Impact Factor SJIF (2016) - 6.177
UGC Approved Sr. No. 45269, ISSN- 2319-4766

CONVENER & COORDINATOR

Dr. S. P. Rangonwala,
Principal, V N College, Murud - 402401
Web-Site: vncaij.edu.in
E-mail: vrnaikcollege@gmail.com

Principal
V N College, Murud
V N College, Murud

COPYRIGHT © AUTHORS, JULY 2017

ISSN : 2319 - 4766

IMPACT FACTOR SJIF (2016) - 6.177

SPECIAL ISSUE ON ISSUES OF "RELEVANCE OF TOURISM AND ITS IMPACT IN DEVELOPMENT IN EMERGING ECONOMY OF INDIA WITH SPECIAL REFERENCE TO MAHARASHTRA"

JULY-SEPT, 2017, VOLUME - 6, ISSUE - 34

Disclaimer: We do not warrant the accuracy or completeness of the information, text, graphics, links or other items contained within these articles. We accept no liability for any loss, damage or inconvenience caused as a result of reliance on such content. Only the author is the authority for the subjective content and may be contacted. Any specific advice or reply to query on any content is the personal opinion of the author and is not necessarily subscribed to by anyone else.

Warning: No part of this book shall be reproduced, reprinted, or translated for any purpose whatever without prior written permission of the Editor. There will be no responsibility of the publisher if there is any printing mistake. Legal aspect is in Murud - Janjira, Raigad jurisdiction only in Favor of Editor in Chief.

This Special Issue on "Relevance of Tourism and its impact in Development in emerging economy of India with special reference to Maharashtra"

PUBLISHED & PRINTED BY

SCHOLARLY RESEARCH JOURNALS

TCG'S Sai Datta Niwas, D - Wing, F.No-104, Near Telco Colony,

Jambhulwadi Road, Datta Nagar, Ambegaon (Kli), Pune-46

website- www.srjis.com, Email- editor@srjis.com

Principal
Kholaswar Mahavidyalaya
Kholaswar, Dist. Solapur
Maharashtra

INDEX

SR NO	TITLE & AUTHOR NAME	PAGE NO
1	HISTORY AND TOURISM IN INDIA <i>Dr. Anand A. Desai</i>	1-1
2	HISTORY, LITERATURE AND TOURISM: AN OVERVIEW <i>Dr. Ananta S. Padmanab & Dr. Gajpati Gatti</i>	4-6
3	HISTORY OF TOURISM: IMPACTS OF TOURISM ON S&T TO ECONOMIC OUTLOOK <i>Dr. Anant Sureshchandra D. Mohare</i>	7-8
4	PUNE AS A TOURIST PARADISE <i>Dr. Nalin Arunach Waglmare</i>	9-14
5	HISTORY OF FOOD CULTURE OF RAIGAD DISTRICT WITH SPECIAL REFERENCE TO SPICES PREPARATIONS AND ITS UTILISATION IN THE DEVELOPMENT OF ECO-TOURISM <i>Mehul Patil</i>	15-18
6	POTENTIAL OF HISTORICAL TOURIST PLACES IN RATNAGIRI DISTRICT <i>Prof. Prasad Suresh Bhagwat</i>	19-23
7	HISTORICAL PLACES IN PUNE CITY AS A TOURIST VIEW <i>Dr. Jahnabi Bhosale</i>	24-28
8	KUDA CAVES: HERITAGE TOURIST RECOURSE SITE IN RAIGAD DISTRICT <i>Dr. Jankarjan K. Kamble</i>	29-32
9	SPIRITUAL TOURISM IN PUNE CITY <i>Mrs. Seema Bhosale & Mr. Jadhav Rohan</i>	33-37
10	SELECTED HISTORICAL AND GLORIOUS TOURIST PLACES IN MAHARASHITRA <i>Muneshwar G D</i>	38-40
11	HERITAGE SITES IN MAHARASHITRA <i>Prof. Pradeep Mohan Kamble</i>	41-43

Principal
Kholashti Mahavidyalaya
Ambajogai
Dist. Solapur
Maharashtra

HISTORY AND TOURISM IN INDIA

Dr. Mukund A. Devarshi, Head, Department of History, Kholeshwar Mahavidyalaya, Ambajogga
Dist. Beed. E-mail: dr.devarshima@gmail.com

There are a number of industries that play a vital role in the national development. Tourism has emerged as the largest global industry in the 20th century and is projected to grow even faster during the current century. Tourism is considered as a significant factor in the economy of many nations. Tourism has contributed to increase awareness about conservation of the environment and the cultural heritage. Tourism is the fastest growing industry in modern world. People have always travelled to distant parts of the world to see monuments, arts and culture, taste new cuisine etc. The term tourist was firstly used as official term in 1937 by the League of Nations. Tourism is one of the world's major economic success stories, like time, that has no beginning or end. It is a phenomenon that has been created and is difficult to define because of its complexity. With the Babylonian invention of money and the development of trade in 4000 BC, travel and tourism were invented. Not only were the Babylonians the first to grasp the idea of money and use it in business transactions, but according to Goeldner and Brent Ritchie (2006), they founded the travel business. People could now pay for transportation and accommodation with money or barter. Beginning in 2700 BC, the Egyptians started building pyramids as elaborate burial tombs, including the step Pyramid of Djoser, the Sphinx and pyramid at complexes Giza and Abusir. So wonderful were these tombs that they attracted large number of visitors.

History of Indian Tourism: India is a centre of two ancient civilizations of the world that are Indus valley civilization, and the Aryan civilization. Tourism development in India started in the early sixties. The best way to introduce India as a tourist destination to foreigners is that 'India is a country of all seasons and all reasons'. India's tourism resources have always been considered immense. The geographical features are diverse, colourful and varied. As such the resource potential is so much that it can cater to all kinds and tastes of tourists. Tourism in India has started from Ancient times. It existed as an industry in the informal sector in ancient times and was indulged in by all classes of people. Mark Twain aptly remarked about India on 'India' [National Tourism Policy 2002] that "India is one country that is endowed with an imperishable interest for alien prince and alien peasant, for the lettered and the ignorant, the wise and the fool, the rich and the poor, the bonded and the free - one land that all men desire to see and once seen, by even a glimpse, would not give the glimpse for all the shows of all the rest of the globe combined." The unity of India lies in its diversity - people bound together by centuries of common traditions, faith and philosophy (Pran Nath, Sushma 1993). Indian tourism has recorded a considerable growth from 1990s in terms of both international and domestic tourists arrivals [Honnappa, Ramakrishna 2006]. The ministry of Indian tourism has launched a new programme called 'Athithi Devo Bhavah' which means guest is god. The inspiration behind this expression is to respect because; respect has always been an essential part of Indian soul. Tourism, which is the third largest foreign exchange earner in India, has started gaining prominence to the public agenda only in recent years. Many countries in the world are relying on tourism as one of the fastest growing sectors. In the Chief Ministers' conference held on October 2001 [National Tourism Policy 2002] the Prime Minister of India, Shri. Atal Bihari Vajpayee had stated that "Tourism is a major phenomenon of economic growth in major parts of the world. Many countries have transformed their economies using the tourism potential the fullest tourism has the potential to create different types of employment in various sectors - from the most specialized to the unskilled and what the world needs is the generation of massive productive employment opportunities." Tourism in India has

(Signature)
Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
Ambajogga

strong relevance to economic development and employment generation. It creates huge employment opportunities, provides equitable distribution of wealth, helps to acquire the much needed foreign exchange, and brings out a speedy development and improvement of infrastructural facilities. Developing countries have given a special importance for the development of tourism, for it is the main source of earning foreign exchange, thereby the economic status of the country goes up [Honnappa, Ramakrishna 2006]. Tourism is one of the few industries which generates high levels of economic output, with minimum investments and has immense socioeconomic development potential. Indian tourism industry has recorded a phenomenal growth particularly from 1990's in terms of both international and domestic visitor arrivals.

Tourism in India: India's glorious traditions and rich cultural heritage are closely related with the development of tourism. Its magnificent monuments attract a large number of tourists from all over the world. The natural surroundings, the architectural masterpieces, the music, dance, paintings, customs and languages all these go to make India as tourist paradise. In ancient India, there were no travel formalities for travelling in the period of Chandragupta - II, and that time the famous Chinese pilgrim Fa Hien travelled between A.D. 401 and 410 without a passport. Even in the 3rd century B.C. a passport or *mudra* was essential, according to 27 Kautilya's Arthashastra, for all travelers. During the Vedic period, the tourists were accommodated at "dhams" or holy place of the country. There was a remarkable increase in the traveler coming to India, as a result of the discovery of the new sea route by Vasco - de - Gama. When Alexander the Great reached in India, he found well maintained roads lined with trees and wells, and rest houses. Along with the royal highway which is 1920 km long and 19 meters wide, men travelled in Chariots, palanquins, bullock-carts, on donkeys, horses, camels and elephants. During the British period, tourism in India becomes more organized. They built Dak Bungalows on the road side for the convenience of dak traveler. The finest of India's customs is as rich and diverse as its civilization. In Sanskrit literature the three famous words "Atithi Devo Bhava" means "the guest is truly god" are a dictum of hospitality in India. India is a storehouse of art, paintings; crafts appeared on pots found in the Indus valley civilization as early as the 3rd century B.C. The cave paintings of Ajanta and Ellora date back to the 1st to 5th century A.D. The British setup the Archaeological survey of India in the 19th century to document the wealth of material available in the country. Viewing Indian art and culture as an integral part of the century's heritage.

India is a land of great variety and contrast. Its unique cultural mystique, exotic heritage, aesthetic environment and outstanding natural resources have attracted international tourists. Tourism has emerged as one of India's important industry. Today tourism is a major source of foreign exchange earnings and employment. India is a huge market for tourism for outbound and inbound tourists.

Tourism in Maharashtra: Tourism in Maharashtra plays important role for the economic growth. Maharashtra is a land of rich culture, tradition and festivals and is a major trade and tourist destination of India, attracting thousands of tourists from across the world every year. As a result Maharashtra is the first state to declare "Tourism District" for the tourism development. Marathi is the language of Maharashtra. Sahyadri Mountain is the backbone of Maharashtra. Maharashtrian take great pride in their language and history, particularly the Maratha Empire; its founder Shivaji is considered a folk hero across India. There are many temples in Maharashtra, some of them being hundreds of years old, and are constructed in a fusion of architectural styles borrowed from North and South India. The temples also blend themes from Hindu, Buddhist and Jain cultures. The temple of Lord Vitthal at Pandharpur is the most important temple for the Varkari devotees of God. Other important religious places are the Ashtavinayaka temples of Lord Ganesh; Shirdi is famous for Shri Sai Baba, Bhimashankar which is one of the twelve Jyotirlingas (Lord Shiva temples). Ajanta, Ellora caves near Aurangabad and Elephanta caves near Mumbai are UNESCO World Heritage Sites and famous tourists attractions. Mughal architecture can be seen in the tomb of the wife of Aurangzeb, called

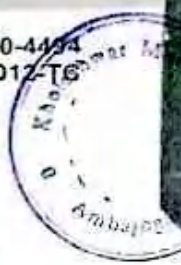
156
 Rajapalaya
 Mahavijayalaya
 Page 100
 उष-पताका

Ka Maqbara situated at Aurangabad. Maharaja Ranjit Singh's endowment saw the construction of a beautiful Gurudwara at Nanded around 1835 A.D. The Gurudwara features an imposing golden dome with intricate carving and a breath taking Gurudwara. Maharashtra, like other states of India, has its own folk music. The folk musical programme like Gondhal, Lavani, Bharud, Powada stands popular especially in rural areas. The state has a separate department for tourism, set up in 1969, but the Maharashtra State Tourism Development Corporation (MTDC), a government body to promote tourism was established in 1975. The offices of the MTDC's are located in most of the major cities of the state, and also outside state as in New Delhi, Goa and other places. There is opportunity to develop tourism industry on large scale in Maharashtra. The government of Maharashtra has shown keen interest to promote tourism activities in all over Maharashtra since 1989. Under the aegis of the corporation a number of tourist homes, resorts, and hotels operate from several tourist sites to accommodate visitors and provide information and also arrange guided tours. The corporation also organizes numerous festivals at some of the well-known tourist places like the culture and traditional performances, dance, and music providing visitors an opportunity to experience the land, its heritage, its people and their customs. Some of these festivals are the Ellora festival, The Pune Ganesh festival, The Gharapuri festival, Paryatan Mahotsav in Murud (Raigad) and others. Maharashtra contains a large number of sites of historical importance. Of these, some monuments also figure in the list of World Heritage Sites recognized by UNESCO. These sites are Ajanta, Ellora and Elephanta, providing support to the state's tourism initiatives; the Central Government has promised 50 crore worth of aid in Vidarbha for developing ecotourism and 25 crore to develop the tourism sector in Aurangabad. The construction of airport, Tourist Information Centers and other basic amenities are also in full swing. At the state level, with the active support of Hon. Chhagan Bhojbal, the Minister of Tourism and employment generating projects has been made possible. Maharashtra has 720 kms long coastline between the Western Ghats and the Arabian Sea, lay a host of hidden beaches and creeks. Only a few of them are known to the regular beach hopper. These solitary beaches, alongside the wild and verdant Western Ghats, are a quiet alternative to the more boisterous goan counterpart. During a drive between Mumbai, Ratnagiri, and Goa, one can spot dozens of unexplored beaches with white sand, turquoise blue sea and calm and cooperative people. There is no dearth of beautiful things to buy in Maharashtra: Kolhapuri-Saaj and Chappals, Paithani-Sari, Solapuri-Chaddar, Irkalisari, Sawantwadi-toys, Warli- Paintings etc. At the end, we can say that, tourism is one of the few industries which generates high levels of economic output, with minimum investments and has immense development potential. Indian tourism industry has recorded a phenomenal growth particularly from 1990's in terms of both international and domestic visitor arrivals. The efforts of the Government to develop tourism are noteworthy. These efforts have paid handsome dividend to the government by contributing to the growth of tourist arrivals and economic development.

References:

Bhalla A. K. "Tourism in India- History and Development". Sterling, New Delhi, 1978
 Charles R. Goeldner, J. R. Brent Ritchie, "Tourism: Principles, Practices, Philosophies" Published by Wiley (2006).
 Cooper C. "Tourism Principles and Practices". Pitman, London, 1973.
 Gathal S.S. "Etihasathya Shakhya" Kailash Publications, Aurangabad, 2015.
 Honnappa, H.C. and Ramakrishna, "Tourism Development and Its Impact on the Economy of the Karnataka Southern Economist, Vol-45, No. 14, 15, Nov- 2006.
 Prem Nath, Sushma. "Introduction to Travel and Tourism." Sterling Publishers Private Limited, 1993
 Singh A.P. "Conservation and Museum Techniques." New Delhi, 1947.
 National Tourism Policy 2002

ISSN 2320-4434
RNI No. MAHAUL03008/13/2012-TG

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Refereed Research Journal
UGC Approved

Special Issue - September 2017

म.शि.प्र.मंडळाचे

सुंदरराव सोळंके महाविद्यालय, माजलगाव आयोजित
आंतर्गविद्याशास्त्रीय राष्ट्रीय परिषदेचा विशेषांक

हुंडा-एक समस्या : आढाने व उपाय

दि. ११/०९/२०१७

बोडके बी.आर.
(संपादक)

डॉ. व्ही. पी. पवार
(प्राचार्य)
Principal
Kholshwar Mahavidyalaya
MB-1964

अनुक्रमणिका

सं.क्र.	प्रकरण	संशोधक	पृष्ठ क्र.
१	हुंदा ही समाज विप्लवी	डॉ. मंगू पाटील	१
२	हुंदा समाजोपी कारणे, परिणाम, वास्तव्य स्थिती व उपाय योजना	डॉ. शिवाजी शेंकर प्रा. वास्तव्य यंत्रणेच्या माहिती	२
३	हुंदा - सामाजिक समस्या व उपाययोजनीय वास्तव्ययोजनीय प्रकल्प	डॉ. एम. जे. शिंदे	३
४	पहिलेच समाजिकरण अर्थात समाजाने घेतलेल्या प्रकल्पाने केलेले कारणे पहिलेच उपाययोजनाचे संदर्भित	प्रा. इनामदार वी. जी.	१०
५	दरोज घणा एक व्यवहार (हिंदी) कर्जावर डॉ. के. विठ्ठल संदेशी	डॉ. राजेशी लक्ष्मण लखारे	१४
६	हुंदा सामाजिक समस्या व उपाय	प्रा. डॉ. मृणालीनी शेंकर	१६
७	हुंदा एक समाजोपी कारणे परिणाम व उपाय	प्रा. डॉ. नामदेव गौतम शेंकर	१८
८	हुंदा ऐतिहासिक पार्श्वभूमी	प्रा. पावले श्रीमती नामदेव	२१
९	हुंदासंबंधीत कारणांदरील उपाययोजना	प्रा. राणी जगज्जयाज लक्ष्मण	२३
१०	हुंदा घणा : कारणे, परिणाम व उपाययोजना	प्रा. डॉ. पुरी लाल कर्जाकर	२६
११	हुंदा पध्दतीमुळे शेतकऱ्यांवर होणाऱ्या परिणामाचा अभ्यास	प्रा. नि. वाराणसी श्रीकृष्ण बागल	३०
१२	अदिवासी समाजातील 'हुंदा पध्दती' : स्वल्प, कारणे व उपाय	प्रा. डॉ. ए. देवा द दीवदार	३२
१३	हुंदा पध्दती : स्वल्प, दुष्परिणाम व उपाय	प्रा. डॉ. मृणालीनी शेंकर	३७
१४	जल-व्यगीय पुरुषसत्ताक व्यवस्थेचे कारणे : हुंदा	प्रा. डॉ. मंगोती कर्जाकर	४१
१५	भारतीय समाजातील हुंदा समस्यांशी कारणे	प्रा. ब. जोराम फडके	४४
१६	सामुदायिक कार्याचे एकिकृततेने धोरण घेणे वी शोकाचिकित्सा	प्रा. डॉ. शीतल जगज्जयाज लखारे	४६
१७	हुंदापध्दतीने शोषा व न्यायसंबंधीत उपाययोजनांची शोकाचिकित्सा म्हणजे काय काय ह्याकडे दुर्लक्ष ही कार्ययोजना	डॉ. विनायककुमार शिंदेदार शेंकर	४८
१८	हुंदा : सामाजिक समस्या व उपाय	कु. उम्वला राजकुमार होंगराकर	५२
१९	हिंदी काव्या साहित्य में अभिव्यक्त दरोज समस्या	प्रा. डॉ. रमेश विनायक शेंकर	५५
२०	हुंदा : शिवाजीच्या अस्तित्वावरील प्रश्न	धनश्री पद्माकर कोबले	५९
२१	हुंदा प्रश्नातील विविध घटकांची भूमिका	कविता धनश्री कोबले	६३
२२	हुंदा प्रतिबंधक कायदा - १९६१	प्रा. डॉ. राजकुमार शेंकर	६७
२३	भारतातील हुंदा पध्दतीची कारणे दुष्परिणाम व त्यावरील उपाय	प्रा. डॉ. एस. पी. गणपत	७१

सक्तिच्या दानाचे रूप आले आहे. स्त्रीला केवळ उपभोगाची वस्तू मानून तीला समाजात दुय्यम स्थान दिले जात आहे. हळूहळू, नानूक, भावनिक, दुर्गाभूमाता असे विरुद्धे लावून तीला सुरक्षित ठेवण्याच्या भावनेतून कुटुंबात दयावाखाळीने काळजी घेतली जाते. आणि विवाह सारख्या प्रसंगातून अवाजवी हुंडा उकळला जात आहे. आजही समाजात अशा प्रकारचे प्रसंग आहेत. आहे का, मुलगी जन्माला येणे पूर्व जन्माचे पाप आहे अशी भावना पालकांच्या मनात निर्माण झाली आहे. अनेक मुली पाहुण जेव्हा मुलगा एखादी मुलगी पसंत करतो तेव्हा तो लग्नात काय देणार, लग्नात किती पैसे देणार, जेवणावळी, दागिने, भांडी-कुंडी, आणि या सर्वांचा व्यवहार ठरवतो. येथेच हुंड्याचा प्रश्न उभा राहतो. ही व्यवहारी दृष्ट्या हुंड्यांच्या नावाखाली ठरवली जाते.

अलिकडच्या काळात हुंडा या समस्येने अतिशय उग्र स्वरूप धारण केलेले आहे. हुंडा म्हणून लाखांच्या घन नगदी पैसा, जमीन, वडीलांच्या संपत्तीतील हिस्सा, गाडी, मोटार, वारसा हक्काची व्यवस्था, घर, फ्लॅट, पॉलिश्री इ. स्वरूपात देवाण-घेवाण केली जाते. या सर्व परिक्षातून मुलीचा विवाह होवूनही लग्नानंतर अपत्य जन्माला न येणे, मुलगा न होणे, नोकरीला पैसा वा नोकरी जाणे, घरातील व्यक्तीचे अजारपण अशाही वेळी पैशाची मागणी करून मुलीचा छळ केला जातो. अगदी लग्न जमावण्यापासून ते मुलबाळ होईपर्यंत किंबहुना मुलांच्या जन्मानंतरही अशा पैशाची मागणी करून छत्र केला जातो. या छळात नवरा, सासू-सासरे, नणंदा, कमी-अधिक प्रमाणात दार व जवळचे नातेवाईक सामील होतात. यावेळी हिंसक प्रकारची मारहाण, वाकडे बोलणे, उपाशी ठेवणे, मुलापासून दूर ठेवणे, अनवाणी पायाने चालवणे, जास्त काम लावणे, जाळून किंवा फाशी देवून मारणे सारखी अतिशय टोकाचे प्रकार घडतात.

आज वाढते शहरीकरण, बदलती अर्थव्यवस्था, कौटुंबिक विघटन, स्थलांतर, पाश्चात्य संस्कृतीचा शिरकाव इ. परंपरागत संस्कृतीचा होत चाललेला ज्हास यातून मानवाची भौतीवादी, चंगळवादी स्वरूपाची वाढती वृत्ती या आणि अनेक कारणांनी ही समस्या वाढत आहे. ज्याचा समाजाच्या स्वास्थ्यावर खूप मोठ्या प्रमाणात दुष्परिणाम होत आहे.

2] हुंडा पध्दती : दुष्परिणाम :-

प्राचीन काळातील वधूमूल्य, दहेज, कन्यादान, सेवा पध्दतीच्या स्वरूपात चालत आलेली हुंडा पध्दती ही मर्यादित व समापचाराची होती ती समाजाचे स्वास्थ्य अबाधित राखणारी होती. मात्र आजची हुंडा पध्दती ही व्यापारी स्वरूपाची असून ती सामाजिक कलंक म्हणून समोर येत आहे. "भारत सरकारच्या जानेवारी 1993 च्या एका अहवालानुसार देशात एका दिवसात 33 हत्या होतात. युनेसेफच्या (UNICEF The Progress of Nations 1997) चा आंतरराष्ट्रीय अहवालानुसार भारतात दरवर्षी पाच हजारापेक्षा जास्त महिलांची हुंड्यासाठी हत्या होते "4 यावरून समाजासाठी किती विघातक ही समस्या आहे याची प्रचिती येते. या एका समस्येतून घटस्फोट, व्यभिचार, व्यसनाधिनता सारख्या अनेक समस्या जन्माला येत आहेत. या समस्येचे दुष्परिणाम खालील प्रमाणे पाहता येतात.

1. हुंडा हा आज सामाजिक प्रतिष्ठेचा व व्यवहाराचा विषय बनलेला असल्यामुळे हुंडा देण्याची ऐपत नसलेल्या वा कुरूप मुली माहेरीच राहतात. त्यामुळे त्यांची नैसर्गिक गरज पूर्ण होत नाही यातून त्या मुली रागीट, एककल्लो चिडचिड्या, बनतात. त्यांचे मानसिक संतुलनही बिघडून त्या वेडसर बनतात. बऱ्याच वेळी अशा मुली घरापासून दूर राहतात. यातून बलात्कार, व्याभिचारासारख्या गंभीर समस्या निर्माण होतात. प्रसंगी अनेक संसर्गजन्य रोगाला बळी पडून मृत्युही पडतात.
2. अनेक मुलींचे लग्न जमूनही हुंड्याच्या अवाजवी मागणीमुळे मोडतात. तेव्हा मुली समाजाच्या विरुद्धे बळी पडतात. अशा मुलींना दुसरा मुलगा स्वोकारत नाही. त्यामुळे लग्नाचे वय बळकत जमूनही घरात राहतात अनेकवेळा त्या संशयाचा विषय बनून कायम अपमानांत जीवन जगतात. सण-उत्सवात त्यांना समाजात मान्यतेचे स्थान मिळत नाही. प्रसंगी त्यांच्या एकलेपणाचा, हतबलतेचा फायदा घेवून समाजाकडे बलात्कार करतात त्यातून कुमारी मातेचाही प्रश्न उभा राहतो तीला समाजात ना स्थान असते, ना समाज तिच्या सोबत राहतो सर्व

3. बाजूने तीघ टिकेचें धनी बनते. त्यातून अशा मुली येथ्या व्यवसायासारख्या विकळाच्यात प्रदुक्ततात. मुलीच्या बापाला तीघा जन्म नकोसा याटत आहे. आणि झालीच तर आपल्या पूर्वजन्माचे पाप अश्यामुली भावना त्यांच्या मनात निर्माण होवून स्त्रीभूषण इत्या सारखी विकृत कृती यातीस लागली आहे. यातूनच 'अज्ञान' समाजाने स्त्री-पुरूष संख्येत मोठी दरी निर्माण झाली आहे. काही जातीत तर मुलगी मिळत नाही म्हणून मुलींचे विवाह रखडत आहेत. या समस्येची अशीच याद होत गेली तर समाजाचे स्वारथ्य विघटन्याशयाय राहणार नाही.
4. आज समाजात ज्यांच्याकडे पैसा आहे ते आपल्या मुलीचा विवाह वेळेत करतात मात्र गरीब मुलींचा विवाह वेळेवर होत नाही. त्यामुळे त्यांचे वय वाढते आणि यातून तीला इच्छा नसताना कशाही वयस्क मानसाचा विवाह करावा लागतो. तसेच लहान वयातील कोवळ्या मुलींचा विवाह पैसा नाही म्हणून भत्यामोट्या वयस्क मानसाचा केला जातो. यास विजोड विवाह म्हणतात. यातून वयानुसार मुलीच्या शारिरीक गरजा भागत नाहीत तेंका ती व्यभिचारासारख्या मार्गाला लागते.
5. आजच्या स्पर्धेच्या युगात मुली शिक्षण, नोकरीनिमित्त घराबाहेर पडत आहेत. आपले करिअर घडविण्याच्या नादात त्यांचे वय वाढत जाते त्यात बाहेरच्या पुरूषाशी संपर्क यातून त्या समाजाच्या टिकेला बळी पडतात. नोकरी व उच्चशिक्षित मुलीलाही हुंडा मागीतला जातो. या अनेक कारणातून ती शारिरीक गरजा भागविण्यासाठी अनैतिक संबंधाचा पुरस्कार करते पुढे त्यांचा विवाह कधीही होत नाही. तेंका त्या अशाच वाममागांना लागून आपले आयुष्य संपवून घेतात.
6. मुलगी जन्माला येताच ज्या पालकाची ऐपत आहे ते पालक एल.आय.सी, बँक डिपॉझिट सारख्या योजनांत पैसा गुंतवून तींच्या हुंड्याची व्यवस्था करतात. मात्र कमी पगारातील नोकरदार, व्यापारी, सारखे पालक आपल्या खोट्या प्रतिष्ठेची पूर्तता करण्यासाठी भ्रष्टाचार, खोटे व्यवहार, फसवणूक, चोरी, गुन्हेसारखे वाईट कृत्य करतात. त्याचा दुष्परिणाम संपूर्ण कुटुंबावर व समाजावर होतो.
7. मुलीचे लग्न वेळेवर व अनुरूप मुलाशी व्हावे यासाठी अनेक सामान्य पालक वेगवेगळे कर्ज काढून कर्जबाजारी होतात ते कर्ज जेंव्हा वेळेवर फिटत नाही तेंका त्या कर्जाचा डोंगर होवून तो ताणाखाली येतो व आत्महत्यासारखे अतिटोकाचे पाऊल उचलतो.
8. हुंडा या समस्येमुळे कुटुंबाचे विघटन होण्यासारखे दुष्परिणाम समाजात वाढत आहेत. बहिणीच्या लग्नासाठी सर्व पैसा जातो म्हणून भाऊ-वडिल संघर्ष होतात. बऱ्याच वेळेस हिंसाचाराचे कृत्यही घडतात. यातून मुलगा-वडोल, नगद-भावजय, सासू-सुन यांच्यात कलह वाढून कुटुंबाचे विभाजन होते.
9. भारतीय समाजात मुलीच्या जन्मानंतर तींच्या लग्नासाठी पैसा जमवला जातो तर मुलाच्या शिक्षणासाठी यातून मुलीच्या विकासाला खिळ बसते. मुलीला हुंडा द्यावा लागतो म्हणून तिच्यावरचा अवांतर खर्च टाळला जातो. तीला घराजवळची शाळा, महाविद्यालय देवून उपवर होताच चांगल्या मुलाशी विवाह जमवला जातो यातच तिचा विकास, उन्नती मानली जाते. यामुळे स्त्री शिक्षण, विकास खुंटतो. याचबरोबर मुली व पालकांच्या आत्महत्या, हुंडाबळी, मानसिक ताणतणाव, घटस्फोट, परित्यक्ता, पालकांची दिवाळखोरी सारख्या दुष्परिणामाला सामोरे जावे लागते.

3] हुंडा पध्दती : ठपाय :-

हुंडा या परंपरागत चालत आलेल्या व आज विकृत स्वरूप धारण केलेल्या पध्दतीचा समाजावर होणारा दुष्परिणाम टाळण्यासाठी सर्वच स्तरावर प्रयत्न होणे गरजेचे आहे. त्यासाठी आवश्यक अशा उपाययोजनांची आखनी करून अंमलबजावणी केली पाहिजेत. भारतात "1968 च्या हुंडा प्रतिबंधक कायदानुसार हुंड्याच्या गुन्हाकरीता जमानत दिली जात नाही. गुन्हेगारास पांच वर्षांचा कारावास आणि 15 हजारांचा दंड लावला जातो. भारत सरकारने 1986 मध्ये, केंद्र सरकारच्या

सर्व स्तरावर प्रयत्न झाले तर हुंडा पध्दती कालांतराने बंद होण्यास मदत होईल.

1. हुंडा ही समाजिक विकृती आहे. ती समाजाच्या हितास मारक आहे ही बाब लक्षात घेऊन हुंडागारम वारसात धाक निर्माण झाला पाहिजे अशा प्रकरणात सापडलेल्या व्यक्तिला कठोरत कठोर शिक्षण देऊन त्यांच्याला हुंडा न देता कि 'प्रिय' त्यास तात्काळ शिक्षा करून कायद्याचा धाक निर्माण केला पाहिजे.
2. हुंडा ही जशी सामाजिक विकृती आहे तशी मानसिक प्रवृत्तीही आहे हुंडा देणे आणि घेणे ही परंपरागत रूढी प्रचलित बनली आहे, ज्याचे परिणाम स्त्रीला भोगावे लागत आहेत. यावरही कटाक्ष टाकून मुलीला हुंडा न देता कि 'प्रिय' शिक्षण देवून पायावर खंबीरपणे उभे केले पाहिजे तरच हुंडा पध्दती थांबेल.
3. या प्रथेला कायमचे हद्दपार करण्यासाठी कायद्याबरोबरच स्त्री मुक्ती चळवळी म्हणून ज्या समाजात सध्या तसेच कार्यरत आहेत त्यांनी या प्रश्नावर शासनदरबारी सतत सतक राहून दबावात्मक भूमिका घेतली पाहिजे याकरीता जागृती केली पाहिजे.
4. स्त्री हि कोणाची तरी आई, बायको, सून, मुलगी आहे. आणि ती सर्वांच्यात घरात वेगवेगळ्या भूमिका बजावते असते. आज सुन म्हणून तर उद्या मुलगी म्हणून आपल्या घरात येणारच आहे. त्यामुळे आज हुंडा घेण्याचा र उद्या देण्याची वेळ आपणावर येणार आहे. ही जाणीव समाजमनाला करून देण्याची आवश्यकता आहे. यासाठी चिड्डी स्त्री-पुरुष समानता, विषयक कार्यक्रम राबवून जनजागृती करण्याची आवश्यकता आहे.
5. हुंडा घेणार नाही, हुंडा देणार नाही, अशी तरुणांना शालेय, महाविद्यालयीन शिक्षण घेताना शपथ देवून त्यांचे प्रत्यक्ष मनात परिवर्तन करण्याची आवश्यकता आहे. विविध जाती धर्मातील विवाह मंडळे, महिला मंडळे, युवा मंडळे दानट राजकीय पक्ष यांनी पुढाकार घेवून स्त्री-मुक्ती चळवळ चालवली पाहिजे.
6. हुंडा मागणाऱ्याच्या विरोधात तात्काळ पोलिसात तक्रार करून, सापळा रचून त्यांना पकडून देणे गरजेचे आहे. ज्यामुळे अशा प्रवृत्तीला आळा बसेल.

एकुणच हुंडाविरोधी जनमत तयार करून आंतरजातीय व आंतरधर्मीय विवाहाला प्रोत्साहन देणे, वर निवडणे स्वातंत्र्य मूलीला देणे, उच्चशिक्षणाचा मार्ग तिच्यासाठी मोकळा करणे, समाजातील अनिष्ट-रुढी, प्रथा नाकास्त नव मूल्यांचा स्विकार करणे, नोकर-समाजात स्त्रीला समानतेची वागणूक देणे, लग्नातील अनावश्यक खर्च टाळला पाहिजे हुंड समाजाची मानसिकता बदलून स्त्री-प्रती आदरभाव निर्माण केला पाहिजे. तेंव्हा ही समस्या मुळासकट नष्ट होईल.

संदर्भसूची :-

1. डॉ. प्रदीप आगलावे-भारतीय समाज संरचना आणि समस्या, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर, प्र.आ. जुलै2003, पृ.क्र. 178.
2. डॉ. बी.एम. कज्हाडे, भारतीय समाज प्रश्न आणि समस्या, पिंपळापुरे अँड कं. पब्लिशर्स, नागपूर, प्र.आ. जून2009, पृ.क्र. 201.
3. डॉ. सुधा काळदाते, भारतीय समाज प्रश्न आणि समस्या, विद्या बुक्स पब्लिकेशन, औरंगाबाद, प्र.आ. जून2005, पृ.क्र. 103.
4. Sanjay Vardhan-Female Headed Households A Study (An Article)- Yojana, Volume No. 11, November 2000, P. 28.
5. डॉ. प्रदीप आगलावे, - -भारतीय समाज संरचना आणि समस्या, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर, प्र.आ. जुलै2001, पृ.क्र.184.

Principal
Anandeshwar Mahavishwam
A. Mahavishwam, Dist. Beed

संशोधन पत्रिका २०१८

अखिल महाराष्ट्र इतिहास परिषद

२७ वे राष्ट्रीय अधिवेशन
दिनांक : ३० नोव्हेंबर व १ डिसेंबर २०१८

- प्रकाशक -

श्री अमोलक जैन विद्या प्रसारक मंडळाचे
श्रीमती एस.के.गांधी कला, अमोलक विज्ञान व
पी.एच गांधी वाणिज्य महाविद्यालय, कडा, ता.आष्टी, जि.बीड

फोन : कार्यालय (०२४४९) २३९३७८

E-mail- gandhicollegekada_1996@yahoo.co.in

संशोधन पत्रिका - २०१८

ISSN No. २२३१ - ४३४२

अखिल महाराष्ट्र इतिहास परिषद

संस्था नोंदणी क्र. १९९१ / GBBSD / ४२६

- प्रमुख संपादक -

डॉ. टी.एस. पाटील

अध्यक्ष

अखिल महाराष्ट्र इतिहास परिषद

कार्यकारी संपादक

प्रा.डॉ. गभाकृष्ण जोशी

- संपादक मंडळ -

प्रा. डॉ. ग.का. माने

प्रा. डॉ. झाकीर पट्टण

प्रा. डॉ. चंद्रकांत चव्हाण

प्रा. डॉ. सतिश कदम

प्रा. डॉ. प्रशांत कोट

प्रा. डॉ. अशांक कानडे

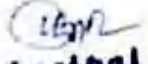
- प्रकाशक -

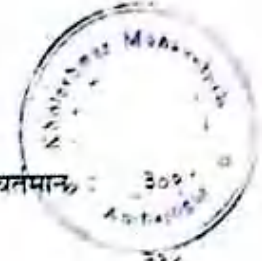
प्राचार्य डॉ. एस.एस. पाताळे

श्रीमती एस.के. गांधी कला, अमोलक विज्ञान, पी.एच. गांधी वाणिज्य

महाराष्ट्रपाल्प, कडा, ता. आष्टी, जि. बीड

संशोधन पत्रिका - २०१८

Principal
Khatleshwar Mahavidyalaya
Amalner

१७. प्रा. विजय कुलकर्णी	भारत चीन संबंधाचा इतिहास आणि यत्नाने	309
१८. प्रा. रघुनाथ शेंडके	विशेष संदर्भ - डोकलाम संगण	
१९. प्रा. एस.एस. कोळेसर	चलें जाव" चो पंचाहत्तरो	३१८
२०. प्रा. ताडैराव डी.वी.	चंटगड तालुक्याच्या राजकीय दीपस्त्रंभ'	३२६
२१. प्रा. दिनेश रामदास महाजन	मा. आमदार नरसिंगराव पाटील	
२२. प्रा.डॉ. भूषण फडतरे	महाराष्ट्री-अम्मृश्यांची कणकवली येथील ऐतिहासिक	३३४
२३. श्रीमती संगिता पवार	परिषद-१९३८	
२४. प्रा. अनंत मरकाळे	वासुदेव विठ्ठल तथा अण्णासाहेब दानाने यांचे मद्यपान	३३८
२५. श्री. गायकवाड पोपट	बंदी चळवळीतील योगदान	
२६. डॉ. उत्तम पठारे	छोडो भारत आंदोलनातील भूमिगत लढ्या	३४४
२७. प्रा. देवकुमार अहिरे	विशेष संदर्भ पुणे जिल्हा	
२८. प्रा. आर.बी. वाघ	विटा शहरातील दसऱ्याची पानखा शयंत	३५३
२९. डॉ. प्रशांत कोटे	डॉ. पंजाबराव देशमुख यांचे अम्मुरयता निर्मूलन	३५९
३०. डॉ. संजय गायकवाड	विषयक कार्य	
३१. प्रा. महेशकुमार पांडुरंग सोनावणे,	भारतीय स्वातंत्र्यलढयात आदिवासी स्त्रियांचे योगदान	३६४
३२. प्रा. डॉ. मु. अ. देवर्षी	आंध्र संस्थानातील स्वायत्त स्वराज्य	३७२
३३. विधाते एन.एस. गोखवारा	जातिनिर्मूलन- भाषणाचा/ पुस्तिकेचा ऐतिहासिक	३८०
१. डॉ. कदम संतोष	मंदर्भ	
२. डॉ. विकास कदम	आधुनिक भारताच्या उभारणांत आचार्य जे. बी.	३८६
३. यादवराव कंदकुर्तीकर	कृपलानी यांचे योगदान (१८८८-१९८२)	
	डॉ. पंजाबराव देशमुख यांचे मागासवर्गीयांच्या	३९१
	शैक्षणिक विकासात वसतीगृह व शिष्यवृत्त्याचे	
	संदर्भातील कार्य	
	दलित चळवळीचा आधारस्तंभ - आवेडकरवाट	३९६
	यशवंतराव चव्हाण यांचे नवमहाराष्ट्र निर्मितीतील	४०३
	योगदान	
	स्वातंत्र्यवादी सावरकरांच्या इतिहास लेखनातून प्रकटणारा	४०९
	राष्ट्रवाद	
	१९७५ ची आणीबाणी आणि प्रसारमाध्यमे	
	सिंधुताई सपकाळ यांचे जीवन कार्य	४१९
	संताचे सांप्रदायिक व राष्ट्रीय चळवळीतील योगदान	४१९
	तेलुगु भाषण संस्कृती व साहित्य समोसा संदर्भ संग्रह	४२०

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION
RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

December - 2018

SPECIAL ISSUE- 79

Political History of Peasant - Workers Movements in Maharashtra

Guest Editor :

Dr. M. N. Gulve

Principal,

Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda

Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar [M.S.] INDIA

Executive Editor of the issue :

Mr. Nakul Khawale (Kharda)

Mr. Dhananjay Jawalekar (Kharda)

Chief Editor :

Dr. Dhanraj T. Dhangar

Yeola, Dist - Nashik [M.S.] INDIA

This journal is indexed in :

- UGC Approved Journal
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

W. S. Khawale
Principal
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

SWATIDHAN PUBLICATIONS

International Multidisciplinary E-Research Journal
Special Issue 79 - Political History of Peasant-Workers Movements in Maharashtra
Impact Factor - (SJIF) - 6.261
UGC Approved Journal

ISSN :
2348-7143
December-2018

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY
Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL
December-2018 Special Issue - LXXIX

Political History of Peasant- Workers Movements in Maharashtra

Guest Editor :

Dr. M.N. Gulve

Principal

Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda,
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar [M.S.] INDIA

Executive Editor of the issue

Mr. Nakul Khawale (Kharda)

Mr. Dhananjay Jawalekar (Kharda)

Chief Editor -

Dr. Dhanraj T. Dhangar (Yeola)

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS

For Details Visit To : www.researchjourney.net

All rights reserved with the authors & publisher

Price : Rs. 800
Principal
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya
AMBA, ICGAI

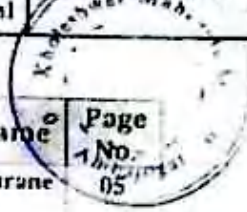
Website - www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014@gmail.com

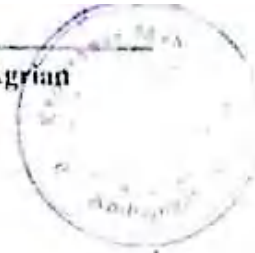
INDEX

No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.
1	A Study of Women's Movement in Maharashtra	Miss. Manisha Kurane	05
2	Working Class Feminism and Peasant Movements	Ms. Shivmunda Holkar & Prof. Kishor Kale	13
3	Peasant Movement in Maharashtra	Dr. G. S. Patil	17
4	Impact of Marxian View on Godavari Parulekar as A Maharashtraan Agrarian Leaders	Dr. Devarshi Mukund Arvindrao	21
5	A Study of Dr. B. R. Ambedkar Contribution to Peasant & Workers Politics in Colonial Maharashtra	Baliram J. Paikrao	24
6	शेतकरी चळवळ: एक ऐतिहासिक अभ्यास	डॉ. प्रशांत मावळे	29
7	महाराष्ट्रातील कामगार चळवळीचा प्रारंभ	प्रा. रामभाऊ काशीदे	33
8	स्वातंत्र्योत्तर महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळ व महामिथनी	प्रा. राजपुंगार चाटे	37
9	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर स्थापित स्वतंत्र मजूर पक्ष आणि कामगार उद्वार	बाबासाहेब कसबे	40
10	का. श्रीपाद अमृत डांगे व कामगार चळवळ	अंगद पाटील	44
11	महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळीचा राजकीय इतिहास	प्रा. आर. ई. भारुडकर	48
12	शेतकरी चळवळीचा उदय, विकास, भविष्य व आव्हाने	डॉ. नामानंद साठे	51
13	का. दत्ता देशमुख यांचे शेतकरी व कामगार चळवळीतील योगदान	प्रा. वीरेंद्र धनशेट्टी व प्रा. जिजाभाऊ पुनं	54
14	महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळीचा राजकीय इतिहास	डॉ. जे. एस. दवळे	58
15	महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळीचा आढावा	प्रा. अविनाश फलके	60
16	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी शेतकरी-कामगारी केलेले ऐतिहासिक कार्य	अनिल जामकर	64
17	कामगार चळवळ व आव्हाने	डॉ. आनंदकुमार करडे	67
18	शेतकरी संघटनेतील महिलांचा महभाग - एक अभ्यास	प्रा. तानाजी जाधव	70
19	धरणे, विकास आणि धरणग्रस्तांच्या पुनर्वसनाची समस्या	प्रा. कृष्णा पाटील	75
20	शेतकरी चळवळ व शेतकरी संघटना	डॉ. मधुकर साठे	79
21	सोलापूर त्रिभुवानीतील शेतकरी चळवळी आंदोलने	महेश घाडगे	83
22	विदर्भ व पश्चिम महाराष्ट्रातील शेतकरी आंदोलनांचा नैदानिक अभ्यास	डॉ. डी. एस. सावंत	88
23	कामगार चळवळीचा राजकीय इतिहास	प्रा. आर. बाय. बाधमारे	97
24	महाराष्ट्राच्या शेतकरी चळवळीतील महत्त्वाचे नव्ये घटना व श्रेणी	डॉ. छंदेराव छळदकर	100
25	छ. शाह यांच्यातील शेतकरी प्रदर्शनाचा इतिहास	डॉ. विकास सरनाईक	109
26	ब्रिटीशकाळातील जामनासहस्राने अर्थव्यवस्था गावकारांनी व त्रिगिनदारी व्यवस्थेला उपकारक	गणेश भामे	113
27	राष्ट्रगन नुकदोजी महाराज यांचे शेतकरी चळवळीतील कार्य	डॉ. सुनिता गुरुडे	116
28	शेतकरी आन्दोलनाच्या राजकारणाच्या माध्यमातील ऐतिहासिक भूमिका	डॉ. नितीन गायकवाड	121
29	खानदेशातील शेतकऱ्यांचे उदाय (म. १९२०-२१ व म. १९२१-२२)	डॉ. जे. डी. गोपाळ	124
30	मुंबईतील कामगार चळवळ	सागरकुमार जाधव	129
31	महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळीचा राजकीय इतिहास	श्री. प्रवीण साळुंके व डॉ. चांगदेव बुंड्या	

Impact of Marxian View on Godavari Parulekar as A Maharashtraian Agrarian Leaders

Dr. Devarshi Mukund Arvindrao
 Head, Dept of History
 Kholeswar Mahavidyalaya Ambajogai,
 Tal. Ambajogai, Dist. Beed
 Email: dr.devarshimata@gmail.com
 9405357260

Introduction:

Marxian philosophy has been expanded on the local to global level because Theory of Karl Marx is very revolutionary concept, which is depend on exploitation of labours. Karl Marx has often been interpreted as formulating an economic determinist, Eurocentric and historically linear conception of human development. Where they exist, such interpretations understand 'development' as capitalist modernisation.

If correct, this critique leaves Marxism illequipped to interpret and contribute to transformations of the conditions of labouring classes under neoliberal globalisation. In This article Discussed against such interpretations by discussing how, for Marx, the form and content of class struggles, their relations to the national state, and their articulation through the world system were the key to understanding divergent processes of human development.

Therefor marxian philosophy is affected to some Maharashtraian leaders which are born through Marxian philosophy. Like Godawari Parulekar, Shripad Dange ect. regimes proclaimed themselves as 'Marxist', 'communist' and 'socialist' repels many from investigating Marx's writings and their implications for contemporary

Objectives : To introduce to affected Maharashtraian leaders by Marxian view.

Important points of Rising Marxian Followers in Maharashtra:

This section argues that in their expansion under contemporary globalisation, capital and labour have simultaneously been globally dispersed and functionally integrated. This two-sided process generates, for both parties, new strengths and weaknesses. Capital is able to establish global networks of production and global wage hierarchies, the better to exploit and demobilise labour. However, as a consequence of continued capitalist expansion, the global labouring class is also growing, and is experiencing similar conditions across the globe which potentially makes it easier for geographically and culturally distant workers to identify with each other's (exploitative) conditions and struggles against exploitation. Furthermore, through the global production networks created by capital, labour finds new sources of structural power with which to disrupt capital accumulation. Whilst capital is the dominant actor in this exploitative relationship, it is not all-powerful. Above situation is one of the reasons to rise Marxian followers in Maharashtra.

Class Struggles and Human Development:

This is the another situation which is reason to rise Marxian followers in Maharashtra. An economic determinist reading of Marx would suggest that he viewed economic growth and the development of the productive forces as the core determinant of human development. But, he argues more often than not against such conceptions. Rather, he

demonstrated how class relations and struggles, their relation to the state, and how they are articulated within and through the world system, generate myriad forms and trajectories of human development. Situating class relations and struggles at the core of our analysis therefore provides a key vector along which to analyse divergent and differentiating forms of human development.

Above Mentioned situation has been found in Maharashtra so that this background is helpful to using Marxist followers. By this situation Godavari Parulekar and Shripad Dange born as a Marxist followers.

Contribution of Godavari Parulekar:

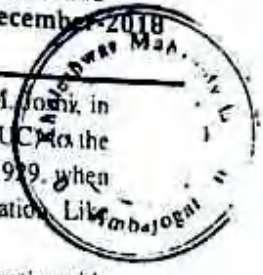
Godavari and Shamrao Parulekar's ideologies did not match those of the Servants of India Society. During World War II, they believed that refusing to support the British's war efforts was the best way to get rid of them. After some clashes, they left the organization and joined the Communist Party in 1939. Godavari believed that organizing the working class and farmers was the best way to overthrow the British rule. She was inspired by Marxism. Along with the leaders of the Communist Party, she organized the first anti-war strike of the working class in Mumbai. Even after other leaders were captured, she led the protests. She was imprisoned from 1940 to 1942. Then she shifted her focus to organizing farmers. She joined the All India Kisan Sabha and founded its Maharashtra branch, the Maharashtra Kisan Sabha. She was the first joint secretary of the Sabha.

She then devoted her life to the struggle of the Warli Community in Thane, who was being pushed into forced and bonded labour by wealthy landlords. The Warli women were being raped by landlords, and accused of witchcraft and killed. She led the Warli Adivasi Revolt from 1945 to 1947 along with her husband Shamrao. After independence also Godavari kept fighting for the rights of Warlis and Adivasis. She founded the Adivasi Pragati Mandal (Tribal Progress Council) with Shamrao in 1964.

The Government of India, under the British Crown, saw the founding of Comintern as a disruptive force that would cause internal disorder. It viewed the nascent leftism in India with great suspicion. During the 1920s, the Government foisted a series of 'conspiracy cases' against persons whom they suspected to have communist leanings. In 1920 the All India Trade Union Congress (AITUC) was formed at Mumbai by N.M. Joshi and others. Joshi was a philanthropist who was sympathetic to the workers' cause. At that time AITUC did not have a cohesive ideology, but it was sympathetic to the Indian National Congress. When Dange wrote about the founding session of AITUC at Mumbai, he brought out the organisation's Congress roots: The AITUC was guided principally by the Congress leaders. The masses at this period were being led by Lokmanya Tilak and his group, in which Lala Lajpat Rai from Punjab, Bepinchandra Pal from Bengal and others had a big place. Mahatma Gandhi had refused to sponsor the idea of founding the AITUC and so he did not attend.

Believing that the world capitalism was in crisis, during the 1920s the Comintern deployed its workers to various countries. Indian communists had forged a close relationship with Communist Party of Great Britain. In 1926 and 1927 members of the British Communist Party, notably Philip Spratt and Ben Bradley, came to India, mandated by Comintern to work among the industrial laborers of Bombay and Calcutta (present spellings). Mohan Workers and Peasants' Parties were started in those cities and in the United Provinces.

Copyright
 by
 Research Journey
 AMBA 10011

The communists were addressing ground level problems and as a result "N.M. Joshi, in spite of money and no persecution from the government lost the leadership (of AITUC) to the communists." The communists took over the leadership of the AITUC in December 1919, when their rivals, led by N.M. Joshi, walked out of the session, and founded a rival organisation. Like the rest of the world, it was a period of great unrest in India too.

Although having Dange as its leader, AICP was not able to attract any major nationwide following for two main reasons. Firstly, the Soviet Union did not give any political support to the new party. The founders of AICP were upholding the pro-Soviet CPI policy of cooperating with the National Congress, but the Soviets were not interested in a split within CPI. Secondly, the Congress showed limited interest towards the idea of having a national alliance with the new party.

Conclusions:

in short Godavari Parulekar contributed important role for peasant movement in Maharashtra.

Reference:

1. The awakening of man, Godavari Parulekar.
2. <https://www.britannica.com/topic/Marxism>
3. IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS) Volume 20, Issue 6, Ver. IV (Jun. 2015)
4. Some Urgent Problems Of The Labour Movement In India, V. Basak

(Signature)

Principal
 Godavari Mahavidyalaya
 Nanded

I
N
T
E
R
N
A
T
I
O
N
A
L
R
E
S
E
A
R
C
H
F
E
L
L
O
W
S
A
S
S
O
C
I
A
T
I
O

17-18

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY
Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL.

December-2017

SPECIAL ISSUE-XXIV

अभिरुची आणि बदलता वाचकवर्ग

द्वितीय संपादक :

डॉ. सुरेश बाकरे
राचार्य,
श्री ज्ञानेश महाविद्यालय, नवरगाव,
ता. सिंदेबाही, जि. चंद्रपूर

विशेषांक कार्यकारी संपादक :

डॉ. गजानन कोर्तसयार
महा. प्राध्यापक, मराठी विभाग,
श्री ज्ञानेश महाविद्यालय, नवरगाव,
ता. सिंदेबाही, जि. चंद्रपूर.

मुख्य संपादक : डॉ. धनराज धनगर (येवला)

Principal
Jyoteshwar Mahav
AMBAJOGAI

This Journal is indexed in :

- University Grants Commission (UGC) List No. 40107 & 44117
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)*
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

Principal
Jyoteshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

Chief Editor
 Dr. Dharmajit Chougale
 Asst. Prof. (M.A. & M.Ed.)
 MGVS Arts & Commerce College,
 Yeola, Dist - Nashik [M.S.] INDIA

Editorial Board

Co-Editors

- ❖ Mr. Fufail Ahmed Shaikh - King Abdul Aziz City for Science & Technology, Riyadh Kingdom of Saudi Arabia.
- ❖ Dr. Anil Dongre - Head, Dept. of Management, South Maharashtra University, Jalgaon
- ❖ Dr. Shalendra Lunde - P. J. M. Nagpur University, Nagpur [M.S.] India
- ❖ Dr. R. R. Kazi - South Maharashtra University, Jalgaon
- ❖ Dr. Sharad Birhade - D. N. C. College, Turpan
- ❖ Prof. Munaf Shaikh - S. M. University, Jalgaon & Visiting Faculty M. J. C. Jalgaon
- ❖ Prof. Vijay Shirsath - Nambalch Y. N. Chavan College, Chalisgaon
- ❖ Dr. P. K. Shewale - Vice Principal, Arts, Science, Commerce College, Haveli
- ❖ Prof. Atul Suryawanshi - S. S. M. M. College, Pachora
- ❖ Prof. B. P. Shewale - M. S. G. College, Malegaon Camp, Nashik.

Advisory Board -

- ❖ Dr. Marianna Kosis - Scientific Cultural Institute, Mandata, Trieste, Italy.
- ❖ Dr. M.S. Pagare - Director, School of Languages Studies, South Maharashtra University, Jalgaon
- ❖ Dr. R. P. Singh - University of Lucknow [U.P.] India
- ❖ Dr. S. M. Tadkulkar - Professor & Head, Dept. of Marathi, Goa University, Goa, India.
- ❖ Dr. N. V. Jayaraman - Director at SRN group of Technical Institutions, Coimbatore
- ❖ Dr. Bajarang Kurde - Savitribai Phule Pune University Pune, [M.S.] India
- ❖ Dr. D. A. Suryawanshi - Principal, R. C. Patel College of Education, Manpur, Dhule.
- ❖ Dr. Sandip D. Mundhe - Head, Life Science, Sambhaji Rao Keshri College, Jalgot, Latur
- ❖ Dr. Y. H. Saneer - Principal, Abhay College of Education, Dhule
- ❖ Dr. D. D. Patil - Principal, Arts, Science and Commerce College, Chopda, Jalgaon

Review Committee -

- ❖ Dr. Uttam V. Nile - P. S. G. V. P. Mandals Arts, Commerce, Science College, Shahada
- ❖ Dr. Sanjay Dhondare - Abhay Women's College, Dhule
- ❖ Dr. Rekha Gajare - Head, Dept. of Hindi, P. O. Nahata College, Bhursawal
- ❖ Dr. Ramesh Sambhaji Kure - Head, N. W. College, Athala Balapura Dist. Hingoli
- ❖ Dr. S. K. Wadekar - M. S. G. College, Malegaon Camp, Dist. Nashik

Our Editors have reviewed paper with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop futile literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers.

Executive Editor

Published by -

❖ Mrs. Swati Dhanraj Sonawane, Director, Swatidhan International Publication, Nashik
 Email: swatidhan@rediffmail.com & swatidhan@rediffmail.com www.researchjournal.net Mobile: 9822044219
 Website: www.researchjournal.net Email: researchjournal2019@gmail.com

अनुक्रमणिका

व. नं. शोध निबंधाचे शीर्षक लेखकाचे नाव

विभाग १. - वाचन आणि मानवी जीवनात वाचनाचे स्थान

१	स्त्री पाठ्यपठनात वाचनाचे स्थान.....	टी. जना महाजन	०६
२	वाचन आणि मानवी जगण्यात वाचनाचे स्थान.....	टी. दीपक चौदरगाव	१०
३	वाचन आणि मानवी जगण्यात वाचनाचे स्थान.....	टी. श्याम मोहरकर	१४
४	वाचन आणि मानवी जगण्यातील वाचनाचे महत्व.....	टी. नरेश आरकर	१९
५	वाचन आणि मानवी जगण्यातील वाचनाचे स्थान.....	टी. रजनी कश्यप	२६
६	वाचन एक चिंतन.....	प्रा. माधना मनाहर (भाटक)	३०
७	मानवी जीवनात वाचनाचे महत्व.....	टी. अनिल त्रोगचे	३४
८	वाचन आणि मानवी जगण्यातील वाचनाचे स्थान.....	प्रा. पद्माकर बानभडे	३८
९	वाचन आणि मानवी जगण्यात वाचनाचे स्थान.....	प्रा. वाळामहादेव कटारे	४०
१०	वाचन आणि मानवी जगण्यातील वाचनाचे स्थान.....	चमन जिंदे व टी. मजय हाणमुंदे	४५
११	मानवी जगण्यात वाचनाचे स्थान.....	स्वमाणा गोर	५२
१२	मानवी जगण्यातील वाचनाचे स्थान.....	टी. रमणिक जैनपुरे	५५

विभाग २. - वाचनप्रक्रिया, वाचनसंस्कृती आणि समस्या

१३	वाचनप्रक्रिया, वाचनसंस्कृती आणि समस्या.....	टी. गंगीना धुमद	६१
१४	वाचनसंस्कृती - काल आणि आज.....	टी. रोमन ठाकरे	६७
१५	वाचनसंस्कृती आणि समस्या - एक अभ्यास.....	टी. हितेश त्रिजवाणी	७२
१६	वाचनप्रक्रिया, वाचनसंस्कृती आणि समस्या.....	प्रा. एन. ज्योति शिंदे	७८
१७	वाचनप्रक्रिया, वाचनसंस्कृती आणि समस्या.....	टी. पुष्पासनम जुळे	८१
१८	वाचनप्रक्रिया, वाचनसंस्कृती आणि समस्या.....	प्रा. रामचंद्र बासेकर	९०
१९	वाचन-प्रक्रिया, वीक्षण व संस्कार.....	टी. बेथानी गणगे	९२
२०	वाचनसंस्कृतीचे बदलते स्वरूप व आजची स्थिती.....	टी. अरुण ताटे	९९
२१	वाचनप्रक्रियेचे स्वरूप वा समस्या.....	टी. देविदाम घोडेबाड	१०४

विभाग ३. - अभिरुचीचे स्वरूप व बदलते स्तर

२२	अभिरुचीचे स्वरूप व बदलते स्तर.....	टी. पी. विठ्ठल	१०८
२३	समकालीन मराठी वाचनव्यवहार क्ष-किरण.....	टी. राजेंद्र नाईकवाडे	११६
२४	बदलता वाचक आणि पंपालयाची भूमिका.....	टी. राजेश राजम	१२३
२५	वाचनसंस्कृती आणि पुस्तक.....	टी. मविन गिरी	१२८
२६	दलीत अर्थदरमी काढवणीतील विचार, वाचन व अभिरुची.....	प्रा. मधु	१३८

वाचन प्रक्रियेचे नियम व सभ्यता

खोदवडपूर पराविद्यालय, अंबाजागाव
 मो. नं. ९७६४२२०३२३
 ई-मेल - khodewadpoo@gmail.com

आजकाल वाचन देवीदेव जोराने पसरविलेले, समृद्ध व परिपक्व वाचनासाठी अनेक कला-
 कौशल्ये वाचकांना करावे लागतात. मराठी वाचकांसाठी कोशस्थ या संकल्पनेचा उपयोग, कराविलेला, सुबोध,
 वाचन-सहाय्य, सुबोध वगैरे अनेक अर्थ आहेत. आता "संस्कृती शास्त्र" कलेचे किंवा इतर कलेचे
 सादरीकरण व वाचकांच्या मनात उतरवणे करणारे वाचकांचे संपन्न वाचक "वाचक" असा अनेक कोशस्थाला यांचेकडे
 कोशस्थ म्हणून वाचक कोशस्थाला नेमणेत अनेक वाचकांचे वाचन आहे. वाचन ही एक कला आहे. या कलेच्या
 सादरीकरणाला वाचक-सुधी समजून घ्यावे. अनेक विषयांचे, अर्थवाचन आणि वाचक होणे, त्यामुळे वाचक किंवा
 सुधी, कुटोळात सुबोध वगैरे वाचक म्हणून समाज-निमित्ताने वाचक-वाचकांचे निर्माण करू शकतो. त्यासाठी वाचक
 संस्कृतीचा विकास आणि वाचक आहे. वाचक 'वाचक' किंवा 'वाचक' ही संकल्पना आहे.

वाचन : संकल्पना :-

वाचन ही संस्कृतीचा अर्थ वाचकांचे वाचन म्हणजे वाचकांच्या मनातून उठविलेले अर्थ वाचक ही एक
 कला आहे. वाचन ही वाचनपरिष्कारण म्हणजे वाचक ही संस्कृती ही वाचक वाचन व वाचकांचे अर्थ "वाचन" किंवा
 वाचक किंवा वाचकांचे वाचकांचे वाचकांच्या अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ
 वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ
 वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ

वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ
 वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ

वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ
 वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ
 वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ
 वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ

वाचन प्रक्रियेचे नियम :-

वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ
 वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ
 वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ वाचकांचे अर्थ

ISSN: 2454-5503
 IMPACT FACTOR: 4.497 (JUIF)
 UGC Approved
 Journal No. 63715

CHRONICLE OF HUMANITIES AND CULTURAL STUDIES

VOL. 4 NO. 1 JAN. 2018

A BIMONTHLY REFEREED INTERNATIONAL JOURNAL

SPECIAL ISSUE

On the Occasion of One Day National Conference On

WOMEN EMPOWERMENT IN ANCIENT TO MODERN PERIOD

27th January, 2018

(Book II)

Editor

Mr. Pawde K. W.

Principal

Dr. A. D. Mohekar

ORGANIZED BY
 DEPARTMENT OF HISTORY
 DNYAN PRASARAK MANDAL'S
 SHIKSHAN MAHARSHI DNYANDEO MOHEKAR MAHAVIDYALAYA
 KALAMB. DIST. OSMANABAD

Principal
**Cholashwer Mahavidyalaya
 AMBALOGAI**

8 | ISSUE 11 | JANUARY 2018

UGC Approved Journal No. 63716

Impact Factor 4.197 (IIJF)

ISSN: 2454-5503

CHRONICLE OF HUMANITIES AND CULTURAL STUDIES (CHCS)

A BIMONTHLY REFERRED INTERNATIONAL JOURNAL

(BOOK 11)

Special Issue on the Occasion of National Conference on
Women Empowerment in Ancient to Modern Period

(27 January, 2018)

Organized by

**Shikshan Maharshi Dnyandeo Mohekar Mahavidyalaya
Kalamb, Dist. Osmanabad**

Mr. Pawde S. W.
Editor

Dr. Ashokrao Mohekar
Principal

WISDOM SOCIETY'S
CENTRE FOR HUMANITIES AND CULTURAL STUDIES
KALAMB, DIST. OSMANABAD

Principal

Shikshan Maharshi Mahavidyalaya
Kalamb, Dist. Osmanabad

CONTENTS

1	भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील अशाणे महिला करतूराचा गांधी	दॉ.जयगन चोकर	07
2	रुकोणीसाव्या शतकातील स्त्री सक्तीकरण्याच्या प्रयत्नांत....	प्रा.विकास टपसे	10
3	महिलाव्यवस्थाक भारतीय कायदे व महिलासंरक्षण	प्रा.डॉ.कुलकर्णी जयशं	13
4	महात्मा फुले यांच्या विचार व कार्यातील महिला सक्षमीकरण	डॉ. शरद उ.गावडे	14
5	समाजसुधारणेचे महिला सक्तीकरणयात योगदान	प्रा.डॉ.गार.गु.शिर	21
6	र.धे. कर्वे यांचे स्त्री सक्तीकरणविषयक विचार	डॉ. एम.शं. बंजर्कर	24
7	आधुनिक महाराष्ट्रातील महिला सक्तीकरणयासाठी....	प्रा. राजभोज राधिय	26
8	महागांधीच्या राजकीय व सामाजिक क्षेत्रातील महिलांची स्थिती	प्रा. वंदना चोपळे	30
9.	Modern Education in 19th Century in Maharashtra ...	प्रा. सौधान मन्वडे	31
10.	वैदिक कालखंडातील स्त्री: ऐतिहासिक परामर्श	Khodave Dnyaneshwar	31
11.	आधुनिक सिंचाई आणि स्त्रयांचे सक्तीकरण - एक आढावा	प्रा.माधवी महाक	35
12.	स्वातंत्र्य लढ्यातील महिलांचा सहभाग- एक अभ्यास	प्रा.डॉ. जैजवाड मन्मोहन	38
13	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व स्त्री सक्तीकरण	प्रा.डॉ.जी.पी.पटेल	40
14	सध्याची काळातील साहित्या क्षेत्रातील कर्तृत्वान स्त्रीया	प्रा. रघुनाथ खंडेरी घाडगे	43
15	डॉ. बाबामाहेब आंबेडकर आणि महिलांचे सक्तीकरण	या डी.डी. अंधळे	45
16.	भारताच्या स्वातंत्र्य पूर्व काळात महिला सक्तीकरणयासाठी ...	प्रा. गणू एन. एम.	47
17.	शैक्षणिक घोरण आणि महिला सक्तीकरण	प्रा. अनिस योगटे	49
18	स्वातंत्र्यपूर्वीय अंतर, विधवा पुनर्विवाह व ज्ञानांदय	प्रा.डॉ. अंजली ग. सूर्यवंशी	52
19.	1857 च्या उठावातील स्त्रियांचे योगदान	डॉ. मानना पाटील	56
20.	Relevance Of Swami Vivekananda's Thought ...	प्रा.डॉ.अपूर्व एस.डी.	58
21.	ग्रामोन्नयनाचे स्त्री क्षेत्राचा आढावा	Dr. Mukund Devarshi	61
22	Saint Janabai and Warkari Sect	प्रा.संजय धिपराय गोडकर	64
23	शिक्षण शर महिला सक्तीकरण	Dr. Swarali C. Kulkarni	67
24	हंदायद नृजननद्वारे महिलांचे योगदान	प्रा. गोभरी शंकरा स्वतः	69
25.	भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील महिलांचा सहभाग	डॉ. दुसमत पुनवट सुपंथान	71
26.	शेतकरी संघटनेत महिलांचे योगदान	डॉ. शंतोष सु.गोदुरवार	74
27.	सध्याची काळातील प्रचलित स्त्री : अखिल्याचाई इतिहास	प्रा. अशिता व अंबात.	77
28.	सध्याची काळातील प्रचलित स्त्री : अखिल्याचाई इतिहास	प्रा.पायले सांजानो दामनराव	79
29.	Literature: A Tool of Empowering Women	प्रा.डॉ.डि. डी. गजगुटे	81
30.	स्वातंत्र्य लढ्यातील महिलांचा सहभाग	Kuchekar Shailaja B	82
31	निजामच्या जडगणद्वारे महिलांचे योगदान	डॉ. सुविता नि. विष्टीले	84
32	इतिहासकारांच्या महिलांचे योगदान	प्रा. नारायण शंभरे	86
33	हंदायद मुस्लिमसंघाने महिलांचे योगदान	श्री.राजसाद कडगोर	88
34.	शिक्षणकारांचे योगदान महिला सक्तीकरण	श्री.मती.शरणे के.डी.	90
35.	डॉ. नाराबाई पराजपेचे हंदायद मुस्लिमसंघाने महिलांचे योगदान	प्रा. श्रीमती सरपटें देवा.सा	93
36	महिला सक्तीकरण : एक सामाजिक दृष्टिकोन	प्रा. गुलजारसोमनाथ लक्ष्मण	94
37.	महिला सक्तीकरण : हिन्दी महिला सक्तीकरण के संदर्भ में	पं.सु. सुभारव हाके	97
38	स्वातंत्र्य क्षेत्र में आकाशवाणी महिला सक्तीकरण	डॉ. शरद जंगराव कदम	100
39	सध्याची काळातील प्रचलित स्त्री : अखिल्याचाई इतिहास	चौरे यश नागारव	102
40.	भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील महिलांचा सहभाग	डॉ. सुभाकर दिगंबरराव मुगल	106
41.	प्राचीन ते आधुनिक काळातील कर्तृत्ववान स्त्रीया	श्री.कोंढार जे.डी.	108
42.	स्वातंत्र्यलढ्यातील महिलांचा सहभाग	श्री. प्रदीप सुभाकर तडवान	110
43.	स्त्री सक्तीकरणयाचे नाराबाई शिंदे यांचे योगदान	श्री. लक्ष्मण नथुप्रसाद ग	112

Principal
Kholapur Mahavidyalaya
A.P. J. J. J.

Relevance Of Swami Vivekananda's Thought On Women Empowerment

Dr. Mukund Arvind Devarshi,

Head, Dept. of History

University of Maharashtra, Pune Road, Ambajogai

The condition of women in this land has worsened by repressive social systems. The Indian women led a worsened existence depending on whatever her husband provided and having almost no expression and action. She was restricted to the home, children and cooking meals. Most of her education before Swami Vivekananda came. But he brought about a social awakening among the women. Modern Indian society had fallen into a state of degeneration after centuries of foreign rule by British rule. The British policy created widespread poverty and hunger and their missionaries had created a rift among the Indian people about their religious customs and beliefs. This changing scenario has created the orthodox religious people. At this important period rose a number of leading reformers like Raja Ram Mohan Roy, Swami Dayanand Saraswati and Swami Vivekananda. They tried hard to reform the Indian society and also paved the way of Indian nationalism. Thus, they were the forerunners of the Freedom Movement. It was not that much against the socio-political exploitation by the British rule but against their moral degradation of Indian society, and this gave unique feature of the Indian Freedom struggle.

The whole world, all cultures and religions have attained greatness by paying proper respect to women. Who don't respect women have never become great, nor will ever be in future too. The ancient Indian philosopher Manu says, "Where women are respected, there the gods delight, and where they are not, the gods cease to nourish."

Among these reformers, Vivekananda's position was unique as his thought is the outcome of the synthesis of the core of Hindu religious thought and the Western philosophy. He took up the best features of both and tried to collude them in his visionary thought of the future. The message he preached to Indians was to be self-reliant and poor people of the country to revitalize the society as a whole. Swami was not against the British rule, but against the weakness and preached self control for the youth.

Vivekananda firmly believed that all great nations are worshippers of women. In fact, the secret of their greatness lay in their respectful attitude towards the women. He had a conviction that who does not respect women, never achieve greatness. He said, India's decline to larger extent was due to the disrespect to her women in a patriarchal society. Vivekananda favoured gender equality. He says, "There is no hope of rise for our land, unless here there is no estimation of women, where they live in sadness."

Vivekananda said that the development of India will be incomplete in the absence of the participation of women. The involvement of both, men and women are equally important for the development of a nation. He also talk about the teachings of Vedanta which make no distinction between man and woman. He was also aware that in some of the pious books of Hindu religion women were regarded as inferior to men. He said, "I admit that in the sacred books there are many passages which condemn women as offering temptation, you can see that for ourselves. But such as other passages that glorify women as the power of God. And there are other passages which state that in the house when one drop of a woman's tear falls, the gods are never pleased and the horse goes to ruin."

Vivekananda's position on women is based on the Hindu culture and the Vedanta philosophy. As per the Vedanta philosophy, men, women and all beings are divine in their essential nature. Men and women have the same nature with the natural capacity to enquire into and realize this great truth. They have equal access to knowledge. Hindu culture views all social reforms are through the equal involvement of human relationships. This view of Hindu culture gives the values of freedom, equality and the dignity to women in the society. According to the Vedic philosophy, men and women are essentially the ever pure, ever free, ever brighten Atmas. Associated with both, and mind the soul becomes conditioned as male and female. In the context of the equality of the marriage relationship, Hindu culture offers a significant experience of spiritual education. It highlights that there is no actual independence in this world for either man or woman, here interdependence is the law, it alone leads to happiness and fulfillment for both. Therefore, the interdependence cannot come if man is free and woman is not. To elaborate this in the words of Gandhi, "woman has as much right to shape her own destiny as man has to shape his and rules of social conduct must be framed to facilitate operation and consultation towards realizing true interdependence."

Vivekananda talked much on the high status of women in ancient India, especially in the Vedic age. He stated that the degradation of women started in the post-Vedic age. The concept of suppression of women by the Aryan, a Semitic race, when they asserted that woman had no voice and no rights. The story of the

AMBAGAI
AMBAGAI

In Persia, Greece and Rome and gradually the status of women started declining universally to give way to patriarchy. In India, the dominance of the religious leaders led to the rapid cultivation of the same idea which meant that women were deprived of their rights enjoyed earlier. Smritis continued to be written binding them by hard rules in every walk of life.

Vivekananda, while lecturing at Cambridge in 1894 on 'The Women of India' said, 'Women in states, managing territories, governing countries, even making war, have proved themselves equal to men—if not superior. Whenever they have had the opportunity, they have proved that they have as much ability as men, with this advantage that they seldom degenerate. They keep to the moral standard which is innate in their nature. Even at the present day we see women in India managing vast estates with great ability.'

Vivekananda admitted this fact that in our sacred books there are many passages which condemn women as offering temptation. But there are also passages that glorify women as the power of God. And there are other passages which state that in that house where one drop of a woman's tear falls, the gods are never pleased and the house goes to ruin. Drinking wine, killing a woman and killing a Brahmin are the highest crimes in the Hindu religion. 'But here I claim the superiority of these Hindu books, for in the books of other races there is only condemnation and no good word for a woman.'

According to the Swami Vivekananda, lack of education is the major cause of the downfall of women from the high Vedic tradition. Education that will give strength and it must include the development of an ideal character. 'But what kind of education, especially woman's education?' Swami Vivekananda realized that it is the worship of Uma, Kumari, the Divine Mother, the manifestation of all power, should be in the girl students. And this education would, in time, bring out the purest and the strongest in all women, her infinite mother. Sister Christine says:

'Some of us believe that if Swami Vivekananda's ideas regarding the education of woman are carried out in true spirit, a being will be evolved who will be unique in the history of the world. As the woman of ancient Greece was almost perfect physically, this one will be her complement intellectually and spiritually—a woman, gracious, loving, tender, long-suffering, great in heart and intellect, but greatest of all in spirituality.'

Vivekananda talks on woman social workers who work consistently and selflessly. He even wished to start Math for women. He says, such Maths for women will solve a double purpose. First, these training centers will be for brahmacharyis or dedicated women workers who will live the lives of self-sacrificing nuns, serving all. Secondly, these will also serve as schools for girls, who will be taught the secular and spiritual matters by these dedicated women workers. Then they can, at will, leave the Math or stay back. 'It will help these women to gain courage, confidence and self-respect and will free them from the sense of dependency and a life of subordination.'

Swami Vivekananda was too much hopeful that India can shine with her primal glory only when the women of our nation are given good education to make them to handle modern problems, without disturbing our precious heritage. Some positive indicators of women's development can be seen in the female literacy rate which increased from 8 per cent in 1947 to 68 per cent in the 2011 census. At the village level and the district levels, nearly one million women are heads and members of the local self-government institutions changing the destiny of their own and also that of others. In the modern times Indian woman is an object of admiration by the rest of the world. The roles she plays in the public life as well as some qualities that she seems to possess in greater number than women of other culture.

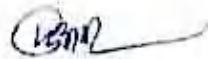
In his speech on 'Women of India', delivered in America, Vivekananda prophesied that the new civilization of the future will be created by modern Indian women with Hindu spiritual culture. Aryan civilization has been of three types: the Roman, the Greek, and the Hindu. The Roman type is the type of organization, conquest, steadiness but lacking in emotional nature, appreciation of beauty and the higher emotions. Its defect is cruelty. The Greek is essentially metaphysical and religious, but lacking in all the elements of organization and work. The Roman type is now represented by the Anglo-Saxon, the Greek type more by the French than by any other nation, and the old Hindus do not die! Each type has its advantage, the Roman's organization, the power of the Greek's wonderful love for the beautiful, and the Hindu's backbone of religion and love of God. Mix these up together and bring in the new civilization. And let me tell you, this should be done by women.'

Women need to find strength from within. They need to know their power and the truth that they are the God's most beautiful gift to mankind. Education for the female should have religious education. This is how Ramakrishna had this idea of divine motherhood in every woman, of whatever caste she belongs to, or whatever might be her worth. If the women are bring in from by opening girls' schools in every village, and then they by their noble actions will glorify the name of the country. Then religion, culture, knowledge, power, and devotion will be awakened. Educated women will implant a fresh light in the family. They will be the prime nurturers of awakening of the next generation.

References:

1. Swami Abhedananda. India and Her People: A Study in The Social, Political, Religious Conditions of India. Ramakrishna Vedanta Math, Calcutta, 2000, p. 143.
2. Complete Works of Swami Vivekananda, Volume VII. Advaita Ashrama, Calcutta, 1909, p. 215.
3. Swami Vivekananda. The Complete Works, Vol. IX. Advaita Ashrama, Kolkata, 1977, p. 196.
4. Swami Vivekananda. A Hundred Years since Chicago - A Commemorative Volume. Ramakrishna Mission, Belur, 1994, pp. 346.
5. Swami Vivekananda. The Complete Works, Vol. IX. Advaita Ashrama, Kolkata, 1977, p. 201.
6. Complete Works of Swami Vivekananda, Volume IX, p. 196.
7. 141 Complete Works of Swami Vivekananda, Volume VI, p. 81.
8. 142 Reminiscences of Swami Vivekananda by His Eastern and Western Admirers, p. 210.
9. 145 Swami Vivekananda Centenary Memorial Volume, p. 409.
10. Equality of Women and the Social Mind Set. Employment News, 2-8 March, 2007, p. 1.
11. 147 Complete Works of Swami Vivekananda, Volume IX, p. 200.

□□□

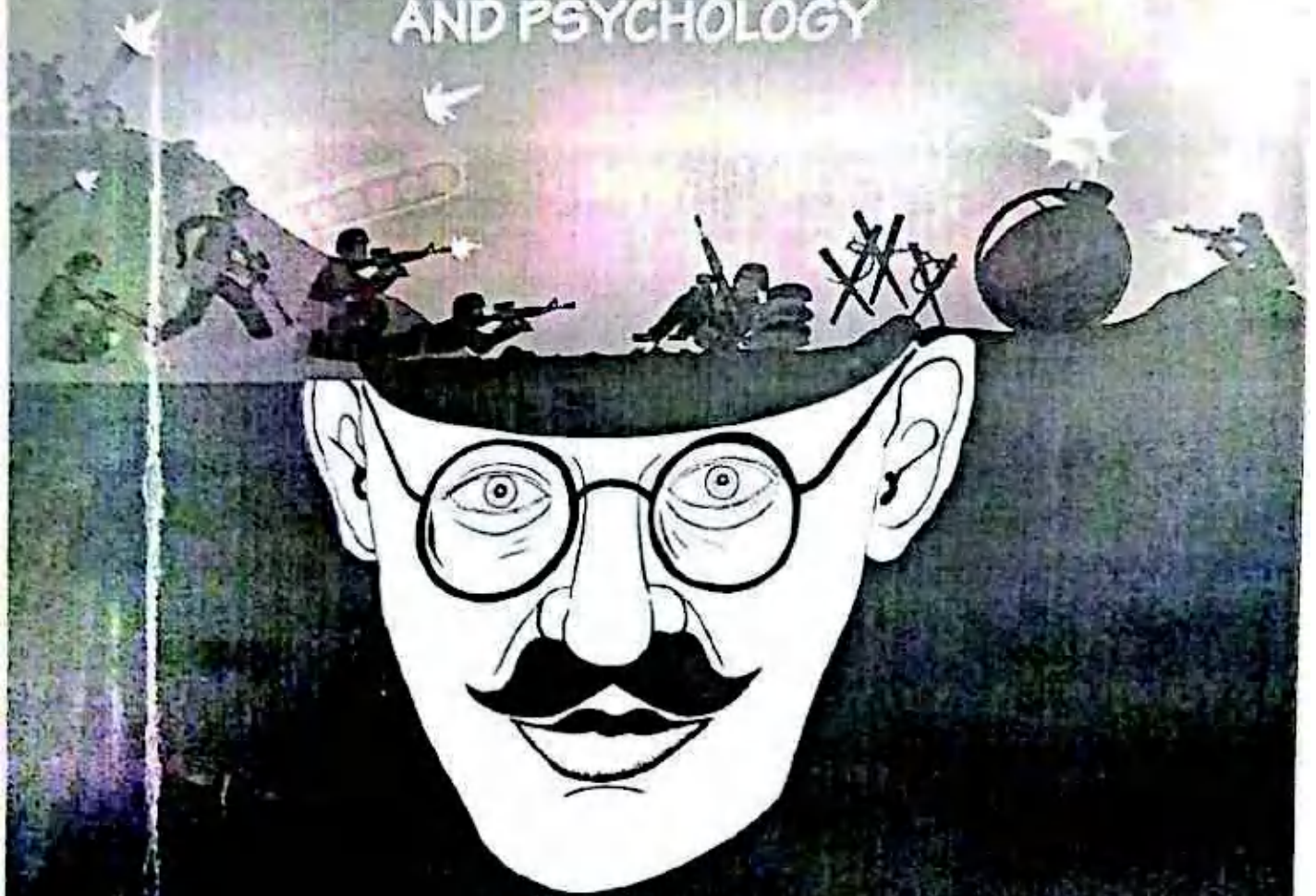

Principal
Knoleshwar Mahavidyalaya,
AMBAJOGAI

Special Issue 7th
January, 2015

ISSN-2250-0303
UGC Approved (SI. NO. 2637)
Journal No. 48099
IMPACT FACTOR - 0.421

SHODHANKAN

STRATEGY OF WAR AND PSYCHOLOGY

- EDITORS -

Dr. Abhimanyu Dhormare
Dr. Ashok Kanade

AMC

Special Issue 7th
January, 2018

ISSN - 2250-0383
UGC Approved Sl. No. 2670
Journal No. 48999
Impact Factor 0.481

International Multi-Disciplinary Research Journal

SHODHANKAN

UGC - Western Regional Office, Pune Sponsored
National Seminar - 12th & 13th January, 2018

STRATEGY OF WAR AND PSYCHOLOGY

Organised By

Parth Vidya Prasarak Mandal's

**BABUJI AVHAD MAHAVIDYALAYA, PATHARDI, DIST -
AHMEDNAGAR**

(Department of Psychology & Department of History)

Editors

Dr. Abhimanyu R. Dhormare
(Head, Department of Psychology)

Dr. Ashok K. Kanade
(Head, Department of History)

Prof. Arjun S. Kerkal
(Department of History)

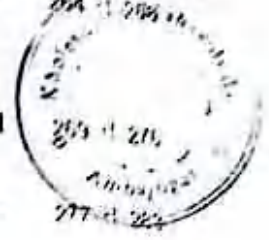
Guest Published By

Dr. G. P. Dhakane
Principal.

Babuji Avhad Mahavidyalaya, Pathardi, Dist- Ahmednagar (Maharashtra)

Principal
Molleshwar Mahavidyalaya
Ambajogai, Dist. Beed

अ.क्र.	पेपरचे नांव	संशोधकाचे नांव	पाने संख्या
57	Social - Psychology Of Military Service	Dr. J A Khan	242 - 257
58	To Study Of Cybercrime And Its Types	Dr. Ashok Kamade	258 - 263
59	Behavior Of Library Staff For Implementation Iet Based Services In Library	Prof. K.D. Gaidagad	264 - 286
60	Cyber Warfare: A Psycho-Conceptual Framework	Dr. Sudhir Mulchand Pawar	287 - 291
61	Study The Effective Leadership Styles For Successful War	Mr. Vishal Subhash Pawar	292 - 297
62	Review Of Moral Equivalent Of War By William James	Dr. Mahendra Balasaheb Patil	298 - 304
63	Cyber War : War Weapon of 21 st Century Researcher's Name : Rathod Kirti Prakash	Miss. Kirti Rathod.	305 - 308
64	Military Psychology In India And Military Leadership: A Review Study	Dr. Ganesh Premchand Vaykos	309 - 313
65	Fidel Castro: His Character And The Cuban Revolution	Dr. Mukund A. Devarshi	314 - 318
66	Psychological Operation In Warfare.	Rakhonde M. K.	319 - 322
67	War, Peace And History	Prof. Raju Gholap.	323 - 328
68	A Comparative Study Of Mental Health And Depression Among Having Low Socio-Economic Status Students	Dr. Vitthal Govind Pingale	329 - 334
69	Stress And Stress Management Among Army Officers Wives	Bedarkar Pritakrikumar Chandrakant* Chitralekha**	335 - 341
70	Psychological Effects On Vetam Of War	Dr. Prabodhan B Kalamb	342 - 347
71	Invisible Wounds Of War And Counter-Insurgency Operations	Dr. Kale Ramprasad Shivajirao	348 - 354
72	Terrorism - A Threat To Humanity	Randhu Ukhari Lalhar	355 - 361
73	Personality & Emotional Intelligence On Regular Teacher & Special Education Teacher	Dr. Ghoti Ravindra Mersing	362 - 368

Principal
Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

THE CHARACTER AND THE CUBAN REVOLUTION

65

Dr. Manuel A. Orovilla
Class Department of History
Manila
Email: manorovilla@up.edu.ph

INTRODUCTION

Fidel Castro led one of the most successful revolutions in the contemporary world in Cuba. It was successfully proclaimed against the military rule of Fulgencio Batista. It would be more or less over 1959 when Castro was asked by Spain about the 19th century in 1994 after the defeat of Spain in America. The island was ruled as the United States of America. Cuba became an independent republic on 20 May 1902 (Law 1902). The last ten months before was based on the U.S.A. by the Platt Amendment of 1901 which granted the U.S. Navy a coaling station base at Guantanamo Bay. *Administración Democrática* (1911) it further promised the U.S. the right to intervene and restore peace in Cuba when such requires it made by the president.

Cuba was discovered by Christopher Columbus in 1492. *Administración Democrática* (1911) Cuba it became a Spanish colony and sought to a new way for Spanish ships travelling between Spain and the other Spanish colonies (1978-7). The first revolt against Spanish rule started from 1511 to 1570 it was suppressed by the crown but still government continued with hopes for an end to slavery. In 1870 the Spanish colonial power agreed to free the slaves but declined from granting the self-government. The colonists had to wait till 1897 before they could gain enough constitution and military strength to organize another revolt led by Jose Martí. A 19th century revolution that had died in 1897 at the U.S. (1978-7). The chance there was to create an independent republic in Cuba (1902-1907). Though he died while leading a group of patriots against the Spanish, he became a national hero whose ideas inspired the later for the Cuban revolution in the year 1959.

In 1902 after a bloody fight with the Spanish soldiers the Cuban rebels had come close to victory. In the meantime the Spaniards were trying to avoid struggle in Cuba by selling the Spanish. Since the war was not finished the Spaniards always explained the Spanish in the village in Cuba. The revolution through the 19th century in the founding of the Cuban republic. The Platt Amendment of 1901 which allowed for further American intervention in Cuban domestic affairs. It is important to understand that the year

Principal
Manila, Philippines
1902-1907

constitution (Frank, 1965: 110). Its presence reinforced the anti-American feelings of the nationalists, especially when it was used to bring U.S. troops back to Cuba several times between 1902 and 1920 (Ruiz, 1968: 24, 31). But even after the Platt Amendment was abrogated in 1934, the possibility of American interference was always a consideration (Rogers, 1974: 3).

Fidel Castro Ruz was born on 13 August, 1926 at Biran, Oriente province of Cuba. He was educated at Jesuit institutions, Colegio La Salle and Colegio Dolores in Santiago and finally Colegio Belen in Havana. He later proceeded to the University of Havana where he got a degree in law in 1950. Upon his graduation, he joined the services of a small law firm that defended the poor and people with political difficulties.

Cuba is gradually becoming an economic colony of the U.S.A. As at 1950, the U.S. alone owned about half of the foreign investment in Cuba. Multinational corporations have almost seized control and initiative of the Cuban economy. Unfortunately, the people did not benefit from the massive economic growth propelled by increasing rate of foreign investment. Only a few citizens of Cuba and some foreign companies benefited from the industrialization. To compound the already battered situation, General Fulgencio Batista Zaldívar came back in March 1952, when, in a bloodless coup, he toppled the democratic government of President Carlos Prío Socarrás (Slee, 2008: 8-9). He set up a dictatorial government that was pro-America. His government soon became harshly repressive, corrupt and unpopular.

Castro's active involvement in Cuban politics started in 1950 when he joined the Cuban Peoples Party which was in opposition to Fulgencio Batista's ruling authentic party. Castro was chosen to be a parliamentary candidate of the Ortodoxo Party in elections planned for May 1952 but the elections were cancelled after Batista's coup of 10 March, 1952 (Frank, 1965: 1102). It is instructive to note that Castro instituted a legal battle to challenge the Batista's coup as a violation of the Cuban Constitution of 1940. The failure of this legal act to bring a redress invariably invigorated Castro's revolutionary instinct that quickly began preparations for an armed uprising. Slee (2008: 14) reports that for this purpose, "he (Fidel Castro) recruited 1200 young people—mainly drawn from the Ortodoxo youth, and gave them some very elementary military training." On 26 July 1953 Castro led a revolt of radical opposition group against Batista's government at the Moncada barracks in Santiago (Pedraza, 2009: 2; Rogers, 1974: 9). The attack was intended to spark a general insurrection throughout the island.

The revolt failed, many attackers died. Fidel Castro, Raul Castro and many of his followers were captured, tried and jailed (Asprey, 1975: 695-698). Nossiter (2003) reports that Castro deployed his years in jail to study

political philosophy, history and literature which strengthened his revolutionary philosophy. During his trial, Fidel Castro delivered his four hours famous speech titled: "History Will Absolve Me" The speech, which represented nothing more than an impassioned critique of the Batista regime, called for greater political and social liberties. The speech eventually became the rallying cry of the July 26th Movement, and since 1959, July 26 has been celebrated as Cuba's most important national holiday and the occasion of a major speech by Fidel Castro (Prevost, 2007: 20).

But for reasons best known to Batista, Castro and his cohorts were released and granted State pardon on 15 May 1955. On 7 July, 1955, Castro left Cuba and went to Mexico on self-exile where he formed a revolutionary movement named "The 26th of July Movement" for the overthrow of Batista. At Mexico, he and his followers carried out military training in preparation for a return to Cuba to overthrow the dictatorial government of Batista. While in Mexico, Argentinean doctor Ernesto "Che" Guevara joined the movement to give more bite to the revolutionary force (Slee, 2008: 14)

On 2 December, 1956, they set sailed for Cuba on the second attempt at revolution. It, however, turned out to be a failure. Sixty-eight of the eighty-two members of the revolutionaries died. The remnant of the troop fled into the remote Sierra Maestra mountains to continue their struggle. Thereafter, Fidel Castro and his group engaged guerrilla warfare against local army outposts. Most attacks were successful and the needed weaponry was stolen from the army. Batista's regime collapsed after a prolonged struggle in 1959. Commanding an overwhelming support from the students and peasants, Castro and his forces (*thefidelistas*) occupied Havana on 1 January, 1959. A revolution whose major aims were to destroy all privileges, remove exploitation and create a just society had taken place. A new government emerged with Fidel Castro as its Prime Minister.

Fisher's (2011) submission that "revolutions are explosion of frustration and rage that build over time, sometimes over decades" rightly captures the reality of the remote and immediate factors that culminated in the 1 January, 1959 revolution in Cuba, some dating to as far back as 1898. The first, which is political, was the autocratic rule of Batista. The long and brutal dictatorship of General Fulgencio Batista (1933-44 and 1952-58), which had been intolerant of opposition had become intolerable to the people of Cuba. However, the immediate cause that instigated the 1959 revolution was the truncation of democratic political process by Batista in 1952. Pedraza (2009:2) submits that Cubans who fought for the revolution were against Batista's dictatorship and wanted to restore the republic, namely, the constitutional elections that General Fulgencio Batista's 1952 *coup* had broken. However, the elections were cancelled by Batista. Castro's challenge

Principal

Krishna Narayana
and MISA GAI

of the legality of Batista's coup also failed in court. Castro responded by forming a revolutionary group. The Cuban Revolution may thus be said to have undoubtedly grown out of the dictatorial repression of Batista.

The second factor advanced for the revolt was the lacklustre economic growth witnessed by Cuba during Batista's reign and the wish to shake-off American grip over the Cuban economy. The U.S. companies controlled 80 percent of Cuban utilities, 90 percent of Cuban mines, close to 100 percent of the country's oil refineries and 90 percent of its cattle ranches. But most importantly, U.S. companies controlled 40 percent of the sugar crop and 55 percent of the sugar mill capacity; and were the major buyer of Cuban sugar. This had a negative effect on the growth of local firms in Cuba. Given such an intimidating statistics of American role in the Cuban economy, it is apt to agree with that Cuba had gradually turned to an economic colony of the United States. Cuban radicals as well as the poor masses were fed up with resentment to this high dependence on the U. S. This served as the backdrop for the Cuban revolution of 1959 (Lotta, 2006). The essence of the revolution here was to shake off American grip on Cuban economy and promote an economic indigenisation policy in the country.

The uncontrolled scourge of corruption was another feature of the Cuban political economy. Right from 1909 Cuba may be said to have lived under the curse of corrupt leadership. Public funds meant for State administration were drained into private purses of the leaders and their ally. The net effect was that the Cuban economy was starved of funds for development, just as the nation experienced infrastructural negligence and decay. The need to wipe out corruption, therefore, became one of the corner stones of the Cuban revolution in 1959. In other words, the Cuban Revolution, which began in the early 1950's, was regarded as an overthrow of a very corrupt government. It was trying to improve the conditions of the Cuban people by eliminating the monster of corruption which had been a clog in the will of socio-economic development.

The twin problems of rampant unemployment and abject poverty among the peasants may also be held responsible for the outbreak of, and massive support for, revolution in Cuba in 1959. It is true that the Cuban economy showed signs of growth and wealth on the eve of the revolution, especially given a high GDP recorded by the economy as well as the physical presence of huge industries spread across the country between 1940 and 1952, yet it was clear that the predominantly peasant population was probably not benefiting much from this economic growth. Hence, although Batista and his friends in the corridors of power were worth millions of dollars, the average Cuban lived in poverty and ill-health. In short, the thriving economy only enriched a few Cubans while most people

experienced abject poverty. Consequently, they were desperate to see improvement in their lifestyle. This probably explains why they supported Castro and his revolutionary group wholeheartedly.

The Cuban revolution and its leader Fidel Castro have survived in power for forty years in the face of the almost unrelenting pressure from the United States. They have survived because they have tapped into the wellsprings of Cuban nationalism and desire for independence and because they have constructed in Cuba a society that improved the living conditions for a majority of Cubans through model programs in health care, education, housing, and food security.

References:

- Asprey, R. 1975. *War in the Shadows. The Guerrilla in History*. Vol. 1 and 2. Garden City NY: Doubleday and Company Ltd.
- Europa Publications Ltd. (1987). *The Europa Year Book 1987: A World Survey*. Vol. 1, London.
- Encyclopaedia Britannica. 2013. Cuba. *Encyclopaedia Britannica Ultimate Reference Suite*. Chicago: Encyclopaedia Britannica.
- Fisher, M. 2011. In Tunisia, act of one fruit vendor sparks wave of revolution through Arab world. *Washington Post*. 26 March.
- Frank, A. G. 1961. The Cuban Revolution: Some Whys and Wherefores. *The Economic Weekly*. Special Number, July.
- Lotta, R. 2006. U.S. Imperialism, the Cuban Revolution, and Fidel Castro. *Revolution* 56, August 13.
- Nosotro, Rit. 2003. Fidel Castro, 1926: Leader of the Cuban revolution.
- Pedraza, S. 2009. Church and State in Cuba's Revolution. Prepared for the Cuban Research Institute, Florida International University's Cuba Info Website.
- Prevost, Gary. 2007. Fidel Castro and the Cuban Revolution. *Headwaters: The Faculty Journal of the College of Saint Benedict, Saint John's University*. Vol. 24, 19-33. Available at http://digitalcommons.csbsju.edu/headwaters/vol24/iss1_4
- Rogers, Janet E. 1974. Interpretations of the Cuban Revolution. Unpublished M.A. Thesis, McMaster University, Hamilton, Ontario.
- Ruiz, R.F. 1968. *Cuba: The Making of a Revolution*. New York: W. W. Norton & Co. Inc.
- Slee, C. 2008. *Cuba: How the Workers and Peasants made the Revolution*. Chippendale: Resistance Books.

(Signature)
Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

Dr. V. P. Pawar
Principal

Sunderrao Solanke Mahavidyalaya

Chandrapur - 431 001, Dist. Bhandara, M.S.

Phone: (0243) 234001
Fax: (0243) 234001
E-mail: ssmv@rediffmail.com

0243-234001

0243-234001

Principal's Address

I give my sincere thanks to extend my warm welcome to all delegates, invited speakers, researchers, teachers and students to the National Conference on "The Problem of Boredom - Challenge and Remedies" under the aegis of Social Sciences in Chandrapur, 2017.

U.P. Pawar, Solanke Senior Mahavidyalaya, Chandrapur, Dist. Bhandara, Maharashtra is organizing the national conference on "The Problem of Boredom - Challenge and Remedies" under the aegis of Social Sciences in Chandrapur, 2017. I am pleased to participate in this conference. I am sure that the delegates, invited speakers, researchers, teachers and students will have a fruitful and enjoyable experience. I am sure that the delegates, invited speakers, researchers, teachers and students will have a fruitful and enjoyable experience.

I would like to congratulate all the delegates for their valuable presence and extend my warm and polite wishes for a successful and enjoyable conference. Best wishes to all.

Dr. V. P. Pawar
Principal
Sunderrao Solanke Mahavidyalaya
Chandrapur - 431 001, Dist. Bhandara, M.S.

म. शि. प्र. संकेतस्थल

सुंदरराव सोलंके महाविद्यालय, माजलगाव

चि. बी. ४२११३३

आयोजन

आनंदरावशास्त्रीय राष्ट्रीय संमेलन

"हुंडा- एक समस्या : आधान व उपाय"

दि. ११ सप्टेंबर २०१७

मुख्य संयोजक

डॉ. व्ही. पी. पावार

सहसंयोजक

डॉ. व्ही. पी. पावार

डॉ. व्ही. पी. पावार

डॉ. व्ही. पी. पावार

डॉ. व्ही. पी. पावार

डॉ. व्ही. पी. पावार

डॉ. व्ही. पी. पावार

संयोजक

डॉ. व्ही. पी. पावार

Principal

Kholekar Mahavidyalaya

AMBAJOGAI

सुंदरराव सोळंके महाविद्यालयामध्ये दि. १२.०९.२०१७ रोजी 'हुंडा-एक
संवाद' आयोजने व उपाय' या विषयावर एक दिवसीय राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन करण्यात
आणून आता या परिषदेसाठी अनेक प्राध्यापक व संशोधकांनी पाठविलेल्या शोध निबंधांची
आराखडा आपल्या हाता देतांना मनस्वी आनंद होत आहे.

लोकशाहीमध्ये स्त्री-पुरुष समानतेचा नारा दिला जातो आणि लातूर जिल्ह्यातील
शिवल घाटाज साखळा अनेक मुलांचा जिव आपल्याला गमवावा लागतो ही आपल्या
संशोधकांची शोकांतिका आहे.सद्यपरिस्थितीत एकाकडे हुंडा प्रयोगेमुळे अनेक वडोले व उपवर
मुली आपले जीवन संपवत आहेत,तर दुसरीकडे श्रीमंत,सुशिक्षित,नौकरदारवर्ग प्रतिष्ठेसाठी
हुंडा घेत आहेत.तेव्हा ज्या नहापुरुषांनी प्राचीन काळापासून आधुनिक काळापर्यंत समतंसाठी लढा दिला त्यात गौतम
बुद्ध,वर्धमान महावीर,संत कबीर,संत तुकाराम,छ.शिवाजी महाराज,महात्मा फुले,सावित्रीबाई फुले,पेरीयार रामास्वामी,राजा
सामोहन रोय,छ.राजर्षी शाहू महाराज,डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर इत्यादींनी समाजातील अनेक अनिष्ट रुढी प्रथा परंपरेवर
आघात उडविला आणि समतंसाठी लढा चालू ठेवला.पुन्हा समाजात समता तिनंग करण्यासाठी हुंड्यासारख्या अनेक समस्येवर
आजही आपल्याला २१ व्या शतकात आवाम उठवावा लागतो ही शोकांतिका आहे.हुंडा या अमानुष प्रथेचे निमूलन करण्यासाठी
राष्ट्रीय राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन करण्यात आले आहे.

म.शि.प्र.मंडळाचे अध्यक्ष भा.श्री.प्रकाशदादा सोळंके,सरचिटणीस ना.आमदार श्री.सतोपभाऊ चव्हाण,केंद्रीय
कार्यकारी वी.सदस्य मा.श्री.भारतआद्या सोळंके यांनी आम्हाला या राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन करण्याची संधी दिली.त्यापट्ट
त्यांचे सामाजिक शारजे विभागाभाषंत मनःपूर्वक आभार मानतो.

आम्हाला नेहमीच विविध कार्यांसाठी प्रेरणा देणारे आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.क्वि.पी.पवार,उपप्राचार्य
श्री.आय.बी.साळंखे,डॉ.के.वी.गंगने यांनी परिषद यशस्वी करण्यासाठी मार्गदर्शन केले त्याबद्दल त्यांचेही विशेष आभार...
तसेच डॉ.एन.के.मुळे,डॉ.बी.डी.राठोड,प्रा.एम.बी.देशमुख,प्रा.अरुण पेंटावार,प्रा.गणेश मोकासरे,डॉ.ज्ञानेश्वर
शिंदे,डॉ.एम.ए.काळे,डॉ.यु.बी.किट्टेकर,डॉ.बी.आर.नळे,प्रा.सुदर्शन स्वामी, प्रा.प्रकाश शिंदे, प्रा. एस.बी. यागुल यांनी परिषद
यशस्वी करण्यासाठी मोलाचे सहकार्य केले.

परिषदेच्या विविध कामात मदत करणारे माझे सर्व सहकारी प्राध्यापक यांचेही मनस्वी आभार तसेच ही परिषद
यशस्वी करण्यास प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष हातभार लाभला त्यांचेही आभार.ज्यांच्यामुळे हा ग्रंथ प्रकाशीत झाला ते श्रद्धा
पंथरप्रचलेंस चे श्री. प्रकाश काळे व श्री. वराट कृष्णा, ना.डॉ.सरकटे सर यांचेही महाविद्यालया तर्फे विशेष आभार...!

संवाद : माजलगांव

दिनांक :- १२.०९.२०१७

संपादक

प्रा. वोंडके वी.आर.

इतिहास विभाग पन्हुड

सुंदरराव सोळंके महाविद्यालय,माजलगांव, ता.माजलगांव जि.घोंड

2017-18

ISSN 2320-4454

DOI No. 10.17845/J.23204454/2017.18

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual University Research Journal
UGC Approved

Special Issue - September 2017

प.सि.प्र.पेंडळार

सुंदर्याव सोळंके महाविद्यालय, साजलगाव
आंतरविद्याभाषीय राष्ट्रीय परिषदेचा विभागांक

हंडा - एक समस्या : आढावे व उपाय

दि. 14/09/2010

बाडक बी. आर.
(संपादक)

डा. जे. पी. पवार
(प्रमुख लेखक)
AMRAJOGA

POWER OF KNOWLEDGE

ISSN 2320-4494

An International Multilingual Quarterly Refereed Research Journal

Vol. 1, Issue - 1
Special Issue, Sept. 2017

Editorial Officer
Shraddha Enterprises
Infront of Tahsil Office,
Near Nilkamal Hotel,
Nagar Road,
Heed -431 122
Contact : 9420655507
E-mail : prakashtate.late@gmail.com

Published By :
Mrs. Lata Sadashiv Sarkate

Price : Rs. 300/-

Advisory :-
Hon. Dr. Sudhir Gayhane
Ex Vice Chancellor Y.C.M.U. Naik
& Professor of Mass Communication
& Journalism Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Y. B. Bhise
Professor, Dept. of Economics
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Madan Shivaji
Management Council Member
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Bhagwat Katare
Ex. Director, BCUD
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Sanjay Nawale
Head of Dept. Hindi
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Paralakar Kanchan
Principal, Mahila College, Georai

Hon. Dr. Ashok Mohekar
Ex-Management Council Member
Dean, Faculty of Science,
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

EDITOR

Dr. Sadashiv Haribhan Sarkate

Ex-Chairman-BOS in Marathi, Dr.B.A.M.U. Aurangabad
Asst Professor & Head, Dept. of Marathi, JRSMA's
Arts & Science College, Shivajinagar, Gadhi Tq. Georai Dist. Heed

EDITOR BOARD

Dr. Shirish Patil
Ex-Dean, Faculty of Arts
N.M. University Jalgaon

Dr. Pratibhatai Patil
Ex-Management Council Member &
Professor & Head, Dept of Pub. Adm.
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Bharat Handibag
Ex-Dean, Faculty of Arts
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Suchal Taware
Ex-Chairman, BOS in Marathi
University of Pune, Pune

Dr. Vilas Khadare
Ex-Dean, Faculty of Social Sciences
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Taher H. Pathan
Aligarh Muslim University, Aligarh (U.P.)
Dr. S. D. Talekar
Professor, Dept. of Commerce
L.B.S. College, Partur Dist. Jalna

Dr. Ashok Deshmans
Head of Dept. Marathi
Dr.B.A.M.U. Aurangabad
Dr. Sudhakar Shinde
Professor of Hindi
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. S.R. Takale
Principal, Sant Sawantnagar College,
Phulambri Dist. Aurangabad

Dr. D.P. Takale
Asst Professor & Head
Dept. of Economics
L.B.S. College, Partur Dist. Jalna

Dr. Bharat Khadare
Principal, Swami Vivekanand College,
Mantur Dist. Jalna

Dr. Appasaheb Humbe
Ex-Management Council Member
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Vishwas Kadam
Principal, JRSMA's Arts & Science
College, Gadhi Tq. Georai, Dist. Heed

Dr. Ulhas Shinde
Ex-Dean, Faculty of Engineering
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Ratandeep Deshmukh
Ex-Management Council Member
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

REFEREES

Dr. Shahaji Gokwad
Ex-Chairman, BOS in English
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Vishwas Patil
Kadha Nagar College, Kadha
Nagar, Dist. Kolhapur

Dr. Dinkar Kharwas
Professor, Sociology
Pimpri College, Aurangabad

Dr. Sukumar Bhandare
Ex-Chairman, BOS in Hindi
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Shivaji Yadhav
Shreebhargavi College,
Pachad, Dist. Aurangabad

Dr. Lakshman Shinde
Asst Professor
B.S. College, Jalna

MANAGING EDITORS

Mr. Ramesh Ringor
Prof. Bapu Ghokshe
Mr. Shivaji Kakade
Dr. Shakur Shaikh Hissali

Mr. Vinod Kirdak
Dr. Datta Tangbad
Mr. Kalandkar Pathan
Dr. Subhas Morde
Dr. Balaram Katar

Asst Prof. Mahesh Kulkarni
Dr. Adgaonkar Ganesh
Dr. Santosh Chavan
Dr. Rajkumar Yalwar

Power of Knowledge

- "Power of Knowledge" of RNI, A
- Research in "Power
- Research typed paper send their enclosed.
- The write act and the is compu
- Direction English
- Hindi &
- Research should be
- There shu
- If the rese
- Recognit
- Editor/Pr
- All the ps
- Dispute:

Ideas expressed publisher & print time it is made ch action. Hence, it

२०५	हृदयक्री विययी प्रशासनाची भूमिका	डा. विहार भावरीण कन्नू	२२४
२०६	हृदय : चारणे, चारतन, चौराण व उपाय	डा. डॉ. वायवज गनी	२२८
२०७	हृदय एक समस्या व चारणाची उपायनकायणी	शशि संभव सिद्धेश्वर	२३२
२०८	हृदयक्री विययी प्रशासनाची भूमिका	डा. डॉ. वी. चार-वत्सव	२३४
२०९	"हृदय पदती : एक सामाजिक-साहित्यिक अन्वय"	रुपायणी शिवाचर अशोकन	२३६
२१०	"हृदय अलेकडे होणारे मीलाचे शोचन : एक सामाजिक अन्वय"	डा. चार-वत्सव वी. एन., डा. डॉ. वी. चार-वत्सव	२४०
२११	हृदयप्रणेची ऐनकारिका चारणीची, चारणची व उपाय	डा. सुशील अशोकन चारणी	२४३
२१२	हृदय प्रणे : चारणे, चारतन, चौराण व उपाय	डा. चार-वत्सव वी. एन.	२४६
२१३	हृदयप्रणे : चारणे व उपाय	डा. चार-वत्सव वी. एन.	२५०
२१४	हृदय एक सामाजिक-साहित्यिक	डा. डॉ. चारणी चार-वत्सव शिंदे	२५२
२१५	भारतीय चारणी व चारण अणि हृदय पदती	डा. चार-वत्सव वी. एन.	२५४
२१६	हृदयप्रणे आणि चारणनय	डा. चार-वत्सव वी. एन.	२५६
२१७	हृदय : एक सामाजिक-साहित्यिक चारणे, चारतन व उपाय	डा. शिंदे वी. एन.	२६०
२१८	हृदयक्री व प्रशासन	डा. चार-वत्सव वी. एन.	२६३
२१९	हाल्ये हाल्ये दुनू दे या चारणीची उपायनकायणी	डा. डॉ. सुशील अशोकन चारणी	२६६
२२०	हृदय व सामाजिक-साहित्यिक चारणे	डा. चार-वत्सव वी. एन.	२७०
२२१	हृदय पदती चारणनय : अन्वय व उपाय	डा. चार-वत्सव वी. एन.	२७२
२२२	A Discussion of Women's problems in Jyoti Mhapickar's play 'Mulgi Zali Ho'	Dr. Simi Raosaheb Raut	२७५
२२३	DOWRY AS A FACTOR OF VIOLENCE IN INDIAN SOCIETY	Dr. Rathod-Premdas Manohar Asst. Prof. Mundhe	२७८
२२४	The Dowry Prohibition Act, 1961 Myth & reality	Vijay Laxman Tarode	२८०
२२५	Evils of Dowry System in India: Sociological Analysis	Dr. Babushan Kare	२८२
२२६	DOWRY DEATH	Hemalge Sarita Mahadev	२८५
२२७	Dowry System: Causes, Effects & Its Solutions	Dr. R. K. Kale	२८७
२२८	A RESEARCH STUDY ON INDIAN DOWRY: VIYID PROBLEM	Dr. Paragge Vilas Nanabhan	२९३

Principal
Kholshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAL

DOWRY AS A FACTOR OF VIOLENCE IN INDIAN SOCIETY

Dr. Rathod Premdas Manohar

Assistant Professor & Head

Dept. Of Mathematics

Shri Siddheshwar College Majalgaon, Dist. Beed

Asst. Prof. Mundhe Tulshiram Vinayakrao

Shri Siddheshwar College Majalgaon

Dist. Beed

Abstract:

The present paper is an attempt to focus on the evils of dowry system which are deeply rooted in Indian society. A seamy side of women's status in India is the widening gender discrimination and a consequence of any discrimination is violence. On account of dowry system we found domestic violence in society. In daily newspapers we find dowry deaths, dowry murders and a lot of news related with evils of dowry and offences related with dowry. In this paper there is a focus on dowry related offences such as bride burning, women harassment, female infanticides etc. Women are the important fraction of our society. Almost half of the total population of India consists of women, they have power to create well and destroy what is bad in society. Women produce children, they are mothers and wives, women do the cooking, sewing and washing etc. not only this but women take care of children and men also. Marriage is a bond of relationship between two families and so it should not be seen from an economical angle, but evils of dowry creates domestic violence in Indian society.

Men and women are both equal and both play vital roles in the creation and development of their families in particular and society in general, so to avoid the gender discrimination and to give equal rights to women government as well as society has to empower them in all sectors of life. The evil of dowry is deeply rooted in our society, the offences of dowry deaths and demands of dowry are the heinous crimes committed against the women so to wipe out the blame of dowry there is a need of awareness about bad consequences of dowry system.

Origin of Dowry Practice:

Originally there are three main purpose of dowry as follows-

1. To provide 'seed money' or property for the establishment of new household
2. To help a husband to feed and protect his family.
3. To give the wife and children some support if he were to die.

Dowry refers as:

The payment in cash or any kind of estate by the bride's family to bridegroom's family along with bride (Kanyadan) in Indian marriage. Kanya means daughter and Dana means gift. Kanyadan is an important part of Hindu marital rites. A dowry is the money, goods or estate that a woman brings to her husband in marriage. The word 'Handa' appears to be derived from "Handa" which means a pot, so dowry is given in pot.

Dowry deaths and dowry related offences in our society:

1. **Female Infanticide:** Today dowry has come to be regarded or accepted as social evil in Hindu families also because rate of dowry deaths and offences related to the practice of dowry are growing in large number. According to census 2011 data the child sex Ratio (0-6 years) in India was 918 girls for every 1000 boys. The steep downfall in the child sex Ratio (CSR) puts a light on the pre-birth discrimination on the basis of gender that manifests in the form of unaccounted practice of female infanticide. We have to accept the evil that female infanticide is directly related to dowry.

2. **Abetment to suicide.** In many lower class families, parents feel it unreasonable to spend for the education of the girl child and later give a large sum as dowry in marriage. Dowry system puts great financial burden on the bride's family and finally family members in bride

herself do suicide thus dowry system leads to the crime against women ranging from emotional abuse, injury to even suicide.

3. Increase in female illiteracy :In some rural areas it is believed that if a girl is well educated it becomes difficult to find a match for her so parents prefer to keep her illiterate and thus dowry fostering female illiteracy. The evils of dowry are so powerful that a number of adult girl remains without marriage with emotional disturbance.

4. Cases of bride burning: The practice of dowry abuse is rising in India, the dowry demands take place in the form of money, farm animals, furniture and electronics etc. In most of the cases husband and in-laws appetite of dowry is not fulfilled and result will be found in 'bride burning' i.e. the burning of women whose dowries were not considered sufficient by husband or in-laws.

The National Commission for women in India in one of its annual report states that 'everyday, almost every six hours, somewhere at some place, in India a young married woman is being burn alive or beaten to death or being pushed to commit suicide .over the past few years the cases of bride burning have registered a sharp increase throughout India.'

5. Cruelty & harassment: When the dowry amount is not considered sufficient or is not forthcoming, the bride is often harassed, abused and made miserable. Though poor never resort to it and rich do not need it still the practice of dowry exist in our society. Really it is a shame to our society where women are given such cruel and heinous treatment on account of dowry.

Remedies to be free from dowry practice:

Women upliftment is nearly impossible if issues like inequality, sexual harassment and dowry practices are not combated in the right manner. So to root out dowry practice and give equal place to women there is a need of following things.

1. Education for women -when you educate a man, you educate a man but when you educate a woman, you educate a generation; nobody can deny the emancipation power of education .
2. To create social awareness and mobilize public opinion against dowry practice.
3. Voluntary agencies and social organizations should help the dowry victims and expose its vicious nature before society.
4. Youth is powerful so young generation, teachers, social workers; law students should take the initiatives in the dowry eradication campaigns not only in the cities but in remote villages also.
5. The dowry prohibition act should be amended and dowry culprits should be vigorously punished, the ones involved in the practice of sex determination and sex selective abortion should be punished severely.

Conclusion:

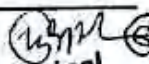
Thus vicious nature of dowry implies its meaning as

- D- Donkeys
- O- of the first order
- W- who can't stand on their own feet
- R- rely on their wife's riches
- Y- Yet shameless

Though giving and taking dowry is prohibited by law in 1961, the extracting of dowry from the bride's family prior to marriage still occurs. Dowry becomes a cancer to our society .It is said that maturity in civilization is known from the respect of women get in that civilization. so everybody has to resist giving and taking dowry for the respect of women ,for the emancipation of women from dowry system.

References:

1. Anwar, Yagin. Protection of women under the Law, Deep and Deep publication: New Delhi. 1982
2. Chawla, Monica. Women and Law in India, Deep and Deep publication: New Delhi: 2006
3. Ghosh, S.K. Women in Changing Society, Deep & Deep publications New Delhi: 2001
4. <http://en.wikipedia.org>
5. www.nipccd.nic.in

Principal
Kholshwar Mahavidyalaya
Ambajogai, Dist. Beed

34

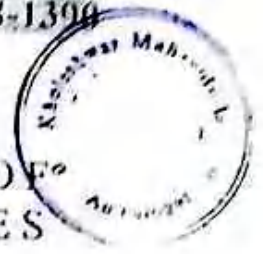
66

ISSN: 2348-1399

NEW MAN

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY STUDIES

VOL. 4 SPECIAL ISSUE AUGUST 2017

A REFEREED AND INDEXED E-JOURNAL

IMPACT FACTOR: 4.321 (IIJIF)
UGC Approved Journal No. 45886

Special Issue
On the occasion of National Seminar on
Women Safety: Challenges and Remedies

Organized by
Late Ramesh Warpudkar College, Sonpeth and
Shri Panditguru Pardikar College, Sirsala

Chief Editor
Dr Kalyan Gangarde

Guest Editors

Prin. Dr V D Satpute
(Late Ramesh Warpudkar V.A College, Sonpeth Dist. Parbhani)

Prin. Dr. R T Bedre
(Shri Panditguru Pardikar Mahavidyalaya, Sirsala Dist. Beed)

Associate Editors

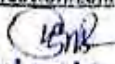
Dr. M G Somwanshi Dr. S A Tengse Mr. A K Jadhav
Mr. P T Jondhale Dr. U Y Mane Dr. A B Walke

**NEW MAN PUBLICATION
PARBHANI (MAHARASHTRA)**

Contact: +91 9730721393 +91 9420079975 nmpublication@gmail.com

VOL. 4 SPECIAL ISSUE AUGUST 2017

www.newmanpublication.com

Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

87. स्त्रियांच्या समस्या आणि उपाय / प्रा. चावरं एम. व्ही
88. घरगुती हिंसाचार : प्रकार आणि स्थिती / प्रा. अवंता कुडमकराव चव्हा
89. कामकाजी स्त्रियांचा लैंगिक छळ कायदा २०१३ / प्रा. डॉ. दाडगे सुरेंद्रा वननाथराव
90. भारतीय स्त्री जीवन व न्यायव्यवस्था / सौ. राजश्री अभय सांदनकर (देशमुख)
91. प्रचलित कायदे आणि महिला सुरक्षितता / प्रा. दीक्षित एस. डी.
92. कर्मचारी सहभागातील स्त्री - पुरुष गुणांतरातील असमतोल : हिंगोली शहर विशेष संदर्भासह / डॉ. शोभा भानुदासराव दुधाटे
93. मध्ययुगीन साहित्य व लिंगभेद / प्रा. डॉ. दत्तात्रय प्रभाकर डुंबरे
94. महिला सबलीकरण व सुरक्षा / प्रा. फाजगे ए. के.
95. सामाजिक माध्यम आणि स्त्रियांची सुरक्षितता / प्रा. डॉ. टी. आर. फिसफिस
96. भारतीय स्त्रियांच्या सबलीकरणात प्रचलित कायद्यांचे योगदान / प्रा. डॉ. एस. पी. गायकवाड.
97. स्त्री शिक्षणासमोरील आव्हाने आणि उपाय / चांकर एच. एम.
98. फुले-आंबेडकरी परिवर्तनवादी चळवळ आणि महिला सक्षमीकरण / विश्वांभर धर्मा गायकवाड
99. कामाच्या ठिकाणी महिलांचा लैंगिक छळ / प्रा. डॉ. अशोक नारायण गायकवाड
100. महिला सक्षमीकरणामध्ये संरक्षणात्मक कायद्याची भूमिका व सद्यःस्थिती / प्रा. आर. व्ही. गंगणे

SECTION 'E'

101. महिला संरक्षण : गरज मानसिकता बदलण्याची / प्रा. डॉ. गंगणे जीवन सुदाभराव
102. महिला सबलीकरण - एक दृष्टीकोन / रंजना दिगंबर गरदडे
103. भारतीय स्त्री समस्या आणि उपाय / डॉ. अमोलसिंह दशरचसिंह गौतम
104. स्त्रीया व कामाचे संरक्षण / प्रा. डॉ. कल्पना धारगे
105. महिलांसाठी असणाऱ्या विविध शासकीय योजनेचा अभ्यास / प्रा. डॉ. यादव घोंडके
106. महिला अत्याचार अधिनियम - २०१३ / प्रा. इरलापल्ले पी. बी.
107. स्त्रीभ्रूणहत्या: कारणे आणि उपाय / प्रा. जाधव ए. के.
108. महिलांचे व्यवसायीक ठिकाणी होणारे लैंगिक शोषण / प्रा. जाधव सुलोचना
109. वसाहतकालीन दलित स्त्रियांच्या शिक्षणासाठी आंबेडकरी चळवळीचे योगदान / अनिल रानया नामकर
110. महिला सुरक्षितता : एक दृष्टीक्षेप / डॉ. ज्ञानेश्वर निगा,
111. शासकीय योजना व महिला सक्षमीकरण / प्रा. डॉ. कदम डी. एम.
112. महिलांचा पारंपारिक दर्जा व सद्यस्थिती - एक राजकीय अभ्यास / प्रा. डॉ. एच. पी. कदम
113. कामाच्या ठिकाणी होणाऱ्या महिलांच्या लैंगिक छळ / प्रा. माधव कदम
114. महिला सुरक्षेच्या परिप्रेक्षातून '४९८-अ' : ढाल को तलवार...! एक अवलोकन / प्रा. डॉ. शांदा मा. कदम
115. कौटुंबिक हिंसा : स्वरूप व प्रकार / अर्चना भगवानराव काळ
116. स्त्रियांच्या समस्या, कायदे व राष्ट्रीय धोरणे / शिवशंकर कसबे
117. भारतीय महिलांवर होणाऱ्या कौटुंबिक हिंसाचाराचे स्वरूप / प्रा. यू. व्ही. कावळे & प्रा. डॉ. एस. व्ही. पाटील
118. कामाच्या ठिकाणी होणारा स्त्रियांचा लैंगिक छळ/अत्याचार / प्रा. डॉ. तिडके केशव दत्तराव
119. नोकरी करणाऱ्या महिलांना कामाच्या ठिकाणी निर्माण होणाऱ्या समस्या एक समाजशास्त्रीय अभ्यास / प्रा. कोते. ए. व्ही
120. महिला अत्याचार आणि प्रसार माध्यमे/करमणूक साधने / प्रा. सुनिता जगन्नाथराव कुकडे
121. महिलांच्या संरक्षणातील महिला आयोगाची भूमिका / प्रा. डॉ. शंकर लेखणे
122. महिला अत्याचार-वास्तव / प्रा. रोहिणी निवृत्ती अंकुश-लोखंडे

महिला अत्याचार-वास्तव

पा.रोहिणी निवृत्ती अंकुश-लोखंडे
(गृहविज्ञान विभाग)

द्योलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई, जि.बीड (महाराष्ट्र)

आज स्त्रियांवरील अन्याय, नत्याचार या संघात अनेक संख्या व व्यक्ती विविध प्रकाराने काम करत आहेत. त्या घनामाला यशही येताना दिसते. पण एक अत्याचार, अन्याय हा पैलू वगळता स्त्रियांच्या अर्णागत समस्या आहेत. काही मूलभूत आहेत. काही स्त्रीस्वभाव प्रवृत्तीमुळे निर्माण झालेल्या आहेत, तर काही सामाजिक वस्तुस्थितीमुळे आहेत. एकीकडे आज सर्व क्षेत्रांत स्त्रिया पुरुषांच्या बरोबरीने आपले कार्य स्विकारताना दिसतात, पण हे प्रमाण संपूर्ण स्त्रीसमाजाच्या तुलनेत अगदीच नगण्य आहे. सर्वसाधारण स्त्रिया आजूनही विकाराच्या आणि आत्मनिर्भरतेपासून खूप दूर आहेत.

सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक, ग्रामीण, शहरी, श्रमजीवी व गृहिणी वर्गरे अनेक स्तरावर महिलांच्या समस्या आहेत आणि दिवसेंदिवस त्या उग्र बनत आहेत. या सर्व समस्यांचा औपचार्य करून स्त्रियांची सर्वांगीण विकासाकडे वाटचाल करण्यासाठी सर्व समस्या व त्यावरील उपाय, मागण्या अग्रक्रमाने मांडाव्यात व त्याची क्रमवारी लावावी. हा उद्देश सफल करण्यासाठी तरुण मुले-मुली, शासन व शासकीय योजना, स्त्री संघटना, सेवाभावी संस्था, राजकीय पक्षांच्या महिला आघाड्या या सर्वांचा सहभाग अपेक्षित आहे.

महाराष्ट्राचा विचार करता स्त्रियांवरच्या अत्याचारात आता देशात क्रमांक दोनवर आहे. महाराष्ट्राचे पुरोगामीपण अनेक प्रयत्ने आपण मोठ्या अभिमानाने रांगत असतो. पुले, शाहू, आंबेडकर यांचा महाराष्ट्राचा वारसा हा तर आपल्या अभिमानाचा विषय आहे. 'सावित्रीच्या लेकी' असा शब्दप्रयोग महाराष्ट्राच सर्वाधिक केला जातो. पण हे महाराष्ट्राचे पुरोगामीपण खरोखर अभिमानाने गिरवावं इतपत मोठे राहिलेले आहे का? आजची स्त्री जगातल्या कोणत्याही देशाच्या तुलनेत या देशात कुठेही मागे नाही. महाराष्ट्रातही ती मागे नाही. पत्रास वर्षांपूर्वी कोणी असे सांगितले असते की या महाराष्ट्रातल्या तीस-वर्तीस वर्षांच्या मुली मुंबई विधानतळावरून दिल्लीला एअरबस उडवून कतील आणि सुखरूप उतरवू शकतील, तर ते खरे वाटले नसते. आज एअर इंडिया, इंडिगो, स्पार्सजेट, गो एअर अशा विविध भारतीय हवाई कंपन्यांमध्ये महाराष्ट्राच्या या सावित्रीच्या लेकी कुशल वैमानिक झालेल्या आहेत. अंतरिक्षात पृथ्वीच्या पलीकडे झेप घेणारी सुनिता विल्यम्स ही मूळची भारताचीच. असे एकही क्षेत्र नाही जिथे या देशात आणि राज्यात आज महिला प्रभावी नाहीत. या देशाच्या पहिला महिला राष्ट्रपती याच महाराष्ट्रातून झाल्या.

पण असे सगळे असूनही आज महाराष्ट्राला काहीसे अवमानित झाल्यासारखे झाले आहे. देशाच्या पातळीवरच्या अत्याचारात महाराष्ट्र देशात क्रमांक दोनवर येऊन पोहोचला आहे. स्त्री हक्कांबद्दल महाराष्ट्र जागरूक आहे. स्त्रियांच्या सन्मानाचं अनेक कायदे महाराष्ट्राने प्रथम केलेले आहेत. भूणहत्वंचा कायदाही महाराष्ट्राने प्रथम केलेला आहे. तां मृणाल गोरे यांच्या विधानसभेतील सततच्या आग्रहामुळे झाला आहे, पण असे असूनही स्त्रीभूणहत्वंत महाराष्ट्र आघाडीवर आहे. बलात्कारात महाराष्ट्र क्रमांक दोनवर आहे, गुंडागर्दी, तरुणांच्या खुनाचे प्रयत्न, सासुरच्या मंडळींकडून सुनेचा होंगारा छड, दिनचर्या, बलात्कार आणि शेंवटी महिलांचा बळी घेणे. गेल्या काही दिवसांत खेरलांजी ते जबखेडा या घटनाही किती शरमेच्या मानायला हव्यात. का तांच पुरोगामी महाराष्ट्र आहे का? असा प्रश्न पडेल इतक्या टोकाच्या पलीकडे हा विषय गेलेला आहे आणि आणखी एक खटकागारो गोष्ट अशी की, जबखेडामध्ये जे भौषण कांड घडले त्याच्या विरोधात जे रस्त्यावर उतरले त्यात महाराष्ट्राचे सर्वपक्षीय लोक नव्हते. निराक्रान्त पक्षानेच या निराक्रान्त आवाज उठविला.

उद्देश:

१. स्त्रियांच्या समस्या अभ्यासणे.
२. स्त्रियांच्या समस्यांचे कारणे व स्थिति अभ्यासणे.
३. स्त्री समस्याविषयक शासकीय धोरणांचा कल अभ्यासणे.
४. स्त्री समस्या वास्तव स्थितीमध्ये अभ्यासणे व उपाययोजना करणे.

तीन वर्षांपूर्वी केंद्र सरकारने प्रसिद्ध केलेल्या आकडेवारीत स्त्री-अत्याचाराचा संदर्भातला तपशील जेव्हा संसदेत सादर केला तेव्हा उत्तर प्रदेश आणि बिहारमध्ये स्त्री अत्याचाराच्या सर्वाधिक घटना घडल्याची नोंद संसदेने घेतली. उत्तर प्रदेश आणि बिहार यांच्याही पुढे आता महाराष्ट्र स्त्री अत्याचारात आघाडीवर येऊ बघत आहे. दुर्दैवाने २०१२ ते २०१३ व २०१३ ते २०१४ या दोन वर्षांत स्त्री अत्याचारात देशपातळीवर महाराष्ट्राचा दुसरा क्रमांक आहे. इथे कोणतीही जात नसते, समूह नसतो, हा प्रश्न राजकीय केला तर

माना अनेक फट्टे घटू शकतात. यादलेल्या शिक्षणाचा फायदा घेऊन बदलण्यावर परिणाम घडतो. याचा विचार शिक्षणशास्त्राचे कारणाची आता गरज निर्माण झालेली आहे.

महाराष्ट्र केवळ महिला अन्यायकारात देशात दुसरा आहे. सगळे तर विनयभंगाच्या घटनांमध्येसुद्धा महाराष्ट्र देशात दुसराच आहे. बलात्काराच्या घटनांमध्ये मध्य प्रदेश पोहोता 1433, महाराष्ट्र दुसरा (3023), राजस्थान तिसरा (2264), उत्तर प्रदेश चौथा (2264), ओडिशा (1232), आसाम (1930), पश्चिम बंगाल (1624), आंध्रप्रदेश (1634), छत्तीसगढ (1220), झारखंड (1204), केरळ (1231), बिहार (1122), गुजरात (332) आणि गोवा (25).

विनयभंगाच्या घटनांमध्येही महाराष्ट्र दुसरा क्रमांकावर आहे. इथेही मध्यप्रदेश पहिला क्रमांकावर आहे. या सगळ्या आकडेवारीमध्ये महाराष्ट्र बराचसा आघाडीवर असतो, ही किती शरमेची बाब आहे. या क्रमांकांना तसे गडदपणे आहेत आणि माहिती पण जेव्हा संसदेत आणी एखादी यादी ठेवली जाते, त्या गादीत महाराष्ट्र असल्या ही निजी शरमेची बाब आहे.

यातही मुंबई सहर 2016 मध्ये 411 इतके बलात्काराचे गुन्हे दाखल करण्यात आले आहेत. यानी 4.9% बलात्काराचे गुन्हे लग्नाचे आणि दाखल झाले आहेत. तर 12.36% बलात्कार हे शोकाच्याकडून, 1.6% बलात्कार घट्टील किंवा पालकांकडून, 4.9% नातेवाईकांकडून आणि 6% बलात्कार हे अनोळखी व्यक्तींकडून केले गेले आहेत. मात्र महिलांवरील हॉमर हे इतके इतके यामध्ये महिलांचा हुंकासजो उच्च आतंक्येस प्रवृत्त करणाऱ्या गुन्यामध्ये सामील राहण्याची तुलनेत 21% इतकी घट झाली आहे. या वर्षात भव्य कसमानुसार दाखल झालेल्या गुन्यामध्ये आरोपींना शिक्षा झाल्याचे प्रमाण 32% झाले आहे.

मुंबई सहर महिला अन्यायकाराचे प्रमाण-

2006	-	1461
2009	-	1332
2010	-	1409
2011	-	1243
2013	-	1292

अफसर 112, बलात्कार 232, विनयभंग 114, हुंकासजो 1, साराच्या व्यक्तींकडून 390, मानवीक जायला कॅटानु आतंक्य 63, सोशल मिडीयाच्या पाध्यमानु अस रेणे 43

केंद्रीय महिला व बालकल्याण पत्रालयाने जाणिव केलेली आकडेवारी 2016-17 वर्षात - देशात बलात्कार व महिलांवरील इतले 1,10,034 इतक्या घटना नोंद त्यात-

महाराष्ट्र	-	13,223
मध्यप्रदेश	-	11,323
आंध्रप्रदेश	-	13,263

संबंधित बिहार व उत्तर प्रदेश, महाराष्ट्र रान क्रमांक आहे.

वास्तवः

दिवसोदिस सागरी जीवनात मुट्याचा, घट्टीनेल्या सगळ्यात फरक जातो आहे. जडगणेन करणमुक, सांदेसाधने, हरतन्हेच कपडे व घेनीच्या घरात राहण मुक्तीना पुढे पाडतात. इत न करत नोकरी करत एव बजणाच्या मुलीचे संख्या वाढते आहे. मातृत्व झुगारून देणाऱ्या स्त्रिया मुली नैसर्गिक बंधने झुगारून स्वर्दीक्ष आधुन्याच्या सगळे पावन आहेत. बंधने इ पावन एकदम मुक्तीकडे झगणे खबर जीवनाकडची ही घाट्यात सर्वांनाच झेपते असे नाही. बघीना अर्धवट यज्ञ क्रान्तन त्या पल्ल्याच नळ्यात फसतात आणि इततःखर अनिष्ट प्रसंग ओढावून घेतात. यातूनच सही समत्यांचा उदय होतो आणि शेवटी शिवांचे जीवन हे जीवन व राहता नसक पातना होऊन बरते आणि त्यांच्या अरिवाकला अर्धच ठरत नाही.

एकीकडे आज सर्व शोषण शिवा पुरुषांच्या घराबरीने आपले बजोव्य दिवड करतना दिवसात, पण हे प्रमाण संपूर्ण सही समत्याच्या तुलनेत अगदीच नगण्य आहे. सर्वराधारण शिवा अगुती शिवातल्या आणि आस्पनींगेकडून खूप दूर आहेत.

सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक, सामाजिक, शहरी, ग्रामीणी व शहरी वरील अनेक स्तरांचेर महिलांच्या समत्या आहेत. इंग दिवसोदिस त्या उघ बनत आहेत. या सार्व समत्यांच्या अंधारा करत शिवांची सामाजिक शिवातल्या घाट्यात करणयातही सर्व

Abstract: This study aims to explore the impact of digital marketing on the sales performance of small and medium enterprises (SMEs) in the Indian market. The research is based on a survey of 100 SMEs across various industries. The findings indicate that digital marketing has a positive impact on sales performance, with a significant increase in sales volume and revenue. The study also identifies several challenges faced by SMEs in implementing digital marketing strategies, such as lack of resources and expertise. The research concludes that digital marketing is a crucial tool for SMEs to enhance their sales performance and compete in the global market.

Keywords:

- 1. Digital marketing
- 2. Sales performance
- 3. Small and medium enterprises (SMEs)
- 4. India
- 5. Survey
- 6. Challenges
- 7. Global market

□□□

ISSN: 2348-1390

NEW MAN

INTERNATIONAL JOURNAL OF
MULTIDISCIPLINARY STUDIES

VOL. 5 SPECIAL ISSUE 1 FEBRUARY 2018

A REFEREED AND INDEXED E-JOURNAL

IMPACT FACTOR: 4.321 (IIJIF)

(UGC Approved Journal No. 45886)

Special Issue

On the occasion of National Seminar on
From Empowerment to Equality

Organized by

Kholeshwar Mahavidyalaya Ambajogai
in Collaboration with
Maharashtra Rajya Mahila Aayog Mumbai

Guest Editor

Dr. Sunita Patwardhan-Joglekar

Principal

Dr. K.L. Kamble

Associate Editors

Satish Hiwrekar
Dr. Uma Asardohkar
Gautam Gaikwad
Rohini Ankush
Nitin Kendre

NEW MAN PUBLICATION

PARBHANI (MAHARASHTRA)

Contact:

+91 9420079975

+91 9730721393

nmpublication@gmail.com

Principal

Kholeshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

भारतीय शिक्षण प्रणाली संस्था, अंबाजोगाई
खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई जि.बीड व
महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग, मुंबई यांच्या संयुक्त
विद्यमाने

राज्यस्तरीय एक दिवसीय चर्चासत्र

विषय :- 'सक्षमीकरणातून समानतेकडे'

दि. १७/०२/२०१८ शनिवार

अतिथी संपादक

डॉ.सुनिता पटवर्धन - जोगळेकर

प्राचार्य

डॉ.क.ल.कांबळे

(खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई)

सहाय्यक संपादक

प्रा.सतीश हिवरेकर

डॉ. उमा अस्मर डोहकर

प्रा.गौतम गायकवाड

प्रा.रोहिणी अंकुश

प्रा. नितीश केंडे

"महिला सक्षमिकरण - शासकिय योजना : वास्तव"

डा. रोहिणी निवृत्ती अंकुश

शुद्धिपत्रक विभाग, खोलेमयर महाविद्यालय, अंबाजोगाई, जि. बीड (महाराष्ट्र)

सौश्र्क्षणीया महिला अपरंपरा
दोन्ही घरांचा करी उध्दार
योग्यशासनासाठी लढा देई साचित्रीमाई पुले
दाड, शेणाचा मारासहून करी करतव्य पुरे
सौश्र्क्षणीया महिला अपरंपरा

शक्ती, संस्कार, कर्तव्य, भाणुसक्तीचा अहोकार असे असलेली पूर्ण पुनर्ने ठराय घेऊन प्रसारित केल्याप्रमाणे पूर्ण जगातच स्त्रियांकडूनच सर्व प्रकारची महिला गोळ करण्यास सुरुवात झाली. यामध्ये प्रापुत्र्याने पुरुष आणि स्त्रीया यांचे भ्रमाण, शिक्षण, शाळांमधील फटकी, फटकरी स्त्रियांचे फापाचे स्वरूप व रोजंदारी, स्त्रियांना मिळणारी आरोग्यसेवा, सवलती, स्त्रियांचे संरक्षण, स्त्रियांसाठी नवीन कायदे, जै-परीक्षे समानता व समजातील पुरुषप्रधानसंस्कृतीत स्त्रियांसाठी समान काम, स्याद वेतन, शिक्षणाचीसंधी म्हणून आरक्षण, असंधित स्त्रियांचेवक, कुटुंबात गतीच्या वरोवरीने हक्क ! सातबादा, घट, संपत्ती यात वाटा व समजात महत्त्वाचा वारसाहक्क ! जराही नशी महिला गोळालत रोजंदारीसतसे पुरुषांचे फाटेंसगळीकडे जड व स्त्रियांच्या बाबतीत सगळीकडेच असमानता दिसून आली.संपुर्ण जगात अनेक देशात थाबात स्त्रिया एकत्र आल्या व ज्या ज्या समस्या होत्या त्या मांडूनबीन धोरणांसाठी भाषणी करू लागल्या.ज्यातूनच सक्षमिकरण होसंकल्पना पुढे आली.

निव्वळ घटनेच्या शब्दात समानता शक्य करून घालत नाहीतरतो प्रत्यक्षात योग्यासाठी नवीन नियम करणे, कायदे बदलणे हे आवश्यक आहे व तेही पुन्हा प्रत्यक्षात आणण्यासाठीत्यांची समतयजावणी संधे निशांत गरजेचे आहे. महिलांना समानता न्याय्यासाठी त्यांच्या इयकांची पूर्तता झाली पाहिजे.समानतासंग गोरवका. अधिवाहन, घटसंधित एकट्या राहणाऱ्या स्त्रिया, शरण यांना, बेत्या, वृद्ध, सपत्तिली, पुतीयांची स्त्रिया या सगळ्यांचे हायसंग हातांना दिसते.काही कल्याणकारी योजना शासनाने केल्या तरी त्या संश्र्क्षित खक्कीपयत मोहघत जाहीत हे सर्व धरडाने पाहजे.म्हणूनही अभ्यासाचो गरज आहे. मासातव गहलां धारण करी असावे यापावतचा ऊहापोह केला पाहिजे.

- बोश :
- १) शासनाने महिला विषय धोरण अभ्यासणे
 - २) शासनाच्या महिला विषयक योजना अभ्यासणे
 - ३) शासकिय महिला विषयक धोरण आणि वास्तव स्थिती अभ्यासणे
- आजच्या आधुनिक युगात महिलांक अनेक सामाजिक आव्हानांचा सामना करावा लागतो मग तो पुढुंबाचा उदरनिर्वाह

वरण्यासाठी राबण - अगावती बगपण असे वा मुलांचे गहनगोमण धरणे असे. एक ही अनेक भुमिशा निभायत असत भागातशातत्या चखरदेरे गावात ४०० महिला राहिली आली मादका पदार्थ बंदी सती आघात उठपून ज्या महिला.प्रवेकडे आज राय शेजात स्त्रिया पुरुषांच्या धरोवरीने आपले कलव्य विध करताना दिसतात.पण हे प्रमाण संपुर्णसी रामनाच्या मुलनेत अगावीच नाग्य आहे.सर्वसाधारण स्त्रिया आजूनही विभासाच्या आर्ण आर्णभरतीपासून धुम दूर आहेत.वास्तवी शातम देखील प्रयत्नशिल आहे.

शासनाच्या साधने महिलासक्षमीकरण : महिला सक्षमीकरणासाठी राज्य शासन नेहमीच सकाशतमक दृष्टिकोन देणुन वेगवेगळ्या मार्गांनी त्यांना मदत वातत असते. महिला स्वयंलंबी व स्वयंपुर्ण व्हायतात. त्यांच्या विकार व्हाता त्या जोमाने विधसक्षमतात सहयोगी व्हायतात यासाठी शासन अनेक योजना रचित आहे.महिला बचत गट, स्वयं जयंती गाय स्वयंरोजगार योजना अशा विविध योजना राबविण्यात येतात

निराधारंसाठी शासनांचा आधार : निरक्षर महिलांसाठी स्वयंसेवी संस्थापकतआधारगुळाची निर्मिती केली जाते.तसेच धरभाडे, औषध, प्रसाधन सावतीतील राहित्य दिले जाते.ज्या महिलांचा सोभाळ करणार जमं कोणी नाही, त्यांना आश्रय देणुन पुनर्वसन करण्यासाठी शासकीय महिलांमध्ये स्थापन केलेली आहेत.परिवक्ता, कुमारी पात, संघटप्रस्त अर्जांसाठी आश्रयस्थान उपलब्ध करून दिले आहेत.अन्न, वस्, निचारा, शिक्षण यांचीसंग करून दिले जाते.तसेच कायदेसंग मार्गदर्शन केले जाते.

जानिका सपुष्टी योजना : वेदंशाफताच्या योजनेअंतर्गत जालील शासा पान पु-गोमती अयंरसह दिले जाते इंदिरा माया महिलासंरक्षण योजना : पीडीत महिलांसाठी इंदिरा माया संरक्षणसंस्था यांनासुरु करण्यात आलेले आहे.पीडीत महिलांच गुणवत्ता गुणवत्तन शोडंपयंत मानधनाच्या स्वरुपात मदत देणे जाते

भातगाना हे जरागोवीच गरिजासाठी योजना : १० यपांच्या वरील महत्त्वाना वरसायिक प्रोशक्षण उपलब्ध करून देणं व या योजनेचा उद्रेक आहे.यात निराधार निरक्षर राखीव शयतील स्त्रिया, विधवा अशा महिलांना प्राधान्य दिले जाते यात उपदेवारांना उचलून दिलेले विद्यावेतन नियमित मिळते.

सुवर्ण जयंती ग्राम स्वयंरोजगार योजना : शहरी भागातील महिलांसाठी सुवर्ण जयंती सहरी रोजगार योजना राबविली जाते. प्राचीन भागातील अधिकदुष्ट्या दुर्बल असलेल्या महिलांना स्वयंरोजगाराद्वारे अधिक मदत भाविण्यासाठी बचत गटाच्या

Principal
Khaleshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

माध्यमातून अतोमहाव्य करणारी महिला स्वावलंबन योजना राबविते. कामधेनु योजनेद्वारे महिला आर्थिकदृष्ट्या स्वावलंबी व्हाव्यात म्हणून अशा महिलांना ५०% काम देण्याचा राज्य शासनाचा पुरस्कार आहे.

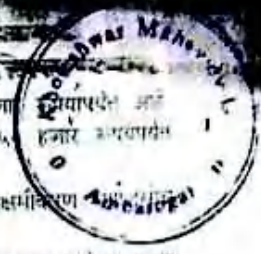
महिला बचत गट : आज महिला बचत गटांच्या माध्यमातून महिलांनी स्वबळानेच उभे राहिलेले पाहिले. यासाठी शासन मदत करते असते. बचतगटांमुळे महिला अंध्यासू तसेच बोलक्या घेऊन दु:खामधून सावरण्याची शक्ती त्यांना मिळत आहे.

सुमतीबाई सुवाळीकर उद्योगिनी महिलासक्षमीकरण योजना : राज्यातील महिला उद्योजकतेला सक्षम करण्यासाठी शासनाने महत्त्वाचा निर्णय घेतला असून, त्यानुसार राष्ट्रीय ग्रामीण जीवनोन्नती अभियानांतर्गत स्थापित महिला स्वयंसहाय्यता समुहांना सवलतीच्या व्याज दराने कर्ज उपलब्ध करून देण्यासाठीही योजना दि. १४ अक्टोबर, २०१६ च्या शासन निर्णयानुसारसुरु करण्यात आली.

जिल्हा परिषदेने राबवावयाच्या योजना : परिषदांनी त्यांच्या स्व-उत्पन्नाच्या १०% निधीतून राबवावयाच्या योजनांची निश्चित करून दिली आहे. महिला व बालकल्याण समिती उपलब्ध निधी व स्थानिक गरज लक्षात घेवून या योजना निश्चित करते.

- १) व्यवसायिक व तांत्रिक प्रशिक्षण - यात मुलींना आणि स्त्रियांना विविध प्रकारे व्यवसाय प्रशिक्षण देवून त्यांचा व्यक्तीमत्त्व विकास केला जातो यात व्यवसायिक प्रशिक्षण, स्व-संस्थान व शारीरिक विकास प्रशिक्षण दिले जाते एक महिलांसाठी पाच हजारपर्यंत खर्च केला जातो.
- २) समुपदेशन केंद्र - कोर्टोबक छळने त्रासलेल्या, मानसशास्त्रीय दृष्ट्या खचलेल्या स्त्रियांसाठी समुपदेशनाचे काम या योजनेतून केले जाते.
- ३) संगणक प्रशिक्षण - या योजनेतून मुलींना एम.एस.सी. आय.टी. सी.सी.सी. प्रशिक्षण दिले जाते. दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या मुलींना प्रथमच देण्यात आले आहे.
- ४) मुलींसाठी चरईतारूढ - या योजनेतून स्वयंसेवी संस्थांमार्फत स्वताच्या गावापासून १०० कि.मी.पर्यंत दुरीवरून चालण्याच्या ठिकाणी जाणे लागणाऱ्या मुलींसाठी असेलगाडीची सोय करण्यात आली आहे.
- ५) गौरव, मदतीची, शानतीची पुरस्कार - महाराष्ट्रात स्थानिक स्वशासन संस्थांमार्फत दर ५०% आरक्षण आहे तिचे नियमन केलेल्या सी-सी-४३२३२०००० प्रशिक्षणकतून सक्षम बचणी करणे यासाठी या योजनेचा प्रचार केले जाणेत.
- ६) मुलांच्या शारीरिक प्रवृत्तीचे अन्वयन - या योजनेत - ती ५ वर्षे वयोगटातील मुलांच्यासाठी हृदयरोग, कार्बोन्ग, फिडॅन्गरीय, जशा गोपीर आजारवर शरीरक्रिया करण्यासाठी १५ ते २५ हजारपर्यंत मदत केला जाते.
- ७) विविध साहित्य पुर्नविणे- या योजनेतून दारिद्ररेषेखालील महिलांना पिढाची निरणी, सोर कंदील, शिलाई अशिन, अरोसाहित्य पुरवण्यात येते.

- ८) तंत्रज्ञान मुळे कल्पनेतून प्रेरित होऊन दारिद्र्यरेषेखालील स्त्रियांच्या कामधेनु योजनेतून अर्थिकदृष्ट्या स्वावलंबी व्हाव्यात म्हणून अशा महिलांना ५०% काम देण्याचा राज्य शासनाचा पुरस्कार आहे.
- ९) घटकल योजने- घटस्थानात व घटकल योजनेतून अर्थिकदृष्ट्या स्वावलंबी व्हाव्यात म्हणून अशा महिलांना ५०% काम देण्याचा राज्य शासनाचा पुरस्कार आहे.

महिला सक्षमीकरण : यासाठी - "महिलासक्षमीकरण" योजनेतून एक संधी देणेतोय"

लहानपणी बाप, तरुणपणातूनच आणि महत्तारपणे मुलगा या तीन कक्षांमध्ये महिला बाँदल झाल्या. राधा, यादा, अर्धो पादा, यातून व चूल आणि मूल यालूनही बाहेर पडली नाही आणि काँग्रेस शेजात महिला आपल्या बचतकारांच्याला दसा उगट्यांकरून लहान आहेत. मात्र, एकोकडेही परिस्थिती असताना आमच्या देशात आम्ही सांवेगनिक ठिकाणोसाठी स्वच्छतागृहे नाहीत, ही परिस्थिती आहे. स्त्रीची प्रतिमा विस्तारलो तरी, सामान्य गृहिणीपासून, डॉक्टर, शिक्षिका, कायदे तज्ञ, लेखिका, पत्रकार, अभियंता या क्षेत्रातही अस्तीत्वासाठी स्त्रियांना संघर्ष करावा लागतोय, आजचे स्त्रीयांचेसमानातील स्थान याचा विचार केल्यास "स्त्री जन्म होतुझी वक्राणो व हृदयो अमृत नयमी पाणी" अशी परिस्थिती आहे. बौद्ध जिल्हास्थी भुण हत्या प्रकरणात देशात गाजला, ही परिस्थिती का आली याचाही विचार कायला हवा. तपकडे उभ्यांकरून म्हणून पाहिले त्यामुळे तोच समाजातील स्थान डळमळीत आजून आहे. ज्या जनगणनेच्या अहवालातूनसार देशात दहा वर्षांत ४ कोटी मुली गर्भातच मारल्या गेल्या, हा जर अधिकृत आकडा असताना अनधिकृत नक्कीच यापेक्षा जास्त असेल.

महिलेना पुरुषांच्या तुलनेत समान स्तरावर आपल्यासाठी सवलतीकरणोची नव्हतं सारस्वत शक्ती व सामर्थ्य देणे गरजेचे आहे.

सारांश : मूळतःच भारतीय महिलाही वक्रो अवलोकनातून प्रेरित होऊन पुरुषांच्या कामे एकात्रीया सहाय्य असता, जसे म्हटले जाते. किंबहुना या समाजात पडलेले अनेक महापुरुष समाजसेवेत घडलेले राजमाता निवारा- राणी लक्ष्मीबाई, सावित्रीबाई फा. प. मरठेसा, कल्याण कायला, मुला विद्युत् अनेक कर्तुत्यांकरून देशाच्या मावलीलोक जाणवेण आहे. राजमाता निवाराबाई म्हणून संस्कारमुली उभारणे साहसाय घडले. सावित्रीबाई फा. प. मरठे ही म्हणून जन्मीकरून वक्रो महापुरुष इतले नसे सावित्रीबाई फा. प. मरठे पुरुष यांना समान उपचार दिले असले. आणि पुरुषप्रधान संस्कृतीतून समाज व नृदेवाच्या बाबतीत वक्रतेत पडले आहे. तोन 'च' अर्थात आर्या पिता, पत्नी आणि पुत्र यांच्या आदेशाने आणि बंधनाने ती आपले आयुष्य काढत आहे. जैविक भेदभाव नष्ट करून समानता प्रस्तापित करणे, तसेच सामाजिक, धर्मगीत अन्याय व अत्याचार यांच्याविरुद्ध कठोर वागणे व उपाययोजना करणे त्याच बरोबर महिलांना शारीरिक, सामाजिक, आर्थिक व मानसिक स्वरूपात सारक्या बन्विण लोकांसाठी

[Signature]
Principal

आवृत्तों पर अने विचारप्रवाह सम्बन्धित प्रयोगों पर
उपरोक्त लेखों में विचारों को व्यवस्थित रूप से प्रस्तुत करने के लिये
यहाँ विभिन्न विचारप्रवाहों के परिपूर्ण विवरणों को प्रस्तुत करने के लिये
आवृत्तों में विभिन्न विचारप्रवाहों को प्रस्तुत करने के लिये

सर्वे मूल:

1. www.newmanjournal.com
2. www.ijmf.com
3. www.newmanjournal.com
4. www.ijmf.com
5. www.newmanjournal.com
6. www.ijmf.com

Principal
Khaleswar Mahavidyalaya
AMBA 100AI

32

60

ISSN: 2348-1390

NEW MAN

INTERNATIONAL JOURNAL OF
MULTIDISCIPLINARY STUDIES

VOL. 5 ISSUE 5 MAY 2018

A PEER REVIEWED AND INDEXED E-JOURNAL

IMPACT FACTOR: 4.321 (IUIF)

(UGC Approved Journal No. 45886)

Editor-in-Chief

Dr. Kalyan Gangarde

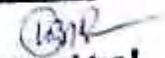
Editor

Dr. Sadhna Agrawal

NEW MAN PUBLICATION

PARBHANI (MAHARASHTRA)

Contact: +91 9420079975 +91 9730721393 nmpublication@gmail.com

Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
AMBUR, TAMIL NADU

14. Relevance of Coalition Politics in India
Vinay Kumar Shukla & Dr Vibha Doorwar
15. अभंग : विकास आणि लोकप्रियता
रहुल विनोदराव राजत
16. भारतीय प्रशासन नागरी विकासाच्या दिशेने
प्रा.डॉ. कदम डी.एम.
17. कौटुंबिक हिंसाचार : अचेष्टा आणि वास्तव
डॉ. अंजली जोशी - टेंभुर्णीकर
18. आधुनिक भारतीय शिक्षा का विकास
19. संतोष कुमार मिश्र, डॉ. विभा दूर्वार
20. इस्लामिक राज्य की अवधारणा: सैय्यद मौलाना अबुल अला मौदूदी के विशेष संदर्भ में
Shimpi Pandey
21. वर्तमान मानवी समाजातील शारिरीक व मानसिक ताणाच्या प्रश्नावरील योग्य उपचार : एक अभ्यास
प्रा.उमेश साडेगावकर
22. भारतीय राजनीति में गठबंधन सरकारों की अवधारणा:अल्पमत व गठबंधन सरकार में अन्तर
सुनिता चौधरी
23. बीड जिल्ह्यातील (६ - १५ वर्ष वयोगटातील) उत्तर बाल्यावस्थेतील बालकांमधील जीवनसत्त्व व १२
च्या अभावाचे परिणाम अभ्यासणे
डॉ. सुनिता जोगळेकर, प्रा. रोहिणी निवृत्ती अंकुश
24. जाति आधारित भ्रम और मानव अधिकार उत्त्पन्न, भोवी जाति के परिप्रेक्ष्य में
नेन्द्र कुमार दिवाकर
25. भारतीय समाजातील समलैंगिकतेचा प्रश्न
प्रा. यादव परमेश्वर दत्ताराव

23.

“बीड जिल्ह्यातील (६ - १५ वर्ष वयोगटातील) उत्तर बाल्यावस्थेतील बालकांमधील जीवनसत्व व १२ च्या
अभावाचे परिणाम अभ्यासणे”

डॉ. सुनिता जोगळेकर

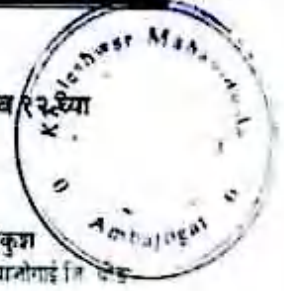
गृहविज्ञान विभाग प्रमुख

(संशोधन मार्गदर्शन - डॉ. या.आ.प.वि. औरंगाबाद)

खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई जि. बीड (महाराष्ट्र) ४३३५१७

प्रा. रोहिणी निवृत्ती अंकुश

गृहविज्ञान विभाग, खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई जि. बीड

प्रस्तावना :-

शरीराचे पालनपोषण करते ते अन्न त्याचे घन, द्रव, व अर्ध प्रवाही असे तीन प्रकार असतात. त्या अन्नघटकांचे योग्य प्रमाण आपले शरीर निरोगी राखते. पोषक अन्नघटक आपल्या शरीराला उपयुक्त असतात आणि शरीराचे कार्य नीट चालवायला ते मदत करतात. दररोजच्या जेवणातून शरीरात ते योग्य प्रमाणात गेले नाहीत तर आपले आरोग्य बिघडते. आहारातील काही घटक आपल्या शरीराला पोषण देत नाहीत. जसे काही घटक, अन्नपदार्थांना नुसताच रंग वा चव प्राप्त करून देतात, शरीराचा सुदृढपणा हा संपूर्ण शारीरिक, मानसिक व समाजिक स्वास्थ्याशी निगडित असतो. आहाराचा आपल्या शरीराच्या सुदृढतेशी सर्वात जवळचा संबंध असल्याने त्याचे कार्यही सर्व पातळींवर चालते.

शरीराची वाढ, रोगप्रतिकार शक्ती या पोषणावरच अवलंबून असतात. कुपोषणामुळे निर्माण होणाऱ्या प्रत्यक्ष आजारांची संख्या फार मोठी आहे. कुपोषणाचे प्रत्यक्ष आजार म्हणजे निरनिराळ्या अन्नघटकांच्या अभावाने तयार झालेले विविध आजार. अप्रत्यक्ष आजार म्हणजे कुपोषणामुळे रोगप्रतिकारक शक्ती कमी

झाल्याने येणारे विविध आजार. एकूण अन्न कमी पडणे प्रकार सांगता येतील खरे म्हणजे कुपोषणाचा प्रश्न हा केवळ महिलेच्या आभावाचा किंवा अज्ञानाचा नसून मुख्यतः दारिद्र्याचा आहे. पण दारिद्र्याचा प्रश्न सुटला, की कुपोषणाचे सर्व प्रश्न आपोआप सुटतील असे नाही. त्यासाठी आहारशास्त्राची तपशीलवार माहिती आवश्यक आहे.

मानवी आयुष्यात उत्तम पोषण म्हणजे उत्तम आरोग्य. मानवाचे पोषण होण्यासाठी मूलभूत अन्नाची गरज आहे. अन्नाचे मानवी शरीराचे वाढ व विकास होतो म्हणजेच अन्नातील विशिष्ट घटकांमुळे मानवी शरीराची विविध कार्ये सुरळीतपणे पार पडणे जातात. पोषक घटक म्हणजेच पोषकत्वे प्रथिने, कर्बोदके, स्निग्धे, जीवनसत्वे, खनिजे, क्षार आणि पाणी.

पोषकात्म्यांमध्ये शरीरसंरक्षक घटक म्हणून जीवनसत्वांना महत्त्वाचे स्थान आहे. जीवनसत्वे म्हणजे नैसर्गिक अन्नावघातातील सौंदर्य घटक असे शरीराच्या कार्यासाठी अल्प प्रमाणात परंतु खूप आवश्यक असतात. त्यांच्यामुळे शरीराची वाढ, पुनरुत्पादन व आरोग्य कायम राखले जाते. जीवनसत्वांचे वर्गीकरण दोन प्रकारे केले जाते

- १) विनाधर्मीय जीवनसत्वे - अ, ड, इ, के.
- २) जलद्राव्य जीवनसत्वे - ब - समूह, क, प.

जीवनसत्व व समूहाने १० - ११ जीवनसत्वांचा समावेश होतो. म्हणून त्याला व समूह किंवा B-Complex असे म्हणतात व सन्तुष्टतेतून प्रत्यक्ष जीवनसत्वांचा योग्येकडे नाव आहे. यामुळे सर्व जीवनसत्वे एकमेकांशी संबंधित आहेत. यामुळे काही जीवनसत्वे रक्ताशी संबंधित आहेत. ज्यांच्या कमतरतेमुळे रोगवेगळे रक्तशर्ष होतात. तर काही जीवनसत्वे जीव रासायनिक प्रक्रियेत सहसंयोजकाचे कार्य करतात.

६ ते १५ वर्ष वयोगटातील बालकांचा विचार केला असता उत्तर बाल्यावस्था हा भावी जीवनाचा पाया यात असलेले शरीराची वाढ गतीने होते. अवयवांमध्ये परिपक्वता येते. त्यामुळे हा काळ वाढ व विकासाच्या दृष्टीने अत्यंत महत्त्वाचा असतो. जीवनसत्व व १२ च्या अभावामुळे एकूणच पोषणाचा दर्जा खालावतो बीड जिल्ह्यातील मागास असलेल्या भागात कुपोषणाचे प्रमाण बरेच आढळून येते. यातील महत्त्वाचा भाग म्हणजे व १२ च्या आभावाचे परिणाम अभ्यासण्याची गरज भासते. म्हणून अभ्यासासाठी हा विषय निवडण्यात आला.

❖ जीवनसत्य व १२ :-

जीवनसत्य व १२ ला Colubinus म्हणून ज्ञात. त्याचो Colubus पक्षी असतो. जे आरोग्यासाठी उत्तम शांतिपूर्ण आयुष्य देतो. या सुरुवातीस घालण्यासाठी अत्यंत आवश्यक आहे.

❖ व १२ जीवनसत्याचे कार्य :-

- जीवनसत्य व १२ त्याला रसायनशास्त्री निर्मितीसाठी आवश्यक असतो.
- जीवनसत्य व १२ रक्त कागलरतेमुळे रक्त निर्मिती कार्य होऊन अनिमित्त होतो.
- जीवनसत्य व १२ रक्तवाहिन्या सुरुवातीस घालण्यासाठी अत्यंत आवश्यक असतो.
- जीवनसत्य व १२ रक्त समतोलपणे उर्जा जीवनसागर देण्यात मानवी शरीरामध्ये हे पॉवर हाऊस असतो. जे ही प्ल. ए. घेता पेशी आणि रक्तपेशीची निर्मिती करण्यात मदत करतो. पेटु, होम प्रतिकारकशक्ती आणि चयनात्म्य अशा अग्रगण्य क्रियात्मक या जीवनसत्याची भूमिका महत्त्वाची असते.
- मेट्रोसेल्युस हेल्थकेअरचा माहिती अभ्यास दर्शवतो की, ९५% जाणून घ्यावे की जीवनसत्य व १२ ची कामगती असते. त्याची बहुसंख्य शाखाद्वारे असाता.

मानवी शरीर हे जीवनसत्य व १२ ची निर्मिती करू शकत नाही. त्यामुळे ते अंडी, फल, सबधान्य म्हत्वे, दुध यातून मिळवता येते. डॉ. विली फ्रु (मेट्रोसेल्युस हेल्थकेअर, मॉन्ट्रॅल रेफ्रॅस सेन्सोरेटरीच्या प्रमुख) म्हणतात की, जीवनसत्य व १२ वाढत्या वयातून शोषणाची क्षमताची शक्ती संपून जाते. पोटाचा विकार, शक्तीशून्य, कडकन भोजन प्रचलनात फारत असल्यात किंवा बराच काळ असेरीडीटी कार्य करणारे औषध घेत असल्यास जीवनसत्य व १२ शोषण असण्याचे निर्णय होतात.

सहजानुस्य - म्हणजे तब्बत ज्यामध्ये २० ते ५० बयोगटरीत जीवनसत्य व १२ कमतरता येण्याची प्रमाणात असता.

अ.क्र.	शहर	अभावाचे प्रमाण %
१	अहमदाबाद	१७.९४
२	इंदौर	१६.८७
३	दिल्ली	१६.५८
४	पुणे	१२.६६
५	सुरत	१२.०५
६	कोलकाता	१०.७३
७	मुंबई	११.८४
८	चेन्नई	१८.२५
९	कोचीन	१.४८

(18sep-2017-Prahar.in)

❖ जीवनसत्य व १२ च्या अभावाचे आजार -

नेदोल्पास्टिक एंजिमिया चकता, कम्प्युटेशन, मडकोप्यता, भूक न लागणे आणि वजन कमी होणे मज्जातंतूनाशक बनत, जसे हात अक्षि पायांपर्यंत संवेदना आणि झुजण्यात येणे, उदासीना, संक्रम, स्मृतिशून्य, कातळ स्मृती अक्षि तोंडाची किंवा नोपेला नेटना होताना तोंड येणे.

हातापायां बोटांना धबधबता येणे व मुंग्या येणे हातघातिल सुरुवात नसणे, इत्यादी असताची लक्षणे दिसून येतात. १९९८-९९ च्या राष्ट्रीय आरोग्य अक्षि पोषण परीक्ष सर्वेक्षण (NHANES III) आणि १९९४-१९९६ अन्न सुरुवातीस घालू रक्षणपाच्या संव्यवस्थित आकडेवारीच्या विश्लेषणानुसार अमेरिकेत ज्युतके मुलांक विटॅमिन वी १२ विफारस केली जाते. १९९९ - २००० NHANES मधील डेटा हे सूचित करतात की अमेरिकेत लोकसंख्येमध्ये सरासरी वी १२ ३.४% एवढ्या लोकांमध्ये खोष प्रमाणात आहे.

भारतामध्ये राष्ट्रीय गंधीर जनसंख्या अक्षे अक्षे संशोधनाख्ये दिसून आले.

Principal
Kholashwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

❖ संगोपनाची उरीष्टे :-

1. उत्तरवाल्यावस्थेतील मुलांमधील जीवनसत्व बी १२ च्या अभावाचे परिणाम अभ्यासणे.
2. उत्तरवाल्यावस्थेतील मुलांमधील जीवनसत्व बी १२ चे आहारातील प्रमाण अभ्यासणे.

❖ गृहितक :-

उत्तरवाल्यावस्थेतील मुलांमध्ये जीवनसत्व बी १२ च्या अभावाचे परिणाम दिसून येत नाहीत.

❖ संगोपनाची मर्यादा व व्याप्ती व संगोपन पद्धती :-

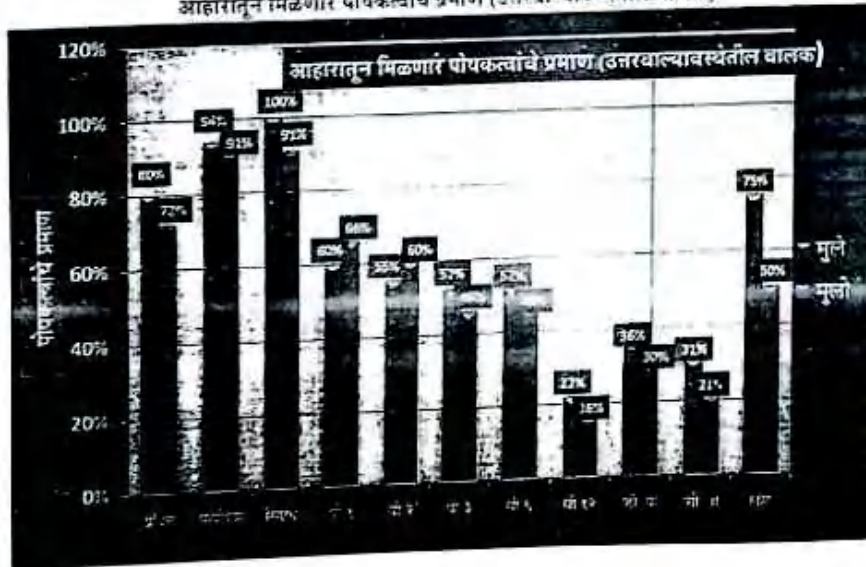
- प्राथमिक पद्धतीने नमुना निवड करण्यात आली.
- अंबाजोगाई तालुक्यातील ४२ गावे त्यातील यादीच्छक पद्धतीने १० निवडले व प्रत्येक गावातून ०५ मुले व ०५ मुली यादीच्छक पद्धतीने निवडले असे एकूण ५० मुले व ५० मुली एकूण १०० बालकांची अभ्यास करण्यात आली.
- प्रमावली पद्धत, मुलाखत पद्धत, अहार सर्वेक्षण.
- त्रैकोण तपासणी करण्यात आली.
- तथ्यांचे वर्गीकरण, सारणोपन, वर्गीकारी व टक्केवारी काढण्यात आली. χ^2 Test लायण्यात आली.

❖ निष्कर्ष :-

- उत्तरवाल्यावस्थेतील मुलांना भूक व्यवस्थित लागते का ? असे विचारले असता ७६ % मुलांना व्यवस्थित लागते. तर २४ % बालकांना लागत नाही असे सांगण्यात आले.
- १७.२ % बालकांना पायला वेदना व मुंग्या येत आहेत तर ८२.८% बालकांच्या पायला वेदना व मुंग्या येतात.
- जोम किंवा तोंडाचा आतला भाग लाल होतो असे उत्तर देणारे ७९.२ % बालके आहेत, तर २०.८% नाही असे उत्तर देणारे आहेत.
- रक्तस्य असल्याची लक्षणे दिसून येणारी मुले ५४.६% तर ४५.४% मुलांमध्ये हो लक्षणे दिसून आले नाहीत.
- शाकहार घेणारे ६२.४% तर २७.८% बालके मांसहार घेतात.

मुदले शाकाहारतून जर फक्त दुधा मधुनच बी १२ मिळत असेल तर आहारांमधूनच जीवनसत्व बी १२ घेतले जात नाही. त्यामुळे जीवनसत्व बी १२ च्या अभावाचे प्रमाण दिसून येणारी ८८% मुले दिसून आली. तर १२% मुलांमध्ये जीवनसत्व बी १२ च्या अभावाच्या आकाराचे प्रमाण दिसून आले नाही.

आहारातून मिळणारे पोषकत्वांचे प्रमाण (उत्तरवाल्यावस्थेतील बालक)

❖ शिफारशी :-

- शाकाहारी व्यक्तींना जीवनसत्व ब १२ फक्त दूध घातून मिळते. त्यामुळे आहारातील जीवनसत्व ब १२ चे प्रमाण आवश्यक आहे.
- शाकाहार व मांसहार मिश्र आहार घाडल्या य़थास बालकांना द्याय़.
- मांसहार देणे शक्य नसल्यास सर्वातून एकाच जीवनसत्व ब१२ जीवनसत्वाची इंजेक्शन डॉक्टरांच्या सल्ल्यानुसार घ्याय़.
- आहारातील रोज़ कमोतकमी दोन प्लास दूध किंवा त्यापासून बनलेल्या पदार्थांचा आहारात समावेश करावा.

❖ सारांश :-

जीवनसत्व ब १२ हे एक जीवनसत्वक जीवनसत्व आहे. शरीरात तयार न होणारे जीवनसत्व आहे. जीवनसत्व ब १२ शरीरात अनिरीकत मुत्रमार्गाने वगळून टाकले जाते त्यामुळे रोज़ आपल्या आहारात हे जीवनसत्व असणे आवश्यक आहे. ८८ % बालकांमध्ये जीवनसत्व ब १२ अभावाचे परिणाम दिसून आले. शाकाहारी बालकांना रोज़ दोन प्लास दूध देणे आवश्यक आहे. जीवनसत्व ब १२ च्या अभावामुळे रक्तदाबाचे प्रमाण बालकांमध्ये जास्त दिसून आले.

❖ संदर्भ सूची :-

- १) डॉ. मंगुषा माळेचणे २००१, पोषणशास्त्र - के.एस. आतपरे, कैलारा पब्लिकेशन, औरंगपुरा, औरंगबाद.
- २) सुखिया च मल्होत्रा १९३०, गृहविज्ञान शिक्षण - हरियाणा साहित्य अकादमी, चंदीगड.
- ३) प्रा. शोभा घाघमारे २०००, पोषण आणि आहार - विद्या बुक्स पब्लिशिंग, औरंगपुरा, औरंगबाद.
- ४) डॉ. प्रदिप आगलाथे २०००, संशोधन पद्धतीशास्त्र व तंत्रे - विद्या बुक्स पब्लिशिंग, औरंगपुरा, औरंगबाद.
- ५) www.medicaljournal.com
- ६) www.thelancet.com
- ७) <http://nni.nol/en/news/2017/24>

□□□

(Signature)
Principal

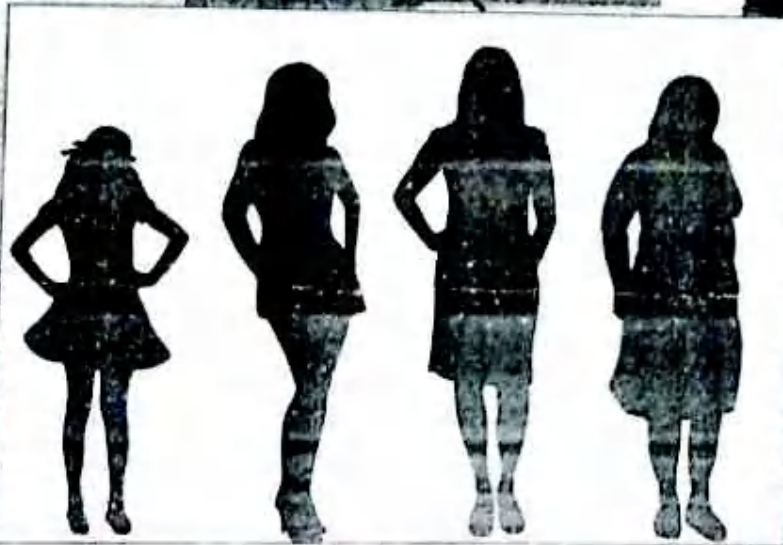
ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

Peer Reviewed Refereed
and U.C. Listed Journal
Journal No. 40 - 6

ISSN 2277-5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - VII, Issue - IV
October - December - 2018
Marathi

Impact Factor / Index
2018 - 5.5
www.sjifactor.com

AJANTA PRAKASHAN

Principal

Shri. Maheshwar Mahabudkar

CONTENTS OF MARATHI

क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
२८	बालविवाहाचे किशोरवयीन मुलींच्या शारीरिक व मानसिक आरोग्यावर झालेले परिणाम - एक समाजशास्त्रीय अभ्यास डॉ. दत्ता गा. तंगलवाड	१४२-१४९
२९	किशोरवयीन मुलींच्या शारीरिक आणि मानसिक आरोग्यावर लवकर लागू करण्याचा प्रभाव चैतनी गंगाधर थोटे	१४७-१५०
३०	बालविवाहाचे परिणाम व उपाय योजना प्रा. विद्या जगन्नाथराव भिल्लारे	१५१-१५३
३१	विकासाच्या दृष्टीने किशोर मुलींसाठी समृद्ध सगतील आहार प्रा. सलमा खमरोद्दीन शेख प्रा. फहेमिदा फारुखी	१५४-१५६
३२	किशोरवयीन मुलींचे आरोग्य व पोषण दर्जा सहा. प्रा. सी. सय्यद आफरोज अहमद	१५७-१५९
३३	परळी तालुक्यातील किशोरींच्या पोषणाचा अभ्यास वरचे प्रा. ए. व्ही. वाळुंके	१६०-१६३
३४	बुलढाणा शहरातील किशोरवयीन मुलींचा दैनंदिन आहार आणि त्यांच्या रक्तातील हिमोग्लोबिनचे प्रमाण यांच्या मधील महसंबंध - एक अध्ययन प्रा. डॉ. सी. माथुरी अरविंद देशमुख	१६४-१६७
३५	किशोरींमधील स्तनशयाचे प्रमाण अभ्यास प्रा. रोहिणी निवृत्ती अकंज	१६८-१७२
३६	कीशोरवयीन मुलींचा पोषणविवेक स्तर कविता सोनुने	१७३-१७७
३७	कीशोरवयीन मुलींचा पोषणविवेक स्तर वर्षा पाईकराय	१७८-१८१
३८	औरंगाबाद शहरातील महाविद्यालयीन वसतिगृहात (१७-१९) वर्ष मुलींचा आहार आणि आरोग्य कु. मनिषा मुलचंद राठोड डॉ. भाया खंडाट	१८२-१८६
३९	किशोरींचे की पोषण समस्यां और समाधान श्रीमती पोटकुले हिरा तुकाराम	१८७-१९०

३५. किशोरीमधील रक्तक्षयाचे प्रमाण अभ्यासणी

श्री. वैजिणी दिवडी मजुग
 पुणेकर विद्यापीठ, जिल्हा शाळा, अंबाजोगी

प्रस्तावना

शरीर व स्वस्थता यांना टिकवण्यासाठी अस्पर्शनीय वातावरण, प्रचलित आरोग्यीय जीवनाची सवय ही अत्यावश्यक असते. शरीर व स्वस्थता यांना टिकवण्यासाठी अस्पर्शनीय वातावरण, प्रचलित आरोग्यीय जीवनाची सवय ही अत्यावश्यक असते. शरीर व स्वस्थता यांना टिकवण्यासाठी अस्पर्शनीय वातावरण, प्रचलित आरोग्यीय जीवनाची सवय ही अत्यावश्यक असते.

पुणेकर विद्यापीठ, जिल्हा शाळा, अंबाजोगी येथील किशोरीमधील रक्तक्षयाचे प्रमाण अभ्यासणी करण्यात आली आहे. या अभ्यासणीत किशोरीमधील रक्तक्षयाचे प्रमाण अभ्यासणी करण्यात आली आहे. या अभ्यासणीत किशोरीमधील रक्तक्षयाचे प्रमाण अभ्यासणी करण्यात आली आहे.

अभ्यासणीत किशोरीमधील रक्तक्षयाचे प्रमाण अभ्यासणी करण्यात आली आहे. या अभ्यासणीत किशोरीमधील रक्तक्षयाचे प्रमाण अभ्यासणी करण्यात आली आहे. या अभ्यासणीत किशोरीमधील रक्तक्षयाचे प्रमाण अभ्यासणी करण्यात आली आहे.

संदर्भ ग्रंथांची यादी

१. वैजिणी दिवडी मजुग
२. किशोरीमधील रक्तक्षयाचे प्रमाण अभ्यासणी
३. अंबाजोगी येथील किशोरीमधील रक्तक्षयाचे प्रमाण अभ्यासणी
४. पुणेकर विद्यापीठ, जिल्हा शाळा, अंबाजोगी

(Signature)
Principals
 "Volentare" Trust

५. पोट्यात कुमी होणे.
६. क्षय, अल्सर, कर्करोग इत्यादी आजार.
७. रक्त संस्थेमध्ये बिघाड.
८. लोहाच्या जैविक उपलब्धतेची कमी.
९. गर्भावस्था व दुग्धयर्जन अवस्थेत अतिरिक्त लोहाची गरज पुर्ती.

रक्तक्षय निदानाचे निकष

वयोगट	हिमोग्लोबीन पातळी (gm/डेसी लिटर)
मुले (६ म. ते ६ वर्ष)	< ११
मुली (६ म. ते १४ वर्ष)	< १२
पुरुष	< १३
स्त्रिया	< १२
गर्भवती स्त्रीया	< ११

रक्तक्षयाची तीव्रता

रक्तक्षयची तीव्रता	HB % प्रमाण (gm/dl)
सामान्य रक्तक्षय	१२ आणि वर
सौम्य रक्तक्षय	१० ते १२
मध्यम रक्तक्षय	७ ते १०
तिव्र रक्तक्षय	७ पेक्षा कमी

रक्तक्षयाची प्रमुख लक्षणे

१. रक्तातील हिमोग्लोबीनचे प्रमाण १०gm/dl पेक्षा कमी होते.
२. थकवा येतो, अशक्तपणा जाणवतो.
३. भूक कमी लागते व पचनक्रिया बिघाड होतो.
४. त्वचेचा रंग बदलून त्वचा फिकट दिसू लागते.
५. डोके दुखते, निरुत्साह वाटतो, काम करण्यास रस वाटत नाही, कार्यशक्ती कमी होते.
६. नाडीची मती वाढते.
७. नखे निस्तेज आणि खोलगट दिसू लागतात.
८. डोळ्यांच्या आतील भाग लालसर, फिकट गुलाबी दिसू लागतो.
९. व्यक्तीत चिडचिडेपणा वाढतो.

१२. रक्तदाबका प्रकृती कमी होवून व्यक्ती रक्तदाब व आकारात बदली पावतात.

किशोरीवयीन मुलींमध्ये क्षीरितेचाचे प्रमाण जास्त प्रमाणात दिसून येते यासाठी निष्पत्त्यावर संशोधन प्रयोग घेतला आहे.

गृहीतक : किशोरीमध्ये रक्तदाबाचे प्रमाण मध्यम दिसून येते.

संशोधनाचे उद्देशः उद्दिष्ट

१. किशोरीमधील रक्तदाबाचा प्रकार अभ्यासणे
२. किशोरीमधील रक्तदाबाचे प्रमाण अभ्यासणे
३. किशोरीमधील (BMI) बीडी मास्क इंडेक्स घडववळणे
४. किशोरींचा पोषण दर्जा अभ्यासणे

संशोधनाच्या प्रवाशा

- संशोधनाची व्याप्ती खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई मधील किशोरी पुरती मर्यादित होती.
- या संशोधनासाठी मासिक नमुना निवडपद्धतीचा वापर करून २०० नमुने निवडण्यात आले.

संशोधन पद्धती

- प्रश्नावली, मुलाखत व जैवरासायनिक पद्धतीचा वापर करण्यात आला.
- प्रत्यक्ष वैद्यकीय तपासण्या करण्यात आल्या.
- लघुसंकेतन, वर्गीकरण, टक्केवारी व सहसंबंध गुणक t test चा वापर करण्यात आला.

निष्कर्ष

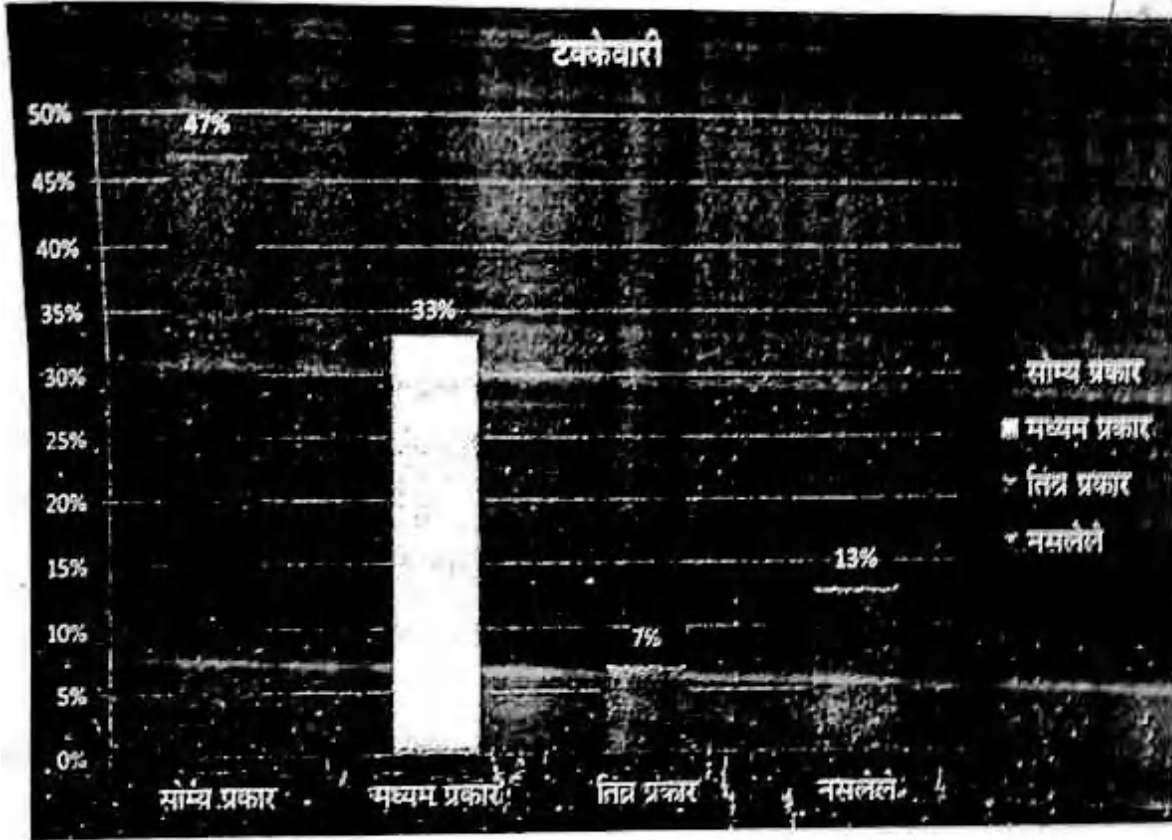
किशोरींचे वय आणि रक्तदाबाचे प्रमाण.

वय (वर्षे)	रक्तदाब	% (टक्केवारी)	सिमांतरीत्याचे मध्यक (Mean Hb)
१६	१०	२५%	१२.२
१७	३०	१५%	१२.१
१८	५०	२५%	१२.१
१९	१८	१४%	१२.३
२०	११	११%	१२.४

वरील सारणीवरून असे लक्षात येते की १६ व २० वयवयीनमधील किशोरीमधील रक्तदाबाचे प्रमाण २५% दिसून आले तर १७ वयचे वयवयीनमधील किशोरीमध्ये हे प्रमाण १५% दिसून आले. जे सर्वात कमी असलेले आढळले.

(Signature)
 Principal
 Kholeshwar Mahavidyalay
 AMBAJOGAI

किशोरवयीन मुलींमधील अंनिर्मादाची तोंडता.

बरोच आलेख्यप्रकार किशोरींमधील अंनिर्मादाची तोंडता लक्षात घेत. 47% किशोरींना सोम्य प्रकारचा तर 33% किशोरींना तीब्र प्रकारचा अंनिर्मादा असलेले आढळले.

- किशोरींमध्ये डॅची नुसार वजनानुसार गॅरीमो तिकट असता BMI अत्राक्त किशोरींचे प्रमाण सर्वोच्च भारत मध्ये 2.8% आढळले तर डॅची नुसार वजनानुसार अंनिर्मादाच्या 33% किशोरी आढळता तर अंनिर्मादा वजन असलेल्या 4% किशोरी आढळत असल्या.
- किशोरींचा तोंडता तोंडता निर्यात म्हणूनच 7% अत्र तिब्र प्रकार आढळत आले.

शिफारशी :

- 1) दैनंदिन आहारात जाणीवपूर्वक सुधारणा करावे.
- 2) लोह युक्त पदार्थांचे नियमित सेवन करावे. जसे कारळ, तोंड, आळीव, हिरच्या पालेमाज्या, पूर्ण धान्य, गुळ, अंडे, मांस, मासे इत्यादी खाद्यपदार्थांचा आहारत समावेश करावे.
- 3) जीवनशैली 'क' युक्त पदार्थांचा समावेश करावे.
- 4) संकलन झालेल्या व्यक्तीस, किशोरवयीन मुलीस अन्नपदार्थांसोबतच लोहयुक्त औषधी देणे.

५) किशोरवयान मुलाना आहारविषयक, पाषक शिक्षण वारवार दिले तर रक्तक्षमाला आदो शकेल.

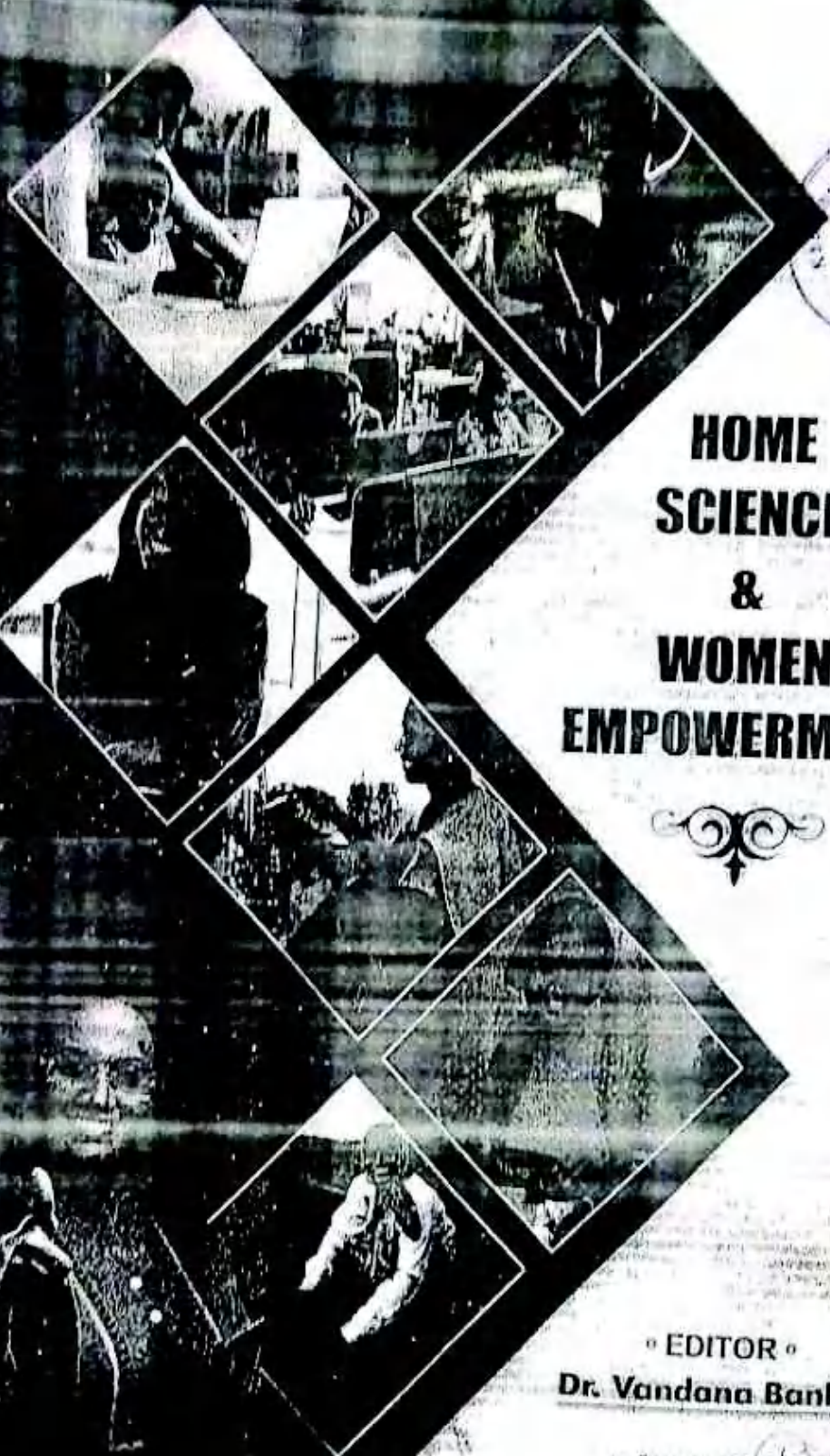
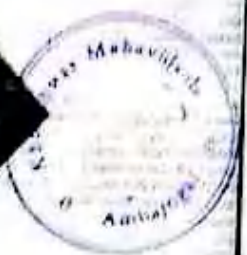
संदर्भ - सूची :

१. न्यूट्रीयंट रिक्वायरमेंट्स अॅण्ड रिक्तमंडेड डायेटरी अलावन्सेस फोर इंडीयन्स (२००६) NIN - हैद्राबाद.
२. डॉ. मंजुषा मोठ्ठवणे - पोषणशास्त्र - कैलास पब्लीकेशन, औरंगाबाद.
३. www.mayoclinic.org
४. www.reliablacademy.com
५. www.ncbi.nlm.nih.gov.
६. www.vikaspedia.in.

Principal

Ambajogal, Dist. - Nandurbar

HOME SCIENCE & WOMEN EMPOWERMENT

◦ EDITOR ◦
Dr. Vandana Bankar

◦ CO-EDITOR ◦
Pratibha Katarde
Kholashwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

डॉ. सौ. गीता रा. आंबटकरन्त्री सक्षमीकरणानुन देश
सुदृढीकरण.....

सुनंदा शरद पगार

भारतीय संविधान : महिलांचे अधिकार व कर्तव्य.....

डॉ. वंदना बनकर

बालसंगोपन : भोकरदार महिलांसमोरील एक आव्हान.....

अश्विनी संतांय वळसाणे, प्रा.डॉ. माया खंदाट

महिलांचे आरोग्य व पोषण दत्त.....

डॉ. प्रमिला भगत

महिला सक्षमीकरण आणि शासकीय योजना.....

श्री. सौ. मिनोक्षी पां. बोरीवाल

सपनाले आहाराचे महत्त्व.....

डॉ. सुवर्णा प्रशांत तातखेडकर

स्व. अवला नाही तिचे कार्यक्षेत्र ओळखा.....

प्रा.डॉ. जोत्सना संभाजी पुसाटे

सामाजिक, शैक्षणिक परिवर्तने आणि 'स्त्रि' गुलाम.....

श्री. डॉ. कल्पना पंडीतराव कोरडे

महिला आणि मानवी हक्क.....

श्री. डॉ. सरिता देशमुख

महिलांसाठी स्वयंरोजगाराच्या संधी.....

श्री. सव्यव अफरोज अहेमद

महिलांच्या आरोग्यासाठी संतुलित आहार.....

श्री. रोहिणी निवृत्ती अंकुश-लोखंडे

असंघटीत महिला कामगारांमधील समान वेतन कायद्या बदलची जाणिव - जागृती एक अभ्यास.....

श्री. डॉ. वैशाली मेश्राम

२१ व्या शतकातील नवविवाहित महिलांना येणाऱ्या विविध समस्यांचा अभ्यास एक समिक्षा.....

श्री. डॉ. निता आर. गिरी

महिला सक्षमीकरणात स्वयंसहाय्य गटाचे योगदान.....

श्री. कु.पल्लवी र. देशमुख

महिला आरोग्याकरीता समतोल आहार.....

श्री. प्रतिभा विष्णु आघाडे

ग्रामीण भागातील स्त्री जीवनामध्ये महिला अधिकारांचे.....

श्री. सौ. वैशाली रा. मोरे

वाणतणावातुन निर्माण होणाऱ्या हृदयरोगाचे आहाराद्वारे नियंत्रण.....

सुलमा खमरोहीन शेख, प्रा. जे. डी. निकाळजे

जाहार आणि ताणाचा संबंध.....

प्रा.डॉ. सायना डी.वाघाडे

भारतीय महिला : संधी आणि आव्हाने.....

श्री. आशा मोहन किटके

महिला सक्षमीकरण आणि कायदा.....

Principal
Khaleshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

५५. असंघटीत महिला कामगारांमधील समान वेतन कायद्या वढलची जाणिव - जागृती एक अभ्यास

प्रा. रोहिणी निवृत्ती अंकुश-लोखंडे

गृहविज्ञान विभाग, खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई, जि. बीड
महाराष्ट्र

प्रस्तावना :-

असंघटित कार्यक्षेत्रात काम करताना प्रत्येक क्षणाला एका गोष्टीची सतत घात घाटते की, स्वातंत्र्य मिळूनही सतत ६५ - ७० वर्षे उलटली, तरी असंघटित कामगार क्षेत्रात फार दिलासा देणारी, त्यांचा जीवनमान सुधारण्यास मदत करणारी त्यांना किमान माणूस म्हणून जागण्याचा हक्क देणारी व्यवसायिक रचना अद्याप होत नाही, अशिक्षित अज्ञानी, अकुशल असल्याने या घटकांचे झालेले किंवा होणारे शोषण म्हणावे तसे लक्षात येत नाही. जेव्हा एखादी मोठी घटना घडली आणि चुकून मीडियाने त्याची नोंद घेतली तरच तेवढ्यापुरते त्याकडे लक्ष जाते. असंघटित महिला कामगार क्षेत्राला संघटित करण्यासाठी त्यांच्यामध्ये कौशल्य, कलगुण विकसित करण्यासाठी सरकारी यंत्रणे बरोबर संपाजताील इतर घटकांनीही पुढाकार घेऊन त्यांना सहकार्य केले पाहिजे. त्यांना मिळणार पगाररोजगार हा खरोखरच अविश्वसनीय प्रमाणात कमी असतो. विकसनशील जगातील सर्वात मोठा व प्रदीर्घ काळ सुरू असलेला जनहिताचा कार्यक्रम अशा शब्दात या योजनेची नोंद संयुक्त राष्ट्र संघाने घेतली देशातील असंघटित क्षेत्रातील कामगारांची संख्या सुमारे ४ कोटी आहे. म्हणजे कष्टकऱ्यांपैकी १२% कामगार हे असंघटित काम करतात. राज्यातील कामगारांच्या संख्येपैकी ८८.०२% कामगार असंघटित क्षेत्रात काम करतात. यात स्वतःच्या हिमतीवर घर चालवणाऱ्या महिला कामगार या महत्त्वाच्या कार्यक्षेत्राला विकासासाठी घरागुली काम करणाऱ्या कंपनी कामगार, मातोकाम व शेतमंजूर या असंघटित क्षेत्रातील महिलांच्या कार्यक्षेत्राला कोणतेही बल्य नसते, पुरुषां इतकेच किंबहुना जसतीचे काम या महिला करतात, परंतु स्त्रियांना पुरुषांइतके वेतन दिले जात नाही, असे अनेक प्रकार १९८८ मध्येही चालू असल्याने राष्ट्रीय स्वयंसेविका महिला आयोगाला आढळले. स्त्रियांना या कामे उर्जांचे आहे अशी न्यूनगंडाची भावना नाहीशी करण्यास व त्यांचा आत्मविश्वास जागृत करण्यासाठी कायद्याने हाताभार लावता येईल यासाठी समान वेतन कायदा १९७५ साली झाला.

१९७६ साल हे संयुक्त राष्ट्र संघाने स्त्री वर्ष म्हणून घोषित केले होते व स्त्रियांच्या बाबतीत भेदभाव व्यक्त करणाऱ्या प्रथा व कायद्यातील तरतुदी यांचे उच्चाटन करावे असे आवाहन सर्व सभासद राष्ट्रांना केले होते. यथिल स्त्री चळवळीनेही वेतनविषयक अन्याय उघडपणे व सरास केला जातो या विरुद्ध आवाज उठवलेला आहे.

पुरुषांची व्यसनाधीनता वाढती महागाई, वाढते शहरोकरण यामुळे अनेक कुटुंबाची खरी पोशिदा म्हणून स्त्री पुढे येत आहे. कष्टकरी स्त्री किंवा कार्यालयातील सुशिक्षित कर्मचारी

या सर्वच स्त्रियांचा वेतनापुढे पुढे वेतन देण्याचे बघितले जात असे, उद्योगप्रधान व अधिक दृष्ट्या संबद्ध देशातील परिस्थिती सुद्धा यापेक्षा वेगळी नाही. म्हणून स्वतंत्र कायदा करून अस्थापनेत, कार्यालयात, कारखान्यात एकाच प्रकारचे काम करणाऱ्या स्त्री पुरुषांमध्ये भेद न करता त्यांना समान वेतन दिले पाहिजे. हा नियम या कायद्याचा गाभा न्यूनगांची भावना नाही. कायद्याने मोठा हाताभार लावला आहे. यात शंका नाही. भारतात स्त्रियांना लैंगिक भेदाभेद करण्यास बंदी घातलेली आहे असे स्त्रियांचे हितसंबंध नपण्यासाठी घटनेत अनेक तरतुदी आणि राज्य सरकारने मार्गदर्शक तत्त्वे ठरवून दिल्यामुळे स्त्रियांना हे होण्यासाठी तसेच त्यांच्या संरक्षणासाठी व आरोग्यासाठी आवश्यक ते कायदे तयार करण्यात आले. समान वेतन कायदात एकूण कलमे आहेत व त्या तरतुदी घटना कलम ३९ (५) पर्यंत कारक स्वरूप देण्यासाठी आहेत. बहुसंख्य स्त्रिया असंघटित क्षेत्रात काम करताना स्त्रियांचे काम वेगवेगळ्या प्रकारचे असले त्यांना पुरुषांइतकेच वेतन देणे नसे काही जाणांचे म्हणून असते उदा. शेतते तण काढणे, फेरपेरणी, पीक कापणे, घासणे, कापडे धुणे, हो कामे स्त्रिया करतात, तर पुरुष नांग यंत्रणे पीक कापणे, गाड्या धुणे, पुरुषांकडे असतात. स्त्रीय कामे मेहनतीची कामे असतात. त्या कामांचे मोल आणि कें वेगवेगळे असावे अशी परंपरा सुरू आहे.

याबाबतीत समान वेतन दिले जाते असे नाही. असा कायदा आहे का? कायदा असावा का? पुरुषांप्रमाणे आपल्याला देखील समान वेतन असावे का? याविषयाची प्रजाणून घेऊन त्यावर उपाययोजना करणे गरजेचे वाटते. विर असे असंघटित महिला कामगारांमध्ये समान वेतन ही संघटित कामगारांची गरज वाटली त्यामुळे हा विषय संशोधन निवडण्यात आला. आज २१ व्या राजधान मुद्रा वर्गाकडून, भांडवलदारांकडून असंघटित कामगारांचे भयानकरित्या शोषण होत असते. मुंबई शहरामध्ये असंघटित कामगार आहेत. या कामगारांना किमान वेतन मिळत नाही अजन्ही हे कामगार दिवसाला १० ते १४ ताप करतात. तरी नोकरीची हमी किंवा फसलेही सुरक्षितता आपघात झाल्यास नुकसानभरपाई नाही. भविष्य निवोह नि आजही असंघटित कामगारांचे भविष्य अंधारातच (२ २०१७ धनंजय राजे, प्रहार मराठी दे.). सर्वेच्या न्याय किमान वेतनासंबंधीच्या विवादात निकाल देताना, असंघटित, कामगारांबरोबर शेतमंजूरानाही फक्त उ टाळण्यासाठी नव्हे तर त्यांचे उत्पन्न प्रक्रियेतील एक :

Home Science and Women Empowerment. 199

Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
AMBALOGAI

पुस्तक म्हणून कार्यक्षमता राखवण्यासाठी योग्य वेतन मिळाले जाईल, असा स्पष्ट आदेश दिला आहे (www.loksatta.com) २९ ऑक्टो. २०१५.

संगोपनाची उद्दिष्टे :

- 1) असंगठित महिला कामगारांमधील कायदे विषयक वेतन विषयक जागृकता अभ्यासणे.
- 2) असंगठित महिला कामगारांमधील कायदे विषयक ज्ञान अभ्यासणे.
- 3) असंगठित महिला कामगारांमधील समान वेतन कायद्या विषयीची जाणिव - जागृती अभ्यासणे.

मूहितक :

- 1) असंगठित महिला कामगारांमध्ये समान वेतना विषयक जागृकता आहे.
- 2) या असंगठित महिला कामगारांमध्ये समान वेतन कायदे विषयक जागृकता दिसून येते.

संगोपनाची मर्यादा व व्याप्ती :-

असंगठित महिला कामगारांमधील समान वेतन कायद्या जाणिव जागृती अभ्यासणे या विषयावर संशोधन करण्यासाठी म्हाटवाड्यातील बीड जिल्ह्यातील अंबाजोगाई तालुका हे मर्यादित क्षेत्र सर्वेक्षणासाठी वापरण्यात आले आहे.

संगोपन कार्य पद्धती :-

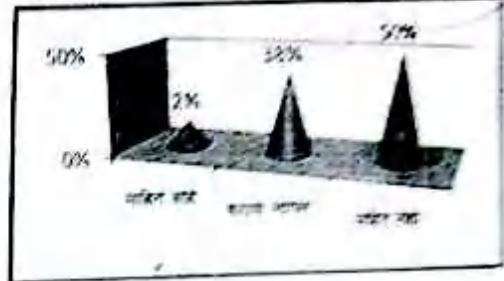
1. नमुना निवड पद्धती :- या संशोधनासाठी सध्या यादृच्छिक नमुना पद्धतीचा वापर करण्यात आला आहे.
2. आपण
3. असंगठित महिला कामगार २० ते ४० वर्षे वयोगटातील रिश्वांची निवड करण्यात आली. महितीचे संकलन सर्वेक्षण करून प्राथमिक व दुय्यम स्त्रोत याप्रमाणे आहे. प्रश्नावली पद्धत, मुलायम मुद्रित साहित्य साहित्याचा तथ्य संकलनासाठी उपयोग केला.
4. तथ्याचे सांख्यिकीय विश्लेषण व निष्कर्ष काढण्यात आले.

निष्कर्ष व विश्लेषण :-

राज्यीय भाषातील असंगठित महिला कामगारांना पुरुषांच्यापेक्षाही समान वेतन असावे यात का ? असा प्रश्न केला असता ७२% महिला होय असे सांगतात तर २८% महिला नाही असे म्हणतात म्हणजेच आजही पुरुषांच्यापेक्षाही महिलांनाही समान वेतन असावे अशी मान्यता २८% महिलांमध्ये दिसून येत नाही. स्त्री - पुरुष यांना समान कामासाठी समान वेतन दिले जाते का ? असे विचारले असता समान पगार दिला जातो असे फक्त २१ % महिलांना वाटते. ६९% महिलांचे म्हणणे

समान वेतन दिले जात नाही असे आहे तर मुळाव्या प्रश्नात नाही असे २० % महिलांच्यापैकी २५% महिलांच्या समान वेतन दिले जात नाही असे म्हणत असते. असंगठित महिलांना समान वेतन आहे असाही प्रश्न आहे तो खरोखर वेतन आहे नाही हे लक्षात घेणे.

3. समान कामासाठी समान वेतन मिळाले जाईल असे १५% महिलांना सांगले.

यरील आलेखानुसार असंगठित महिलांनाही समान वेतन कायद्या विषयी २२% महिलांना माहिती आहे. ७२% महिलांना या विषयी माहिती नाही तर २८ % महिलांना या विषयी कायदा करावा लागेल असे वाटते. पुरुषां या कायद्याची माहिती नाही असे निदर्शनास येते. असंगठित महिला कामगारांसाठी सरकारने किती कायदे बनवले की त्यांचा याच्या अंमलबजावणीकडे काटेकोरपणे लक्ष देत नाही त्यामुळे असंगठित कामगार अनेक कायदांना बाहेर राहतात. त्यामुळे सर्वांची परिस्थिती थोड्या कठिण बनवणे विचारात घ्यावे लागते. देशात असंगठित कामगार प्रकळ जात आहे व त्यांचे उपाययोजना उपेक्षित आहे.

शिफारशी :-

1. महिलांचे शिक्षण पूर्ण करण्यासाठी उपाययोजनासाठी बालविवाह तसेच शिक्षणाचा काळ उचलवणे गरजेचे आहे.
2. ग्रामीण भागातील महिलांना आणखी अधिक सामाजिक सामाजिक संस्थांनाकडे लक्ष देण्यात आता अनेक कायदे विषयक ज्ञान देणे.
3. महिला विषयक कायदांची प्रत्येक प्रादेशिक, राज्यीय, राष्ट्रीय अथवा संघीय स्तरावर ह्याचप्रमाणे अंमलबजावणी करणे.

1. डॉ. कुलकर्णी पी.के. २०१५, मानवी हक्क आणि सामाजिक न्याय, ड्रायगंड पब्लिकेशन, २५४, रवीवार्डे, पुणे ४११ ०२०
2. डॉ. कोतपल्ले नागनाथ - २०१६, स्त्री पुरुष तुलना, सायन पब्लिकेशन, सदाशिव पेठ, हत्ती पल्पतीलवज, पुणे ४११ ०२०
3. गांधी महिला - स्त्री संगर्षाची नवी रूपे, लोप्युनर प्रकाशन प्रा. लि. ३५, मुंबई - ४०० ०२५
4. डॉ. पाटील अरुंधती - स्त्री आत्मघात ते सबलीकरण एक प्रवास अरुण प्रकाशन, १०२, आर्मा रोड, लखनू
5. www.bookganga.com
6. www.loksatta.com.equal
7. www.praharathi.com

www.praharathi.com
www.loksatta.com
www.bookganga.com

ISSN 2320-4494
RNI No. MAHAUL03008/13/2012-TC

POWER OF KNOWLEDGE

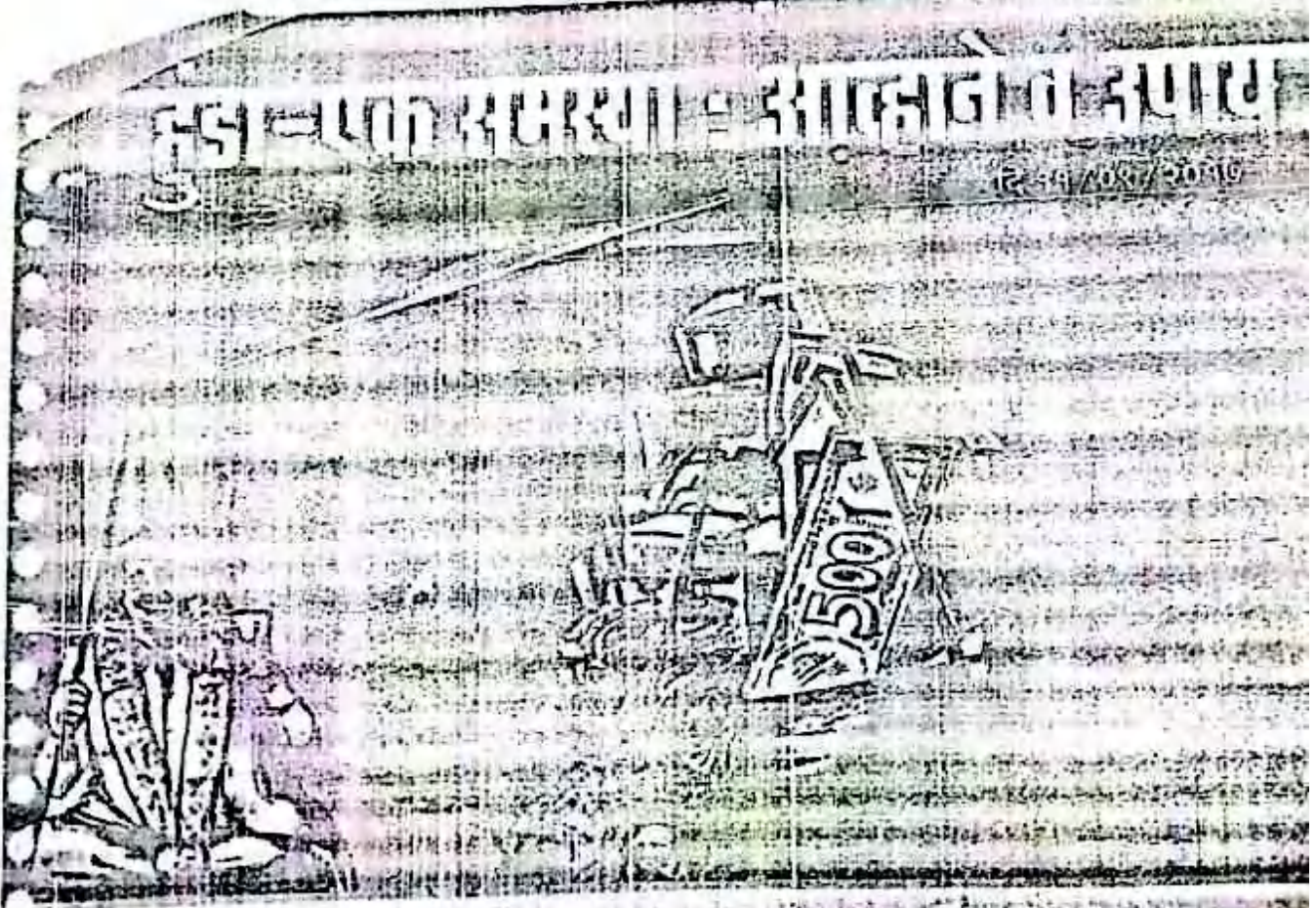
An International Multilingual Quarterly Refereed Research Journal
UGC Approved

Special Issue - September 2017

म.शि.प्र.मंडळाचे

सुंकरराव रोळंके महाविद्यालय, माजलगाव आयोजित
आंतरविद्याशास्त्रीय राष्ट्रीय परिषदेचा विशेषांक

सुंकरराव रोळंके महाविद्यालय, माजलगाव आयोजित
आंतरविद्याशास्त्रीय राष्ट्रीय परिषदेचा विशेषांक

बोडके बी.आर.
(संपादक)

डॉ. न्ही.पी. पवार
(प्राचार्य)

हुंडा व सामाजिक समस्या आणि उपाय

प्रा. यादवसिंह विखनाथ मुंडे

सामाजिक विभाग प्रमुख
कोल्हापूर महाविद्यालय, कोल्हापूर

प्रस्तावना :-

भारतीय समाजाच्या स्थैतिक कुटुंबव्यवस्थेच्या अनन्य साधारण महत्त्व असून या कुटुंबव्यवस्थेत चालत आलेली संस्कृती व परंपरांचा अभ्यास हा आज समाजातील अभ्यासकांचा उत्कृष्टतेचा विषय बनला आहे. या परंपरागत संस्कारातून समाज बदलत असतो. आणि समाजातून संस्कृती चाळीस लागते. म्हणजेच संस्कृती आणि समाज एकाच नाण्याच्या दोन बाजू असून एकमेकांवर कुटुंबव्यवस्था निर्भर करत असते. या परंपरागत समाजातील बदल ही होतो. धार्मिक रुढी-परंपरा, चालिरीती, सामाजिक एकात्मतेकडून दुसऱ्या गिळिकडे हस्तांतरित होतात. यात काळानुरूप ज्या रुढी-परंपरा उपयुक्त आहेत त्या विचारात व अनावश्यक त्या गळून पडतात. व काही नव्या मूल्यांचा स्थान काही समाजव्यवस्था करीत असतो. मात्र काही प्रश्नांकाळाच्या ओघात टिपून राहतात त्यात हुंडा प्रथा, अंधश्रद्धा, चालीचाल इत्यादींचा समावेश होतो.

I) उदाहरण :-

- हुंडा या संज्ञेने स्त्रियां गळण्यासाठी त्यांच्या वस्तुनिष्ठ व्याख्या झालेल्याप्रमाणे पाहता येतोच.
- १. मंत्रा रिक्ति :- "सर्वसाधारणतः विवाहाच्या घेन्डी कराय पत्नीकडून किंवा पत्नीच्या कुटुंबाकडून जी संपत्ती प्राप्त होते त्यास हुंडा असे म्हणतात."२
यात सामाजिक मूल्येचे चर्चा- भाव, आई व कुटुंबातील नातेवाईकांकडून मिळालेली संपत्ती, वस्तुचा समावेश होतो.
- २. १९७१ च्या प्रतिबंधक कायद्यानुसार, "विवाहाअगोदर किंवा विवाहानंतर विवाहीतेला कोणत्याही एका पक्षाचे दुराज्या पक्षास प्रत्यक्षरित्या किंवा अप्रत्यक्षरित्या कसूल घेतलेली किंवा दिलेली संपत्ती अथवा मूल्यवान वस्तु म्हणजे हुंडा होय."२ म्हणजेच वस्तु, पंसा व जमीनीच्या रूपात केलेली मागणी म्हणजे हुंडा असे म्हणावे लागेल.

II) हुंडा पध्दती स्वरूप :-

भारतामध्ये प्राचीन काळापासून हुंडापध्दती प्रचलित असलेली दिसून येते. प्राचीन काळी गाथी, दाग, दागिने दिले जात असत. अनेक पौराणिक ग्रंथांमध्ये अशा प्रकारचे उल्लेख आढळतात. याला त्याकाळी एका अर्थाने समाजाची मान्यता असलेली दिसून येते. आधुनिक काळामध्येही कायद्याने हुंडाबंदी केली गेली असली तरी प्रत्यक्षामध्ये मात्र हुंड्याची प्रथा अधिकच बळकट असलेली दिसून येते. घर मूल्या जितका उच्चाशिक्षित तितका हुंडा अधिक असे दिसून येते. समाज विरोधापातून असे दिसून येते की, गु.पी.एस.सी. सारख्या सर्वोच्च परिक्षा उत्तीर्ण झालेले आय.ए.एस., आय.पी.एस. देखील मोठ्या प्रमाणात दिसून येतात. तराच नोकरी असलेल्या युवकांमध्ये हुंड्याचे प्रमाण अधिक असल्याचे दिसून येते. कोणताही समाज याला अगवादा असलेला दिसून येत नाही. उलट आदिवासी समाजामध्ये हुंड्याची प्रथा कमी दिसून येते. तर प्रगत समजल्या जाणाऱ्या समाजामध्ये जितका हुंडा अधिक तितका त्या कुटुंबाची प्रतिष्ठा अधिक समजली जाते. आज अनेक विवाह असे होत आहेत ज्या विवाहाच्या खर्चाची अपण कल्पणाही करू शकत नाही.

२) हुंडा पध्दती : दुष्परिणाम :-

प्राचीन काळातील वधूमृत्यु, दहेज, कन्यादान, सेवा पध्दतीच्या स्वरूपात चालत आलेली हुंडा पध्दती ही मर्यादित

Lecturer
Kholshwar Mahavidyalaya
Amhalval Dist. Sindh
Principal
Kholshwar Mahavidyalaya
...A IOGAI

समोपचाराची होती ती समाजाचे स्वास्थ्य अबाधित राखणारी होती. मात्र आजची हुंडा पध्दती ही व्यापारी स्वरूपाची असून ती सामाजिक कलंक म्हणून समोर येत आहे. "भारत सरकारच्या जानेवारी १९९३ च्या एका अहवालानुसार देशात एका देवसात ३३ हत्या होतात. युनेसेफच्या (UNICEF The Progress of Nations १९९७) चा आंतरराष्ट्रीय अहवालानुसार भारतात दरवर्षी पाच हजारापेक्षा जास्त महिलांची हुंड्यासाठी हत्या होतं "३ यावरून समाजासाठी विकृती विघातक ही समस्या आहे याची प्रचिती येते. या एका समस्येतून घटस्फोट, व्यभिचार, व्यसनाधिनता सारख्या अनेक समस्या जन्माला येत आहेत. या समस्येचे दुष्परिणाम खालील प्रमाणे पाहता येतात.

१. सौंदर्य व शिक्षण असूनही हुंड्याअभावी गरिब मुलींना योग्य जोडीदार मिळत नाही.
२. हुंडा पध्दतीमुळे अनेक विवाह मोडतात.
३. हुंड्यामुळे विवाहानंतर देखील महिलांचा छळ होतो.
४. मुलींच्या जन्माचे प्रमाण कमी होत आहे.
५. हुंड्याअभावी पेटवून देणे, विहरोत ढकलून देणे, आत्महत्या करण्यास भाग पाडणे असे प्रकार घडून येत आहेत.
६. हुंडा पध्दतीमुळे मुलींच्या शिक्षणाकड दुर्लक्ष होतं.
७. शेतकरी कुटुंबे कजबाजारी होत आहेत.
८. मराठवाड्यात काही मुलींनी हुंड्यामुळे आपला विवाह होणे कळण असल्यामुळे आत्महत्या केल्याचे दिसून येते.

३) हुंडा पध्दती : उपाय :-

१. हुंडाबंदीच्या कायद्याची प्रभावी अंमलबजावणी व्हावयास हवी.
२. हुंडाबंदी विरोधी प्रबोधन होणे गरजेचे आहे.
३. हुंडा प्रथा ही प्रतिष्ठा नसून एक विकृती आहे हे असा प्रचार कावयास हवा.
४. हुंडापध्दती बंद झाल्यास शेतकरी आत्महत्येचे प्रमाण कमी होण्यास मदत होईल.
५. कजबाजारीपणा कमी होण्यास मदत होईल.
६. आंतरजातीय, आंतरधर्मीय विवाहास प्रोत्साहन देणे.

एकुणच हुंडाविरोधी जनमत तयार करून आंतरजातीय व आंतरधर्मीय विवाहाला प्रोत्साहन देणे, वर निवडीचे स्वातंत्र्य मूलौला देणे, उच्चशिक्षणाचा मार्ग तिच्यासाठी मोकळा करणे, समाजातील अनिष्ट-रूढी, प्रथा नाकारून नव्या मूल्यांचा स्विकार करणे, नोकरी-समाजात स्त्रीला समानतेची वागणूक देणे, लग्नातील अनावश्यक खर्च टाळता पाहणे, समाजाची मानसिकता बदलून स्त्री-प्रती आदभाव निर्माण केला पाहिजे. तोंडा ही समस्या मुळासकट नष्ट होईल.

संदर्भसूची :-

१. डॉ. सुधा काळदत्ते, भारतीय समाज प्रश्न आणि समस्या, विद्या बुक्स पब्लिकेशन, औरंगाबाद, प्र.आ. जून २००५, पृ.क्र. १०३.
२. Sanjay Vardhan-Female Headed Households A Study (An Article)- Yojana, Voluun No. ११, November २०००, P. २८.
३. डॉ. प्रदीप आगलावे-भारतीय समाज संरचना आणि समस्या, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर, प्र.आ. जुलै २००३, पृ.क्र. १७८.
४. डॉ. प्रदीप आगलावे, --भारतीय समाज संरचना आणि समस्या, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर, प्र.आ. जुलै २००३, पृ.क्र. १८४.
५. डॉ. बी.एम. कज्हाडे, भारतीय समाज प्रश्न आणि समस्या, पिंपळापुणे अण्ड कं. पब्लिशर्स, नागपूर, प्र.आ. जून २००९, पृ.क्र. २०१.

Lecturer

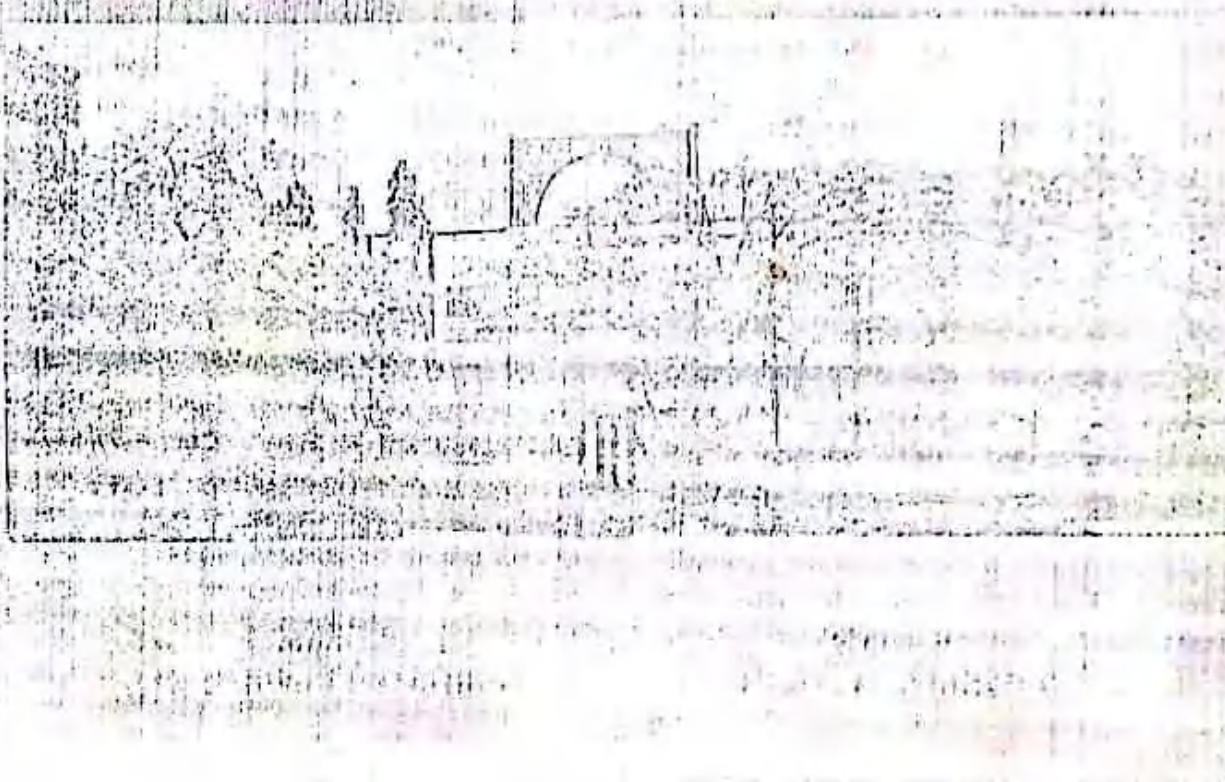
Kholeshwar Mahavidyalaya
Ambajogai Dist. Beed

Principal

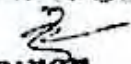
Kholeshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

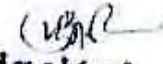
CONFERENCE ON HUMANITIES AND CULTURAL STUDIES

WELFARE UNIVERSITY
(Chitambar, Ambajogai, Dist. Beed)

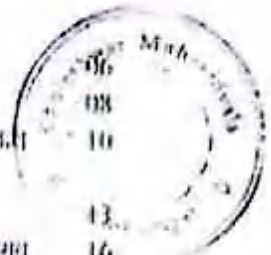
ORGANIZED BY
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY
DNYAN PRASARAK MANDAL'S
SHIKSHAN MAHARSHI DNYANDEO MOHEKAR MAHAVIDYALAYA,
KALAMB, DIST. OSMANABAD

Lecturer
Kholshwar Mahavidyalaya
Ambajogai Dist. Beed

Principal
Kholshwar Mahavidyalaya
AMRAJOGAI

CONTENTS

1. विद्यया, विद्यया आणि विद्ययांचे योगदान	डा. अंजली के. डी. कावटे	08
2. महिला समाजातील सामाजिक आणि सांस्कृतिक बदल	डा. अंजली के. डी. कावटे	10
3. स्त्री विचारसरणी महिला समाजातील योगदान	डा. अंजली के. डी. कावटे	13
4. महिला समाजातील सामाजिक बदल आणि त्यांचे योगदान	डा. अंजली के. डी. कावटे	16
5. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण: एक सामाजिकशास्त्रीय अभ्यास	डा. अंजली के. डी. कावटे	19
6. 21 व्या शतकातील अंतर्दृष्टीक शिक्षण संस्था...	डा. अंजली के. डी. कावटे	22
7. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण एक सामाजिकशास्त्रीय अभ्यास	डा. अंजली के. डी. कावटे	24
8. महिला समाजातील बदल अंतर्दृष्टीक शिक्षण आणि परिवर्तन	डा. अंजली के. डी. कावटे	26
9. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी एक सामाजिकशास्त्रीय अभ्यास	डा. अंजली के. डी. कावटे	28
10. महिला समाजातील बदल अंतर्दृष्टीक शिक्षण आणि परिवर्तन	डा. अंजली के. डी. कावटे	30
11. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	32
12. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	34
13. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	36
14. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	38
15. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	40
16. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	42
17. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	44
18. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	46
19. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	48
20. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	50
21. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	52
22. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	54
23. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	56
24. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	58
25. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	60
26. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	62
27. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	64
28. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	66
29. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	68
30. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	70
31. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	72
32. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	74
33. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	76
34. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	78
35. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	80
36. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	82
37. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	84
38. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	86
39. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	88
40. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	90
41. अंतर्दृष्टीक विचारसरणी आणि शिक्षण	डा. अंजली के. डी. कावटे	92
42. 19 व्या शतकातील साहित्य क्षेत्रातील स्त्रीयांचे परिचय	डा. अंजली के. डी. कावटे	95

25.

कोंटंबोक हिसाचार आणि स्त्रिया

डॉ. मुंडे वाळासाहेब विश्वनाथ

समाजशास्त्र विभाग प्रमुख, खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई जि. बीड

प्रस्तावना :- समाजातील विभक्तता हे जल धर्म आणि हास या तीन घटकावर अवलंबून आहे. भारतीय समाज पूर्णपणे त्याच्या विलंबतेत आहे. या विलंबतेतून दृष्टान्त काढण्यात येणे गरजेचे आहे. भारतीय समाजामध्ये स्त्रीयांच्या संदर्भात दोन दृष्टीकोन आहेत. एक दृष्टीकोन म्हणजे स्त्रीयांच्या वृत्ता विकासातून तसेच समाजातून येणाऱ्या अडथळांमध्ये समाज कसण्यात येणे त्यांच्या देवताचे प्राचीन सभ्यतेतून येते. तसेच समाजातून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते. तर दुसऱ्या दृष्टीकोन म्हणजे समाज म्हणून त्यांच्या मध्ये अर्थकारणातून येणाऱ्या अडथळांमुळे त्यांच्या देवता विलंबतेतून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते. तर दुसऱ्या दृष्टीकोन म्हणजे समाज म्हणून त्यांच्या मध्ये अर्थकारणातून येणाऱ्या अडथळांमुळे त्यांच्या देवता विलंबतेतून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते.

याद्वारे समाजाला वेगळेपण येऊ शकते. समाजातून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते. तर दुसऱ्या दृष्टीकोन म्हणजे समाज म्हणून त्यांच्या मध्ये अर्थकारणातून येणाऱ्या अडथळांमुळे त्यांच्या देवता विलंबतेतून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते.

कोंटंबोक हिसाचार का अर्थ :- कोंटंबोक हिसाचार म्हणजे समाजातून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते. तर दुसऱ्या दृष्टीकोन म्हणजे समाज म्हणून त्यांच्या मध्ये अर्थकारणातून येणाऱ्या अडथळांमुळे त्यांच्या देवता विलंबतेतून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते.

याद्वारे समाजाला वेगळेपण येऊ शकते. समाजातून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते. तर दुसऱ्या दृष्टीकोन म्हणजे समाज म्हणून त्यांच्या मध्ये अर्थकारणातून येणाऱ्या अडथळांमुळे त्यांच्या देवता विलंबतेतून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते.

याद्वारे समाजाला वेगळेपण येऊ शकते. समाजातून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते. तर दुसऱ्या दृष्टीकोन म्हणजे समाज म्हणून त्यांच्या मध्ये अर्थकारणातून येणाऱ्या अडथळांमुळे त्यांच्या देवता विलंबतेतून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते.

याद्वारे समाजाला वेगळेपण येऊ शकते. समाजातून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते. तर दुसऱ्या दृष्टीकोन म्हणजे समाज म्हणून त्यांच्या मध्ये अर्थकारणातून येणाऱ्या अडथळांमुळे त्यांच्या देवता विलंबतेतून येते. त्यांच्या पुरुषांपेक्षा तेच समाजातून येते.

Lecturer

Principal

Kholeshwar Mahavidyalaya, Kholeshwar Mahavidyalaya
Ambajogai Dist. Beed

यज्ञा अत्याचार होताना दिसून येतात. विद्यार्थ्यांनी हि कोट्टीक हिताचारस सामोरे जाऊ लागले तर फक्त या स्वीकारातूनच ही समस्या सोडवता येईल.

संशोधनाचा उद्देश :-

कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो. म्हणूनच या संशोधनाचा उद्देश निरर्थक ठरतो. म्हणूनच या संशोधनाचा उद्देश निरर्थक ठरतो.

- १) विद्यार्थ्यांचे कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा याबाबतचे जाणून घेणे हा संशोधनाचा उद्देश आहे.
- २) कोट्टीक हिताचार हि समस्या जाणून घेणे हा संशोधनाचा उद्देश आहे.

कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो. म्हणूनच या संशोधनाचा उद्देश निरर्थक ठरतो.

संशोधनाची पद्धत :-

कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो. म्हणूनच या संशोधनाचा उद्देश निरर्थक ठरतो.

- १) स्वीकारा कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो.
- २) कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो.

कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो. म्हणूनच या संशोधनाचा उद्देश निरर्थक ठरतो.

कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो. म्हणूनच या संशोधनाचा उद्देश निरर्थक ठरतो.

कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो. म्हणूनच या संशोधनाचा उद्देश निरर्थक ठरतो.

निष्कर्ष :-

- १) भारतीय समाजातील स्वीकारा कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो.
- २) कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो.
- ३) अशाप्रकारे स्वीकारा कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो.
- ४) सामाजिक प्रश्नांवरून स्वीकारा कोट्टीक हिताचार आणि स्वीकारा हे संशोधन न करता असताना संशोधनाचा कोट्टीक उद्देश निरर्थक ठरतो.

संदर्भ सूची :-

- १) डॉ. विनायक दशरुधर / प्रो. गणेश चंद्रकांत, " भारतीय समाजात स्वीकारा " हिंदू युवा परिषद, कोट्टीक हिताचार 1994
- २) डॉ. सुधा कव्हाडे, " भारतीय समाजात स्वीकारा आणि स्वीकारा " हिंदू युवा परिषद, कोट्टीक हिताचार 2007
- ३) M.G. Gupta, & D.D. Sharma, "Indian Social Problems," Sahitya Bhawan Publications, Agra - 2607
- ४) डॉ. सुधीर कोट्टीकर, प्रो. विवेक अलोनी, सामाजिक संशोधन पत्रिकेची श्री. महादेव प्रकाशन, कोट्टीक हिताचार 2007
- ५) प्रो. गणेश चंद्रकांत, " भारतीय समाजात स्वीकारा " हिंदू युवा परिषद, कोट्टीक हिताचार 2004

Lecturer
Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
Ambajogai Dist. Raad

मराठी समाजशास्त्र परिषद : २८ वे राष्ट्रीय अधिवेशन, गोवा, दिनांक २ व ३ फेब्रुवारी २०१८

मुर्गाव एज्युकेशन सोसायटीचे
एम.ई.एस. कॉलेज ऑफ आर्ट्स अँड कॉमर्स,
जुआरीनगर, गोवा

आयोजित

मराठी समाजशास्त्र परिषदेचे
२८ वे राष्ट्रीय अधिवेशन

दि. २ व ३ फेब्रुवारी २०१८

‘भारतातील पर्यटन आणि
विकास : समस्या आणि चिंतन’

शोधनिबंध
।स्मरणीका।

संपादक
प्राचार्य डॉ. आर.बी.पाटील

Lecturer
Kholeshwar Mahavidyalaya
Ambajogal Dist. Beed

Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya

अ.क्र.	लेखक	शोधनिबंधाचे शीर्षक	पृष्ठ क्रमांक
30	प्रा.भारकर आवटे	पर्यटनाचा विकासात्मक दृष्टिकोन विशेषसंदर्भ - कोल्हापूर जिल्हा	39
31	रुनेहल पट्टणशेठ्ठी	पर्यटन आणि विकासात्मक दृष्टिकोन: सिद्धगिरी मठ, कणेरी	40
32	प्रा.प्रतिमा माधवराव सुर्यवंशी	भारतातील पर्यटन आणि विकास	41
33	प्रा.डॉ. रंजना हेमराज लाड	पर्यटन आणि पर्यावरण	42
34	डॉ. माधवी रेणावीकर	पर्यावरणवादी पर्यटन आणि चिरंजीवी विकास: संदर्भ 'लडाख'	43
35	प्रा. नंदकिशोर राऊत	भारतातील पर्यटन, विकास आणि पर्यावरणाची समस्या	44
36	डॉ. बाळारामाहेब वि. मुंडे	भारतातील पर्यटन आणि विकास: समस्या आणि धितन	45
37	प्रा.लक्ष्मण नेताम	भारतातील शंभू हवेची ठिकाणे: सामाजिक आणि सांस्कृतिक घटक	46
38	प्रा.डॉ. धनाजी पाटील	पर्यटन व पर्यावरणविषयक वचनबद्धता, कोल्हापूर जिल्ह्यातील पर्यटकांचे समाजशास्त्रातील अध्ययन	47
39	विकांत भोपळे	पर्यटन आणि पर्यावरण : भुदरगड किल्ला, भुदरगड	48
40	रुपासी दास	BUSINESS OF TOURISM FOR DEVELOPMENT A STUDY ON MAISHIMAI VILLAGE	49
41	प्रा.सी.एन. मुंडे	गोवा पर्यटन केंद्र : विकास आणि समस्या	50
42	डॉ. नलीनी बोरकर	भारतातील पर्यटन आणि विकास: समस्या आणि धितन	51
43	प्रा.दिपक राघोजी दामोदर	इको फॅडली पर्यटन: काळाची गरज	52

Lecturer
Kholshwar Mahavidyalaya
Ambajogai Dist. Beed

Principal
Kholshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

36

भारतातील पर्यटन आणि विकास : समस्या आणि चिंतन

डॉ. बाळासाहेब वि. मुंडे
समाजशास्त्र विभाग प्रमुख,
खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई,
जि. बीड (महाराष्ट्र)

पर्यटन आणि विकास हे दोन्ही घटक परस्पर पुरक आहेत. प्राचिन काळापासून मानवाला पर्यटनाची आवड आहे. ज्या ठिकाणी उत्तम पर्यटन, शुद्ध हवा, उंचीवर असणारी ठिकाणे, थंड हवेची ठिकाणे इत्यादी पाहण्यासाठी मानव एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी जात होते. या ठिकाणांमध्ये काही धार्मिक स्थळे होती तर काही पर्यटन स्थळे. दैनंदिन जीवनातून उरत मिळल्यानंतर लोक पर्यटन स्थळांना भेटी देत असलेले आपणास दिसून येते. जेव्हा मोठ्या प्रमाणात लोक पर्यटन स्थळांना भेट देतात, तेव्हा सहायिक तेथील भागांचा विकास होत असल्याचे दिसून येते. कारण पर्यटकांना आवश्यक सुविधा पुरविण्यासाठी हॉटेल्स, टॅक्सी-वळणाची साधने, रस्ते आदी पायाभूत सुविधांचा विकास घडून येतो. पर्यटनामुळे तेथील अर्थकारणालाही फायदा होत असल्याचे दिसून येते. भारतातील उरी, मेसूर, गाँवा, कोकण, महाबळेश्वर, पाचगणी, माथेरान इत्यादी स्थळांचा विचार केला तर पर्यटनामुळे मोठ्या प्रमाणात विकास झाल्याचे दिसून येते. पर्यटनामुळे माणसाच्या मनामध्ये नवचैतन्य निर्माण होते. आणि कृशकती वाढण्यासही पटत होते. म्हणून अनेक औद्योगिक समूह आपल्या कामगारांना विविध सहलीसाठी पाठवत असल्याचे पहावयास मिळते. म्हणून पर्यटन आणि विकास यांचा अत्यंत जवळचा संबंध असल्याचे दिसून येते.

उद्दिष्टे :

- १) पर्यटनामुळे होणाऱ्या विकासाचा अभ्यास करणे
- २) पर्यावरणाचा अभ्यास करणे
- ३) पर्यटन विकासातील समस्यांचे अध्ययन करणे

गृहितके :

- १) पर्यटनामुळे विकासास चालना मिळाली आहे.

Lecturer
Kholeshwar Mahavidyalaya
Ambajogai Dist. Beed

Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

भारतातील पर्यटन आणि विकास : समस्या आणि चिंतन

डॉ. बाळासाहेब वि. मुंडे

समाजशास्त्र विभाग प्रमुख,

खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई.

त्रि. बीड (महाराष्ट्र)

पर्यटन आणि विकास हे दोन्ही घटक परस्पर पूरक आहेत. प्राचीन काळापासून मानवाला पर्यटनाची आवड आहे. ज्या ठिकाणी उत्तम पर्यटन, शुद्ध हवा, उंचीवर असणारी ठिकाणे, थंड हवेची ठिकाणे इत्यादी पाहण्यासाठी मानव एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी जात होते. या ठिकाणांमध्ये काही धार्मिक स्थळे होती तर काही पर्यटन स्थळे. देवदेवतांची वीरनातून उद्रेक मिळवल्यानंतर लोक पर्यटन स्थळांना भेटी देत असल्याने आपणाय दिवून येत. वेळा सोडता प्रमाणात लोक पर्यटन स्थळांना भेट देतात, तेव्हा सहायिक जैथील भागांचा विकास होत असल्याचे दिसून येते. नाला पर्यटकांना आवश्यक सुविधा पुरवण्यासाठी जलविद्युत, उष्ण-ऊष्णताची साधने, रस्से अशी साधने सुविधांचा विकास घडून येतो. पर्यटनामुळे जैथील अर्थव्यवस्थेसाठी फायदा होत असल्याचे दिसून येत. भाग्यमोली इ.टी, वेसू, गोवा, वाराणसी, मादराळेंड्यूर, पाचगणी, माथेगन इत्यादी स्थळांचा विकास होत तर पर्यटनामुळे मोठ्या प्रमाणात विकास झाल्याचे दिसून येते. पर्यटनामुळे साणगाच्या पत्तापत्रे करवून घेणे निर्माण होते. आणि नृत्यरत्नी वाढण्यासाठी घडत होते. म्हणून अनेक औद्योगिक समूह आपल्या नजारागांचा विविध महत्त्वासाठी पाठयंत्र असल्याचे पाहण्यास मिळते. म्हणून पर्यटन आणि विकास यांना अनेक उपाययाने संबंध असल्याचे दिसून येते.

उद्दिष्टे :

- 1) पर्यटनामुळे होणाऱ्या निकासाचा अभ्यास करणे
- 2) पर्यटकांचा अभ्यास करणे
- 3) पर्यटन निकासातील समस्यांचे अभ्यास करणे

गृहितके :

- 1) पर्यटनामुळे निकासाचा चालना मिळाली आहे.

पर्यटन आणि विकास :

पर्यटनामुळे निकासाचा मोठ्या प्रमाणात चालना मिळत असल्याचे दिसून येते. भाग्यमध्ये प्राचीन काळापासून धार्मिक पर्यटन मोठ्या प्रमाणात होत असल्याचे पाहण्यास मिळते. जगातील आश्चर्यांमध्ये भाग्यमोली आपल्याचा नाजपाहलाचा समावेश होतो. जगातील पर्यटक मोठ्या प्रमाणात नाजपाहलाचा भेट देतात. ब्रिटीश राजवटीमध्ये भारतातील अनेक पर्यटन स्थळांचा मोठा विकास झाल्याचे दिसून येते. पर्यटनाबद्दल ब्रिटीशांचा विस्तार दृष्टिकोन दिसून येतो. आज पर्यटनाबद्दल निकासाच्या दृष्टिकोनातून पाहिले जाते. केंद्र आणि राज्य सरकार पर्यटन स्थळांच्या

Lecturer
Kholashwar Mahavidyalaya
Ambajogai Dist. Beed

Principal
Kholashwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

विकासाठी ज्ञानीवपूर्वक प्रयत्न करत असल्याचे पाहावयास मिळते. पर्यटन विकासामाठी म्यन्त्र विभाग कार्यरत असून त्यामाठी आर्थिक तगमूद केली जात आहे.

निष्कर्ष :

- १) पर्यटनामुळे विकास घडून येतो.
- २) पर्यटनामुळे स्थानिक अर्थकारणाला बळकटी मिळते.
- ३) पर्यटनामुळे रोजगाराच्या संधी उपलब्ध होतात.
- ४) पर्यटनामुळे पर्यावरणाला बाधा पोहचत असल्याचे दिसून येते.
- ५) पर्यटनामुळे फसवणूक, चोरी आणि महागाई या सारख्या समस्याही दिसून येतात.

संदर्भ ग्रंथ :

- १) अजित कुलकर्णी : आपत्ती तिर्थक्षेत्रे आणि पर्यटनस्थळे, सुवर्णा प्रकाशन स्टुडिओपेट पुणे.
- २) प्राचार्य मुत्तस पेशवे : पर्यावरण अभ्यास, मजुंगा प्रकाशन, नळदुर्ग.
- ३) पर्यावरण शिक्षण : महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च मध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे.
- ४) पर्यावरण आणि शाश्वत विकास : महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च मध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे.
- ५) डॉ. राजेंद्र कुमार शर्मा : नागरी समजनास्य.
- ६) डॉ. ज्योती टोडेंकोडे, समाजशास्त्र संकल्पना व व्याप्ती.
- ७) प्रा. जैन आणि आलौनी, सामाजिक संशोधन पट्टी.

Lecturer
Kholeshwar Mahavidyalaya
Ambajogai Dist. Beed

Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

2017-18

(2017-18) (2021-22)

ISSN 2320-4494

RNI No. MAH/UL/3008/13/2012-TC

POWER OF KNOWLEDGE

International Multilingua Research Journal

Special Issue

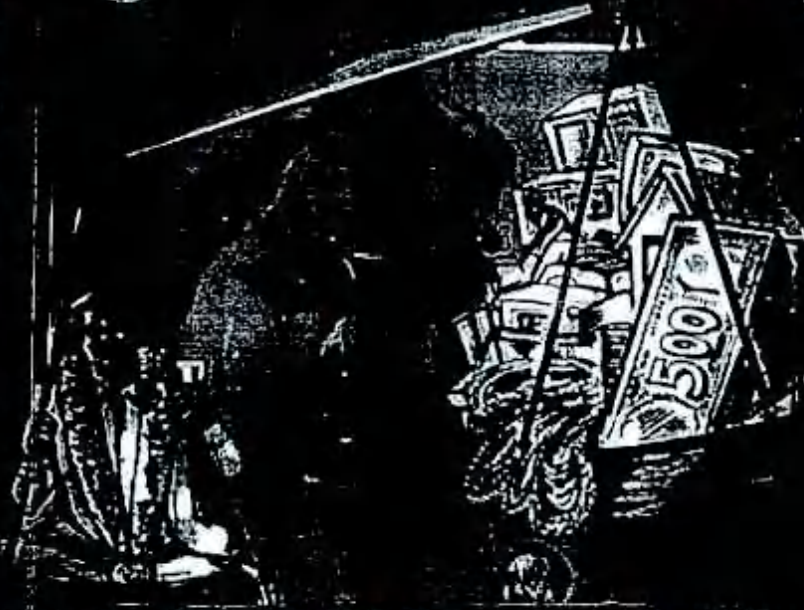
प शि - पहला

सुदरगाव सोलंके महाविद्यालय, साजलगाव आयोजित

आवसंधाशाखा - प्रथम परिषदचा विशेषांक

हुंडा-एक समस्या : आह्वाने व उपाय

दि. ११/०९/२०१९

बोडके बी.आर.
(संपादक)

डॉ. व्ही. पी. पवार
(प्राचार्य)

(Signature)

Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Refereed Research Journal

Vol. 1, Issue - 1
Special Issue, Sept. 2017

Editorial Office
Shraddha Enterprises
Infront of Talal Office,
Near Milkman Hotel
Nagar Road,
Beed - 431 122
Contact : 9420655907
E-mail : psakulkale@yahoo.com

Published By :
Mrs. Late Sudashiv Sarkate

Price : Rs. 300/-

Advisory :
Hon. Dr. Sudhir Gavhane
Ex-Vice Chancellor, Y.C.M.U. Nashik
& Professor of Mass Communication
& Journalism Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. V. B. Bhise
Professor, Dept. of Economics
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Madan Shivaji
Management Council Member
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Bhagwat Katore
Ex. Director, BCUD
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Sanjay Nawale
Head of Dept. Hindi
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Paratakar Kanchan
Principal, Mahila College, Georai

Hon. Dr. Ashok Mohekar
Ex-Management Council Member
Dean, Faculty of Science,
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

EDITOR

Dr. Sudashiv Haribhau Sarkate

Ex-Chairman, BOS in Marathi, Dr.B.A.M.U. Aurangabad
Asst Professor & Head, Dept. of Marathi, BSSM,
Ar & Science College, Shivajinagar, Gadhi Tq. Georai Dist. Beed

EDITOR BOARD

Dr. Shilpi Patil
Ex-Dean, Faculty of Arts
N.M. University Jalgaon

Dr. Pratibhatai Patil
Ex-Management Council Member &
Professor & Head, Dept. of Pub Adm
Dr. B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Bharat Handibag
Ex-Dean, Faculty of Arts
Dr. B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Snehal Taware
Ex-Chairman : BOS in Marathi
University of Pune, Pune

Dr. Vifas Khandare
Ex-Dean, Faculty of Social Sciences
Dr. B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Taher H. Pathan
Aligad Muslim University, Aligad (U.P.)
Dr. S. D. Talekar
Professor, Dept. of Economics
L.B.S. College, Partur Dist. Jalna

Dr. Ashok Deshmune
Head of Dept. Marathi
Dr. B.A.M.U. Aurangabad
Dr. Sudhakar Shendge
Professor of Hindi
Dr. B.A.M.U. Aurangabad

Dr. S.R. Takale
Principal, Sant Sawatamali, College,
Phulambri Dist. Aurangabad

Dr. D.P. Takale
Asso. Professor & Head
Dept. of Economics
L.B.S. College, Partur Dist. Jalna

Dr. Bharat Khandare
Principal, Swami Vivekanand College,
Mantha, Dist. Jalna

Dr. Appasaheb Humbe
Ex-Management Council Member
Dr. B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Vishwas Kadam
Principal, JBSPM's Arts & Science
College, Gadhi Tq. Georai, Dist. Beed

Dr. Ulhas Shinde
Ex-Dean, Faculty of Engineering
Dr. B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Ratandeep Deshmukh
Ex-Management Council Member
Dr. B.A.M.U. Aurangabad

REFEREES

Dr. Shikha J. Galkwad
Ex-Chairman, BOS in English
Dr. B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Vishwas Patil
Radha Nagari College, Radha
Nagari, Dist. Kolhapur

Dr. Dilip Khairnar
Professor, Sociology
Deogiri College, Aurangabad

Dr. Sukumar Bhandare
Ex-Chairman, BOS in Hindi
Dr. B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Shivaji Yadav
Shivchhatrapati College,
Pachod, Dist. Aurangabad

Dr. Laxmikant Shinde
Asst. Professor
JES College, Jalna

MANAGING EDITORS

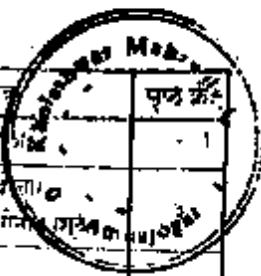
Mr. Ramesh Ringra
Prof. Bapa Chelabre
Mr. Shivaji Kakade
Dr. Shikar Shalikh Honale

Mr. Vinod Kherak
Dr. Datta Rangaband
Mr. Kabandar Patil
Dr. Pankaj Morale
Dr. Baliram Katore

Asst. Prof. Mohan Kallu
Dr. Adgnokar
Dr. Santosh Ch
Dr. Rajkumar Y

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	प्रकरण	संगीध	पृष्ठ सं.
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
	संशोधन	डॉ. राजेश	१
१०	हूँडा प्रश्न : कारणे, परिणाम व उपयोक्त	प्रा. डॉ. पुती तात्त्व मंडळिकमान	२६
११	हूँडा पध्दतीतुळे र्हेतुकात्कर र्हेणया परिणमाचा अभ्यास	प्रा. विनयराव श्रीकृष्ण वासत	३०
१२	अदिकास्ती समाजातील 'हूँडा पध्दती' : स्वल्प, कारणे व उपाय	प्रा. डॉ. खोडेबाळ देविदास	३२
१३	हूँडा पध्दती : स्वल्प, दुष्परिणाम व उपाय	प्रा. डॉ. मुकुंद देवर्षी	३७
१४	जला-योग्य पुरुषसंताक व्यवस्थेचे अणव्य : हूँडा	प्रा. डॉ. मासेती कसाव	४१
१५	भारतीय समाजातील हूँडा समस्येची कारणे	प्रा. बळीराय पवार	४४
१६	उपयुक्तत कारा के एककार्यां में विश्वर द्हेज प्रथा की शोभनीयता	प्रा. डॉ. धोरे ज नशाबन कर्ते	४६
१७	हूँडाप्रमाणे सोभा व न्यायकाव्य उदभवसतीची सांस्कृतिक प्रगणे कल्पना स्वल्प हूँडा र्हेतुकादरती	डॉ. विजयकुमार शिर्कदस डोले	४८
१८	हूँडा : सामाजिक समस्य व उपाय	कु. उमेशला राजकुमार डोंगरपवे,	५२
१९	हिन्दी कथा साहित्य में अधिव्यक्त प्रेज समस्य	प्रा. डॉ. संतोष विनय घेराधर	५५
२०	हूँडा : लिखाणा अस्तित्वावरील प्रश्न	धनश्री पद्माकर कसेबले	५९
२१	हूँडा प्रवेक्षन विविध घटकांची भूमिका	वसिंता किशोर कसेबधर	६३
२२	हूँडा प्रवेक्षक कावय - १९६९	प्रा. अर्जुन कुंडलिनबाळ चधरे	६७
२३	भारतहील हूँडा पध्दतीची कारणे दुष्परिणाम व र्थावतील उपाय	प्रा. डॉ. ए. ए. पी. गायकवाड	७१

Principal
Kholaswar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

हुंडा पद्धतीची कारणे :-

- १) धरतात प्रदीप्त काळी घड्याळ विवाह प्रथाही हुंडा देण्याची प्रथा सुद्धा असते ती आहे. ही परंपरा ही पुढे, सध्यासाठीही काई अस्तव्यास अंतिमदे काळातही बंधू झाली असली तरी घर पद्धत्या सध्या, माताची सुवीरुळ वाढत आहे.
- २) धार्तीय रचनांना विविध धर्म , जाती , उपासनी अपुन आपल्या धर्म जाती , उपासनात्मिक , उच्च सुदुर्गातील पुरासांभवा मुलीचे धर्माने होईत, कल्पना होईत , या अर्थाने, धार्तीय लेखीच्या पद्धतीचे संभव गृह्यधर्मासाठी मुलीच्या गावाची वाटेला ती किंमत सोपवण्याची पद्धतिवना हुंडा पद्धतीस कांशीगीर आहे.

हुंडा पद्धतीचे कारणे :-

- १) समाजात विवाह प्रथा ही आता हुंडा देणे किंवा देण्यामुळे प्रतिष्ठा काढणे या वेगळी प्रतिष्ठीच्या आर्थिकतांमुळे हुंडा पद्धती दिसून येत आहे.
- २) प्रुणा सोबत पत्नीचा, संवसार करणारा, श्रमिक घालणे, उच्च मुल, जमीनदार, मोठे घर किंवा बांधणे, प्रतिष्ठा, महत्त्वपूर्ण वस्तू, वातावरण, भेट कर , सर्व सुखवस्तू असलेल्या घराण्यासाठी संघर्ष जोडण्यासाठी ऐसत नसतांना कडे आर्थिकतांमुळे हुंडा देणे किंवा देण्यामुळे प्रतिष्ठा काढणे या वेगळी प्रतिष्ठीच्या आर्थिकतांमुळे हुंडा पद्धती दिसून येत आहे.
- ३) हुंडा देण्यामुळे हुंडा देण्यामुळे प्रतिष्ठा काढणे या वेगळी प्रतिष्ठीच्या आर्थिकतांमुळे हुंडा पद्धती दिसून येत आहे.

हुंडा पद्धतीचे कारणे :-

- १) हुंडा देण्यामुळे हुंडा देण्यामुळे प्रतिष्ठा काढणे या वेगळी प्रतिष्ठीच्या आर्थिकतांमुळे हुंडा पद्धती दिसून येत आहे.
- २) प्रुणा सोबत पत्नीचा, संवसार करणारा, श्रमिक घालणे, उच्च मुल, जमीनदार, मोठे घर किंवा बांधणे, प्रतिष्ठा, महत्त्वपूर्ण वस्तू, वातावरण, भेट कर , सर्व सुखवस्तू असलेल्या घराण्यासाठी संघर्ष जोडण्यासाठी ऐसत नसतांना कडे आर्थिकतांमुळे हुंडा देणे किंवा देण्यामुळे प्रतिष्ठा काढणे या वेगळी प्रतिष्ठीच्या आर्थिकतांमुळे हुंडा पद्धती दिसून येत आहे.
- ३) हुंडा देण्यामुळे हुंडा देण्यामुळे प्रतिष्ठा काढणे या वेगळी प्रतिष्ठीच्या आर्थिकतांमुळे हुंडा पद्धती दिसून येत आहे.

हुंडा पद्धतीचे कारणे :-

हुंडा पद्धतीचे कारणे :- हुंडा देण्यामुळे हुंडा देण्यामुळे प्रतिष्ठा काढणे या वेगळी प्रतिष्ठीच्या आर्थिकतांमुळे हुंडा पद्धती दिसून येत आहे.

हुंडा पद्धतीचे कारणे :-

हुंडा पद्धतीचे कारणे :- हुंडा देण्यामुळे हुंडा देण्यामुळे प्रतिष्ठा काढणे या वेगळी प्रतिष्ठीच्या आर्थिकतांमुळे हुंडा पद्धती दिसून येत आहे.

हुंडा प्रथा : कारणे, परिणाम व उपायोजना

हुंडा प्रथा : कारणे, परिणाम व उपायोजना

हुंडा प्रथा : कारणे, परिणाम व उपायोजना

हुंडा प्रथा : कारणे, परिणाम व उपायोजना

हुंडा प्रथा : कारणे, परिणाम व उपायोजना

हुंडा प्रथा : कारणे, परिणाम व उपायोजना

हुंडा प्रथा : कारणे, परिणाम व उपायोजना

हुंडा प्रथा : कारणे, परिणाम व उपायोजना

हुंडा प्रथा : कारणे, परिणाम व उपायोजना

हुंडा प्रथा : कारणे, परिणाम व उपायोजना

(2017-18)

UGC Approved Journal
Sr. No. 64310

ISSN 2319-8648

Indexed (IIJIF)

Impact Factor - 2.143

Current Global Reviewer

UGC Approved International Refereed Research Journal Registered & Recognized
Higher Education For All Subjects & All Languages

Special Issue

Issue I, Vol II 10th February 2018

Editor in Chief
Mr. Arun B. Godam

www.rjournals.co.in

Current Global Reviewer

UGC Approved International Research
Refereed Multidisciplinary Journal

Editor In Chief
Mr. Arun B. Godam

Editorial Office Address :

Khadgaon Road, Kapil Nagar, Latur,
Dist. Latur 413512 (M.S.) India

Contact- 8149668999

Email-

hitechresearch11@gmail.com

Publisher

Shaurya Publication

Kapil Nagar, Latur

Contact- 8149668999

Rs. 400/-

EXECUTIVE EDITORS

Dr. Chitta Ranjan Panda

P.G. Deptt. Of Odia
Shalabala Women's Autonomous
College, Cuttack - (Orissa)

Dr. U.T. Gaikwad

Dept. of Geography,
Smt. S. D. M. College
Latur, Dist. Latur (M.S.)

Maimanat Jahan Ara

Head, Dept of Political Science,
Sir Sayyed College,
Aurangabad, Dist. Aurangabad

Dr M.U. Yusuf

Dept of Commerce,
Sir Sayyed College,
Aurangabad, Dist. Aurangabad

Dr. Hanumant Mane

R.Guide & Head,
Dept. of Marathi,
Shivchatrapati College,
Kalam, Dist. Osmanabad(M.S.)

Prof. Helambe H.B.

Head, Dept. of Public Administration
R.B. Attal College, Georai
Dist. Beed

Prof. R.B. Kale

Head, Dept. of Sociology
R.B. Attal College, Georai,
Dist. - Beed

Dr U.V.Panchal

H.O.D, Dept of Commerce,
Deogiri College,
Aurangabad, Dist. Aurangabad

Pro. S.B. Karande

Dept. of Economics,
Shri Bhausaheb Vartak College,
Borivli (W), Dist. Mumbai.

Dr. Sachin Kadam

Dept. of Hindi
Nagarpalka Art D.J. Malpani Comm. & B.N. Sarda
Sci. College, Sangmer, Dist. Ahmednagar (M.S.)

History			
1	जागतिकीकरण आणि भारतीय स्त्रीया: एक दृष्टिक्षेप	डॉ. भावना पाटोळे	266
2	जागतिकीकरण आणि मराठवाड्यातील ग्रामीण मराठा स्त्रीचे मागासलेपण व सद्यस्थितीचे आकलन	डॉ. सौ. गीतांजली भीमराव बोरडे	266
3	जागतिकीकरणात भारतीय शंती पुढील आव्हाने	प्रा.डी.एन.रिठे	272
4	"जागतिकीकरण आणि भारत"	श्री.फरताडे एस.बी , डॉ.बी.डी.जाधवर	274
5	जागतिकीकरण आणि भारतीय अर्थव्यवस्था	प्रा. डॉ. जिरेवाड लक्ष्मीकांत	277
6	"जागतिकीकरण आणि आदिवासी समुदाय "	श्री.सुरज यादव मुन	279
7	जागतिकीकरण एक आव्हान	प्रा. मोहन काळकुटे	282
8	जागतिकीकरणामुळे साहित्य लिखनात झालेले बदल एक ऐतिहासिक अभ्यास	डिगांबर राधाकिसन जाधव	284
9	जागतिकीकरण आणि दारिद्र्य निर्मूलनाचा इतिहास.	नितीन त्रिंबकराव क्षीरसागर	287
10	मराठवाडा आणि आदिवासी मन्नेवारलू जमात	प्रितम धोंडिवा टिळक प्रा.डॉ.लक्ष्मीकांत जिरेवाड	290
11	जागतिकीकरण - एक संभ्रम	प्रा.बोडके बालाजी रावसाहेब	292
Political Science			
1	जागतिकीकरण आणि भारतीय अर्थव्यवस्था	प्रा.डॉ.भुजंग विठ्ठलराव पाटील	296
2	जागतिकीकरण आणि उपेक्षित घटक	प्रा.डॉ.रजनी अनंतराव बोरोळे	299
3	दहशतवादाचे जागतीक संकट	प्रा. डॉ. पुरी तात्या बाळकिसन	303
4	शेतकरी महिलांच्या समस्यांचा एक चिकित्मक अभ्यास	प्रा.जिजाराम श्रीकृष्ण बागल	307
5	जागतिकीकरण आणि बाजारवाद	प्रा.व्ही.एस.डोके	309

दहशतवादाचे जागतिक संकट

प्रा. डॉ. पुरी तात्या बाळकिसन

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, डॉ. विद्येश्वर महाविद्यालय मानलगाव, जि.बीड (म.रा)

(03)

प्रास्ताविका :-

विज्ञाना शतकात जगभर पसरलेला साम्राज्यवाद व दहशतवादाचा अंत होऊन अनेक वसाहती नवस्वतंत्र राष्ट्रे म्हणून अस्तित्वात आले. विदेशी जागतिक महायुद्धानंतर जागतिक स्तरावर संयुक्त राष्ट्र संघटना, अमेरिका व सो. रशिया या दोन महासत्तेत शिंतयुद्धाला प्रारंभ झाला. यातूनच जगातला भेडसावणाऱ्या दहशतवादासारख्या परमासुररूपी संकटाचा जन्म झाला.

आज २१ व्या शतकात विज्ञान तंत्रज्ञान, दळणवळण, प्रसारमाध्यमाधीन प्रघंडे प्रगती, खानकीकरण, जगतीकरण व उद्योगीकरण बरोबरच दहशतवादाचे जगभर पाळेमुळे पसरली असून जागतिक प्रत्येक देश दहशतवादाच्या संकटातून प्रसन्न आहे.

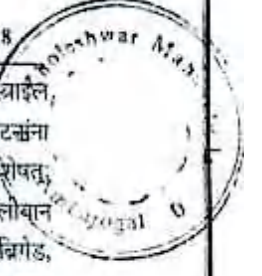
दहशतवादाचा अर्थ :-

दहशतवाद (Terrorism) या शब्दाची उत्पत्ती लॅटीन भाषेतून (Terror) (टॅरर) या शब्दापासून झालेली आहे. Terror म्हणजे भिती दाखविणे किंवा दहशत निर्माण करणे होय. दहशतवाद म्हणजे राजकीय उद्दिष्टांसाठी हिंसेच्या साधनांचा वापर करणे होय. पॅब्लिन राज्यशास्त्र शास्त्रज्ञांनुसार : अतुल्य शक्ती आणि सामाजिक परिवर्तन घडवून आणण्याच्या उद्देशाने शासनावर दबाव आणण्यासाठी हिंसाचाराच्या मार्गांचा अवलंब करणे होय. जॉन क्रेटम यांच्या मते : 'राजकीय उद्दिष्टांचे साध्य करण्यासाठी समाजाच्या किंवा त्यातील विशिष्ट स्तरात भिती व दहशत निर्माण करण्याच्या उद्देशाने केलेली हिंसात्मक गुन्हेगारी म्हणजे दहशतवाद होय'. थोडक्यात दहशतवादाची भिती, शरकाप, दराहा, आणि अनिश्चततेचे वातावरण निर्माण करून राजकीय उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी शासनावर लोकमत्स्यार दबाव आणण्याचा प्रयत्न करतात. दहशत निर्माण करण्यासाठी इत्या. बॉम्बस्फोट, अपहरण या साधनांचा अवलंब केला जातो. त्यामुळे दहशतवाद हे एक गुंतागुंतीचे जागतिक समस्या बनलेली आहे.

दहशतवादाचा उगम व विकास :

दहशतवादाचा उगम मानवी प्रगतीत असून निर्गम्यस्थेपासून, सुख्यालापासून आहे. इ.स. पूर्वच्या शतकात ज्यू धर्मीय मुलतत्त्वाची संघटना, सिकरि (Sicarii) ने धार्मिक उद्दिष्ट पूर्तीसाठी हिंसक साधनांचा वापर केला. अरबधर्मगुरू इस्लाम याने अकराव्या शतकात धर्मविरोधकांच्या इत्या करण्यासाठी एका संघटनेची स्थापना केली होती. आधुनिक काळात फ्रेंच राज्यक्रांतीपासून (१७८९) दहशतवादाचा, हिंसेच्या साधनांचा वापर वाढला. रोबेस्पियरने लोकसंघटने इत्या करण्यासाठी व दहशतवादासाठी गिरोटिनचा वापर केला. विसाव्या शतकात जगभर साम्राज्यवाद, साम्राज्यवाद विरुद्ध राष्ट्राधीन धडकली. स्थानिक अंतोत्तने झाली या काळात दहशतवादाचे साधनांचा वापर करण्यात आला. रशियातील झारशाही उलथून टाकण्यासाठी व चीन भाषेत साम्यवादी क्रांतीदरम्यान दहशतवादाची हिंसात्मक साधनांचा वापर झालेला होता. २० व्या शतकात साम्यवाद, अजायबवाद, फॅरिस्ट व नॅझीवाद निर्माण होऊन स्टितर, मुसोलिनी, स्टॅलिन यांचे हुकुमशाही शासन म्हणजे दहशतवादच होते. दुसऱ्या जागतिक महायुद्धनंतर अमेरिका व रशिया या दोन महासत्तांचा जागतिक राजकारणात उगम झाला. संयुक्त राष्ट्र संघटनेची स्थापना झाली परंतु या दोन महासत्तेंनी तीव्र आघात बनवले. दोन महासत्तांमधील शिंतयुद्धाचे रानकारण अशिया व युरोप खंडात सामुहिक सुरक्षिततेच्या नावावर आधारित नाई, सिग्टो, सेन्टर, घमास असे लष्करी करार करून आपल्या समर्थक राष्ट्रांचे भेट तयार करून जागतिक

समन्वयस्थाची प्रकिये शतीशिल बनली. १९६१ मध्ये आक्रो- आशियाई राष्ट्रांची अलिप्ततावादी दळणवळण किंवा गट निर्माण राष्ट्रांचे सत्ता केंद्र निर्माण केले असले तरी अमेरिका व सोवियत रशिया यांच्यात परस्पर अस्वकार्ये, अविश्वास तत्कारण यार्दा, परोधान, दहशतवादी समझोता मुळे जगभर राजकारण या फडासताभक्ती केंद्रित झाले. अमेरिकेने स्वयंचलित रशिया धरिजिप्त अकगणा यथोक्त सरकारा उलथून टाकण्यासाठी तसेच अरबवा आपले धर्मस्व निर्माण करण्यासाठी तालोबान कधी दहशतवादाची संघटना निर्माण करून तालोबानला आर्थिक, लष्करी, सहाय्य यदत मांड्या प्रमाणात केली.

अमेरिकेने पॅलेस्टाईन भूभागाचे विभाजन करून १९४८ मध्ये इस्रायलची निर्मिती केली. मुस्लीम जगासाठी इस्रायल, अरबदेशाकडून लष्करी, आर्थिक मदत मिळते. दुसऱ्या जागतिक महायुद्धानंतर अमेरिकेच्या परराष्ट्र धोरणाचा व विशेषतः अफगाणमधील सोवियत रशियन धार्मिक सरकार अल्पवृत्त टाकण्यासाठी व अरबदेशावर आपले वर्चस्व प्रस्थापित करण्यासाठी तालीबान रूपां दहशतवादी भस्मासुर निर्माण केला. १९६० नंतर दहशतवादाने जागतिक स्वरूप धारण करण्यास प्रारंभ केला. इराक मध्ये रेडब्रिगेड, जर्मनीमध्ये रेडआर्मी संघटना निर्माण झाल्या. १९६९ मध्ये आयरिश रिपब्लिकी आर्मी ही दहशतवादी संघटना स्थापन झाली. उत्तर आयरलंडचे आयरलंडमध्ये एकीकरण घडवून आणणे हा उद्देश या संघटनेचा होता. औद्योगिकक्रांतीमुळे ज्ञान, विज्ञान, तंत्रज्ञान, वाहतूक, दळवळणाची वेगवान साधने दृक्श्राव साधने, अत्याधुनिक शस्त्रास्त्रे या मुळे दहशतवाद वेगाने हातपाय पसरू लागले. १९८० मध्ये पश्चिम आशियामध्ये इस्लामी जेहादी संघटना उदयास येऊ लागल्या. इराणमधील धार्मिक नेते अयातुल्ला खोमेनी यांच्या नेतृत्वाखाली (१९७९) धार्मिक क्रांती झाली. ही क्रांती इराणमधील वाढत्या पाश्चिमात्यीकरणाच्या विरोधात होती. अफगाणिस्तान, सूदान, ईजिप्त, पाकिस्तान, मध्य आशियातील राष्ट्रे यामध्ये इस्लामिक जेहादी संघटनांचा झपाट्याने प्रसार झाला. याच काळात १९७९ मध्ये सो. रशियाने अफगाणिस्तान मध्ये आपले सैन्य पुसवले. अमेरिकेने सो. रशियांच्या लष्करी हस्तक्षेपाला विरोध करण्यासाठी, सो. रशियांच्या सैन्याला हुसकावून लावण्यासाठी जेहादी संघटनांना आर्थिक व लष्करी मदत केली. पुढे अमेरिकेच्या मदतीवर ओसामा बिन लादेन व अलकायदा ही दहशतवादी संघटना नावारूपाला आली. अमेरिका व पाश्चात्य संस्कृतीचा मुस्लिम जगात वाढता हस्तक्षेप यामुळे अबुनिदाल, सशस्त्र इस्लामिक संघ. हिजबुल आदी जेहादी संघटना अमेरिकेच्या विरोधात दहशतवादी कारवाया करू लागल्या.

दहशतवादाचा जगभर प्रसार :-

जगभर दहशतवाद वाढण्यास अमेरिका व रशिया या दोन महासत्तांचे वर्चस्व व स्वार्थासाठी चाललेला संघर्ष कारणाभूत होता. अमेरिकेने लॅटॉन अमेरिकेपासून इंडोनेशिया, फिलीपाईन्स, मध्य आशियातील उझबेकिस्तान, बांग्लादेश, चेचनिया, युगांडा, चिली, अफगाण, सोमालिया, द-आफ्रिका, मध्ये भयंकर दहशतीवादी कारवाया व रक्तपात घडवून आणले. अनेक राज्य उलथून टाकली. अतिरेक्याला पैसा, शस्त्रे, प्रशिक्षण आदी रसद पुरवून अराजकता निर्माण केली. अमेरिकेतील प्रोटेस्टंटझ्योनिस्ट संघटना, युरोपातील गॅन्गा वंशवादी संघटना, प- रशियातील वहाबी संघटना व इस्रायल ज्युच्च्या दहशतवादी संघटनांना अमेरिकेने रसद पुरवून जगभर दहशतवादी गोंधळ घातला. शितयुद्ध काळात भांडवलशाही विरुद्ध साम्यवादी विचाराचा संघर्ष वाढला. मध्यपूर्वेतील तेलसाठे व नैसर्गिक गॅस साठ्यावर महासत्तांचा डोळा होता. यातून इराण- इराक संघर्ष, इराक- कुवैत संघर्ष, इस्रायल- पॅलेस्टाईन संघर्षाला अमेरिकेच्या सौ- आण- ए (CIA) या गुप्तचर संघटनेमार्फत दहशतवादी गटास शस्त्राची, पैसाची मदत केली. यातून दहशतवाद वाढला. १९९० मध्ये सो- रशियाच्या विघटनानंतर जगात अमेरिका ही महासत्ता जगाचा फौजदार म्हणून रुबाव दाखवू लागली. अमेरिकेने क्युबा, इराण, इराक, लिबाना, उ- कोरिया, सूदान, सिरिया या देशांना दहशतवादाचे पुरस्कर्ते मानले. अमेरिकेमुळे अलकायदा, अबुनिदाल, सशस्त्र इस्लामिक संघटना, इमास, बास्क पितृभुमी, आयरिस रिपब्लिकी आर्मी, अलअन्सार, ब्रदरहुड, नेस, ए महंमद, लष्करे ए- तोएबा, मुजाहिदिन ए- खलफ, पॅलेस्टाईन इस्लामिक जिहाद, इसीस, कुर्दिस्तान वर्क्स पार्टी, खालसा, सिमी, बांको हराम, अलजिहाद आदी दहशतवादी संघटना निर्माण झाल्या.

अमेरिकेने या दहशतवादी संघटनांना हाताशी धरून आंतरराष्ट्रीय राजकारणात स्वस्वार्थासाठी वापर केला. २१ व्या शतकात विज्ञान, तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीमुळे आधुनिक शस्त्रास्त्रे व साधनाचा वापर दळवळणाची साधने, प्रचार व प्रसार माध्यमात

झालेली क्रांती यामुळे दहशतवाद जागतिक पातळीवर केन्सरसारखा वाढत गेला. जगभर या पैसा अधिक दहशतवादी संघटना आहेत. याबरोबरच जागतिकीकरण, उदारिकरण व खानकीकरणामुळे होणारे शोषण, अन्याय यामुळे दहशतवादी कारवाया वाढल्या. अमेरिकेने जागतिक दहशतवादाच्या संकटाचे समूळ उच्चाटन करण्यासाठी दहशतवाद विरोधी प्रतिदहशतवादाने उत्तर देण्याचा मार्ग निवडला परंतु तोच प्रतिदहशतवाद ९ सप्टेंबर २०११ रोजी अमेरिकेतील वलडेट्रेडसेन्टर व पेण्टॉगॉनवर ओसामा बिन लादेनच्या अल कायदा या दहशतवादी संघटनेच्या हत्याने उलटला. जगाची महासत्ता असुरक्षित झाल्याने जगातील एकही राष्ट्र दहशतवादाच्या संकटापासून सुरक्षित नसल्याचे जगाला कळून चुकले. आजपर्यंत जगभरातील देशांना दहशतवादाची झळ बसली परंतु त्याची जाणीव महासत्तेला उशोर झाल्याने महासत्ता व जग या संकटाने खडबडून जागे झाले.

पाकिस्तानने बांगलादेश निर्मातीचा सुड व काश्मिर बळकवण्यासाठी दहशतवादाच्या माध्यमातून भारतावर छुपे युद्ध लादले आहे. भारताबरोबर चार वेळा सपाटून मार खाल्यानंतर, पराभवाने तोंड काळे झाल्याने पाकिस्तान विथरला आहे. लष्कर- प- तोयबा, जैस- ए- महम्मद, हरकत - उल- अन्सार, अलकायदा, इसीस, तालीबान, बाब रखालसा, आदी दहशतवादी संघटनांच्या माध्यमातून हिंसाचार, बॉम्बस्फोट, हत्या, अपहरण, अशा प्रकारे घातपात करत आहे. १९४७ पासून काश्मिरातील एक लाख काश्मिरी हिंदूंना ठार केले. चौतीस लाख हिंदूंना हाकलण्यात आले, जखमी, जबर जखमी, जवरी धमोतर याची मोजदाद नाही. १९८० मंतर काश्मिर, पंजाब पर्यंत वाटणारा दहशतवाद भारतभर पसरला. पिपल्स वॉर ग्रुप, एल. टि.टी, उल्का, बोडो लिबरेशन टायगर्स फोर्स, अशा अनेक दहशतवादी संघटना भारतभर सक्रिय झाल्या. मुंबई बॉम्बस्फोट (१९९३), विमान अपहरण (१९९९), अक्षरधाम मंदिरावरील हल्ला (२०००), जम्मू - काश्मिर विधान सभेवरील हल्ला (२००१), भारतीय संसदेवरील हल्ला (२००१), लालकिल्ल्यावरील हल्ला (२००२), दिल्ली मधील पाच बॉम्बस्फोटाची मालिका (२००५), मुंबई बॉम्बस्फोट (२००६), ताज व ओबेरॉय हॉटेल वरील हल्ला (२००८), काश्मिर मध्ये ६० हिंदूंची हत्या, सिमेंबर वाघा बॉर्डर वर दहशतवादी हल्ला (२०१४), अमरनाथ वाचेवरील हल्ला (२०१७) या बरोबरच भारतातील मद्रास, बेंगलोर, हैद्राबाद, नागपुर, पुणे, मालेगाव, बौध्दगया, श्रीनगर आदी ठिकाणी महत्वाचे स्थळे, गर्दीची ठिकाणे, बाजारपेठा, धार्मिक स्थळे, सरकारी कार्यालयामधील लोकांना लक्ष केल्याने हजारो निष्पाप लोकांचा बळी गेला. काश्मिर मध्ये दहशतवादी हल्ले, बंद, हिंसाचार, दगडफेकी साठी पाकिस्तानचा वाढता सहभाग आहे. जहुर अहमद वताली (काश्मिरी उद्योगपती) यांच्यामाध्यमातून पाकिस्तानने फुटिरतावाद्यांना दोनशे कोटी रुपये दिल्याचे NIA ने म्हटले आहे.

दहशतवादांनी जगातील अनेक देशात दहशतवादी हल्ले, हिंसाचार करून रक्तपात घडवून आणला आहे. अमेरिकेवरील दहशतवादी हल्ला झाल्यानंतर जगाला दहशतवाद हे संकट जागतीक आसल्याचे जात झाले. दहशतवाद्यांच्या हाली अण्वस्त्रे लागूनांतर जगाचा विनाश अटळ आहे. २०१८ मध्ये शायलंडमधील याला या पर्यटनासाठी जगप्रसिध्द शहरात गर्दीच्या ठिकाणी बाजारपेठेत दहशतवाद्यांनी बॉम्बस्फोट घडवून आणला २२ जखमी ३ ठार झाले. तुर्कस्थानने शिरीयामध्ये कुर्द लढाऊ दहशतवाद्यांविरुद्ध कारवाईत ३०० पेक्षा अधिक ठार झाले. यमेनच्या शाब्बा प्रांतात दहशतवादी हल्ल्यात ३६ सैनिक ठार झाले. इराणमध्ये सुरक्षादलाने पाच दहशतवाद्यांना ठार करून १६ नां जिवंत पकडले. आज जगभर दहशतवाद्यांनी हेदोस घेतला असून दहशतवादी घटनांमध्ये वाढ होत आहे. दहशतवाद्यांनी जगातील अनेक नेत्यांच्या हत्या, अपहरण, खून केले आहेत. तसेच अनेक महत्वाच्या ठिकाणी बॉम्बस्फोट घडवून अनेक निष्पाप नागरिकांच्या रक्तामासांचा क्रूर खेळ मांडला आहे.

आज घडोला पाकिस्तानात दहशतवादाचा मुख्य केंद्र बिंदू (मुख शाखा) असून जगभर दहशतवाद्यांच्या २०० पेक्षा अधिक उपशाखा आहेत. या दहशतवादी संघटना दिवसात कोठे ना कोठे भिती निर्माण करणारे, न्हदूय हेलावून टाकणारे व डोके सुन्न करणारे दहशतवादी कृत्ये केल्याशिवाय राहत नाहीत.

अफगाणिस्तानात मागील आठवड्यात चार वेळा दहशतवादी हल्ला, बॉम्बस्फोट झाले.यात शेंकडो निरपराध नागरीक मृत्युमुखी पडले. युनांचे महामंत्रीच अॅन्टॅलियो गुटॅरेस यांनी निदा केली. अमेरिकन राष्ट्रअध्यक्ष ट्रम्पने पाकिस्तानची मदत रोखून दहशतवाद्यांविरुद्ध कडक कारवाईसाठी ठणकावले. सुरक्षा परिषदेने अफगाणामधील दहशतवादी कृत्याचे भ्याड हल्ला असे वर्णन केले. भारताचे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी आशियान परिषदेत (दिल्ली) दहशतवादाचे जागतीक संकटाधिरोपत एक जुटोने प्रयत्न करण्याचे आव्हान केले.

समारोप :-

जगात वाढत असलेले दहशतवादाचे संकट रोखण्यासाठी व संपुष्टात आणण्यासाठी जगातील सर्व राष्ट्रांनी आपसातील सर्व मतभेद विसरून, एकत्र येऊन या संकटाचा मुकाबला करणे आवश्यक आहे. दहशतवादांचे शस्त्रे, अस्त्रे, पेशा व सर्व प्रकारची रशद बंद करून दहशतवादी स्थळे युनांच्या निगराणीखाली नष्ट करावेत. दहशतवाद संपुष्टात आणण्यासाठी कडक कायदे व त्यांची योग्य अंमलबजावणी करावी. शिक्षणाच्या माध्यमातून दहशतवाद या संकटाविषयी बाल वयातच माहिती करून द्यावी. जगातील प्रत्येक राष्ट्राने प्रत्येक नागरिकांच्या अन्न, वस्त्र, निवारा, आरोग्य, शिक्षण या मुलभूत गरजा पूर्ण करण्याकडे लक्ष द्यावे. जगामध्ये शांतता, मुख्यधर्म्या विकासांना पोषक असे भयमुक्त, भूकमुक्त मानवी जीवन सुसाहज्य करण्यासाठी प्रामाणिक पुणे प्रयत्न केल्यास जग दहशतवादाच्या भयापासून, संकटापासून मुक्त होईल. वर्धमान महावीर भगवान गौतम बुध्दा, संत ज्ञानेश्वर, महात्मा गांधी अशा अहिंसा,

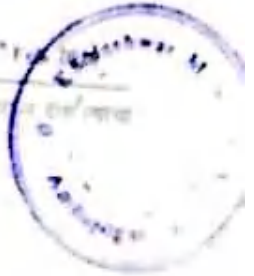
CURRENT GLOBAL REVIEWER

ISSN 2615-8648

Impact Factor 2.141

SPECIAL ISSUE

Issue 1, Vol II, 10th Feb

International Journal of Education, Science, Technology, Health, Environment, and Social Sciences
Volume 10, Issue 1, February 2022

Table of Contents

- 1. The Role of Education in the Development of a Nation
- 2. The Role of Education in the Development of a Nation
- 3. The Role of Education in the Development of a Nation
- 4. The Role of Education in the Development of a Nation
- 5. The Role of Education in the Development of a Nation

Dr. Kugde B.B. Patam

ISSN: 2394 5303

Impact Factor 4.002 (IIIF)

Printing Area™ International Research Journal

December 2017
Special Issue

अंतरराष्ट्रीय बहुभाषिक शोध पत्रिका
प्रिंटिंग एरिया
Printing Area International Interdisciplinary Research
Journal in Marathi, Hindi & English Languages

December 2017, Special Issue

Shri Balaji Sansthan Deulgaon Raja's
Shri Vyankatesh Arts, Commerce & Science College

Deulgaon Raja, Dist. Buldana (MS), PIN - 443204

RE-ACCREDITED AT 'B' LEVEL BY NAAC

A Special Issue on
Agricultural Development in India

Chief Editor:

Mr. Dnyaneshwar Vishnu Gore

Assistant Professor & Head,

Department of Economics,

Shri Vyankatesh Arts, Commerce & Science College,

Deulgaon Raja, Dist. Buldana (MS)

E-mail: dvgore12@gmail.com

Mobile: +9178710479 7798804294

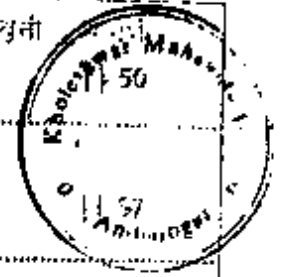
December, 2017

Manojardhar Publications

Manojardhar Publications
Punjab
Phone: +91 98150 33607
Email: manpubl@gmail.com

Kholaswar Mahavidyalaya
Ambarogal

- 14) मुभागेजम काळकरांचा भारतीय कृषि आशावनीचा यशस्वी प्रकल्प व प्रयत्नी
डॉ. भीष्म सु. फडम, नागपूर (महाराष्ट्र) || 50
- 15) रमण शेणैयभागील आम्हांचे म रमण
डॉ. शैलेश दगड पाटील, जळगाव (महाराष्ट्र) || 51
- 16) शेतकरी यांचा आत्महत्या - एक ज्वळत समस्या
डॉ. वसंत दादारावजी पाटील, मु. पो. कुष्टा बु., (महाराष्ट्र) || 61
- 17) शास्त्र कृषी विकास
डा.शेळके सी.एस. चोमाला - डॉ. भुळे पी.एम., शिकर (का.) , (महाराष्ट्र) || 65
- 18) आर्थिक सुधारणांचा भारतीय शेतीवगेल परिणाम
डॉ. विकास विनायकराव सुकाळे, नांदेड, (महाराष्ट्र) || 67
- 19) महाराष्ट्रातील कंगर जेती
डॉ. बास डो.के, नेकनूर, बीड, (महाराष्ट्र) || 71
- 20) भारतीय कृषी आणि ग्रामीण विकास
डॉ. मुकुंद रामदास दातीर, अचलपूर शहर, (महाराष्ट्र) || 73
- 21) 21 व्या शतकातील भवताय शंती सुपारील आत्म
डा. अंजना लक्ष्मण गावोत, विसरवाडी - डॉ. विप्राल करपे, विसरवाडी, (महाराष्ट्र) || 76
- 22) महाराष्ट्र शासनाच्या शासनात्मक कृषी विकास
डा. डॉ. महेश्वर जो. गोमंडे, धळे, (महाराष्ट्र) || 78
- 23) महाराष्ट्र शासनाच्या शासनात्मक कृषी विकास
डा. डॉ. महेश्वर जो. गोमंडे, धळे, (महाराष्ट्र) || 81
- 24) महाराष्ट्र शासनाच्या शासनात्मक कृषी विकास
डा. डॉ. महेश्वर जो. गोमंडे, धळे, (महाराष्ट्र) || 84
- 25) महाराष्ट्र शासनाच्या शासनात्मक कृषी विकास
डा. डॉ. महेश्वर जो. गोमंडे, धळे, (महाराष्ट्र) || 87
- 26) महाराष्ट्र शासनाच्या शासनात्मक कृषी विकास
डा. डॉ. महेश्वर जो. गोमंडे, धळे, (महाराष्ट्र) || 90
- 27) महाराष्ट्र शासनाच्या शासनात्मक कृषी विकास
डा. डॉ. महेश्वर जो. गोमंडे, धळे, (महाराष्ट्र) || 93
- 28) महाराष्ट्र शासनाच्या शासनात्मक कृषी विकास
डा. डॉ. महेश्वर जो. गोमंडे, धळे, (महाराष्ट्र) || 96
- 29) महाराष्ट्र शासनाच्या शासनात्मक कृषी विकास
डा. डॉ. महेश्वर जो. गोमंडे, धळे, (महाराष्ट्र) || 99
- 30) महाराष्ट्र शासनाच्या शासनात्मक कृषी विकास
डा. डॉ. महेश्वर जो. गोमंडे, धळे, (महाराष्ट्र) || 102

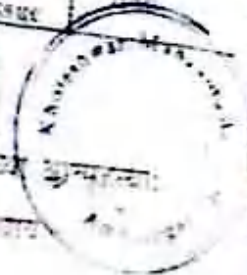
Principal

Kholeshwar Mahavidyalaya

AMBAJOGAI

आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...

25

International Journal of Management, Business and Economics Research
Volume 4, Issue 1, 2017

विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...

विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...

Dr. ...
Principal

विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...

विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...

विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...
विकास के क्षेत्र में...
आज के समय में...

अभ्यास विषयाची गृहितके:

1. शेतकऱ्यांमधील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचे प्रमाण सांगणे.
2. शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येस कमीतकमीत कारणांमुळे सांगणे.
3. आत्महत्येचा दर, आणि शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचा प्रमाण वाढणे आहे.

अभ्यास पद्धती :

सदरील अभ्यासासाठी द्याय सांगितल्या आधार घेऊन या माहितीत संदर्भित, लेख, मासिके, शोधपत्र, शोधपत्र, वर्तमानपत्रे, शासकीय दस्तऐवज, टी.व्ही, इंटरनेट, वेबसाईट इत्यादींचा आधार घेतलेला आहे.

विषय विश्लेषण:

या आत्महत्येचे प्रमाण शेतकरी वर्गात 1995 पासून सातत्याने वाढलेले दिसून येते. 1997 ते 2005 या काळात देशात जवळपास 1,50,000 शेतकऱ्यांनी आत्महत्या केल्या. त्यात 90,000 म्हणजे जवळपास 60% आत्महत्या या मध्यम आंध्रप्रदेश, कर्नाटक या राज्यात झाल्या आहेत. 1998 पासून 2011 पर्यंत सरकारी आकडेवारीनुसार 2.90 लाख शेतकऱ्यांनी आत्महत्या केल्या. त्यात जास्त म्हणजे 57818 आत्महत्या महाराष्ट्रात झाल्या. त्यातूनही शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या

क्र.सं.	राज्य	आत्महत्या
1	महाराष्ट्र	3326
2	आंध्रप्रदेश	2526
3	कर्नाटक	2526
4	गुजरात	2526

... (The text in this section is very faint and mostly illegible due to low contrast and blurring in the original image. It appears to be a continuation of the analysis or a list of references.)

शेतकऱ्यांमधील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचे प्रमाण द्वार राज्यांच्या तुलनेत

क्र.सं.	राज्य	आत्महत्या
1	आंध्रप्रदेश	19.2%
2	कर्नाटक	25.8%
3	महाराष्ट्र	29.8%
4	तामिळनाडू	29.8%
5	गुजरात	2.2%
6	हरियाणा	8.2%

सरील आकडेवारीवरून असे स्पष्ट होते की, सर्वोच्च आत्महत्या महाराष्ट्र व कर्नाटक या राज्यात झाल्या आहेत. शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येची नोंद नव्हती. तर 2007 मध्ये 1593 शेतकऱ्यांनी आत्महत्या केल्या. भारतभर सर्वोच्च आत्महत्येची नोंद झाल्याची नोंद आहे. विशेषतः दरवर्षी 4000 शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या झाल्या. आंध्रप्रदेश व तामिळनाडू या राज्यात अंदाजे 19.2% व 19.96% शेतकऱ्यांनी आत्महत्या केल्याचे स्पष्ट होते. पंजाब व हरियाणा शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचे प्रमाण द्वार राज्यांच्या तुलनेत कमी आहे.

शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येची कारणे

माथिक कारणे (1) कर्जसंबंधी, (2) कमी उत्पादन, (3) शेतकऱ्यांच्या उत्पादन मूल्ये वाढ, (4) शेतकऱ्यांच्या उत्पादने, (5) शेतकऱ्यांच्या उत्पादने वाढ, (6) शेतकऱ्यांच्या उत्पादने वाढ, (7) शेतकऱ्यांच्या उत्पादने वाढ, (8) शेतकऱ्यांच्या उत्पादने वाढ, (9) शेतकऱ्यांच्या उत्पादने वाढ, (10) शेतकऱ्यांच्या उत्पादने वाढ.

... (The text in this section is very faint and mostly illegible due to low contrast and blurring in the original image. It appears to be a continuation of the analysis or a list of references.)

Current Global Reviewer

UGC Approved International Research Refereed Journal For All Subjects & All Languages

ISSN 2319-8648

Impact Factor - 2.143

Indexed (IIJIF)

UGC Approved
Sr No: 64310

SPECIAL ISSUE

(20 Sept. 2017) Volume I, Issue-I

On the Occasion of ICSSR SPONSORED
One Day National Conference On

ROLE OF PANCHAYAT RAJ IN RURAL DEVELOPMENT IN INDIA

Organized by

Department of Public - Administration, Vasundhara College, Ghatnandur
Tq. Ambajogai, Dist. Beed (M.S.)

Editor in Chief
Mr. Arun Godam

Guest Editors

Principal Dr. Arun Dalve
Vasundhara College, Ghatnandur
Tq. Ambajogai, Dist. Beed (MS)

Kholshwar Manavidyalaya
Ambajogai, Dist. Beed

Assit. Prof. S.D. Dixit
Head Dept. of Public Administration
Vasundhara College, Ghatnandur

Assit. Prof. H.W. Jadhav
Dept. of Public Administration
Vasundhara College, Ghatnandur

www.rjournals.co.in

31	ग्रामीण विकासाला जलसंधारण वाढवण्यासाठी रान मांडण्यास प्राधान्य देऊन अधिकांशी भूमिका	प्रा.सुधाकर शिंदे	92
32	संयुक्त महाराष्ट्राच्या निर्मिती-लाचो पंचायत राज व्यवस्था	प्रा. राजेश चव्हाण	95
33	ग्रामीण विकासाला पाहण्याचे पंचायत राज	कृ. श्रद्धा मांडवकर	96
34	ग्रामीण विकासाला पंचायत राजची भूमिका	डॉ.सोनीया शिंदे	100
35	महाराष्ट्रातील पंचायत राज संस्थांचा सक्षमीकरण अभ्यास : जिन्दा पीपल जिन्दा फूक, २०१७ च्या संदर्भात	प्रा. डॉ.सुधाकर शिंदे	103
36	पंचायत राज आणि महाराष्ट्रातील राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना	प्रा. डॉ. राजेश चव्हाण	106
37	महिला सक्षमीकरण खातेद्वारे पंचायत राजाची भूमिका	प्रा. डॉ.सुधाकर शिंदे	108
38	सक्षमीकरण आणि पंचायत राज संस्थांच्या संदर्भात विकास आणि अभ्यास	प्रा.सोनीया शिंदे	110
39	ग्रामीण विकास आणि पंचायत राज	प्रा. डॉ.सुधाकर शिंदे	114
40	पंचायत राज व्यवस्था व महिला सक्षमीकरण	डॉ. केशव शिंदे	116
41	ग्रामीण विकासाला पंचायत राजची भूमिका	प्रा. डॉ.सुधाकर शिंदे	118
42	सक्षमीकरण पंचायत राज ही योजना पंचायत राज महिला सक्षमीकरणाला पंचायत राजचा योगदान	डॉ. डॉ. एन. राजेश	121
43	भारतातील पंचायत राज आणि जनसंख्या व जनसंख्या शिक्षण	प्रा. एन. ए. पाटील	125
44	ग्रामीण विकासाला पंचायत राज संस्थांची भूमिका : एक अभ्यास	प्रा.सुधाकर शिंदे	128
45	पंचायतराज संस्थांचे महिला सक्षमीकरण	प्रा. राजेश चव्हाण	132
46	पंचायतराज व्यवस्था आणि महिला सक्षमीकरण	डॉ.सुधाकर शिंदे	134
47	भारतातील ग्रामीण विकासाला पंचायत राज संस्थांची भूमिका	गजधर सुरेश चव्हाण	136
48	महिला सक्षमीकरणाला पंचायत राज	प्रा. डॉ.सुधाकर शिंदे	139
49	महिला सक्षमीकरण आणि पंचायत राज	प्रा. डॉ. नामदेव माताप साठे	141
50	महाराष्ट्राच्या ग्रामीण क्षेत्रातील पंचायतराज संस्थांच्या भूमिकेचा सक्षमीकरण	प्रशांत भाऊसाहेब साठे	144
51	स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील महिला क्षेत्राचे : एक चिकित्सक अभ्यास	प्रा.केशवकुमार मनाहराव डाळ , प्रा.राजा मनोहर डाळ	147
52	स्वच्छ भारत अभियान आणि पंचायतराज एक अभ्यास	डॉ. सत्यनाथ कुमारेच पाठ्य श्री. गंगाधर रामकृष्ण भोसले	149
53	ग्रामीण विकास व आदर्श ग्राम योजना	प्रा. डॉ. विजय लक्ष्मण तारडे	153
54	ग्रामीण विकासाला जलयुक्त शिवाराची भूमिका	डॉ. शिंदे राजेंद्र जानावाराव , प्रा. देशमुख पाषा शिवाजीराव	156
55	पंचायतराज आणि महिला सक्षमीकरण	डॉ.रमेश चव्हाण	159
56	महिला सक्षमीकरण पंचायत राज व्यवस्थेची भूमिका	प्रा. सत्यशिला दत्तदास चव्हाण	162
57	ग्रामीण विकासाला वरिष्ठ जीवनमान उंचावणारी महत्वाची राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना	प्रा. सुधाकर शिंदे	167
58	ग्रामपंचायत रत्नाकर राज्यातील येणाऱ्या ग्रामीण विकास	प्रवीण दत्तदास सखरे	170

Role of Panchayat Raj in Rural Development in India

(109)

CURRENT GLOBAL REVIEWER

www.rjournals.co.in

UGC Approved

ISSN : 2319 - 8648

Vol 1 Issue 1, 20 Sept. 2017

Sr. No. 64310

Impact Factor : 2.143

आज आता तर 2011 साली झालेल्या 110 व्या घटनादुरुस्तीनुसार महिलांना स्थानिक स्वशासन संस्थात आरक्षणार्थी तरतूद केली आहे.

स्थानिक स्वशासन संस्थांचा एक मुख्य उद्देश ग्रामीण व शहरी भागात राहणा-या लोकांचा सक्रिय सहभाग करून त्यांचा सर्वांगीण विकास करण्याचा असतो. विकासाचा अर्थ केवळ त्यांच्या आर्थिक परिस्थितीत सुधारणा करून नसावा, त्यांना स्वतःच्या पायावर उभे करून त्यांच्याच पुढाकाराने ग्रामीण व शहरी भागाचा व्यापकतेने विकास करता येईल. ग्रामीण तसेच शहरी भागातील जनतेला राजकीय शिक्षण देण्याच्या उद्देशाने स्थानिक स्वशासन संस्थांनी काम करण्यात आले. ग्रामीण व शहरी भागातील या संस्था जनतेमध्ये राजकीय शिक्षण व राजकीय जागृती निर्माण करणे प्रयत्नघोल असतात. थोडक्यात स्थानिक स्वशासन संस्था लोकशाहीचे शिक्षण देणा-या पाठशाळा असतात असेच म्हणतात.

स्थानिक स्वशासन संस्थांचे ठळक वैशिष्ट्य म्हणजे या संस्थांना प्राप्त झालेला घटनात्मक दर्जा होय. हे संस्थेने केलेल्या राज्याघटनादुरुस्तीमुळे स्थानिक स्वशासन संस्था आता भारतीय राज्यघटनेचा एक भाग बनल्या आहेत. राज्यघटनेत केवळ ग्रामपंचायतीचा उल्लेख करण्यात आला होता; परंतु 73 व्या व 74 व्या राज्याघटनादुरुस्तीने पंचायतीनाय नव्हे, तर जिल्हा परिषद, पंचायत समिती, महानगरपालिका, नगरपालिका यासारख्या संस्थांनादेखील घटनात्मक दर्जा प्राप्त करून देण्यात आला आहे.

73 व्या राज्याघटना दुरुस्तीने भारतीय राज्यघटनेत 243 वा कलमाचा समावेश करून त्यात पंचायतराज संस्था संघीत आवश्यक त्या सर्व बाबींचा समावेश केला आहे. भारतीय राज्यघटनेला 11 वे परिशिष्ट जोडले असून त्याचे किंवा पंचायत असे आहे. 11 व्या परिशिष्टानुसार पंचायतराज संस्थांकडे 29 विषयांची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे. 74 व्या राज्याघटना दुरुस्तीने भारताच्या राज्यघटनेत भाग 9 वा का समाविष्ट केला. त्यामध्ये कलम 243 ता' ते 243 गड समाविष्ट केली तरतूद 12 वे परिशिष्ट जोडून नगरपालिकांवर एकूण 18 विषयांची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे.

स्थानिक स्वशासन संस्थात समाजातील सर्व घटकना प्रतिनिधित्व मिळवणे म्हणून त्यांच्यासाठी आरक्षणाची तरतूद करण्यात आली. आरक्षण लागू करण्यापूर्वी या संस्थांवर समाजातील मूठमर लोकांचे पकड होते. त्यांचा परिणाम म्हणून सर्वसामान्य ज्योती आणि विशेषतः मागासवर्गीय समाज व महिला स्थानिक स्वशासन संस्थांतील सहभागधारून वंचित राहिले होते. 73 व्या व 74 व्या राज्याघटना दुरुस्तीने समाजातील सर्व घटकांचा या संस्थांत सहभाग असताना म्हणून राष्ट्रीय जागृती तरतूद करण्यात आली. या तरतूदीनुसार मागासवर्गीय समाजासाठी (त्यांच्या लोकसंख्येच्या प्रमाणात), महिलांसाठी राष्ट्रीय जागा ठेवण्यात आल्या तसेच स्थानिक स्वशासन संस्थांतील कार्यधक्षकांच्या पदासाठी देखील आरक्षणाची तरतूद केली.

अशाप्रकारे स्थानिक स्वशासन संस्थांच्या माध्यमातून, विविध योजनांच्या माध्यमातून महिलांचे सामाजिककरण करण्याचा प्रयत्न सातत्याने होताना दिसतो.

जाते, तसेच
दासी प्राप्त
ते, ही शिक्ष
ती शिवाजी
रक्ष आहेत
लिहिलेल्या
व आर्थिक
ज्यघटनेचा
पंतप्रधान
या अन्वय
शासन झ
न राखत
वशासनाचे
या त्यांना
समतेच्या
होण्यास
घेण्याची
व आणि
पकट्याने
उपयोग
न आहेत.
स्त्री ही
देण्यात
निर्माण
सुधार
93 ला
त आली
देण्यात

Special Issue February 2018

Vaidyavarta

International Multilingual Research Journal

Jawahar Education Society's

Vaidyanath College

Parli-Vajnath, Dist. Beed (Maharashtra)

Reaccredited by NAAC with 'B' Grade (CGPA2.53)

Affiliated to Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad

National Seminar

on

Disaster Management

July, 2018

Organized By

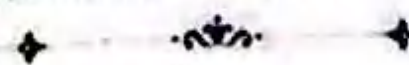
Department of Public Administration & Geography

Chief Editor

Dr. Ippar R.K.

Principal, Vaidyanath College & Senate Member,
Dr. BAMU, Aurangabad

Editor

Dr. J.B. Kangane

Head Dept. of Public Administration

Dr. V.L. Phad

Head Dept. of Geography

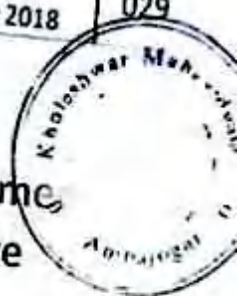
Principal

AMHAJOGA

|| Index ||

1) A CRITICAL VIEW ON DISASTER MANAGEMENT IN INDIA Dr. Galkwad V.B. & Mr. A.W. Wadal, Dist. Beed (MS)	15
2) Administrative Response Mechanism of Disaster Management in India Dr. Bhagwansing Mahadusing Bainade, Jalna	18
3) Role of Various Agencies in Disaster Management Dr. Argade Ambadas, Aurangabad	22
4) Disaster Management Cycle Katke D.K., Dist. Beed	26
5) Disaster Management . A Perspective Prof. Dr. Deepak S. Phulari, Dist. Beed	29
6) DISASTER MANAGEMENT: INFORMATION, COMMUNICATION, TECHNOLOGY & GEOGRAP.. Dr. Vishvraj S. Chimangunde, Dist. Parbhani	31
7) Disaster Management and Role of education Dr. Plikhane Abhijit Anilrao, Aurangabad	36
8) Disasters in India Dr. Magar S. R., Kada	41
9) AN EVALUATION OF ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT Dr. Somnath Gurunath Birajdar, Nanded	44
10) Organizational Set-up of Disaster Management in India Mr. Hanuman Wankar, Aurangabad	48
11) "Disaster Management" Prof. Dr. Shinde Prakash Raosaheb, Dist. Latur	53
12) Flood and Drought Management & Water Resources Development in India Mr. Shaikh Mohammad Hanif Ismailsab, Dist. Latur	56
13) Disaster : Impact and Management Activities Doke Ashok, Rayalwar Arvind & Jadhav Vasudev, Dist. Beed	60

Disaster Management Perspective

Prof. Dr. Deepak S. Phulke
Kholshwar Mahavidyalaya, Am
Tq. Ambajogai, Dist. Be.

UUU

Introduction

Disaster management occupies an important place in this country's policy frame work as it is the poor and the under-privileged who are worst affected on account of calamities or disasters. The loss in terms of private, community and public assets has been astronomical. At the global level, there has been considerable concern over natural disasters. Even as substantial scientific and material progress is made, the loss of lives and property due to disasters has not decreased. In fact, the human toll and economic losses have mounted. It was in this background that the United Nations General Assembly, in 1989, declared the decade 1990-2000 as the International Decade for Natural Disaster Reduction with the objective to reduce loss of lives and property and restrict socio-economic damage through concerted international action, especially in developing countries.

Disaster Management in India refers to manage disaster response in the country. India has been traditionally vulnerable to natural disasters on account of its unique geo-climatic conditions. Floods, droughts, cyclones, earth quakes and landslides have been recurrent phenomena. About 60% of the landmass is prone to earthquakes of various intensities; over 40 million hectares is prone to floods; about 8% of the total area is prone to cyclones and 68% of the area is susceptible to drought. In the decade 1990-2000, an average of about 4344 people

lost their lives and about 30 million people were affected by disasters every year.

The steps being taken by the Government emanate from the approach outlined above. The approach has been translated into a National Disaster Framework [a roadmap] covering institutional mechanisms, disaster prevention strategy, early warning system, disaster mitigation, preparedness and response and human resource development. The expected inputs, areas of intervention and agencies to be involved at the National, State and district levels have been identified and listed in the roadmap. This roadmap has been shared with all the State Governments and Union Territory Administrations. Ministries and Departments of Government of India, and the State Governments/UT Administrations have been advised to develop their respective roadmaps taking the national roadmap as a broad guideline. There is, therefore, now a common strategy underpinning the action being taken by all the participating organizations or stakeholders.

To Development Institution and Policy

At the national level, the Ministry of Home Affairs is the nodal Ministry for all matters concerning disaster management. The Central Relief Commissioner (CRC) in the Ministry of Home Affairs is the nodal officer to coordinate relief operations for natural disasters. The CRC receives information relating to forecasting/warning of a natural calamity from India Meteorological Department (IMD) or from Central Water Commission of Ministry of Water Resources on a continuing basis. The Ministries/Departments/Organizations concerned with the primary and secondary functions relating to the management of disasters include: India Meteorological Department, Central Water Commission, Ministry of Home Affairs, Ministry of Defence, Ministry of Finance, Ministry of Rural Development, Ministry of Urban Development, Department of Communications, Ministry of Health, Ministry of Water Resources, Ministry of Petroleum, Department of Agriculture &

Cooperation, Ministry of Power, Department of Civil Supplies, Ministry of Railways, Ministry of Information and Broadcasting, Planning Commission, Cabinet Secretariat, Department of Surface Transport, Ministry of Social Justice, Department of Women and Child Development, Ministry of Environment and Forest, Department of Food. Each Ministry/Department/Organization nominate their nodal officer to the Crisis Management Group chaired by Central Relief Commissioner. The nodal officer is responsible for preparing sectoral Action Plan/Emergency Support Function Plan for managing disasters.

National Crisis Management Committee (NCMC):

Cabinet Secretary, who is the highest executive officer, heads the NCMC. Secretaries of all the concerned Ministries /Departments as well as organizations are the members of the Committee. The NCMC gives direction to the Crisis Management Group as deemed necessary. The Secretary, Ministry of Home Affairs is responsible for ensuring that all developments are brought to the notice of the NCMC promptly. The NCMC can give directions to any Ministry/Department/Organization for specific action needed for meeting the crisis situation. functions are to review every year contingency plans formulated by various Ministries/Departments/Organizations in their respective sectors, measures required for dealing with a natural disasters, coordinate the activities of the Central Ministries and the State Governments in relation to disaster preparedness and relief and to obtain information from the nodal officers on measures relating to above. The CMG, in the event of a natural disaster, meets frequently to review the relief operations and extend all possible assistance required by the affected States to overcome the situation effectively. The Resident Commissioner of the affected State is also associated with such meetings.

Emergency Operation Room:

An Emergency Operations Center (Control Room) exists in the nodal Ministry of

DIASER MANAGER
INFORMATION,
COMMUNICATION, TECHNOLOGY
& GEOGRAPHIC INFO
SYSTEMS.

Dr. Vishvraj S. Chimangunde
Assistant Professor, Dept. of Geography,
S.J.E.S'S, ACS College,
Gangakhed Dist. Parbhani

Home Affairs, which functions round the clock, to assist the Central Relief Commissioner in the discharge of his duties. The activities of the Control Room include collection and transmission of information concerning natural calamity and relief, keeping close contact with governments of the affected States, interaction with other Central Ministries/Departments/Organizations in connection with relief, maintaining records containing all relevant information relating to action points and contact points in Central Ministries etc., keeping up-to-date details of all concerned officers at the Central and State levels.

Contingency Action Plan:

A National Contingency Action Plan (CAP) for dealing with contingencies arising in the wake of natural disasters has been formulated by the Government of India and it had been periodically updated. It facilitates the launching of relief operations without delay. The CAP identifies the initiatives required to be taken by various Central Ministries/Departments in the wake of natural calamities, sets down the procedure and determines the focal points in the administrative machinery.

State Relief Manuals:

Each State Government has relief manuals or codes which identify that role of each officer in the State for managing the natural disasters. These are reviewed and updated periodically based on the experience of managing the disasters and the need of the State.

References:

1. Prime Minister Narendra Modi releases country's first-ever National Disaster Management Plan, The Times of India, 1 June 2016
2. Functions and Responsibilities, National Disaster Management Authority (India)
3. Evolution of NDMA, National Disaster Management Authority (India)
4. Evolution of NDMA, National Disaster Management Authority (India)

ABSTRACT:

The present paper discusses disaster events. What is disaster? Natural disaster & Man-made disasters. It also considers what management is? Why disaster management? Disaster management and the MDG'S. Further it gives Disaster Management Cycle, Information, Communication & Technology for the Disaster Management. Geographic Information Systems. Anatomy of Disaster Mitigation and lastly generating statistical data through survey. Lastly it gives conclusion.

KEYWORDS: Disaster, Disaster Management, Information, Communication, Technology, Information Systems, Natural disasters and Man-made Disasters, Management, Millennium Development Goals, Disaster Management Cycle, ICT for Disaster Management, Anatomy of Disaster Management, Geographic information system Generating Statistical Data, Survey etc.

1.INTRODUCTION:

Looking at disaster events of the last few years it is evident that, by no means natural or man-made disasters can be fully prevented. Only the loss caused by these events can be prevented.

ISSN 2278-9318

Peer Reviewed International Journal

VIDYAWAK

Special Issue

Ashti Taluka Shikshan Prasarak Mandali's

Arts, Commerce and Science College, Ashti

Tal. Ashti, Dist. Beed (MS)

Accredited by NAAC B++ Grade with 2.78 CGPA,
ISO 9001:2015, Green Audited College

Interdisciplinary National Conference on

**Recent Trends in
Social Sciences & Commerce**

27th February 2018

PUBLIC ADMINISTRATION & POLITICAL SCIENCE

Organizer
Dr. S. R. Nimbore
Principal

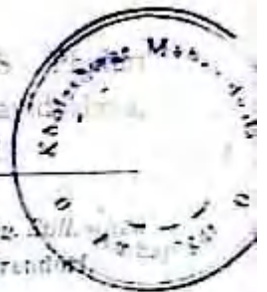
Index

Public Administration

Sr. No.	Title	Author	Page
1	Historical Background of Good Governance	Dr. S.B. Kurhe	
2	Good Governance in Indian Context	Dr. P.R. Harkat	
3	Good Governance and the Indian scenario	Dr. Bharat Gore	
4	Recent Trends in Public Administration, Performance Management & E-Governance	Dr. Smt. J. I. Bhandarkar-Bhandarkar	
5	Panchayat Raj system in India	Dr. Sushil Kumar	
6	E-Governance towards Good Governance	Govind Narayan Kulkarni	
7	E-Administration: Impact on Various Sectors	Prof. Dr. Deepak S. Phule	21
8	Governance and Good Governance: A Conceptual Perspective	Rohini Jilani	31
9	Human Right and Social Justice	Mr. Gawande Sunil Indravar	37
10	Good Governance in India	Mr. Vahisar Ramji Shinde	37
11	सर्वोत्तम शासन	प्रो. व्ही. अशोक शिंदे	40
12	सुशासन - अर्थ व शासन	डॉ. संजय शिंदे	41
13	ई-प्रशासन (E-Administration)	डॉ. सुहास पी. एम. डॉ. सुहास शिंदे एम. डॉ. अशोक शिंदे	46
14	ई-प्रशासनातील समस्या आणि आव्हाने	डॉ. योगेश सुधाकर शिंदे	51
15	सामान्य व्यवस्थापन	डॉ. डॉ. आर. कस्तूरबा	54
16	ई-प्रशासनाचा उद्देश आणि त्याचे फायदे	प्रो. डॉ. कस्तूरबा शिंदे, एम.	58
17	सुशासन एक विचारधारा	डॉ. अशोक शिंदे	61
18	सुशासन म्हणजे काय आणि त्याचे स्वरूप	डॉ. संजय शिंदे, मुंबई विश्वविद्यालय	63
19	सुशासन आणि सुशासनाचा अर्थ	डॉ. भास्कर जे. के.	65
20	सुशासनाची मूल्यमापनाची प्रशासकीय व्यवस्था	डॉ. एम. पी. सुधाकर	68
21	सुशासन एक आवश्यक शासन	डॉ. प्रकाश संजय शिंदे	72
22	सुशासनातील लोकसहभागिताची भूमिका आणि वाढत्या महत्त्वाचा प्रशासकीय अभ्यास	प्रो. डॉ. व्ही. अशोक शिंदे	74
23	सुशासनाची अर्थव्यवस्था	डॉ. मानकांत ग. सौ.	77

E-Administration: Impact on Various Sectors

Prof. Dr. Deepak S.
Kholashwar, Maharashtra,
Amhajogai, Dist. Beed

"It's so difficult to observe changes in the human nature. They are constantly happening. Still, when they do happen, we do not perceive them, and when we do, they are already history." (Ralph Dahrendorf)

Introduction

Today E-Governance is in a mess in India. Despite the fact that The Right to Information Act 2005 was passed by the Parliament of India and is in force for the last 10 years, not much progress on Governance front toward empowering the citizens access to information and demanding action through transparency and accountability of public authorities dealing with the welfare of citizens exists. The Act states, "Under the provisions of this Act, all citizens shall have the right to information. Every public authority shall maintain all its records duly catalogued and indexed in a manner and the form which facilitates the right to information under this Act and ensure that all records that are appropriate to be computerized are, within a reasonable time and subject to availability of resources, computerized and connected through a network all over the country or different systems so that access to such records is facilitated. This has not happened even in one organization in the country.

E-Administration Open Source Tool developed and implemented using open source tools is the single answer for ensuring total transparency and accountability of public authorities and to empower every citizen to access all public records. It is a system for integrating the vertical and horizontal hierarchy of governance from the national level to the last village level through the various stages such as States, Districts and Blocks on the one side and the citizens on the other side. It has provision to create the entire geographic or political distribution of the government or organizations, the functional distribution of activities of governance and integrate the two, thereby creating the various departments and create positions for officials manning these departments and map citizens. Every citizen can be registered and a Multi Purpose Biometric Smart Card issued for any time any where secure access and also to enable self tracking of various communications or transactions. By default any communication or transaction would be directed to the concerned official responsible for that work at the local level and acts of omission or commission would be transparently seen at all higher levels through a drill-down mechanism and corrective or preventive action taken in line with ISO 9000 principles, thereby empowering every citizen and official to claim their rights and discharge their duties.

This would herald true democracy. The system of network and connectivity envisaged is a hub and spokes model from the village level to the national level on a bottom-up approach. Every village would be a hub and have a server and all kiosks in the village would be the spokes for communication and transaction at the local level. A cluster of villages would be connected to the block server. A cluster of blocks would be connected to the district

server. A cluster of districts would be connect
be connected to the National server.

server. The state servers would

What is E-Administration?

E-Administration, or electronic administration, refers to any of a number of mechanisms which convert what in a traditional office are paper processes into electronic processes, with the goal being to create a paperless office. This is an ICT tool, with the goal being to improve productivity and performance. **E-Administration** can encompass both intra-office and inter-office communication for any organization.

Impact on Various Sectors:

Government Sector

Its objective is to modernize total transparency and accountability leading to better **E-Governance** within any organization. In Germany this initiative is especially targeted at government organizations, where public accountability is of special concern. Similar processes are being developed in many American corporations to aid compliance with the Sarbanes-Oxley Act. The implementation of any e-administration solution should be customer centre (rather than organization centre), should remove dependence on specific individuals, and should introduce transparent systems of working. Examples of **E-Administration** include online timesheets and expense account. These can be used to help reduce costs to an organization.

Direct Communication with the Public

Typically, electronic administration, or **E-Administration**, refers to the incorporation of ICT in public administrations from two perspectives: intra-office and inter-office. The first encompasses a transformation of the traditional office as paper processes are converted into electronic processes, while the second refers to the external relations of a company, in which the new electronic communications are applied to business or citizen relationships. As such, the main goal of **E-Administration** is to improve public services and democratic processes to aid compliance with public policies.

E-Administration as a new tool undoubtedly has great potential to increase productivity, as it simplifies the daily processes of any organization. In fact, when ICTs are correctly applied to deliver public services and to interact with citizens and businesses, they can be a basic tool in improving overall productivity and efficiency of public administrations.

An advanced electronic administration mechanism combined with public services that exploit the advantages of ICTs are both elemental aspects to improve overall productivity and help to overcome the economic crisis.

Once **E-Administration** has been implemented in most Western countries, the basic objective to be achieved is the maximum use of the established services, without sacrificing, adapting or modifying rate-based technology that helps society advance.

Put The Citizen In The Center.

This means that administrative processes should be redefined to really put the citizen at the center of the public. In this regard, the E-Administration tool should be easy to use, its interface should be user friendly, it should be optimized and the corresponding formalities should be simplified.

Encourage The Use Of Digital Services By Public Administrations.

Generally, public administrations offer much more digital services and tools than they use themselves in their internal processes. In this regard, we could learn from the success stories in the private sector, especially of financial institutions, which have converted their processes into automatic, digital processes.

Focus On Efficient ICT Processes In Public Administrations.

Experiences of other public and private institutions show that there is much to be learned to go when it comes to improving management of ICTs within administrations, and to increase their efficiency.

Focus On Implementing ICTS In Basic Public Services

ICTs can play an important role in improving key services and procedures such as Justice, Health Care, Social Services, Education, revenue management, etc. In short, the development of e-administration tools is unstoppable, but the desired benefits will only be obtained if both citizens and businesses use these services effectively and efficiently. It will save time and money in their communications with administrations, which will allow organizations will be able to dedicate more resources to other important tasks.

In this manner, public administrations have obviously made great efforts in the last decade to communicate more effectively and fluidly with the general public. Document software providers have also made their contribution in this area, by focusing on innovation and turning E-Administration into a reality.

References :

1. The Business Standard, Mumbai
2. The "Journal of Orissa Information Technology Society" in the Case study on: "ICT and e-Gov" - Quarterly progress Report (April - June 2003)
3. The award is given under the framework of the World Summit Awards
4. Government's Strategy concerning the National Action Plan e-administration. Source:
5. Declercq, Justice Michael (1992). "Systemic Theory of Public Administration. Main Problems". Deuxième école européenne de systemique, Strasbourg.
6. <http://www.business-standard.com>

Impact Factor 6.261

ISSN- 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOW ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

23 March 2019, Special Issue- 168 (III)

Globalisation : Challenges and Opportunities for India

Chief Editor

Dr. Dhanraj T. Dhargar
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce college,
Yeola, Dist. Nashik (M.s.) India

Executive Editor of This Issue

Dr. Shivaji Dalnar
Principal
Punyashlok Ahilyadevi Holkar Mahavidyalaya,
Ranisawargaon, Tq. Gangakhed, Dis. Parbhani

Co- Editor of This Issue

Dr. Rasway V.B.
Dept. of Psychology
PAH Mahavidyalaya, Ranisawargaon, Tq. Gangakhed, Dis. Parbhani

Dr. Mane G.G.

Dept. of History
PAH Mahavidyalaya, Ranisawargaon, Tq. Gangakhed, Dis. Parbhani

Dr. Pande D.C.

Dept. of Music
PAH Mahavidyalaya, Ranisawargaon, Tq. Gangakhed, Dis. Parbhani

Principal

Punyashlok Ahilyadevi Holkar Mahavidyalaya

Ranisawargaon, Tq. Gangakhed, Dis. Parbhani

17. Globalization and Indian farmers Dr. Phulari D.S.	50
18. Impact Of Buddhism on Globalised Economy Dr Meenalshi Ajay Jumble	59
19. कृषि-विकास व पर्यावरण-विकास परस्पर प्रो.वि.वि.राव	62
20. "एक भारत-सिद्धि" का अर्थ डॉ. अशोक मोदी (बी.के.)	61
21. भारत-सिद्धि परस्पर-सहयोग को अर्थ प्र. डॉ. ए.टी. शर्मा, प्र. डॉ. राजेश्वर शर्मा	66
22. कृषि-विकास और पर्यावरण-विकास डॉ. अशोक मोदी (बी.के.)	69
23. भारतीय-सिद्धि व पर्यावरण-विकास डॉ. पी. टी. सुमन	71
24. "सिद्धि-विकास और पर्यावरण-विकास" प्रो. वि. वि. राव	76
25. भारत-सिद्धि का सामाजिक-विकास - एक दृष्टिकोण प्र. अशोक मोदी (बी.के.)	75
26. भारतीय-सिद्धि और भारतीय-विकास डॉ. विजय शशवंतराव शर्मा, प्रो. अशोक लक्ष्मीकांत	81
27. भारतीय-सिद्धि और पर्यावरण-विकास प्र. डॉ. जे. पी. कांगरे	84
28. भारतीय-सिद्धि और पर्यावरण-विकास प्र. डॉ. अशोक मोदी (बी.के.)	86
29. भारतीय-सिद्धि और पर्यावरण-विकास डॉ. एन. पी. शर्मा	88
30. भारतीय-सिद्धि और पर्यावरण-विकास प्र. डॉ. अशोक मोदी (बी.के.)	96
31. भारतीय-सिद्धि और पर्यावरण-विकास प्र. डॉ. अशोक मोदी (बी.के.)	93
32. भारतीय-सिद्धि और पर्यावरण-विकास डॉ. श्रीनिवास अशोक शर्मा	94
33. भारतीय-सिद्धि और पर्यावरण-विकास प्र. डॉ. अशोक मोदी (बी.के.)	95
34. भारतीय-सिद्धि और पर्यावरण-विकास प्र. अशोक लक्ष्मीकांत	99
35. भारतीय-सिद्धि और पर्यावरण-विकास प्र. डॉ. अशोक मोदी (बी.के.)	101

ISSN- 2348-7143
UGC Approved
No. 40705

RESEARCH JOURNEY International Multidisciplinary E-Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CJIF) - 3.452, (GJIF) - 0.676 Special Issue -- 168(III)
Agriculture & Water Management in Historical Period in India

ISSN- 2348-7143
March 2019
UGC Approved
No. 40705

Globalization and Indian farmers

r. Phulari D.S.
Jhaleswar Mahavidyalaya, Ambajogai, Tq. Ambajogai Dist. Beed 431517

Keywords: globalization, India, agriculture, Farmers, Government
Introduction

Initially this process was restrained by the barriers to trade and investment but after liberalization globalization has speeded up. As India is the country which is known as agrarian economy, it is important to know agricultural sector in the country is connected to this process. Initially the World Trade Organization has brought agriculture within its policy framework. The obligations and disciplines incorporated in the agreement seek to reform trade in agriculture and provide the basis for some-oriented policies on agricultural trade, access of market access, domestic support, export competition, subsidies and Trade Related Intellectual Property Rights (TRIPS). Some agreements are made for the simplification of international dealings. Globalization has created unprecedented demand in all sectors of trade including agriculture. This demanded pragmatism on the part of Indian Government. With globalization making headway everywhere, Government had to introduce reforms in agricultural sector too. Reforms in agricultural policies were felt necessary for achieving trade liberalisation in the agricultural sector.

India entered in the process of globalization by 1991, when there was a severe economic crisis in the country. Recent years have witnessed a marked acceleration in the tempo of globalization. Its scope has also widened beyond the realm of economy to embrace the domains of social, cultural and political norms and practices. This process has been associated with far-reaching consequences for economic well-being (Othman Ghaz 1997). In the area of agriculture, globalization demands export oriented cash crop farming, free trade, discouragement of self-sufficiency, insistence on standards, and enforcement of intellectual property rights. Globalization envisaged food security to help augmenting availability of food grains, trade to bring about flexibility in the matter of food security, increased access to food by the poor, increase employment opportunities, and cash crops to earn foreign exchange. What has happened is quite contradictory to these expectations. Globalization has resulted in the decline of household subsistence production. People look for greener pastures in other countries as laborers. Rural demographics are changing. While men farm, women are forced to reduce farming. As we notice often in the press despair has led more than 17,000 Indian farmers to commit suicide in 2003 as was reported in New York Times on September 19, 2006. An Inter Press Service story quotes that as many as 100,000 farmers committed suicide between 1993 and 2003.

IMPACT OF GLOBALISATION ON FARMERS

Economic globalization is a further distilled component of aggregate globalization, but generally, the arguments in the literature focus only economic globalization and therefore the discussion is directed towards that. The concept emerged in the process of development thinking immediately after the Second World War but remained below the surface for a long time to reemerge prominently during nineties. India was certainly not an exception as it is evidence of policy changes. At the same time as in the defense of Globalization Bhagwati re-emphasizes the benefits of free trade and the ways to emerge out of the embargoes of the controlled regimes.

Intensified since 1995, Neo-liberal economic policies pursued by successive governments led to devastating changes in the country's agricultural policy. As a result, public investment in agriculture gradually declined. Newly-adopted fertiliser policy caused the closure of public sector manufacturing and dependence on imports which resulted in continuous increase in its prices. New patent policy allowed the multinational companies to capture our seed and pesticide markets leading to unprecedented rise in their cost. Decline in investment in irrigation resulted private irrigation system which increased water prices. Massive increase of diesel and petroleum prices only added to the cost of pump irrigation and transportation. Costlier electricity also contributed to the rise in pump irrigation cost. The government's surrender in WTO also did away with quantitative restriction and our farmers were thrown into the wild competition with agricultural products from advanced countries. Not only that, Free Trade Agreement with several developed countries heightened the stiff competition. The change of policy from production for consumption to production for export also brought new problems for cultivators.

In 2014, the National Crime Records Bureau of India reported 8,670 farmer suicides. The highest number of farmer suicides were recorded in 2001 when 18,241 farmers committed suicide. The farmer's suicide rate in India has ranged between 1.4 and 1.8 per 100,000 total population, over a 10-year period through 2005. India is an agrarian country with around 60% of its people depending directly or indirectly upon agriculture. Farmer suicides account for 11.2% of all suicides in India. Activists and scholars have offered a number of conflicting reasons for farmer suicides, such as monsoon failure, high debt burdens, genetically modified crops, government policies, public mental health, personal issues and family problems.

General consequences of globalization on Indian agriculture-

A) Positive Consequences-

(Signature)

Principal
Jhaleswar Mahavidyalaya
Ambajogai

The growth of agricultural sector in India has correspondent relation with industrial growth and national income in India. It is assumed that 1% increase in the agricultural growth leads to 0.5% increase in the industrial output and 0.7 increase in the national income in India. Especially after LPG the agricultural sector in India is developing rapidly. As a result, the government of India announced agriculture as the prime moving force of the Indian economy in 2002. There is availability of modern agro technologies in pesticides, herbicides, and fertilizers as well as new breeds of high yield crops were employed to increase food production. These technologies included modern implementations of irrigation projects, pesticides, synthetic nitrogen fertilizer and improved crop varieties developed through conventional, science-based methods available at the time. Use of High Yielding Varieties (HYVs) like IR8 a semi dwarf rice variety, HYVs significantly outperformed traditional varieties in the presence of adequate irrigation, pesticides, and fertilizers. Due to adoption of HYV technology the production of food grains increased considerably in the country. In short the gains of green revolution have not been shared equally by all the crops. Receiving the international market for the agricultural goods of India, there is an increase in farmer's agricultural product. New technology, new seeds, new agriculture processes etc. helped to grow the agricultural produce. From the monetary point of view the share of agriculture sector in the economy is raised to 14.2% of the GDP (2017-18). These are some positive consequences of globalization on Indian agriculture. But as far as a developing country like India is concerned the negative consequences are proved as more effective. These are as follows.

(A) Negative Consequences.

In India 60% of population depend on agriculture. This pressure on agriculture is increasing day by day because of the increasing population. Because of marginal land holding the production cost of Indian farmers is higher as well as the quality and standardization of agro produce is much neglected. Along with this, the curtailment in subsidies and grants has weakened the agricultural sector. On the contrary before the reduction in grants by WTO, developed countries had distributed grants on large scale. They had grown the amount of the grants on large scales in agriculture during 1988-1994. So they have not to face many difficulties if there is a reduction in grants. On this background the farmers are not in a position to compete international market.

There is need to examine each of the causes which have led to the current crisis in agricultural sector, and analyze the role that liberalization policies have played. For instance the state of Andhra Pradesh led to the first ever state level agreement with the World Bank, which entailed a loan of US\$ 830 million in exchange for a series of reforms in its state industry and government. It has implemented the World Bank liberalization policies with great enthusiasm and as a result the rate of farmers suicides in the state gone up. The National Sample Survey Organization (NSSO) Report 2005 indicates that 1 in 2 farm households are in debt and only 10 per cent of the debt was incurred for non production purposes. Also, 32.7 per cent of farmers still depend on money lenders. The National Crime Records Bureau reports that between 1997-2005 1,56,562 farmers committed suicide. Nearly 60% of them took place in the 4 progressive states, viz., Maharashtra, Andhra Pradesh, Karnataka and Madhya Pradesh.

According to Nobel Prize-winning economist Joseph Stiglitz, Trade agreements now forbid most subsidies excepted for agricultural goods. This depresses incomes of those farmers in the developing countries who do not get subsidies. And since 70 per cent of those in the developing countries depend directly or indirectly on agriculture, this means that the incomes of the developing countries are depressed. But by whatever standard one uses, today's international trading regime is unfair to developing countries. He also pointed out the average European now gets a subsidy of \$ 2 a day (the World Bank measure of poverty), more than half the people in the developing world live on less than that. It appears that it is better to be a cow in Europe than to be a poor person in a developing country. As per reforms of WTO, Indian government removed import tariffs and duties. Earlier these were working as cushion to protect and encourage domestic producers. By 2001, India completely removed restrictions on imports of almost 1,300 items including food. As a result, cheap imports flooded the market, pushing prices of crops like cotton and pepper down. As a result, most of the farmers committing suicides in Maharashtra were concentrated in the cotton belt till 2003 (after which profits farmers followed the suicide trend).

Globalization has become a manifestation of the insatiable needs of rich world agricultural. The inequitable and unfair rules of globalization have resulted in profits being privatized and costs being socialized. The poor have been priced out from the food and market. The basic premise of global trade is that it eliminates in greater growth, prosperity and a better quality of life for all. Unfortunately globalized trade in agriculture instead of being a source of shared prosperity and poverty reduction has become a source of misery and distress for millions of Indians. If globalization is to satisfy the demands of only the affluent sections of Indian society at the cost of denying human rights to the vast majority of Indians then it is a travesty of development. End of all development is human development. Indian agricultural policies should be human rights based and must focus the fundamental rights of the poor and vulnerable to food and health.

ISSN 2319-0722
UGC Approved
No. J0720

of income in
and 0.29
ly. As a
high

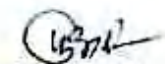
RESEARCH JOURNEY

International Multidisciplinary Research Journal
Impact Factor (2011) - 6.264, (2012) 3.852, (2013) 5.545
Agriculture & Waste Management in India

REFERENCES :

1. Patel V, Ramasankarabettige C, Vijayakumar L, Haskar T. *Consequences of Farmer Suicide mortality in India: a nationally representative survey*. *PLoS One* 2012; 7(12): e44111. doi:10.1371/journal.pone.0191111
2. Phillips M, Cheng H. *The changing global face of suicide*. *Lancet* 2011; 377: 1208-1212. doi:10.1016/S0140-6736(11)20091-1. PubMedView Article Google Scholar
3. World Health Organization. *The Global Burden of Disease*. 2008. Geneva: WHO, 2009. View Article Google Scholar
4. Dreze J, Sen A. *India: Development and Participation*. 2001. Oxford: Oxford University Press. View Article Google Scholar
5. Mitrak P. *Suicide in the World*. *Int J Environ Res Public Health* 2011; 8(10): 3300. doi:10.3390/ijerph08103760. View Article Google Scholar
6. *Agrarian Crisis in India*. Edited by: Reddy DN, Mishra S. 2009. New Delhi: Sage Publications. View Article Google Scholar
7. *Agrarian Crisis and Farmer Suicides*. Edited by: Deakin DS. 2009. New Delhi: Sage Publications. View Article Google Scholar
8. Sanhati Collective. *Farmer suicides in India: a proportionally*. <http://sanhati.com/excerpted/4504/>.
9. Stephenson W. *Indian farmers and suicide: How big is the problem?* <http://www.stephenson.com/>
10. National Crime Records Bureau, Ministry of Home Affairs. *Accidental Deaths and Suicides in India - 2008*. New Delhi: Government of India.
11. https://en.wikipedia.org/wiki/Farmers%27_suicides_in_India

Principal
Holashwar Mahavidyalaya
AMBAJOGGA

VOL. 4 | ISSUE 3 | MARCH-APRIL 2018

(UGC Approved Journal No. 63716)

Impact Factor: 4.197 (IIJF)

ISSN: 2454-5503

CHRONICLE OF HUMANITIES AND CULTURAL STUDIES (CHCS)

A BIMONTHLY REFEREED INTERNATIONAL JOURNAL

(BOOK 2)

Chief Editor

Dr. Kalyan Gangarde

**MGEW SOCIETY'S
CENTRE FOR HUMANITIES AND CULTURAL STUDIES
KALYAN (MAHARASHTRA)**

Contact: +91 9730721393 +91 8329000732 chcskalyan@gmail.com

Scanned with CamScanner

Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

Full Journal Title: Chronicle of Humanities & Cultural Studies(CHCS)
Print ISSN: 2454-5503
UGC Approved Journal No. 63716
Impact Factor: 4.197 (IIJII)
Frequency: Bimonthly / **Language:** Multi language / **Journal Country/Territory:** India
Publisher: Centre for Humanities & Cultural Studies, A-102, Nanpura Bopriya, Sahyadri Nagar, Kalyan (W) (MS)
Subject Categories: Humanities & Cultural Studies

Chief Editor:

Dr Kalyan Gangarde, Director, Centre for Humanities and Cultural Studies, Kalyan (W)

Executive Editors

Dr Griahma Khobragade, Asst. Prof., Bida College, Kalyan (W)

Co-Editors

Dr. Sadhana Agrawal, Asst. Professor, Maharani Laxmibai Govt. College of Excellence, Gwalior (M.P.) India

Pandurang Barkale, Asst. Professor, Dept of English, SNIIT Women's University, Churligate, Mumbai

Bharat Gugane, Asst. Professor, Bhosala Military College, Nashik, Maharashtra

Dr. Dhanrath Kamble, Asst. Professor, S.B.College, Shahapur, Dist. Thane, Maharashtra

Dr. Sachin Bhumre, Asst. Professor, P. N. Doshi College, Ghatkopar, Mumbai

EDITORIAL ADVISORY BOARD

Aju Mukhopadhyay,
a poet, author and critic, 8 Chait Laxi Street, Pondicherry, India.

Dr R.T. Uedre,
Principal RSPMS SPP College, Sursala, Dist. Beed (MS)

Dr (Mrs.) Smita R. Nagarkar,
Head, JG Department of English, M.U. College Udgir, Dist. Latur, Maharashtra, India. Email: smita.lakhotipair@gmail.com

Dr Arvind Nawale
Head, Department of English, Shivaji Mahavidyalaya Udgir, Dist. Latur (Member, BOS in English, Former Member of the Senate, Faculty of Arts, SRTM University, Nanded)

Dr Rajiv Kumar,
Associate Professor, Dept. of English, S.K.M University, Dumka, Jharkhand

Dr Kailash Nimalkar,
Principal, S.B.College, Shahapur, Dist. Thane, Maharashtra, India. Email: nimalkar_8@rediffmail.com.

Tsai-ching Yeh
Assistant professor, Department of English, National Taipei University of Technology, (Taiwan)

Dr B. N. Gaikwad,
Vice Principal, N.G. Acharya and D.K. Marathe College of Arts, Commerce and Science, Chembur (E.M), Mumbai-400071

Dr Simon Phillip,
Assistant professor, Department of Social Work, Voorhees College, Vellore

Dr Binu Anitha Joseph
Assistant professor, Department of English, Voorhees College, Vellore

Dr Chandrashekhar Kamuse
Head, Department of Dramatics, SPP College, Sursala, Dist Beed (MS)

EDITORIAL BOARD
Dr Mahendra Shinde, Associate Professor and Head, Department of English, N.M. Sahu, Dist. Parbhani, Maharashtra, India

Dr Ramkishan Bhise, Assistant Professor, SIET Graduate School of Technology, Nend, Navi Mumbai

Dr Aash Gupta, Asst. Professor, J. H. Govt. P. U. College, Betul MP.

Subscription Rates	Annual membership (Individual)	Rs. 1,800 (150 \$ for foreigners) (Six Issues)
	Bi-annual Membership	Rs. 3,500 (250 \$ for foreigners)
	Institutional annual membership	Rs. 2,200
	Institutional Bi-annual membership	Rs. 4,200

Those interested in making online transactions, the following details may be of use:

Bank Name	Account Name	Account Number	IFSC code
Canara Bank (Branch: New Marine Lines, Mumbai)	Centre for Humanities & Cultural Studies	1389101071921	CNRB0001389

DISCLAIMER: Academic facts, views and opinions published by authors in the journal express solely the opinions of the respective authors. Authors are responsible for their content, citation of sources and the accuracy of their references and biographies/references. The editorial board or Editor in chief cannot be held responsible for any lacks or possible violations of third parties' rights.

WE are delighted to present the Vol.4- Issue 3 (Book 2) of *Chronicle of Humanities & Cultural Studies* (CHCS) with valuable contributions from reknowned scholars of India. The journal is run by 'Centre for Humanities & Cultural Studies', Kalyan. It is a brilliant off shoot of the Mahatma Gandhi Education & Welfare Society, Narwadi, Dist. Parbhani. It has been established with the mission to contribute to the education and welfare of the society to empower individuals for the better future.

The present issue of CHCS includes 18 research articles. We are confident that the issue will be useful for readers, critics and researchers. We are grateful to all our contributors for their responses.

We gratefully acknowledge the guidance and help received from various persons during the completion of this issue. We thank all the members of our advisory board and editorial board.

CHCS is a refereed journal, published bi monthly (Six issues in a year). In order to make CHCS self-sustaining, we need your support and patronage. As our well-wisher/friend/patron we urge you to enroll new members for the journal. In turn, we assure you that we will not compromise on quality in matters of content and production

Our next Issue will be published in June 2018. We hope you can make it successful with your valuable contributions.

We hope you enjoy this month's reading and as ever, if you have any questions or comments, please contact us at: chcskalyan@gmail.com

Contents

1. <i>Neurosis</i> and Robert Browning: A Study of <i>Neurotic</i> Characters in Browning's <i>Porphyria's Lover</i> and <i>My Last Duchess</i>	Mahmadul Hasan	5
2. Transitoriness in the Novels of Amit Chaudhuri	Madhus Pandey	9
3. Lexico-Semantic Analysis of Kashmiri Language and its Pattern in Social Context	Dr. Ravi Kant Dharwad	16
4. Lal Ded and HabbaKhatron: A Feminist Perspective	Zahoor Ahmad Zahoor	18
5. .Rasul Mir: the Keats of Kashmir	Zahoor Ahmad Lone	21
6. Memories of Pain and Suffering in Novels of Isabel Allende	Mohd Yaseen Rather	23
7. Customer Satisfaction on Providing Services of Life Insurance Corporation (LIC) - ...	Koyel Sutar & Utpal Gann	26
8. Colonial Violence In The Novels Of J.M. Coetzee ...	Mr. Vijayanand Bansode	32
9. Divergence and Coalition of Cultures in Jhumpa Lahiri's <i>Unaccustomed Earth</i>	Dr. D.R. Mane	36
10. Graded Inequality and Victimisation in Premanand Gajjee's <i>Kirwant</i>	Sandip Arun Ingle	40
11. Learner's Learning Styles, Study Habits and Academic Performance	Amta Kendurkar	42
12. Body -Mind Wellness and The Role Of Yoga	Dr. Vijayeshwari Rao Godipati	46
13. Voicing The Voiceless: Contemporary African American Writers	Mohammed Omer Ali Hanteb	49
14. Latest Trends in Human Resource Management	Dr. V. S. Kshirsagar	52
15. Library Knowledge Management	Garad Tukaram S	54
16. Theatre of Protest: A Study of Poile Sengupta's <i>Mungalam</i>	Socha Bhaskar	56
17. Shah Abdul Latif :A True Traveller and His Seven Heroines	Lachhman Chandwan	61
18. Mapping Myths and Myth Criticism	Phad Bibhisban Roskliba	63

Mapping Myths and Myth Criticism

Phad Bibhishan Rokdiha

Assistant Professor and Head, Department of English,
Kholeshwar Mahavidyalaya, Ambajogai Dist. Beed
Mob: 9422742445 Email: phadbibhishan@gmail.com

Abstract:

Modern connotation of the word 'myth' in certain contexts as 'mythical' or the 'false stories' is an attempt to destroy the cultural significance of myth. Myths may be false stories or metaphors for unconceivable world and may have been created out of contemporary interpretations or merely out of imagination but their cultural significance remains throughout the timeline in all the cultures of the world. They become one with the culture over a particular time period and become an inseparable part of the collective unconscious that governs psychology of a culture group an individual is part of.

Myth is seen to be affecting human psyche since times immemorial. The images, symbols and patterns created in myths tend to recur over the time and again. These recurrences of primordial structures and images are referred to as archetypes in myth criticism by Carl Jung which according him do not cease to exist but form a very significant part of collective unconscious which forms the part of individual unconscious.

The present paper attempts to explore the term 'myth', its cultural significance, its effect on the unconscious of an individual and its general role in the present literary and non-literary world so as to understand its significance.

Key words: myth, collective unconscious, psyche, recurring images, Carl Jung.

Mapping Myths and Myth Criticism

Comparative mythology is a discipline of humanities that undertakes the study of several cultures. Cross-cultural comparisons of the world's myths have been found to bear striking similarities in relation to its themes, structures, images, and characters. The premise of cross-cultural comparative criticism is to seek to find out patterns of similarities and dissimilarities in myths and cultures of the world. The critics of comparative mythology often tend to find answers to some of the crucial and provocative questions like: Do certain universal myths or 'monomyths' organize and connect the mythic narratives and their literary forms across different cultures, across the timeline, around the world? What are the reasons of the similarities between myths originated in different parts of the world? Is it true that all human beings inherit a common set of mythic figures, forces, patterns, implications, and structures from our common ancestors? Or is the human mind is powered by nature to interpret the world in similar kind of ways?

Myth criticism tries to explore basic patterns of human psychology to understand the nature of myth across different cultures. Myth critics draw upon

philosophy, anthropology, psychology, history, folklore, linguistics, and literature in order to study its correspondences. They also speculate on the reasons of similarity of mythical patterns persisting in the history of different cultures. Their approach towards myth is comprehensive. They also try to analyse the language as a medium of expression and its role in developing the mythologies of the world.

There is a tendency to reject myth as an expression to unconscious urge of learned and meditative individuals or the groups to dominate common people. Sometimes, it is also rejected on the political grounds viewing it as the process of institutionalizing specific false patterns to attain and retain the power. Myths that form the cultures and beliefs of cultures is being criticised as an ideology to suppress the majority of people. However, myth criticism is not radically critical of myth as political systems per se. Myth critics describe myth as non-intellectual, primal, emotion-laden, experiential, and imagistic. Their hypothesis depends on the fact that no group of people would try to create a tradition of false beliefs as it may not be accepted by the world for a longer

period. It is bound to perish with the passage of time with the emergence of new theoretical avenues of interpreting the world. They suggest that literature and orature tap into a universal human mythic consciousness and reveal the dynamics that have given meaning and intelligibility to our world.

James Frazer, one of the well known myth critics identifies common elemental patterns of myth in his *The Golden Bough*. He also compares the patterns of rituals across the cultures along with mythical patterns. His attempt to understand the patterns of myths and rituals together is suggestive of the fact that myth and ritual cannot be understood differently. A ritual is an expression of some mythically narrated stories. Thus, if myth is the story, the ritual is a cultural practice to retain the faith in that myth. Once, the ritual becomes common, it is then traditionally performed. The ritual may change with the passage of time. Interestingly, it is also found that ritual remains in the culture though the myth behind a ritual is not known to most of the people belonging to that culture group. "Mythological symbols touch and exhilarate centers of life beyond the reach of reason and coercion". (Campbell 49)

One of the influential critics of mythology is Carl Jung. He has developed his theory about human psychology as rooted in myth. To Jung, myths emerged from the unconscious and contained archaic truth about existence. "Myths are first and foremost psychic phenomena that reveal the nature of the soul" (7). In his explanation about the creation of mythology, Carl Jung clearly mentions that myth came into being as it is today because the primitive man was not much interested in objective explanation of the obvious. He has his imperative needs. This unconscious psyche has an irresistible urge to assimilate all outer experiences to inner psychic events. He declares that primitive man is not satisfied with the observation of a phenomenon. She tries to connect these objective happenings to his inner urge. It is an attempt to connect the 'self within' with the observable physical world outside. He says that human beings are collectively governed by the unconscious set of laws common to a culture group. This set of unconscious rules is referred to as "collective unconscious" by Jung. This collective unconscious is said to have found its occurrence from time to time. According to him the primordial images created in the mythology consistently recur. This recurrence of these primordial images is referred to as archetypes by Jung. Collective unconscious according to Jung is a racial memory which is the part of an individual's unconscious mind and is also the part of all other members of that race. Thus, archetypes are the images that survive as a kind of 'psychic residue'. This psychic residue is the memory of ancestors shared by an

individual which has repeated patterns of experience. These archetypes are expressed in myth, religion, dreams, private fantasies, as well as in works of literature.

Archetypes thus, can be defined as a set of universal and elemental mental forms or patterns. The term refers to wide variety of forms of human experience expressed in different forms. The once created patterns or tales or images is/are archetypes whose origin need not be traced because it becomes the matter of little or no importance in the course of time. It is thus, recurring narrative plots, patterns of action, character types, images that are found in a wide variety of the world's literary and oral traditions, myths, dreams, and ritualized modes of social behavior etc. The archetype of archetypes has been identified as the death-rebirth represented metaphorically in the form of theme, connected with the cycle of seasons and the organic cycle of human life and death. There is a list of archetypes given by Carl Jung which includes, 'sacrifice of the king', 'gods who die to be reborn' (e.g. as avatars), 'the journey underground' (e.g. into hell), 'the ascent to heaven', 'the scapegoat', 'the earth goddess', 'the search for the father', 'the fatal woman', 'the wise old man', 'the divine child', 'the cross', 'the mandala', 'the quest'.

These archetypes according to Jung express a mythic conception of human life which is not a speculative reality but the reality of the subjective universe of an individual. Nonetheless, it is important to understand that these archetypes, as the matter of fact, cannot be understood by intellectual, rational, or logical methods or procedures of modern analysis. Rather, archetypes are the stuff of dreams, the unconscious, ceremony, trance, and ritual with the power to control an individual from within and subsequently from without. Denying these patterns on the basis of logical explanations is a false notion of understanding the reality of the world because the physical universe governed by mathematical laws is found often unimportant in shaping the truths of an individual than the subjective universe one is part of.

Claude Levi-Strauss is one of the most influential modern critics whose hypothesis in the field of anthropology has given birth to many theories casting impact on the development of the modern world. He is said to have formulated his theories by drawing upon anthropology, linguistics, and psychology. He is one of the founders of the structuralist school which believes that the universe is understood in terms of the structures and not in isolation. His contribution to the development of new school of thought is extremely important in relation to understand the universe and everything that comprises it. He proposed that the meaning of myths lies not in their

content, but in the structure of relationships that myths reveal. He thinks that myths work to mediate among life's extremes. For example two extremes of life are 'life' and 'death' and myth mediates between life and death. Similarly, it mediates between creation and destruction in the form of agriculture and warfare. This mediating between two extremes of life is extremely important because life cannot be understood in true sense and also would lose all its charm and beauty, if it is not mediated between the extremes. It allows humans to overcome life's contradictions.

Levi-Strauss believes that myth patterns arise out of the structures and operations of the human mind. He rejects Jung's idea that it is the racial memory residue. However, the fact that race is group of people sharing common myth cannot be denied. Therefore understanding the nature of terminology used by criticism is also extremely important. Claude Levi-Strauss speaks in terms of "mytho-poetic imagination" which according to him produces structures and symbols expressed in oral and literary myths. His conception of mytho-poetic imagination is another perspective to look at the same things. It does not, in any way, disagree with Jung's conception of archetypes. In fact, both of these myth critics talk about the same thing that forms the basis of human collective unconscious. Myth thus, for Strauss is

just an expression or a tale, which has its meaning in a particular mythology and each of these mythologies are structurally built in a more comprehensive structure called general Mythology.

Northrop Frye is another myth critic of mid twentieth century who has spoken about myth and its relation to the physical and mental universe. However, he is not particularly concerned with why or how these universal mythic patterns came into being. He accepts the fact that these patterns are there irrespective of our belief. These patterns according to him are "so deeply ingrained in most cultures that literary works typically embody the same general mythic formulas" (Reeves 284-285). In *The Anatomy of Criticism*, Frye speaks about myth in detail. He traces recurring mythic formulas embedded in the genres and plot patterns of literature. He thinks that myth criticism aims to reveal how such mythic patterns persist and continue to re-emerge themselves across cultures in human imaginative works today. Thus, Frye's theory of myth and its persistence becomes an important document in relation to understanding the general patterns about the myth that governs literary and non-literary practices in the existing universe.

Works Cited

Campbell, Joseph. *The Masks of God: Creative Mythology*. London: Docket Edge, 1991.
 Jung, Carl G., *God Always Speaks Mythologically*. London: Routledge, 2002.
 Reeves, Charles Eric. "Myth Theory and Criticism." In *The Johns Hopkins Guide to Literary Theory and Criticism*. Ed. Michael Groden and Martin Kravitz. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1994.

Bibliography

ENR, *Culture Shock Challenges Firms Looking Abroad*. Vol. 250, No. 21. New York: McGraw Hill, 2003.
 Frazer, James. *The Golden Bough*. Basingstoke: Macmillan, 1990.
 Frye, Northrop. *Anatomy of Criticism*. London: Longman, 2003.
 Smith, Huston. *The World's Religions: Our Great Wisdom Traditions*. London: Harper Collins, 1991.
 The Sage Dictionary of Cultural Studies. London: Sage Publications, 2004.
 Smith, Huston. *The World's Religions: Our Great Wisdom Traditions*. 1998. San Francisco and New York: Harper Collins, 1991.
 Williams, David. *The Trickster Brain: Neuroscience, Evolution, and Narrative*. London: Lexington Books, 2003.

26.

Redefining the Significance of Myths in the Context of Contemporary Culture Identities

Phad Bibhishan Rokdiha

Assistant Professor and Head, Department of English,
Kholashwar Mahavidyalaya, Amraoti Dist. Beed (MS)
Mob: 9422742445 Email: phadbibhishan@gmail.com

Abstract: Myth, which has been the part of culture in many civilizations of the world, has been interpreted in multiple ways by many scholars across the globe. Being the work of high imagination, myth kept on appealing people throughout the ages but with the advent of science and technology, the significance of mythical world was reduced to a great extent. Myth was being regarded as *Motiva* the false stories. However, the team of scholars of importance as some of the scholars like J. R. R. Tolkien, Devdatta Pattanark and Anand Prasad started rethinking of myth and psychoanalytical critics like Joseph Campbell and Carl Jung brought out the significance of myth in shaping human mind. Although myth is not seen as what it was seen as in ancient times, it has retained its charm and popularity to the present day.

The present paper attempts to understand the meaning of myth and the larger structure 'mythology' to which certain 'myths' belong and to explore the reasons of mythical appeal in terms of political group in general and mythologies in particular. It is an attempt to understand the nature, structure and appeal of myth in shaping human psyche and to compare the basic pattern of popular mythologies in different parts of the world.

Key Words: myth, culture, identity, universal appeal etc.

The word 'myth' is derived from the Greek word 'mythos', which means a traditional tale common to the members of a tribe, race or nation. It usually involves the supernatural elements to explain some natural phenomenon in bold imaginative terms. Today, myth has become one of the most prominent terms in contemporary literature analysis. Mythology has been perpetually fascinating the human race for ages and generations. It has remained an element of great emotional appeal for the people of all the religions. With the passage of time, myth becomes part of the culture and is often seen to be reflected in literature. Early literary works of all the civilizations of the world are found to be greatly influenced by its myth. The most popular mythologies that entered the culture and human psyche are Greek and Indian. Greeks however, gave up myth from their cultural life but Indians still continue using mythology as the part of their cultural as well as emotional life. Egypt, China, Latin America and Africa also continue to live with their mythology as the part of their culture even today.

Myth is the interpretation of the unconceivable facts or events related to heavenly bodies and mysteries of the universe. Most of this interpretation is based on the personal appeals and emotional ties of the interpreters. It can be occasionally true and also can merely be a fiction. Whether there is truth behind the myth has been a matter of debate. Attempts have been made in the past to establish myth as metaphors unveiling the nature of objective and subjective universes. However, there are no evidences to prove that every myth is metaphor for philosophical understandings of the universe. Nonetheless, the argument that myth is an expression of well understood facts about the nature of human mind and mysteries of the universe cannot be discarded at once. It has certain points of validity. India is the country of traditions and rituals. Myth is deep rooted in Indian culture and psyche. It is impossible to

imagine Hindu religion without its rich mythology. Myth in Indian language is translated as 'Purana'. There are eighteen main Puranas in India. These Puranas are also supported by other texts called Upapuranas. Indian mythology is structurally organized to support its claims of being true like Greek mythology, Roman mythology and other popular mythologies.

Western world has long ago forsaken myth for the logic and scientific outlook. Their myth is nothing more than the fictional stories build over a specific time period. They do not consider mythical stories to be true stories. Indians however, believe in their mythology. It forms the part of their culture. Myth in India has also given rise to rituals which still continue to exist in many parts of the country. It is said that man is the product of environment. Rituals become the part of culture during the course of time. Therefore, it is not possible to separate myth from the culture.

The attempts of demystifying mythology in the wake of age of reason have been made by many scholars in the contemporary times. The popular myth of Delphi, for instance, is said to have scientific base. Oracle of Delphi was believed to narrate the future of a person, group or a country. There are many stories which show that the oracles of Delphi never failed. A detailed inquiry leading to understand the truth behind the oracle of Delphi lead people to think that there must be some chemical in the waters of Delphi which used to intoxicate the priestess to enable her to foresee incidents. It is said the magnesium cause the effect of frenzy which made the priestess to tell future. However, no such element was found in the rock of Delphi. But the story does not end here. There is a group of people who believe that the rock might have lost its charming properties with the course of time.

With the advent of science and technology people started questioning the mythically narrated stories. They came closer to the realities of the universe and the mysteries of physical phenomenon were scientifically brought before the people. Still myth remains one of the most significant elements shaping culture and emotions of the people. "Myths are first and foremost psychic phenomena that reveal the nature of the soul". (Jung 7). It is the appeal inhibited in the myth which does not allow people to give up myth. Among multiplicity of reasons, the tendency of human mind to think and rethink about a particular thing repeatedly told, can be called major cause of everlasting effect of myth which does not allow humans to give it up totally. The fascinating effect of myth is so great that despite mythical narratives being proved to be fictional stories, people find them highly appealing and its patterns keep on recurring through the time and place. It is therefore, not possible to give up myth even in the modern world of logic and reasoning.

There are many scholars who have been also trying to understand myth and the points of appeal it involves. The scientific temper of the modern world does not stop people from thinking about mythical stories in general. In fact, they have started looking at it with the scientific point of view. "Mythological symbols touch and exhilarate centers of life beyond the reach of reason and coercion" (Campbell 49). Frye rightly comments, "The axioms and postulates of criticism have to grow out of the art it deals with". (Anatomy 6)

Most of the ancient cultures are full of myths. In fact, mythology is not only the part of their cultural life but also governs their cultural and personal life. Myth is a single story in any of the mythologies. The modern connotation of the word 'myth' in some cases may be the 'false story' but it need not be necessarily a 'false story'. It can also be a true story. Therefore, any

attempt to attach the negativity of meaning with the word 'myth' is not acceptable. Multiple myths form a mythology. Operationally it is defined as a body of interconnected myths (stories true or false), told by a specific cultural group to explain the world consistent with people's experience of the world in which they live.

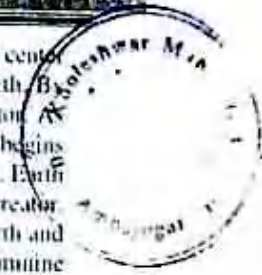
Anthropologically speaking, the word myth, as stated earlier, is derived from the ancient word of the same spelling and pronunciation which connotes its meaning in general terms as 'story' or 'plot'. But the term was not applied to all the stories in general. It was specifically applied to the sacred and secular stories. These stories were believed to be true stories by the respective cultural group. In fact, these were believed to be the only true stories. The reason for believing myth to be a true story or mythical stories to be the stories about the ultimate reality can traced in its structural unity. Mythology is a larger structure in which myth finds its expression. Mythology is logically built structure of narratives. Any particular myth becomes the part of comprehensive mythology when it complies with mythology in relation to its themes and characters.

At the first place, myth begins as the group of sacred stories or it can even be a single story that offers systematic explanations for the creation of the universe. The vast expanse of the universe is unconceivable for human mind. Its mysterious nature tempts humans into speculations about its origin, nature and governance. Mythology not only offers explanations for the creation of the universe but also speaks about the mystery of human life and death. Any myth can only be understood in relation to the mythology it is part of. For example, the 'Myth of Prometheus' is the part of 'Greek Mythology' and can be understood only in relation to whole of the 'Greek Mythology'. The larger structure it is part of. Having no knowledge of Greek mythology in particular, a person would not be able to understand myth of Prometheus independently.

A mythology, therefore, is a belief system that often concerns supernatural beings or powers of culture which provides rationale for the culture's religion and practices and reflects how people relate to each other in everyday life. However, mythology of every culture attempts to explain the origin of the physical universe. The interpretation of natural phenomenon is encapsulated in a story or stories forming a general body. Though all the mythologies attempt to find the origin of the universe and/or tries to give explanation for 'how the universe came into being', the mythology of one culture group which has been of distinct origin or having had no contact with other culture group differs from that of the other culture group.

Greek mythology for instance has different interpretations of the heavenly bodies and Indian mythology deals with them differently. The origin of the universe which forms basic premise of myth differs in its understanding in Greek/Roman and Indian mythology. Greek mythology speaks of the origin of the universe from the only primordial being called 'Gaea' which is identified with Roman 'Terra Mater' or 'Mother Earth'. Mother Earth according Greek mythology gives birth to 'Uranus' or 'Sky'. The union of heaven and earth is said to have produced the first generation of Greek gods called 'Titans'. The 'Titans' who produced 'Olympians' were captured and sent to the dark region of 'Tartarus' by their own progeny under the leadership of 'Zeus', the supreme god in the Greek mythology. 'Zeus' of Greek mythology is identified with 'Jupiter' of Roman mythology and 'Indra' of Indian mythology.

A close study of this mythical interpretation of Greeks can be easily understood if the ancient beliefs and understandings are logically taken into consideration. The universe was

interpreted as the earth centered for ages. Western world considered the earth to be at the center of the universe and all other heavenly bodies were supposed to be rotating around the earth. In simple logic of human understanding it can be argued that the center is the primary creator. In the earth was believed to be at the center of the universe, Greeks thought that the universe begins with the earth. Creation is often conceived in two opposite forces called male and female. Earth being a female, needs to be given the credit of being first primordial and hence, the first creator. She is then believed to give birth to heaven. Thus, begins the natural order of creation. Earth and Heaven represent the feminine and masculine forces respectively. It is necessary for feminine and masculine forces to copulate to create further. Therefore, the union of heaven and the earth is said to have given birth to powerful 'Titan', 'Cronus' identified with Roman 'Saturn'.

Cronus is believed to be all devouring. Cronus who is personification of time was overthrown by Zeus, his own youngest son. With Zeus's arrival the departure of Cronus is prophesied. Zeus represents the culture and power. Zeus also represents law and order. Therefore, all devouring time has to be imprisoned by the culture. Thus, Greeks had their own self formulated theory about the origin of the universe in the existing form. One common thing seen in all the mythologies is that the interpretation of physical universe is often personified for the understanding of common people. Of course, there are multiple factors contributing to this kind of interpretation and representation.

Mythological stories are also seen to be contradicting one another in most of the cases because it has variety of topics to deal with and innumerable things to be interpreted. In Greeks for example, there are many primordial deities which are also said to have born to some of the Titans or Olympians. Chaos, Aether, Gaia, Uranus, Eros, Erebus, Nyx, Tartarus are generally regarded as primordial deities by Greeks. Uranus, Tartarus, Erebus are also believed to be third generation deities. Similarly the Olympian Aphrodite and Oceanus are also believed to be primordial in some versions of Greek mythology.

Indian mythology also speaks about the origin of the universe. However, there are multiple versions of the story of origin of the universe in Indian mythology. Most of the Indian mythology about the origin of the universe comes from the Puranic stories. Puranas are regarded as mythical stories. The origin of universe in Indian mythology has two versions namely 'Shaiva' and 'Shakta'. The 'Shaiva' version believes that the universe and everything else originates from lord Shiva while the 'Shakta' believes that the universe originates from Shakti. The Shaiva version credits masculine force for the creation and the Shakta version credits feminine force for the creation. However, there is one more version which believes in union of feminine and masculine forces for the creation of the universe. These two forces are identified as Purush and Prakriti in Indian mythology.

The realm of mythology is not limited to the interpretation of the physical world and speculating about the origin of the universe. It goes beyond that and speaks about other things also. When it speaks about the reasons for world being what it is today and future of the world, it assumes a philosophical tone. When it speaks about the simple things happening around the humans in a particular culture it becomes ritualistic. In short, myth is a way of telling why things, places or manners are like what they are like at present. Myth and mythology expresses a culture's worldview. It expresses people's conceptions and assumptions about humankind's place in nature and the universe. It also gives an expression to people's limits and working of the natural and spiritual world.

One important thing most of the people tend to forget is that being a non-believer one would often too quickly discard the religious and sacred stories of other cultures as mythology or myth - as the term myth in modern sense as mentioned above means "a story sans truth". But someone who intends to understand the difference between myth and religious belief of the other cultures should strictly resist the temptation of being dismissive in impulse. In fact a serious cross-cultural study would consider everything that comprises the culture including its mythology - because mythology also forms the part of the culture.

Having said that myth cannot be discarded as the false story, it becomes necessary to understand how significant it is in the human life and what role it does play in shaping an individual. If an attempt to interpret the world is to be dismissed at once, there are so many things that need to be discarded to make life too mechanical to experience any kind of pleasure and joy that arises from the mysteries around us. Myth theory and literary criticism is a newly evolved interdisciplinary field in humanities that draws upon anthropology, classics and philology, folklore, history, language study, linguistics, literature, psychology, philosophy, and other field to offer greater insights.

It is commonly seen that all the cultures create their own stories and narrate them to the world around them. Speculation is one of the significantly important characteristics of human mind. It tends to build certain analogies and engage in creating an understanding about the things around. As creating and narrating stories is an important human characteristic, myth making also needs to be understood as an important human creative activity. Myths, stories, legends, folklore, tall tales cannot be dismissed negligently calling them to unworthy of attention because they give valuable insights into people's perception of the world and their general outlook towards the world around them. The modern world generally tends to disbelieve the mythically narrated incidents and persons. Nonetheless, mythical stories, legends and folklores are often seen to be surviving as vessels of important cultural values and beliefs. Even when a culture no longer believes them to be true explanations, people cannot give them up totally.

Works Cited

- Campbell, Joseph. *The Masks of God: Creative Mythology*. London: Dickle Edge, 1991.
Jung, Carl G. *God Always Speaks Mythologically*. London: Routledge, 2002.
Fry, Northrop. *Anatomy of Criticism*. London: Longman, 2003.

Bibliography

- Frazer, James. *The Golden Bough*. Basingstoke: Macmillan, 1890.
Smith, Huston. *The World's Religions: Our Great Wisdom Traditions*. London: Harper Collins, 1991.
Reeves, Charles Eric. "Myth Theory and Criticism." In *The Johns Hopkins Guide to Literary Theory and Criticism*. Eds. Michael Groden and Martin Kreiswirth. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1994.
Smith, Huston. *The World's Religions: Our Great Wisdom Traditions*. 1958. San Francisco and New York: Harper Collins, 1991.
Williams, David. *The Trickster Brain: Neuroscience, Evolution, and Narrative*. London: Lexington Books, 2013.

□□□

NAR

ISSN 2320-6263 | UGC APPROVED JOURNAL NO 64395
RNI REGISTRATION NO ASAHMUL/2013/49893

RESEARCH ARENA

A MULTI-DISCIPLINARY INTERNATIONAL REFERENCED RESEARCH JOURNAL

Vol 5 Issue 11 February 2018

समकालीन विन्धी पद्य विचचेषन

SPECIAL ISSUE NO. 1

संदाक

डॉ. रामचंद्र झानोवा केदार

सद संदाक

डॉ. प्रकाश बन्सीपर सुळे

कहानी

समकालीन हिन्दी उपन्यास साहित्य - प्रथम खंड
समकालीन कहानी में चित्रित मानवीय सम्बन्धों का विश्लेषण
डॉ. विनोदकुमार विलासराव वायसबाब 'वेदांग'
- १९९९

कथाशास्त्र

समकालीन कहानी में अतिथकता का
डॉ. वासुदेव मनीषकुमार अमृतारव ✓
- १९९९

कहानी

समकालीन कहानी में चित्रित समाजिक चरित्र
डॉ. सुभाष राजाराम मुळगे
- १९९९

समीक्षा

समकालीन कहानीकार
सुभाष माई भगवान
- १९९९

और 'सूट' की

समकालीन हिन्दी कहानी साहित्य
डॉ. मनोहर नागरगोडे
- १९९९

समकालीन कहानी जीवन की पीड़ा
डॉ. प्रकाश विभूत सोनवणे
- १९९९

समकालीन हिन्दी कहानी: जीवन - मृत्यु के ब्रह्म - ब्रह्म के चरणों
डॉ. मंगला देवप्रताप ठाकुर
- १९९९

समकालीन हिन्दी कहानी का सामाजिक परिदृश्य
डॉ. सुकाराम वैद्यनाथ चाटे
- १९९९

समकालीन उपन्यास साहित्य
सुभाष मकर और प्रा. डॉ. सुलक्षणा घुनरे (जाधव)
- १९९९

RESEARCH ARENA

ISSN 2320-6263

Vol 5. Issue 11. Feb 2018. pp. 212-217

Paper received: 01 Jan 2018.

Paper accepted: 26 Feb 2018.

© VISHWABHARATI Research Centre

दोहरा अभिशाप : बहुजन स्वकथन में आंबेडकरी चेतना

प्रा.डॉ.वाकळे मनीषकुमार अमृतराव

भूमिका :

स्वकथन यानी किसी व्यक्ति की स्वलिखित जीवनी है। व्यक्ति के अदृश्य अदृश्य संसार को पाठकों के समक्ष उद्घाटित करना होता है। इस कार्य को करता है स्वयं व्यक्ति। स्वकथन दर्पण के समान होता है। उसमें लेखक का स्पष्ट, सहज, स्वाभाविक, यथार्थ प्रतिबिम्ब उपलब्ध होता है। अपने उद्घाटित सभी घटनाओं को ईमानदारी से पाठकों के सामने रखना आत्मनः है। उसमें भी परंपरा से धिरे भारत जैसे देश में जहाँ एक नारी के लिए कुछ परंपराएँ हैं। स्वकथन में आपने आप को खोलना तथा अपनी गलतियों के सामने रखना होता है। यह बड़े साहस का काम है। इसी कारण लेखक स्वकथन न के बराबर थे, लेकिन आज नारी में नई दृष्टि आई है, स्वनिर्भर हैं जिसका नतीजा है, वह अपने जीवन के सभी गोपनीय प्रसंगों का अंकन भाव से करती है।

स्वकथन में लेखिका जातिव्यवस्था और पितृसत्ताक समाजव्यवस्था
प्रा. डॉ. वाकळे मनीषकुमार अमृतराव: खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगई

बहुजन स्वकथन में

लेखिका

अमृतसाव

... है। व्यक्ति के खंड...
... है। इस कार्य का...
... उसमें लेखक के...
... होता है। अपने...
... रखना आसान बन...
... नारी के लिए कुछ...
... अपनी गलतियों का...
... इसी कारण लेखिका...
... आई है, स्वनिर्भर...
... प्रसंगों का अंकन...

... समाजव्यवस्था द्वारा...
... अदालत, अंबाजेन्द्र...

... जानेवाले अन्याय, अत्याचार, विवाह संस्था जातिगत पूर्वग्रह, घृणा, ...
... हिंसा, में आधक तत्वों से संघर्ष करती हैं, जो सीधे स्त्री विमर्श का मूल ...

... दोहरा अभिशाप' यह मराठी भाषी कौशल्या ब्रैसंत्री जी का हिंदी में लिखा ...
... स्वकथन है। कौशल्या ब्रैसंत्री नागपूर की खलाशीलातून नामक बस्ती में सन ...
... नवंबर 1926 को जन्मी, एक बहुजन नारी है। जो एक गरिब परिवार में माता ...
... की एवं पिता रामा नंदेश्वर के आश्रय में पली-बड़ी है। दोहरा अभिशाप ...
... ब्रैसंत्री के शोषित जीवन का प्रामाणिक दस्तावेज है। जिसमें अपने जीवनानुभव ...
... अनुभव करते हुए, आर्थिक, सामाजिक, राजनितिक एवं सांस्कृतिक परिवेश के ...
... बिंदुओं को विश्लेषित किया है। निजी धरातल पर व्यक्त अनुभव स्त्री-जाति ...
... अग्र पीछा को जाति समुदाय के परिपेक्ष्य में उद्घाटित किया है। यह स्वकथन ...
... बहुजन जीवन की व्यथा, गाथा है। जिसे निम्नांकित मुद्दों के द्वारा जाना जा ...
... है।

... दीर्घ परिवारिक जीवनानुभूति :
... लेखिका के माता-पिता मेहनत, मजदूरी करके अपने बच्चों को अच्छी शिक्षा ...
... अच्छी परवरिश देने का प्रयास करते हैं। दलित समाज सदियों से अछूत होने ...
... अर्थ घृण का पात्र रहा है, ऐसी क्लिष्ट धरी जिंदगी अपने बच्चों को ना मिले ...
... लेखिका के माता पिता प्रयत्नरत हैं।

... इस स्वकथन में लेखिका की दादी एक यालविधवा है। बहुजन समाज में ध्यास ...
... विवाह की प्रथा के कारण दादी का पुनर्विवाह किया जाता है। उसके पीता ...
... ही विवाहित है, उनकी पहली पत्नी जीवित है। वे आपने दोन पत्नीयों को ...
... अलग मारते-पिटते थे। मोडकजी दिखने में कुंरुप थे, लेकिन दादी बहुत सुंदर ...
... रूप होने की हीन भावना से वे अपने दोनों पत्नीयों पर अत्याचार करते थे। ...
... नसशास्त्रीय दृष्टिसे लेखिकाने स्वर्धो पुरुष मानसिकता का चित्रण किया है। ...
... जो का बेहियक शोषण करता है। यही दोहरा शोषण लेखिकाने बेबाकीसे ...
... किया है।

... समाज की आर्थिक दयनीय अवस्था के कारण पिडीत बहुजनों को स्वादिह ...
... अत्र कभी नसीब नहीं होता। गरिब बहुजन परिवार में बच्चे अर्थिक ...
... के खाने के खर्च में ही मजदूरी का पैसा खत्म हो जाता है। ...

... भी पहले थे। लेकिन की बड़ी धन जनाबद ...
... भीमार रहते थे। इलाज करवाना हो ...
... के कारण लैशिया के स्कूल की ...
... से अधिक, लगभग ...
... है।

उत्ति के प्रति दृष्टिकोन :

... के दिवस पुरुषप्रधान संस्कृति में स्त्री को हिन दर्जा दिया ...
... ने जहाँ बहुजन समाज को निचला स्थित का दर्जा ...
... अंधुन, यहकर उनका सर्वोपरी शोषण किया, जहाँ संवर्ण ...
... में बहुजन शक्ति जीवन थापन करती तो वह 'बहुजन स्त्री' ...
... होने के कारण स्त्रीत्व का दोहरा अभिशाप झेलती है ...
... हमारे समाज में पुरुष स्त्री को एक गुलाम की हैसियत ...
... इत दोहरे अभिशाप स्त्री शोषण को मानवतावादी दृष्टी से देख ...
... एक मानव है उसपर अन्याय करना मानवता के खिलाफ है। ...
... मानकी कृता है। यह नई सोच लैशिका पाठकों के सामने रखती

... है - पारिवारिक जीवन में पती-पत्नी के सम्बन्ध ...
... आता है। पुरुषप्रधान विषम समाज व्यवस्था द्वारा ...
... आश्रिता, हीन, स्वतंत्र व्यक्तित्व से शून्य सम्बन्ध ...
... बनाया जाता रहा है। 'दोहरा अभिशाप' में विप्रीत ...
... थी उसने मोड़क साहूकार से पुनर्विवाह किया था। मोड़क ...
... के थे ये पत्नीपर बहुत अत्याचार करते थे, बात-बात ...
... देना, आग देकर उसकी आदत थी।

... की विवाह बिहार निवारी देवन्दुमार से ...
... के बापों में पत्नी से ...
... की इच्छा-विचारों की और विष्कूल ध्यान नहीं ...
... मा-पीट करवा उनकी उदर ...
... के अवश्यता केवल खाना बनाने और कामपूरी के ...
... ही नहीं करते थे इतना ही नहीं आवश्यक वस्तुओं ...

... एक गायब रहते थे। कोई महान घर आते तो चीनी ...
... को चाय भी पिला नहीं सकती थी।
... को आवाज दी है। इस तरह स्वर्कथन में ...
... की रक्षा न करते हुए उसे बदचलन सिद्ध कर ...
... है। यह अमानवीय विदाएक जीवन विषम व्यवस्था ...
... है।

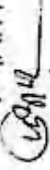
नयी विचार और परिवर्तनशील सम्यक सोच:

... युग की व्यक्तिवादी विचारधारा के कारण स्त्री जागृति होने लगी है।
... लेने हेतु साजग ईड है। आज युगिन ...
... की रक्षा के लिए पति ...
... को झेलनेवाली कौरसत्या बैसंजी ...
... आदालत का दरवाजा खटखटा रही है।
... को स्वीकारने का विरोध कर रही है।
... के पास रहने लगी है। यह बुद्ध का ...
... बन रहा है। उसने समझा है की, यही सोच ...
... है। यह आशावाद स्त्री का स्वाभिमान जागृत करता है।

नारी धेतना :

... आजादी, आर्थिक स्वावलंबन समाज सुधारकों के ...
... दान, शोषण, उत्पीडन, अत्याचार, अन्यायी ...
... नारी में जागृती, चेतना निर्वाण हो रही है, ...
... साहस आम्बेडकर के विचारों से प्रेरित होकर सार्वजनिक मंच पर आगे ...
... साहस दिखा रही है। डा बाबासाहब आम्बेडकर ...
... समाज का विकास स्त्री के ...
... विकास पर निर्भर है। जबतक स्त्री विकसित नहीं ...
... नहीं होता।

... नारी और समाज की उन्नती चाहती है, वह उच वर्ण ...
... नहीं रखती, क्योंकि उन्होंने यह अनुभव किया था कि, ...
... महिला जागृती समिती द्वारा ...
... में केवल एक दो संवर्ण ...

Principal
Kholasihar Mahavidyalaya
Ambajogai, Dist. Beed

बच्चों को कभी-कभी फाँके भी पड़ते थे। लेखिका की बड़ी बहन जनार्दन के संताने हुई तथा उसके बच्च सदा बीमार रहते थे। इलाज करवाना हो तो जाता था।

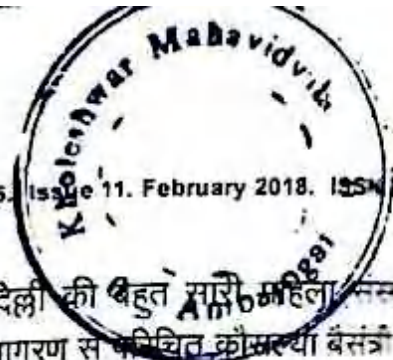
गरीबी एवं आर्थिक दयनियता के कारण लेखिका के स्कूल की फीस देने अने देना थी माँ-बाप के लिए कठिण था। इस प्रसंग से आर्थिक, दयनियता का पता चलता है।

स्त्री जाति के प्रति दृष्टिकोण :

भारत के विषम पुरुषप्रधान संस्कृति में स्त्री को हिन दर्जा दिया गया है। जातिव्यवस्था ने जहाँ बहुजन समाज को निचला हिनत्व का दर्जा दिया तथा बहुजन, अछुत, कहकर उनका सर्वोपरी शोषण किया, जहाँ संवर्ण स्त्री संस्कृति में बहुजन शोषित जीवन यापन करती तो वहा 'बहुजन स्त्री' बहुजन बहुजन अस्पृश्य होने के कारण स्त्रीत्व का दोहरा अभिशाप झेलती हैं। इन व्यवस्था में हमारे समाज में पुरुष स्त्री को एक गुलाम की हैसियत से देख लेखिका इस दोहरे अभिशाप स्त्री शोषण को मानवतावादी दृष्टि से देखना स्त्री भी एक मानव है उसपर अन्याय करना मानवता के खिलाफ है। यह असम्भव मानवी कृत्य है। यह नई सोच लेखिका पाठकों के सामने रखती है।

वह लिखती है - पारिवारिक जीवन में पती-पत्नी के सम्बन्धों को पवित्र माना जाता है। पुरुषप्रधान विषम समाज व्यवस्था द्वारा पत्नी को बन्दिनी, आश्रिता, हीन, स्वतंत्र व्यक्तिमत्त्व से शून्य समझकर अत्याचारों का शिकार बनाया जाता रहा है। 'दोहरा अभिशाप' में चित्रित कौसल्या की बालविधवा थी उसने मोडक साहुकार से पुनर्विवाह किया था। मोडक साहुकार कोपिष्ठ स्वभाव के थे वे पत्नीपर बहुत अत्याचार करते थे, बात-बात पर पिटना, गालियाँ देना, झगडे करना उसकी आदत थी।

कौसल्या बौसंत्री का विवाह बिहार निवासी देवन्द्रकुमार से हुआ था। विद्याविभूषित थे, मगर घर की समस्याओं के बारे में पत्नी से बात तक नहीं थे। उनका पत्नी की इच्छा-विचारों की ओर बिल्कुल ध्यान नहीं था। वे बात-बात पर पत्नी को गन्दी गालियाँ देते थे, मार-पीट करना उनकी आदत बन गई। उन्हें पत्नी की आवश्यकता केवल खाना बनाने और कामपूती के लिए थी। वे पत्नी की जरूरतों को पूरा नहीं करते थे इतना ही नहीं आवश्यक वस्तुओं को आलमन्ट

महिलाएँ उपस्थित थीं। वास्तव में दिल्ली की बहुत सारी महिलाएँ
निमंत्रित किया गया था। राजनितिक जागरण से परिचित कौशल्या बैसंत्री
कि, अगर हम स्वाभिमान से अपनी उन्नति करना चाहते हैं, तब हमें अपने
पडा होकर, अपने पर भरोसा रखकर, आगे बढ़ना होगा, हमें अपने
पैदा करनी होगी। किसी का सहारा लेकर चलते से काम नहीं बनेगा। वह
अत्त दिप भव स्वयं का उद्धार स्वयं करणा पर विश्वास रखती हैं। उसका
के लिए चमत्कार पर निर्भर नहीं रहती। यही सम्यक सोच अम्बेडकरी
स्त्री जीवन एक दोहरा अभिशाप :

अंततः कौशल्या बैसंत्री अपने स्वकथन को दोहरा अभिशाप शीर्षक
वे कहती हैं कि स्त्री का बहुजन होना दोहरा अभिशाप है, छुआछुत, उन्नत
जातियता, उपेक्षित जीवन बहुजन पुरुषों की तरह बहुजन स्त्री को भी
सहना पडता है। वह दोहरा है, व्यवस्था की बली है और अपने बिरादारी
मानसिकता की शिकार भी है। इसलिए वह स्त्रीवादी चेतना से प्रेरित होकर
आस-पास के बंधन त्यागकर अपनी लड़ाई स्वयं लडना चाहती है।

निष्कर्ष :

हिंदी में बहुजन महिलाओं के स्वकथन लेखन से स्त्री जाति की पीड़ा
उसका हो रहा दोहरा -तिहरा शोषण स्पष्ट किया है, वह बहुजन
महत्वपूर्ण सामाजिक दस्तावेज है। बहुजन समाज के शोषण का दर्पण है।
स्त्री दोहरी पीडा से अभिशाप है। बहुजन स्त्री का पहला अभिशाप उसका
है, तथा दुसरा अभिशाप बहुजन होना है। यह स्वकथन एक स्त्री के स्वकथन
बहाने उन सभी स्त्री जाति के तकलीफ देह जीवन को, उसके द्वारा किए
को, अपने बच्चे के प्रति उत्तरदायित्व एवं प्रेम को परिभाषित करती है
महत्त्व एवं प्रेम को परिभाषित करती है, अंततः वह राष्ट्र निर्माण में वह हि
चाहती है। यही लेखिका की इस स्वकथन में अम्बेडकरी चेतना प्रकट हुई है।

संदर्भ :

- १) बैसंत्री कौशल्या : दोहरा अभिशाप, परमेश्वरी प्रकाशन, दिल्ली सं.२०१२
- २) डा.देसाई रघुनाथ महिला आत्मकथा लेखन में नारी, ए.वी.एस. पब्लिशिंग
बाराणसी, सं.२०१२

Principal

Kholeshwar Mahavidyalaya
Ambajogai, Dist. Raichur

सौरी महिला संस्कार

कौसल्या बैरात्री

है, तब हों अपने

हमें अपने अन्दर

नहीं बनेगा। वह

है। उसका भय

व अम्बेडकरी सं

अभिशाप शीर्षक

है, छुआछूत, उ

जन स्त्री को भी उ

अपने बिरादारी के

ना से प्रेरीत होकर

चाहती है।

स्त्री जाति की पं

है, वह बहुजन स्

यण का दर्पण है।

अभिशाप उसका स्

एक स्त्री के स्व

उसके द्वारा किए

भित करती है परि

निर्माण में वह हिस्

से चेतना प्रकट हुई है

शन, दिल्ली सं. २००२

ए.बी.एस. पब्लि

समकालिन हिंदी उपन्यास वर्ण एड वर्क स्पेस-इस कालिका कालिका
काशन कानपूर.

हिंदी साहित्य में दलित चेतना, चंद्रशेखर प्रसाद कानपूर

दलित दृष्टी लेखिका मेल आक्टूबेट, दार्जिलिंग नव दिल्ली, २००२

भारतीय शिक्षण प्रसारक संस्था, अंबाजोगाई
खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई जि.बीड व
महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग, मुंबई यांच्या संयुक्त
विद्यमाने

राज्यस्तरीय एक दिवसीय चर्चासत्र

विषय :- 'सक्षमीकरणातून समानतेकडे'

दि. १७/०२/२०१८ शनिवार

अतिथी संपादक

डॉ. सुनिता पटवर्धन - जोगळंकर

प्राचार्य

डॉ. क. ल. कांबळे

(खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई)

सहाय्यक संपादक

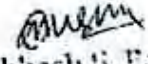
डॉ. स्तीशा हिवरेकर

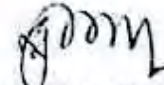
डॉ. उमा असरडोहकर

प्रा. गौतम गारग-नाड

डॉ. हर्षणी अंकुश

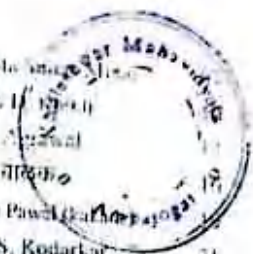
प्रा. नितीन केंद्रे

Subhash S. Patekar
Assistant Professor, Dept. of Commerce
Kholashwar Mahavidyalaya,
Ambajogai - 431517

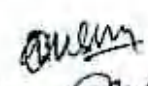

Subhash S. Patekar
Assistant Professor, Dept. of Commerce
Kholashwar Mahavidyalaya,
Ambajogai - 431517

1. Role of Education in Empowerment of women	Mrs. Ananta...	21
2. Changing Nutritional Status of Women in India	Mrs. Ananta...	22
3. Education: A tool for Women Empowerment	Dr. Ananta...	23
4. शिक्षण महिला सशक्तिकरणाला प्रेरणादायी योगदान	डॉ. अरुणा वासुदेव	24
5. Empowerment Of Rural Women	Dr. Ayudhya Pawel...	25
6. Women empowerment - Role of Education	Dr. Chaya S. Kodarkar	26
7. महिलीय विकासातील शिक्षण: शैक्षणिक सशक्तिकरण एक अभ्यास	डॉ. अरुणा वासुदेव वासुदेव	27
8. Historical Practices of Women in India	Gouri Vidwanathrao Apte	28
9. महिलीय विकासातील शिक्षण आणि सशक्तिकरण	प्रा. गौरी विठ्ठलराव (वासुदेव)	29
10. Role Of Education In Empowerment Of Women	Kshitiya Baburao Deshpande	30
11. शिक्षण महिला सशक्तिकरणाला प्रेरणादायी योगदान	शक्तिजा विठ्ठलराव कुलकर्णी	31
12. Women Reproductive Health	Mangal Golabrao Chakrawal	32
13. महिलीय प्रजनन स्वास्थ्य/सशक्तिकरण योगदान	प्रा. मंगळी मंगल मंगळ	33
14. Women Empowerment And Gender Equality	Neeta Parshuram Samudra	34
15. महिला सशक्तिकरण से समानता की ओर	प्रा. डॉ. अर्चना दिनेश परदेशी	35
16. Educational Empowerment Of Women	Priji Anant kamble	36
17. The Dimensions of Women's Empowerment	Ranee Jagannathrao Jadhav	37
18. "महिला सशक्तिकरण - शैक्षणिक योगदान : अर्थव्यवस्था"	प्रा. रंजिणी विठ्ठल अंबुल	38
19. महिला सशक्तिकरण डॉ. वासुदेवराव आंबेडकर यांचे योगदान	प्रा. सत्यमा खमराटीन राज	39
20. Teen Age Girl's Attitude Towards Marriage - An Analytical Study Of Nagpur City	Dr. Seema A. Pande	40
21. विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक यत्नातून महिला सशक्तिकरण	प्र. सेमा प्रवृत्त पंडे	41
22. महिलीय सशक्तिकरण काळाची गरज : सशक्तिकरण काळी	प्रा. मित्रा जयदीप वासुदेव	42
23. Physical Empowerment	Khadija Sumir Digambarrao	43
24. Women Empowerment Through Extension Education	Surekha R. Bhawar	44
25. Gender Equality And Women's Economic Empowerment	Dr. Swati S. Ardhapurkar	45
26. Women Freedom Fighters of India	Dr. Swati Ashok Mahajan	46
27. Women and Empowerment	Tropi Savitram Phalekar	47
28. प्रशिक्षण संपादनार्थून स्त्रीयांचे आर्थिक सशक्तिकरण एक अभ्यास	मु. एस. खांत	48
29. कार्यशाळातून महिला सशक्तिकरण	डॉ. त्रिपाठीत मधुसूदन कुलकर्णी	49
30. महिलांच्या आरोग्यावर गर्भपातामुळे होणारे परिणाम : एक अभ्यास	प्रा. उषा. व. वाणे	50
31. सशक्तिकरण आणि आरोग्य सशक्तिकरण	डॉ. सुनिता पटवर्धन/जोशी	51
32. सशक्तिकरणार्थून संपादनार्थून-आर्थिक सशक्तिकरणाला प्रेरणादायी भूमिका	प्रा. डॉ. वासुदेव सावित्रीकुमार अ.	52
	डॉ. सौ. रंजिणी गजेंद्र पाटील	53

Subhash S. Patekar
 Assistant Professor, Dept. of Commerce
 Kholaswar Mahavidyalaya,
 Ambur - 413 512

 Subhash S. Patekar
 Assistant Professor,
 Kholaswar Mahavidyalaya,
 Ambur - 413 512

ISSN: 2474-1390
E-ISSN: 2474-0103

1. संपादक- नया विद्युत नगर, प्लॉट नं. 50, 0/10, प्र. गा. शंभरपुर-2018.
2. स्वीडिश का लोकपाल- कागज नं. 10, कागज प्रकाशन, 2012, दिल्ली
3. पत्रिका नं. नई दिल्ली, 110001, फ़ोन नं. 2611-0314
4. अर्थशास्त्र शिक्षण- नैतिकता, कागज नं. 10, कागज प्रकाशन, 2012, दिल्ली
5. रचनाकार- पत्रिका-भिल्लम, वादक- www.rachanakar.org/2015

□□□

Subhash S. Patekar
Assistant Professor, Dept. of Commerce
Khalasahar Mahavidyalaya,
Ambajogai - 431517

जो एक नयी वी श्रवण को है। इस आंदोलन अपनी
नतीजा निकाले, ये सारे उपाय महिलाओं के स्थिति में सुनिश्चित
आवश्यक है। आज शांतिपूर्ण तरीके महिलाओं, संरक्षक शक्ति
संयुक्तता को सुनिश्चित के लिए, आंदोलनों महिलाओं
आंदोलन तक बहुसंख्यक संघर्षों में अपने जमाने लड़ने के
आंदोलन महिलाओं अपने नैतिकताओं और अधिकारों के लिए जो
व्यवस्था रहा है, ये महिला आंदोलन का विस्तार कर रहा है। आज
हमें इस बात को है कि महिला के हित के लिए लड़नेवाली नमाम
तमों एक जुट होकर विनाम व्यवस्थाएं आघात करने हेतु आगे
आगे महिला आंदोलन को सशक्त मजबूत बनाये तभी महिला
संघर्षों को प्रोत्साहन आगे बढ़ सकती है।

परिभाषा : भारतीय समाज व्यवस्था में नारी को कुल आबादी 50
प्रतिशत होकर भी समाज उन्हें दूसरी गर निर्भर क्यों रखता है। इन
को जो हथ देखते हैं तो हमारे ध्यान में आता है कि, प्राचीन समाज
में नारी को दुसरे स्थान दिया गया उसको भोग यन्त्र समजा
कर इस भावना से आज तक नारी के जीवन में बदलाव नहीं आया।

शिक्षा स्त्री के उत्थान के लिए धूलपत्रताक मानवीयतावाले
व्यवस्था के उकेदार कोई गहल नहीं करेगी, माहों इन पर स्त्रीयोंने
निर्भर रहना होगा। स्त्री उत्थान के लिए स्त्रियों को ही प्रागतिक
तमों अपने हक्क और अधिकारों का आंदोलन गतिशील करना
होगा। विद्रोही तरीके से संघर्ष करना होगा स्त्रियों को आगे बढ़ना
होगा।

आज संतुलन व्यवस्था में जिस अमूल्य से स्त्री संघर्षों मुक्तों के
संघर्ष मेंथन करना अनिवार्य है। स्त्री को स्थानान्तर, निर्धार के
आंदोलन को पुलकव्यवस्थाने अभी तक अपने पास रखा इतनालिए
स्त्री के अस्मिता का संघर्ष दोहरा है। अर्थात् समय में उद्योग और
उद्योगों के क्षेत्र में स्त्री महत्वपूर्ण भूमिका देना रही है।

स्त्री के आर्थिक भूमिका को उगेवा की जाती रही क्योंकि
संघर्षकरण के लिए आर्थिक रूप से स्वायत्त होना अत्यंत आवश्यक
है। अर्थ के लिए आवश्यक है की स्त्री शिक्षित होना। उद्योग क्षेत्रों में
स्त्री को स्त्री के उत्थान में कारगर हो सकता है। शिक्षा के योग्य कोई
स्त्री स्वेच्छा से अपना विकास नहीं कर सकती, ही आवश्यकता
आंदोलन करते हैं- "देश के 50 प्रतिशत आबादी को सुशिक्षित
करना है। यदि भी देश अपना विकास नहीं कर सकता। देश के
उद्योग को जोड़ ही रही है। स्त्री के विकास से ही कोई भी समाज
उद्योग का विकास निर्भर है। धराधार गवाह है की स्त्री के सहायता
से ही दुनिया का कोई भी देश सक्षम नहीं बन सकता।

संदर्भ ग्रंथ सूची :

1. महिला आंदोलन-संस्करण- डॉ. मंजू सुमन, संस्करण- जनवरी 1966-
सायक प्रकाशन, 32/3, परिचयपुरी, नई दिल्ली-63.
2. श्री धारासहैव आंदोलनों निवृत्त लेख, संपा. डॉ. गंधार
संस्करण- प्रांतीय प्रकाशन, 1362, कृष्णाशय गंव. आंध्रप्र

152

Subhash S. Patekar
Assistant Professor, Dept. of Commerce
Khalasahar Mahavidyalaya,
Ambajogai
Principal
Khalasahar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

15889-15890

... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...

... भारत में सही संशोधन को संस्थागत करना ...
 ... संशोधन को संस्थागत करने के लिए ...
 ... संशोधन को संस्थागत करने के लिए ...
 ... संशोधन को संस्थागत करने के लिए ...

... (Section 14) धर्म, जाति, रंग-रंग, निवास या अन्य स्थान के आधार ...
 ... (Section 14) धर्म, जाति, रंग-रंग, निवास या अन्य स्थान के आधार ...
 ... (Section 14) धर्म, जाति, रंग-रंग, निवास या अन्य स्थान के आधार ...

... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...

... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...

... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...

... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...

... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...

... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...
 ... का अर्थ है कि ...

...
 ...
 ...
 ...

151

Peer Reviewed Referred
&
UGC Listed Journal
(Journal No. 47037)

AN INTERNATIONAL
MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY
RESEARCH JOURNAL

IMPACT FACTOR / INDEXING
2016 - 4.42
www.sjifactor.com

Volume-VI, Issue-II
DECEMBER - MAY - 2017-18

English Part - III

ROYAL

Alanta Prakashan

ISSN - 2278 - 8158
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF-YEARLY RESEARCH - JOURNAL

ROYAL

VOLUME - VI ISSUE - II ENGLISH PART - III DECEMBER - MAY - 2017-18

**Peer Reviewed Referred
and UGC Listed Journal**

(Journal No. 47037)

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING

2016 - 4.42

www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Asslt. Prof. Vinay Shankarrao Hatole

M.Sc (Math's), M.B.A. (Mkt), M.B.A (H.R),

M.Drama (Acting), M.Drama (Prod & Dir), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan

Aurangabad. (M.S.)

ENGLISH PART - III

Sr. No.	Name & Author Name	Page No.
1	A Study of Application of Learning Management System (LMS) MOODLE in Communication of Information – A Literature Review Muntajeeb Ali Baig	1-5
2	Fitness and Yoga Dr. Leela Bansode	6-8
3	Privatisation and Education Mudasir Hussain Joo	9-13
4	Privatisation of Higher Education – A Critical Analysis Nidhi Bagaria	14-16
5	Problems Facing by Indian Higher Education Prashant Pendhari	17-20
6	Commerce and Education in India Prathiksha R. Amin	21-25
7	Rural Education Vs Urban Education Priyanka Shejwal	26-29
8	Yoga It's Role in Health Care: Yoga Practice, Policy, Research Rahul M. Chavan	30-33
9	Different Perspective of Skilled and Non Skilled Employee in India Reena Amol Arbune Dr. Satinder Kaur Gujral	34-37
10	Research in Education Rinkle Solanki	38-43
11	A Study on Mathematics and Education Asst. Prof. Rupam Mehra	44-48
12	Higher Education in India : Challenges and Opportunities Saniya Kasu	49-52

Yoga It's Role in Health Care: Yoga Practice, Policy, Research

Rahul M. Chavan

Assistant Professor, Kholeshwar Mahavidyalaya, Ambajogai, Dist. Beed.

Abstract

Evidence is accumulating that suggests that yoga has beneficial effects in mitigating the impact of certain diseases. As a result, efforts are being made to medicalized yoga and use it within integrative medicine as a therapy. However, there are substantial shortcomings in the practice, policy, and research of yoga that undermine its optimal use. Yoga as a modality functions within a context. Therefore, it is important to occasionally step back and examine the entirety of the context from a high vantage to assess whether the tactical and programmatic endeavors are aligned with the strategic intended purpose. This commentary discusses a few policy issues relevant to some key stakeholders. It suggests that yoga therapists need to calibrate their model of yoga by reducing emphasis on postures and increasing it on meditation and breathing exercises while catering to clients with chronic conditions. It recommends that yoga research should be more critical in evaluating yoga's fundamental tenets and use reductionist approach to do so. It proposes that autonomous regulators should extricate injury prone postures from the body of yoga practice for regulatory purposes, rather than regulate yoga summarily. It is suggested that payers should pay for yoga. However, they should use payment model as it is used for vaccination, instead of paying as it is done for physiotherapy. It concludes that yoga can help, but before it can help it needs help itself, and the various stakeholders need to reflect on the big picture so that they can collaborate on these improvements.

Keywords: Yoga, yoga therapy, yoga research, medicalized yoga, yoga policy, yoga postures, yoga regulation, yoga payers, public health

Introduction

Research suggests that yoga is becoming increasingly popular worldwide and its use is on the rise. Evidence is also accumulating at an increasing pace that suggests that yoga has beneficial effects in mitigating the impact of certain diseases, including cancers. As a result, efforts are being made to medicalize yoga and use it within integrative medicine as a therapy.⁷

However, there are substantial short comings in the practice, policy, and research of yoga that undermine its optimal use. In 2016, I authored 6 scholarly publications on yoga to elucidatesome of those fault lines. The theme was to examine the current state of yoga from a public health perspective, specifically in the India.

The overall use of yoga for specific health problems declined in that period, including for back pain. Still another article discussed the numerous challenges and issues facing yoga research. The essential conclusion was that despite its volume, scope, and depth, research did not optimally inform the major stakeholders (i.e., yoga users, instructors, or payers) with concrete actionable practical solutions to the problems they were trying to solve.

Yoga as a modality, like any other in health care, functions within a context. While working in silos and researching in depth certain specific areas within yoga has value, it is equally important to occasionally step back and examine the entirety of the context from a high vantage to assess whether the tactical and programmatic endeavors are aligned with the strategic intended purpose. In the following sections I will discuss a few policies relevant to some key stakeholders through the above lens.

Yoga Therapists

Data suggest that today's typical long-term yoga practitioner is a young non-Hispanic white female who has college education, a good health status, and a high income. This prototype person makes up 72% of the total yoga clientele. The practice of performing numerous intricate postures, continuously challenging the gymnastic prowess, and culminating in an aesthetically pleasing and spiritually uplifting experience happens to serve this demographic well.

However, the utility of postures in advancing health is dubious. So far, perhaps the healthy user bias has managed to mask the marginal utility of postures. As the landscape of applied yoga changes, the characteristics of a typical client of medicalized yoga are going to be radically different from the current prototype. This will make it imperative that a new model of yoga is developed wherein postures take a back seat or even disappear from the garnut, not to mention, even in the case of arthritis. I conjecture that a simple experiment can demonstrate that a major part of yoga's benefit emanates from its breathing exercise and meditation components and that their absence can render yoga postures in the case of arthritis no better than the corresponding physical therapy exercises.

Yoga Researchers

The current yoga research gives a sense that most of the research community is a big advocacy group for the contemporary market-defined yoga. Research articles that elucidate adverse effects of yoga propose stricter monitoring and better education of yoga teachers. However, they do not ask the direct questions such as the following: Was the particular posture that increased the risk of adverse effect worth doing? Did it add value in proportion to its risk? Could a safer and easier posture provide similar cost effective benefit? There is, of course, abundant criticality in research but it appears to be following the Chomsky rule:

The smart way to keep people passive and obedient is to strictly limit the spectrum of acceptable opinion, but allow very lively debate within that spectrum—even encourage the more critical and dissident

views. That gives people the sense that there's free thinking going on, while all the time the positions of the system are being reinforced by the limits put on the range of the debate.

Discussions appear to be restricted to the operational implementation inadequacies while the fundamental principles or tenets of yoga seem to be off limits for debate. An occasional negative paper on yoga's efficacy suggests that there is a file drawer problem. Unbeknownst to the well intentioned scholars, this lopsided portrait of yoga might actually be undermining its credibility.

Another issue creating huge inefficiencies in yoga research is the reluctance of scholars to embrace a reductionist approach toward the study of yoga. Component analysis along the lines of Harrigan's work has the potential to arrive at a reasonable practical definition and a prototype universal model of yoga at a cheaper cost than using expensive randomized clinical trials. Furthermore, scholars might want to be aware that the huge magnitude of confounders (after all, yoga as a way of life covers everything) is always going to outsize the expanse of their large-sample randomized designs, however clever the designs are.

Regulators

One of the primary justifications to regulate yoga is to protect clients from the risks of injuries ensuing from yoga practice or therapy as a result of inadequate training and expertise of the yoga therapists or teachers. There is evidence that yoga is a relatively safe practice. Furthermore, a 2013 article noted that headstand, shoulder stand, lotus position, and forceful breathing were the most common causes for the injuries related to yoga. As stated previously, postures might not be essential to the success of yoga therapy. Therefore, the idea of regulating the entire yoga field for the sake of a handful of postures is overkill. It might be more cost-effective and efficient to remove these risky techniques from standard yoga practice and incorporate them into the corpus of physical therapy where they can be properly regulated. In this way, the main body of yoga will be spared unnecessary regulation.

Another contentious argument related to regulating yoga concerns spirituality. Some have suggested that yoga can be miscegenated with specific faith systems. Discussion needs to take place that will clarify whether there is any kind of conflict warranting a solution.

Payers

Attempts are being made to convince payers (insurers) to pay for yoga. There are signs of consideration but overall payers are reluctant to pay for yoga. There are many reasons behind this phenomenon and their discussion is out of the scope of this article. However, one way to resolve this impasse might be for the payers to adopt a model more akin to paying for vaccinations as opposed to paying for physiotherapy or psychotherapy. In this model the insurances would pay for the initial education of yoga and then pay at a lower rate for fixed interval (say half yearly or annual) booster training sessions. This model would increase access and affordability of yoga without imposing a heavy burden on the payers.

Conclusion

Modern research has sufficiently established that yoga has utility in health. However, and at the same time, there are inefficiencies that are dampening its utility. Currently we live in stressful and tumultuous times, and though yoga is not a panacea, it has the potential to serve as a catalyst. Yoga can help, but before it can help it needs help itself. The various stakeholders need to reflect and see the big picture so that they can collaborate on these improvements.

In former times, coal miners carried a caged canary with them into the underground mines. Being highly sensitive to the poisonous gases in the mines, a canary's survival meant survival for the miners and prosperity for everyone above the ground. On the other hand, its distress or death was a harbinger of trouble for everyone. If our current social political-economic milieu can be seen as the metaphorical coal mine, then perhaps yoga is one of the canaries.

References

- 1) Patwardhan AR. Yoga research and public health: is research aligned with the stakeholders' needs? [published online August 11, 2016]. *J Prim Care Community Health*.
- 2) Clarke TC, Black LI, Stussman BJ, Barnes PM, Nahin RL. Trends in the use of complementary health approaches among adults: United States, 2002-2012. *Natl Health Stat Rep*. 2015;(79):1-16.
- 3) Youkhana S, Dean CM, Wolff M, Sherrington C, Tiedemann A. Yoga-based exercise improves balance and mobility in people aged 60 and over: a systematic review and meta-analysis. *Age Ageing*. 2016;45:21-29.
- 4) Pascoe MC, Bauer IE. A systematic review of randomized control trials on the effects of yoga on stress measures and mood. *J Psychiatr Res*. 2015;68:270-282.
- 5) Polsgrove MJ, Eggleston BM, Lockyer RJ. Impact of 10-weeks of yoga practice on flexibility and balance of college athletes. *Int J Yoga*. 2016;9:27-34.
- 6) Hagins M, Rundle A. Yoga improves academic performance in urban high school students compared to physical education: a randomized controlled trial. *Mind, Brain Educ*. 2016;10:105-116. doi:10.1111/mbe.12107.
- 7) Ornish D, Weidner G, Fair WR, et al. Intensive lifestyle changes may affect the progression of prostate cancer. *J Urol*. 2005;174:1065-1070.
- 8) Fischer-White T, Taylor AG. Credentialing and policy update for yoga teachers and yoga therapists: implications for yoga research and yoga therapy research. *J Yoga Phys Ther*. 2016;6:e121.

Current Status and Future Trends in Research on Physical Education: Some Critical Issues for why Research Matters

Rahul M. Chavan

Director Physical Education, Kholshwar Mahavidyalaya, Ambajogai, Dist. Bevel

Abstract:-

The purpose of this paper is to consider current and future trends in physical education research. My starting point is a statement of the vital importance and relevance of research in physical education and why research matters. In preparing for this task, I reviewed current and future trends within research published in four English-language journals in order to provide a context and a perspective. I begin the paper with a report on the proportion of papers that were published, the country of origin of the papers' authors, and the topics of the papers. Next, I identify some trends in this analysis of these journal publications, in particular comparing journals and the two halves. I ask five questions which lead us into a discussion of critical issues for the future of research in our field. Through each of these questions and the issues that arise, I seek to show why research is important, and why it needs to matter more, to more people.

Keywords:- Research, Physical Education, Pedagogy, curriculum

Introduction

In order to argue with conviction that physical education research is important, we need to understand what that research is, what it consists of, its form and substance. We also need to understand current trends in research and what these trends suggest about future developments. So it is from this starting point, of a statement of the vital importance and relevance of research in physical education that I approach the topic I have been asked by the conference organisers to discuss today, current and future trends in physical education research. It seems to me entirely appropriate at this particular moment in history to reflect on physical education research from a new perspective, now that borders are more open than they have ever been and countries in or adjacent to the land-mass are ever more interdependent economically, militarily and culturally. In order to understand the significance of these trends, I suggest we need to look behind the numbers and to consider in some more detail the nature of research that has been published in these journals and elsewhere. Some critical issues for the future of physical education and sport pedagogy research.

Finally, this context frames a wider-ranging analysis of research in physical education. I ask five questions which I believe lead us into a discussion of critical issues for the future of research in our field. Before I get into this analysis, I need to provide a brief explanation of how I approached this paper.

I want to pose five questions for the future of research in physical education and sport pedagogy that have been suggested to me by my review of journal publications, including the silences and absences in these data. In responding to these questions, I want to raise some critical issues for physical education research and to continue to reflect on my claim that this research matters. My questions are as follows:-

1) As the field of study matures, is there a theoretical consensus emerging in terms of the proper object of study of physical education?

We should be in no doubt that the field of research in physical education has experienced substantial growth in the past two decades, which may seem a curious counterpoint to claims that school physical education has been in decline and that the sub-disciplines of sport and exercise sciences dominate the field in universities. I cite as evidence, from the English-language literature, the emergence of genuine alternative outlets for the publication of high quality educational research. The Sage Handbook of Physical Education published in 2006 (Kirk et al., 2006) the strength and depth of research in curriculum, teaching, and learning and related pedagogical topics. All of these data point to the fact that the numbers of active researchers in the field is increasing, and many more have doctoral qualifications now than when I graduated. So my view is that the pedagogy field is thriving and that a good proportion of the growth has been contributed by researchers.

2) Is there any evidence of the emergence of a distinctive approach to research?

This is a difficult question to answer since we are only dealing here with research and so, as I have already noted, any response must be heavily qualified. Also, in order to provide a definitive answer to the question, we would need to carry out a detailed content analysis of research so that we have something with which to compare the work, and that analysis lies beyond the scope of this presentation.

Nevertheless, I think the question is still worth posing, if only to raise it for future consideration and investigation. In light of the delimitations just noted, in posing this question I will mention briefly only some of the main features of the studies published in the four journals and elsewhere. While we have noted what appears to be a decline in curriculum research, it may be that some of this research has been relocated from the curriculum to the relational category. The social construction of knowledge has been an important concern in many studies.

There can be no question that, in this respect, the work has been strongly influenced by research from the USA and has been concerned particularly with knowledge at the program level; there is, in other words, a strong curriculum component in research on Physical education and sports. In the research, on the other hand, the focus is often on the learners' knowledge. In both cases there is often a concern to theorise the relations between learners' knowledge and some curricular aspects such as game strategies, tactics and skills.

(Handwritten signature)

Principal

I want to pose five questions for the future of research in physical education and sport pedagogy that have been suggested to me by my review of journal publications, including the silences and absences in these data. Responding to these questions, I want to raise some critical issues for physical education research and to continue to reflect on my claim that this research matters. My questions are as follows:

1) As the field of study matures, is there a theoretical consensus emerging in terms of the proper object of study of physical education?

We should be in no doubt that the field of research in physical education has experienced substantial growth in the past two decades, which may seem a curious counterpoint to claims that school physical education has been in decline and that the sub-disciplines of sport and exercise sciences dominate the field in universities. I cite as evidence, from the English-language literature, the emergence of genuine alternative outlets for the publication of high quality educational research. The Sage Handbook of Physical Education published in 2006 (Kirk et al, 2006) the strength and depth of research in curriculum, teaching, and learning and related pedagogical topics. All of these data point to the fact that the numbers of active researchers in the field is increasing, and many more have doctoral qualifications now than when I graduated. So my view is that the pedagogy field is thriving and that a good proportion of the growth has been contributed by researchers.

2) Is there any evidence of the emergence of a distinctive approach to research?

This is a difficult question to answer since we are only dealing here with research and so, as I have already noted, any response must be heavily qualified. Also, in order to provide a definitive answer to the question, we would need to carry out a detailed content analysis of research so that we have something with which to compare the work, and that analysis lies beyond the scope of this presentation.

Nevertheless, I think the question is still worth posing, if only to raise it for future consideration and investigation. In light of the delimitations just noted, in posing this question I will mention briefly only some of the main features of the studies published in the four journals and elsewhere. While we have noted what appears to be a decline in curriculum research, it may be that some of this research has been relocated from the curriculum to the relational category. The social construction of knowledge has been an important concern in many studies.

There can be no question that, in this respect, the work has been strongly influenced by research from the USA and has been concerned particularly with knowledge at the program level; there is, in other words, a strong curriculum component in research on Physical education and sports. In the research, on the other hand, the focus is often on the learners' knowledge. In both cases there is often a concern to theorise the relations between learners' knowledge and some curricular aspects such as game strategies, tactics and skills.

3) To what extent does research in physical education and sport pedagogy provide evidence that informs policy and practice?

This issue goes to the heart of the claim that physical education research matters. Is our research ignored by the majority of potential users? Is it read only by members of the researcher community or, worse still, does the majority of it, as claimed, remain unread and un cited? I think, in part response to these questions, that there is evidence of physical education research being taken up in practice. Good examples would be specific pedagogical models such as there is a strong and growing research base underpinning in both models.

But even so, it is difficult to judge the extent to which these models have become widespread practice in physical education, and more difficult still to say that they have impacted at a policy level. I remain convinced that the 'orthodox' approach, as I named it some years ago, where research is carried out by researchers then passed down to teachers through teacher education courses and on professional development days, where it is then implemented faithfully, is a flawed way of thinking about the relationship between research and practice. Neither is it clear that alternatives such as practitioner research, provides a means of bridging the 'research-practice gap'.

4) Does this research recognise and attempt to theorise the crucial interdependent relationships between PETE and school physical education?

To make my point even more sharply, I cite the example of one of the most significant absences in the physical education and sport pedagogy literature, which is research on the relationships between PETE and school physical education. I argued recently in *Physical Education Futures*, that physical education teachers educated over the past 20 years, through no fault of their own, know substantially less about their subject matter – which is primarily games and sports and other socially valued practical physical activities – than earlier generations.

Among others pointed to this coming crisis in PETE well over two decades ago. The ongoing academicisation of PETE and consequent erosion of subject matter knowledge I suggest has been one reason among others for the resistance to change and perpetuation of a form of physical education that is concerned almost entirely with the teaching of de-contextualised sports techniques and what Inez Rovigno (1995) has called the 'molecularisation' of physical education.

My point is that we have failed as a research community to see the importance of using our research to understand this interdependent relationship between forms of PETE and forms of physical education. We have studied these pedagogical topics, but separately, and we have also failed to use the evidence that is readily available to us to understand how one might affect the other. It is little surprise to find, as a result of pioneering work on continuing professional development (CPD), that much CPD is a poor attempt to compensate for a lack of appropriate initial teacher education.

(Signature)
Principal
Kholshwar Mahavidyalaya,
Anand, Gujarat, India

We can say nevertheless that this research makes a good contribution to a concern for the social construction of knowledge within either curriculum or relational categories of study, and on socially critical issues.

References:-

1. Andrade-Paez, C. (2006) Student learning within the didactic tradition. pp. 347-366 in D. Kirk, D. Macdonald and M. O'Sullivan (Eds.) *Handbook of Physical Education* London: Sage.
2. Armour, K. M. and Yelling, M. (2007) Effective professional development for physical education teachers: The role of informal, collaborative learning. *Journal of Teaching in Physical Education*, 26(2), 177-200.
3. Armour, K. M. and Duncanson, R. (2004) Teachers' continuing professional development in primary physical education: lessons from present and past to inform the future. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 9: 3-22.
4. Bryan, C. L. and Solomon, M. (2007) Self-determination in physical education: Designing class environments to promote active lifestyles. *Journal of Teaching in Physical Education*, 26(3), 260-278.
5. Cardon, C. M., Hingens, L. L., Verstuyf, S. and de Bourdeaudhuij, I. (2009) Perceptions of a school-based lifestyle management program promoting an active life-style among elementary school children, teachers and parents. *Journal of Teaching in Physical Education*, 28(2), 141-154.
6. Carson, R. and Chase, M. (2009) An examination of physical education teacher motivation from a self-determination theoretical framework. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 14(4), 335-357.
7. Casey, A. (2010) Practitioner research in physical education: Teacher transformation through pedagogical and curricular change. Unpublished Doctoral Thesis, Leeds Metropolitan University.
8. Collinet, C., Terral, P. (2007) Conflicts and competition for influence: The history of PE-TE in France. *Sport, Education and Society*, 12 (1), 59-72.

1
श्री. देवकते : आर. व्हा.

ISSN (Online): 2319-8753
ISSN (Print): 2347-6710

International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology

(A High Impact Factor & UGC Approved Journal)

Website: www.ijrset.com

Vol. 6, Issue 8, August 2017

Modified Milne Simpson Method for Solving Differential Equations

R. K. Devkate¹, R. M. Dhaigude²

Research Student, Department of Mathematics, Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad,
Maharashtra, India¹

Head and Associate Professors, P. G. Department of Mathematics, Government Vidarbha Institute of Science and
Humanities, Amravati, Maharashtra, India²

ABSTRACT: In the present paper, modified Milne Simpson method have been developed for solving ordinary differential equations. We apply Daftardar-Gejji and Jafari iterative method on implicit Milne Simpson method to derive the proposed method. The efficiency and error of this method is tested through various types of numerical test problems. It is observed that the proposed method gives better solution as comparative to other methods.

KEYWORDS: Daftardar-Gejji and Jafari method (DJM), Delay differential equations, Milne Simpson method, Numerical solution.

I. INTRODUCTION

In the real life phenomena for the study of many branches of science, engineering, technology, economics and biological field's ordinary differential equations (ODEs) play a very important role. Delay differential equations (DDEs) frequently occur in the class of dynamical systems. They are naturally arising in electro dynamics, population dynamics, chemical kinetics, physiology, communication network [1], [2], [3], [10], [11], [17]. To obtain the analytical solution of DDEs are very difficult than ODEs. For such types of problems numerical techniques plays a crucial role to finding the solution. During the past thirty years, implemented the numerical solution of DDEs based on the extension or modification of traditional ODEs numerical methods such as Modified power series method [13], Nakashima's two stages fourth order Pseudo-Runge-Kutta method [12], A Legendre-Gauss collocation method [16], Variational iteration method [7], Parallel block method [8], Two-point predictor-corrector block method [9], An efficient unified approach [18]. Recently, Sukale and Daftardar-Gejji [15] developed modified trapezoidal rule and Adams-Moulton method by using the new iterative method for solving DDEs. In this paper, we improved a numerical method by using the power of Daftardar-Gejji and Jafari method (DJM) on Milne Simpson method for solving ODEs (with and without delay terms). Further, we have solved different types of numerical test problems by using software package Maple-8. It shows that the results are matching with exact solutions and more accurate than existing methods. We have organized the paper as follows.

In section 2, we discussed the some preliminaries. The DJM is presented briefly in section 3. Modified Milne Simpson method using DJM is presented in section 4. Numerical test problems show that efficiency of the newly proposed method comparative to other methods in section 5 and finally conclusions are summarized.

II. PRELIMINARY

In this section, we discussed some preliminary concept [2], [5], [6], [14]. Consider the initial value problem (IVP) for delay differential equations

$$y'(t) = f(t, y(t), y(t - \tau))$$

International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology

(A High Impact Factor & UGC Approved Journal)

Website: www.ijirset.com

Vol. 6, Issue 8, August 2017

$$y(t) = \varphi(t), \quad -\tau \leq t \leq 0, \tag{2.1}$$

where τ is called delay (or lags), which is always non-negative. Delay (τ) may be just constant (the constant delay case) or function of t , $\tau = \tau(t)$ (the variable or time dependent delay case) or function of t and y itself, $\tau = \tau(t, y(t))$ (the state dependent delay case).

The term $y(t - \tau)$ in equation (2.1) is called delay term and the approximation of the delay term is denoted by v [15]. Integrating equation (2.1) from the grid point t_n to t_{n+1} on both sides, we get

$$y_{n+1} = y_n + \int_{t_n}^{t_{n+1}} f(t, y(t), y(t - \tau)) dt \tag{2.2}$$

Milne Simpson Method:

To finding the solution of initial value problem for DDEs (2.1), the predictor and corrector formulae are given by

$$y_{n+1}^p = y_{n-3} + \frac{4h}{3} (2f_n - f_{n-1} + 2f_{n-2}),$$

and

$$y_{n+1}^c = y_{n-1} + \frac{h}{3} (f_{n+1}^p - 4f_n + f_{n-1}),$$

which method is known as Milne Simpson predictor-corrector method.

III. DAFTARDAR-GEJJI AND JAFARI METHOD (DJM)

In the present section, we describe a new iterative method introduced by Daftardar-Gejji and Jafari (DJM) [4] for solving linear and nonlinear functional equation of the form

$$u = f + N(u), \tag{3.1}$$

where f is a known function and N is a nonlinear operator. It is assumed that DJM u solution of equation (3.1) in the form of series

$$u = \sum_{i=0}^{\infty} u_i \tag{3.2}$$

In this method, non linear operator N in equation (3.1) is decomposed by DJM as follows:

$$\begin{aligned} N(u) &= N\left(\sum_{i=0}^{\infty} u_i\right) \\ &= N(u_0) + \sum_{i=1}^{\infty} \left\{ N\left(\sum_{j=0}^i u_j\right) - N\left(\sum_{j=0}^{i-1} u_j\right) \right\} \\ &= \sum_{i=0}^{\infty} G_i, \end{aligned} \tag{3.3}$$

where $G_0 = N(u_0)$ and $G_i = \{N(\sum_{j=0}^i u_j) - N(\sum_{j=0}^{i-1} u_j)\}$, $i \geq 1$.

From equations (3.2) and (3.3), equation (3.1) is equivalent to

**International Journal of Innovative Research in Science,
Engineering and Technology**

(A High Impact Factor & UGC Approved Journal)

Website: www.ijirset.com

Vol. 6, Issue 8, August 2017

ISSN (Print) 2319-8753
ISSN (Online) 2317-6710

$$\sum_{i=0}^k u_i = f + \sum_{i=0}^k G_i \quad (3.4)$$

Now we define, the DJM series terms from the equation (3.4) as bellow:

$$u_0 = f$$

$$u_1 = N(u_0)$$

$$u_{m+1} = N(u_0 + u_1 + \dots + u_m) - N(u_0 + u_1 + \dots + u_{m-1}), \quad m = 1, 2, \dots$$

Thus k^{th} term approximate solution is given by

$$u = \sum_{i=0}^{k-1} u_i \quad (3.5)$$

for suitable integer k .

IV. MODIFIED MILNE SIMPSON METHOD

In this section, we developed modification of Milne Simpson method by employing Daftardar-Gejji and Jafari method. The value of definite integral on right hand side in the equation (2.2) is approximated by Milne Simpson implicit method is

$$y_{n+1} = y_{n-1} + \frac{h}{3} (f(t_{n+1}, y_{n+1}, v_{n+1}) + 4f(t_n, y_n, v_n) + f(t_{n-1}, y_{n-1}, v_{n-1})) \quad (4.1)$$

for $n = 3, 4, \dots, m-1$,

where $h = t_{n+1} - t_n$ and $t_n = t_0 + nh, n = 0, 1, 2, \dots$

Now, we can write equation (4.1) is of the form $u = f + N(u)$

where

$$u = y_{n+1}$$

$$f = y_{n+1}^p = y_{n-1} + \frac{4h}{3} f(t_n, y_n, v_n) + \frac{h}{3} f(t_{n-1}, y_{n-1}, v_{n-1}) \quad (4.2)$$

$$N(u) = \frac{h}{3} f(t_{n+1}, y_{n+1}, v_{n+1}).$$

Now, let us apply DJM on the equation (4.1) to get 4-term solution as

$$\begin{aligned} u &= u_0 + u_1 + u_2 + u_3 \\ &= u_0 + N(u_0) + N(u_0 + u_1) - N(u_0) + N(u_0 + u_1 + u_2) - N(u_0 + u_1) \\ &= u_0 + N(u_0 + N(u_0) + N(u_0 + u_1) - N(u_0)) \\ &= u_0 + N(u_0 + N(u_0 + N(u_0))). \end{aligned}$$

Therefore, equation (4.1) becomes

$$y_{n+1}^p = y_{n+1}^p + N(y_{n+1}^p + N(y_{n+1}^p + N(y_{n+1}^p)))$$

or

International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology

(A High Impact Factor & UGC Approved Journal)

Website: www.ijrsse.com

Vol. 6, Issue 8, August 2017

$$y_{n+1}^c = y_{n+1}^p + \frac{h}{3} f \left(t_{n+1}, y_{n+1}^p, \frac{h}{3} f \left(t_{n+1}, y_{n+1}^p, \frac{h}{3} f \left(t_{n+1}, y_{n+1}^p, v_{n+1} \right), v_{n+1} \right) \right), \quad (4.3)$$

where y_{n+1}^p given by the equation (4.2) is called as predictor and y_{n+1}^c given by the equation (4.3) is called as corrector and y_n denotes the approximate value of the solution at the node t_n . In this way, we get the new numerical method named as a modified Milne Simpson method given by the equations (4.2) and (4.3) for solving DDEs.

4.1 Modified Milne Simpson method for ODEs

The modification of the Milne Simpson method presented in "modified Milne Simpson method" section can be reduced to solve ODEs by substituting $v_n = 0$ in equation (4.3). Thus we have solving the IVP

$$y' = f(t, y(t)),$$

$$y(0) = y_0,$$

the following modified Milne Simpson method by applying 4-term DJM as

$$y_{n+1}^c = y_{n+1}^p + \frac{h}{3} f \left(t_{n+1}, y_{n+1}^p, \frac{h}{3} f \left(t_{n+1}, y_{n+1}^p, \frac{h}{3} f \left(t_{n+1}, y_{n+1}^p \right) \right) \right),$$

where

$$y_{n+1}^p = y_{n-1} + \frac{4h}{3} f(t_n, y_n) + \frac{h}{3} f(t_{n-1}, y_{n-1})$$

V. NUMERICAL TEST PROBLEMS

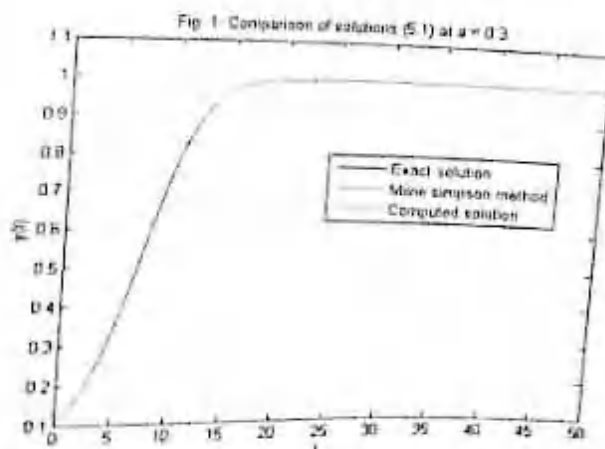
In this section, we illustrate some numerical problems which are solved by using mathematical software Maple-X

Problem (5.1): Consider the following logistic delay differential equation [11]

$$y'(t) = a y(t)(1 - y(t-1)),$$

$$y(t) = 0.1, \quad -1 \leq t \leq 0.$$

(5.1)

IJIRSET

ISSN Online 2419-8753
ISSN Print 2347-4710

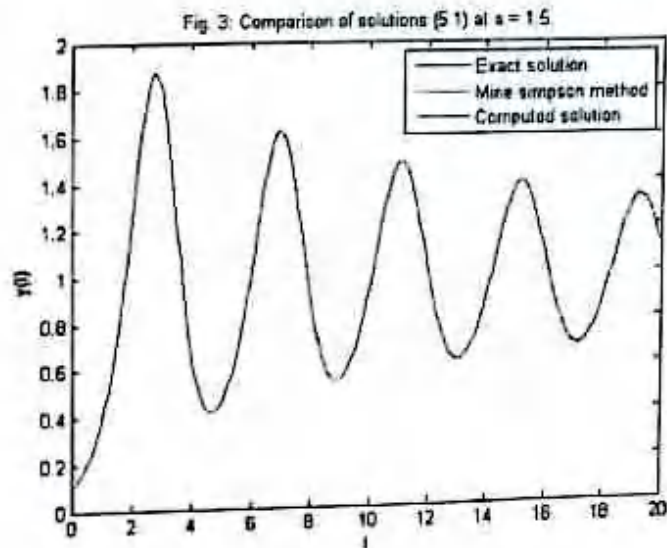
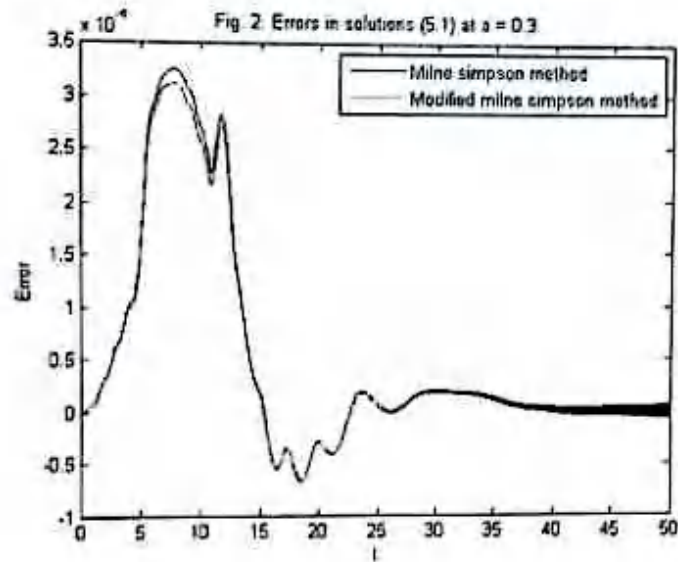

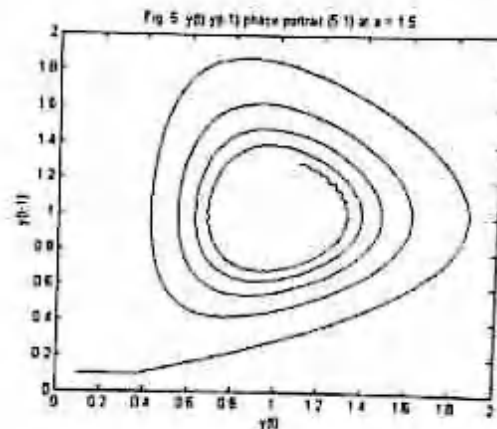
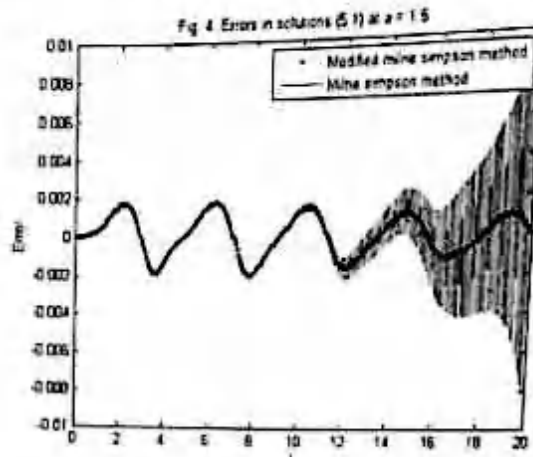
International Journal of Innovative Research in Science Engineering and Technology

(A High Impact Factor & UGC Approved Journal)

Website: www.ijirset.com

Vol. 6, Issue 8, August 2017

We compare the graphs of solutions of problem (5.1) obtained by modified Milne Simpson method (red), Milne Simpson method (green) and exact solutions (method of steps) (blue) for values of the parameter $\alpha = 0.3$ and $\alpha = 1.5$ in figure (1) and (3) respectively. It is observed that our solutions are in good agreement with exact solutions. Errors in solution of (5.1) obtained by modified Milne Simpson method (red) and Milne Simpson method (blue) compared in figure (2) at $\alpha = 0.3$ and modified Milne Simpson method (blue) and Milne Simpson method (red) compared in figure (4) at $\alpha = 1.5$. It shows that error in modified Milne Simpson method is less than in Milne Simpson method. Hence it can be concluded that our method is more accurate than Milne Simpson method. Solution of problem (5.1) for $\alpha = 1.5$ in the phase plane is depicted in figure (5).

Problem (5.2): Consider the following delay differential equation [2]

$$y'(t) = \frac{0.2 y(t-\tau)}{1 + y(t-\tau)^{10}} - \frac{y(t)}{10},$$

$$y(t) = 0.1, \quad -\tau \leq t \leq 0. \quad (5.2)$$

**International Journal of Innovative Research in Science,
Engineering and Technology**

(A High Impact Factor & UGC Approved Journal)

Website: www.ijirset.com

Vol. 6, Issue 8, August 2017

ISSN(Online): 2319-8753
ISSN(Print): 2347-6710

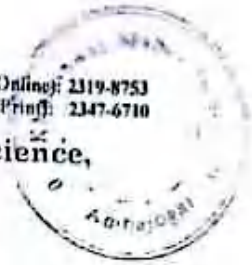

Fig 6: Comparison of solutions (5.2) for $\tau = 15$

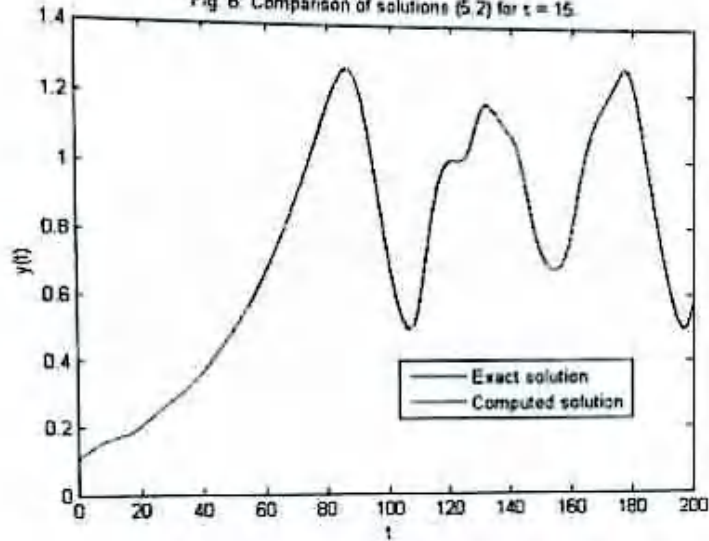
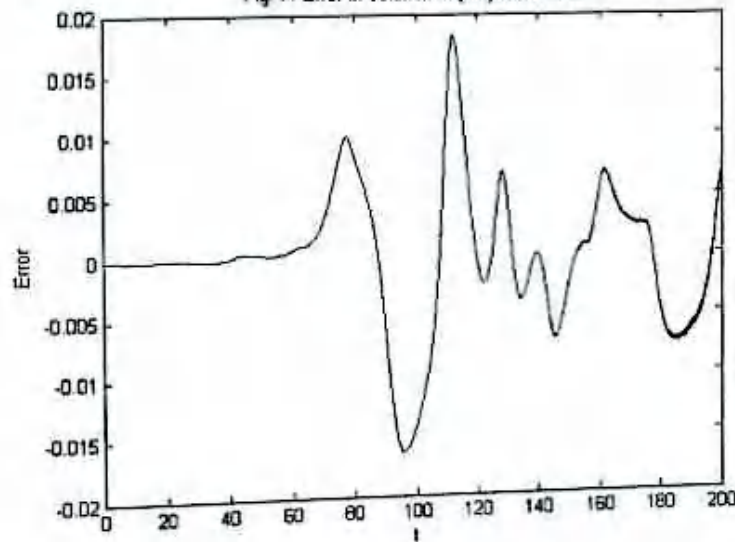

Fig 7: Error in solution of (5.2) for $\tau = 15$

International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology

(A High Impact Factor & UGC Approved Journal)

Website: www.ijirset.com

Vol. 6, Issue 8, August 2017

Fig. 8: $y(t)$ $y(t-\tau)$ phase portrait of solution (5.2) for $\tau = 15$.

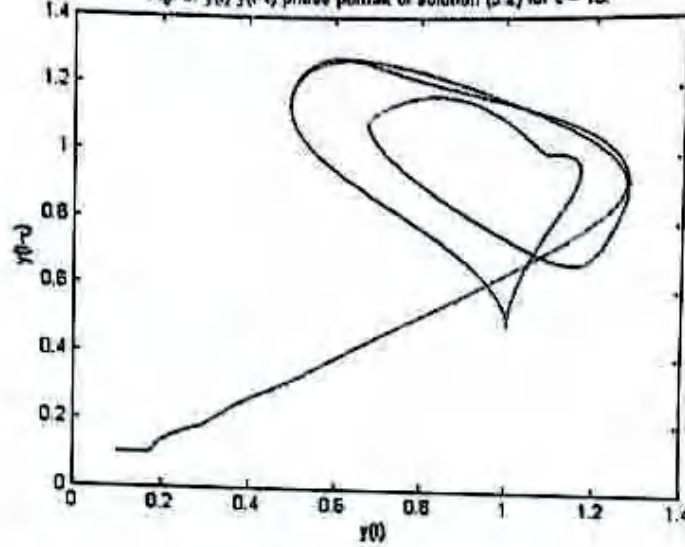
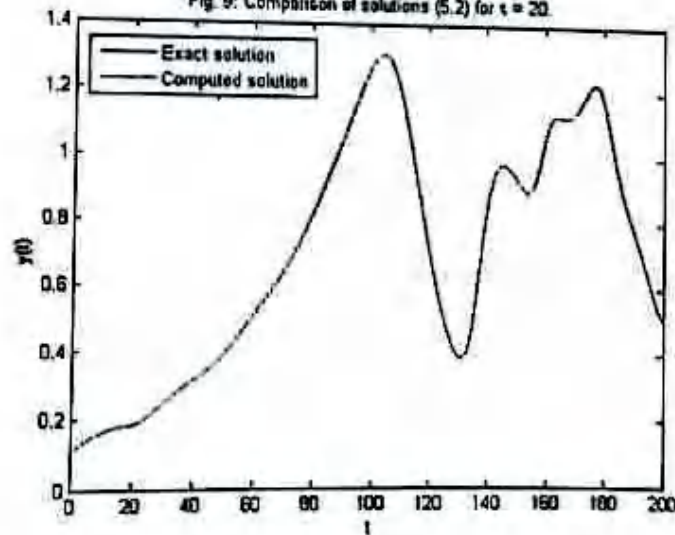

Fig. 9: Comparison of solutions (5.2) for $\tau = 20$.

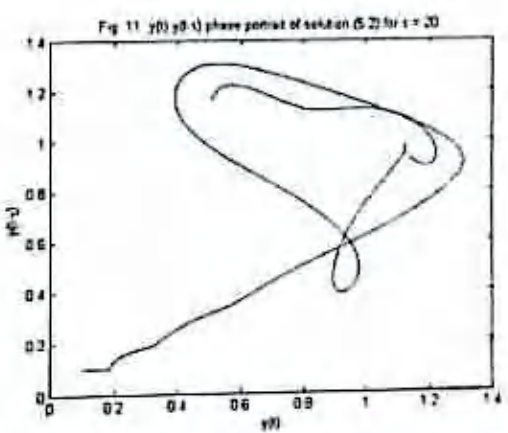
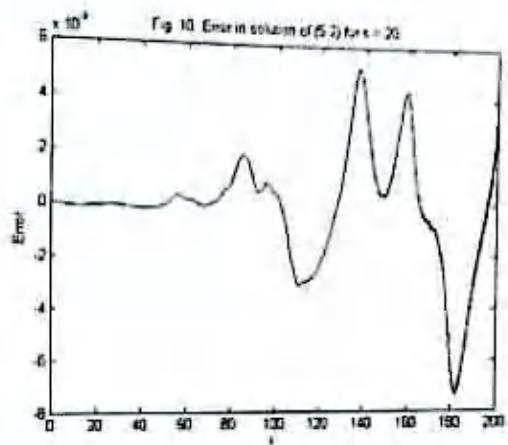

**International Journal of Innovative Research in Science,
Engineering and Technology**

(A High Impact Factor & UGC Approved Journal)

Website: www.ijrset.com

Vol. 6, Issue 8, August 2017

In figure (6) and (9), we compare the solutions of problem (5.2) obtained by modified Milne Simpson method (red) and exact solutions (method of steps) (blue) for the values of the parameter $\tau = 15$ and $\tau = 20$ respectively. It is observed that the numerical solutions are good agreement with exact solutions. The error in the numerical solutions is plotted in the figure (7) and (10) for $\tau = 15$ and $\tau = 20$ respectively and phase portraits of solutions (5.2) for $\tau = 15$ and $\tau = 20$ is depicted in the figure (8) and (11) respectively.

VI. CONCLUSION

In this paper, we have introduced a modified Milne Simpson method for solving ordinary differential equations (with and without delay terms). It is developed by applying Dufardur-Gejji and Jafari method on implicit Milne Simpson method. The numerical test problems have shown that the numerical solutions obtained by this method are good agreement with exact solutions. It is observed that proposed method is better, comparative to existing methods.

International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology

(A High Impact Factor & UGC Approved Journal)

Website: www.ijraset.com

Vol. 6, Issue 8, August 2017

REFERENCES

- [1] C. T. H. Baker, "Rounded differential equations," *Journal of computational and applied mathematics*, vol. 125, pp. 399-425, 2000.
- [2] A. Bellen and M. Zangeni, *Numerical methods for delay differential equations*, Oxford university press, Oxford, 2003.
- [3] S. Bhalekar and V. Dattaraj-Gajji, "Fractional ordered hp system with time delay," *Communications in nonlinear science and numerical simulation*, vol. 15, no. 6, pp. 2178-2191, 2010.
- [4] V. Dattaraj-Gajji and H. Jafari, "An iterative method for solving nonlinear functional equations," *Journal of Mathematical Analysis and Applications*, vol. 316, pp. 783-793, 2006.
- [5] R. M. Dhargade and R. K. Deshpande, "Solution of first order initial value problem by sixth order predictor-corrector method," *Global journal of pure and applied mathematics*, vol. 13, no. 6, pp. 2277-2280, 2017.
- [6] K. V. Dhulkipati, *Numerical methods*, New age international (p) limited, New Delhi, 2010.
- [7] J. He, "Variational iteration method for delay differential equations," *Communications in nonlinear science and numerical simulation*, vol. 7, no. 4, pp. 233-236, 1997.
- [8] F. Isik, "Parallel block method for solving delay differential equations," *International mathematical forum*, vol. 5, no. 24, pp. 2707-2722, 2010.
- [9] F. Isik, M. Sulaiman and Z. Omer, "Two-point predictor-corrector block method for solving delay differential equations," *Mathematics*, vol. 24, no. 2, pp. 131-140, 2003.
- [10] T. Koto, "Stability of IMEX Runge-Kutta methods for delay differential equations," *Journal of computational and applied mathematics*, vol. 211, no. 2, pp. 201-212, 2008.
- [11] Y. Kuang, *Delay differential equations with applications in population dynamics*, Academic press, New York, 1993.
- [12] A. S. Nur and B. M. Marjani, "Solving delay differential equations (DDEs) using Nakai's 2-stage 4th order Pseudo-Runge-Kutta method," *World applied sciences journal*, vol. 21, (special issue), pp. 181-186, 2012.
- [13] O. M. Ogunlana and A. K. Oluwalana, "Solution of delay differential equations using a modified power series method," *Applied mathematics*, vol. 6, pp. 670-674, 2015.
- [14] L. F. Shampine, J. Gladwell and S. Thompson, *Solving ODEs with MATLAB*, Cambridge university press, New York, 2013.
- [15] Y. Sökale and V. Dattaraj-Gajji, "New numerical methods for solving differential equations," *International journal of appl comput math*, 2016, DOI 10.1007/s40319-016-0264-6.
- [16] Z. Wang, "A Legendre-Gauss collocation method for nonlinear delay differential equations," *Discrete and continuous dynamical systems series B*, vol. 13, no. 3, pp. 683-708, 2010.
- [17] M. Zangeni, "Asymptotic stability analysis of Runge-Kutta methods for nonlinear systems of delay differential equations," *Numer. math.*, vol. 77, no. 4, pp. 549-563, 1997.
- [18] H. Zivaripour and W. H. Enright, "An efficient unified approach for the numerical solution of delay differential equations," *Numer. algebr.*, vol. 53, pp. 393-417, 2010.

Dr. R. M. Dhaigude
R. K. Devkate

Global Journal of Pure and Applied Mathematics.
ISSN 0973-1768 Volume 13, Number 6 (2017), pp. 2277-2290
© Research India Publications
<http://www.ripublication.com/gjpm.htm>

Solution of First Order Initial Value Problem by Sixth Order Predictor Corrector Method

R. M. Dhaigude

*P. G. Department of Mathematics,
Government Vidarbha Institute of Science and
Humanities, Amravati-444 604 (M.S) India.*

R. K. Devkate

*Department of Mathematics,
Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University,
Aurangabad-431 004 (M.S) India.*

Abstract

In this paper, we developed a new sixth order predictor-corrector method by using Newton's forward interpolation formula to obtain the solution of first order initial value problem. The basic properties of the derived corrector is investigated and found to be zero stable, consistent and convergent. The efficiency of the method is tested through numerical examples. Also, it found that this method gives better solution, comparative to other methods.

AMS subject classification: 65L05, 65L06, 65L20.

Keywords: Newton's forward interpolation formula, Initial value problem, Error analysis, Sixth order predictor-corrector method.

1. Introduction

Initial value problems plays a very important role in the study of science, engineering and technology. Many problems in day today life forms as an initial value problem (IVP). This attracts many researchers have been involved in the field of theory, methods and applications of IVP's. It demands to study reliable and efficient technique to obtain the exact or approximate solution of IVP's. It is easy to solve linear IVP's and

Principal
Principal
Khaleswar Mahavidyalaya,
AMBAJOGAI

for which analytical methods are available in literature too. The main difficulties lies between in nonlinear IVP's in such cases numerical methods will help to obtain the solution. The literature is existed on the solution of IVP's by using numerical techniques. James and Adesanya [1] discussed constant order predictor corrector algorithm for the solution of IVP. James et al. [2] developed starting order seven method accurately for the solution of first IVP's of first order ordinary differential equations. Adesanya et al. [3] obtained starting the five steps Stomer-Cowell method by Adams-Bashforth method for the solution of the first order ordinary differential equations. Sunday and Odekunle [5] employed new numerical integrator for the solution of IVP's in ordinary differential equations. Odekunle et al. [8] gave the direct integration of first order ordinary differential equations by using 4-Point block method. Furthermore, Abbas [10] employed fourth-order block method for the solution of first order IVP's. Though these method existed but accuracy, stability and convergence of the method matters. At the same time error analysis plays crucial role in numerical methods. In this paper, we made an attempt to obtain the solution of first order IVP by sixth order predictor corrector method (SOPCM).

The plan of the paper is as follows. In section 2 we define some basic definitions and concepts. The section 3 is devoted to develop predictor and corrector by using Newton's forward interpolation formula. The consistency, zero stability and convergence of the sixth order corrector is proved in section 4. In last section test problems are solved. It shows that efficiency of the new method is good in comparison of the existing method. Also, conclusions is given at the end of the paper.

2. Preliminary

In this section, we define some basic definitions and interpolation formulae [4, 6, 7, 9, 11] which are useful in this paper.

Definition 2.1. Initial value problem Consider the first order ordinary differential equation

$$\frac{dy}{dx} = f(x, y), \quad (2.1)$$

with initial condition

$$y(x_0) = y_0. \quad (2.2)$$

the equation (2.1) with (2.2) is called initial value problem of first order.

The existence and uniqueness theorem for IVP (2.1)-(2.2) is stated as follows.

Theorem 2.2. Let $f(x, y)$ be defined and continuous for all points (x, y) in the region D defined by

$$\{(x, y) : a \leq x \leq b, -\infty < y < \infty\},$$

where a and b finite, and let there exist a constant L such that for every x, y, y^* such that

Solution of First Order Initial Value Problem

(x, y) and (x, y^*) are both in D ;

$$|f(x, y) - f(x, y^*)| \leq L|y - y^*|.$$

Then, if η is any number, there exist a unique solution $y(x)$ of the IVP (2.1)-(2.2), where $y(x)$ is continuous and differentiable for all (x, y) in D . The inequality (2.3) is known as a Lipschitz condition where L called Lipschitz constant.

Definition 2.3. Newton's forward interpolation formula

$$\begin{aligned} f(x, y) = & f_0 + n\Delta f_0 + \frac{n(n-1)}{2!}\Delta^2 f_0 + \frac{n(n-1)(n-2)}{3!}\Delta^3 f_0 \\ & + \frac{n(n-1)(n-2)(n-3)}{4!}\Delta^4 f_0 \\ & + \frac{n(n-1)(n-2)(n-3)(n-4)}{5!}\Delta^5 f_0 + \dots, \end{aligned} \quad (2.4)$$

this is the Newton's forward interpolation formula.

3. Methodology

In this section, we are developed predictor and corrector formula by using Newton's forward interpolation formula.

3.1. Development of the Predictor

Integrating IVP (2.1)-(2.2) from x_0 to $x_0 + 5h$ and using initial condition, we have

$$y_5 = y_0 + \int_{x_0}^{x_0+5h} f(x, y) dx.$$

By using Newton's forward interpolation formula (2.4), we get

$$\begin{aligned} y_5 = & y_0 + \int_{x_0}^{x_0+5h} \left[f_0 + n\Delta f_0 + \left(\frac{n^2-n}{2}\right)\Delta^2 f_0 + \left(\frac{n^3-3n^2+2n}{6}\right)\Delta^3 f_0 \right. \\ & + \left(\frac{n^4-6n^3+11n^2-6n}{24}\right)\Delta^4 f_0 \\ & \left. + \left(\frac{n^5-10n^4+35n^3-50n^2+24n}{120}\right)\Delta^5 f_0 + \dots \right] dx, \end{aligned}$$

Principal
Kholaswar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

$$y(x) = y_0 + nh \quad \Rightarrow \quad dx = hdn,$$

$$\begin{aligned} y_3 &= y_0 + h \int_0^3 \left[f_0 + n\Delta f_0 + \left(\frac{n^2-n}{2}\right)\Delta^2 f_0 + \left(\frac{n^3-3n^2+2n}{6}\right)\Delta^3 f_0 \right. \\ &\quad + \left(\frac{n^4-6n^3+11n^2-6n}{24}\right)\Delta^4 f_0 \\ &\quad \left. + \left(\frac{n^5-10n^4+35n^3-50n^2+24n}{120}\right)\Delta^5 f_0 + \dots \right] dn, \\ &= y_0 + h \left[nf_0 + \frac{n^2}{2}\Delta f_0 + \frac{1}{2}\left(\frac{n^3}{3} - \frac{n^2}{2}\right)\Delta^2 f_0 + \frac{1}{6}\left(\frac{n^4}{4} - n^3 + n^2\right)\Delta^3 f_0 \right. \\ &\quad + \frac{1}{24}\left(\frac{n^5}{5} - \frac{3n^4}{2} + \frac{11n^3}{3} - 3n^2\right)\Delta^4 f_0 \\ &\quad \left. + \frac{1}{120}\left(\frac{n^6}{6} - 2n^5 + \frac{35n^4}{4} - \frac{50n^3}{3} + 12n^2\right)\Delta^5 f_0 + \dots \right]_0^3. \end{aligned}$$

After simplifying, we have

$$y_3 = y_0 + h \left[5f_0 + \frac{25}{2}\Delta f_0 + \frac{175}{12}\Delta^2 f_0 + \frac{75}{8}\Delta^3 f_0 + \frac{425}{144}\Delta^4 f_0 + \frac{95}{288}\Delta^5 f_0 + \dots \right]. \quad (3.5)$$

Neglecting fifth and higher order differences and expressing Δf_0 , $\Delta^2 f_0$, $\Delta^3 f_0$ and $\Delta^4 f_0$ in terms of the function, we get

$$\begin{aligned} y_3 &= y_0 + h \left[5f_0 + \frac{25}{2}(f_1 - f_0) + \frac{175}{12}(f_2 - 2f_1 + f_0) + \frac{75}{8}(f_3 - 3f_2 + 3f_1 - f_0) \right. \\ &\quad \left. + \frac{425}{144}(f_4 - 4f_3 + 6f_2 - 4f_1 + f_0) \right], \\ &= y_0 + h \left[\left(5 - \frac{25}{2} + \frac{175}{12} - \frac{75}{8} + \frac{425}{144}\right)f_0 + \left(\frac{25}{2} - \frac{175}{6} + \frac{225}{8} - \frac{425}{36}\right)f_1 \right. \\ &\quad \left. + \left(\frac{175}{12} - \frac{225}{8} + \frac{425}{24}\right)f_2 + \left(\frac{75}{8} - \frac{425}{36}\right)f_3 + \frac{425}{144}f_4 \right], \\ &= y_0 + h \left[\frac{95}{144}f_0 - \frac{25}{72}f_1 + \frac{25}{6}f_2 - \frac{175}{72}f_3 + \frac{425}{144}f_4 \right], \\ y_3 &= y_0 + \frac{5h}{144} [19f_0 - 10f_1 + 120f_2 - 70f_3 + 85f_4], \end{aligned}$$

which is called a predictor formula.

Solution of First Order Initial Value Problem

3.2. Development of the Corrector

In the equation (3.5) neglect sixth and higher order differences and expressing $\Delta f_0, \Delta^2 f_0, \Delta^3 f_0, \Delta^4 f_0$ and $\Delta^5 f_0$ in terms of the function, we get.

$$\begin{aligned} y_5 &= y_0 + h \left[5f_0 + \frac{25}{2}(f_1 - f_0) + \frac{175}{12}(f_2 - 2f_1 + f_0) + \frac{75}{8}(f_3 - 3f_2 + 3f_1 - f_0) \right. \\ &\quad \left. + \frac{425}{144}(f_4 - 4f_3 + 6f_2 - 4f_1 + f_0) + \frac{95}{288}(f_5 - 5f_4 + 10f_3 - 10f_2 + 5f_1 - f_0) \right], \\ &= y_0 + h \left[\left(5 - \frac{25}{2} + \frac{175}{12} - \frac{75}{8} + \frac{425}{144} - \frac{95}{288} \right) f_0 + \left(\frac{25}{2} - \frac{175}{6} + \frac{225}{8} - \frac{425}{36} + \frac{475}{288} \right) f_1 \right. \\ &\quad \left. + \left(\frac{175}{12} - \frac{225}{8} + \frac{425}{24} - \frac{950}{288} \right) f_2 + \left(\frac{75}{8} - \frac{425}{36} + \frac{950}{288} \right) f_3 + \left(\frac{425}{144} - \frac{475}{288} \right) f_4 + \frac{95}{288} f_5 \right], \\ &= y_0 + h \left[\frac{95}{288} f_0 + \frac{125}{96} f_1 + \frac{125}{144} f_2 + \frac{125}{144} f_3 + \frac{125}{96} f_4 + \frac{95}{288} f_5 \right], \\ y_5 &= y_0 + \frac{5h}{288} [19f_0 + 75f_1 + 50f_2 + 50f_3 + 75f_4 + 19f_5], \end{aligned}$$

which is called a corrector formula.

Hence, the following theorem is obvious.

Theorem 3.1. If the first order initial value problem

$$\frac{dy}{dx} = f(x, y),$$

with initial condition

$$y(x_0) = y_0,$$

and $f(x, y)$ is continuous and satisfies a Lipschitz condition in the variable y , and $f_0 = f(x_0, y_0)$, $f_1 = f(x_0 + h, y_1)$, $f_2 = f(x_0 + 2h, y_2)$, $f_3 = f(x_0 + 3h, y_3)$ and $f_4 = f(x_0 + 4h, y_4)$ then predictor

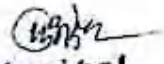
$$y_{n+1} = y_{n-4} + \frac{5h}{144} [19f_{n-4} - 10f_{n-3} + 120f_{n-2} - 70f_{n-1} + 85f_n], \quad (3.6)$$

and corrector

$$y_{n+1} = y_{n-4} + \frac{5h}{288} [19f_{n-4} + 75f_{n-3} + 50f_{n-2} + 50f_{n-1} + 75f_n + 19f_{n+1}], \quad (3.7)$$

for $n = 4, 5, 6, 7, 8, \dots$

Remark 3.2. Sixth order predictor-corrector method is not a self-starting method. Four additional starting values y_1, y_2, y_3 and y_4 must be given. They are usually computed using the Picard's method or Taylor's series method or Runge Kutta method of fourth order.

Principal
Khaleshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

4. Analysis of the Basic Properties of the Corrector

In this section, we will discuss the basic properties of the corrector.

4.1. Order and Error Constant of the Corrector

Consider the linear operator $L\{y(x_n); h\}$ associated with the linear multistep method (3.7) be defined as

$$L\{y(x_n); h\} = y(x_{n+1}) - \alpha y(x_{n-4}) - h \sum_{i=0}^5 b_i f_{n-i+1}. \quad (4.8)$$

Expanding (4.8) using Taylor's series expansion and comparing the coefficients of h gives

$$L\{y(x_n); h\} = c_0 y(x_n) + c_1 h y'(x_n) + c_2 h^2 y''(x_n) + \dots \\ + c_p h^p y^{(p)}(x_n) + c_{p+1} h^{p+1} y^{(p+1)}(x_n) + \dots, \quad (4.9)$$

where $c_0 = 1 - \alpha$

$$c_q = \frac{1}{q!} [1 - \alpha(-4)^q] - \frac{1}{(q-1)!} \sum_{i=0}^5 b_i (1-i)^{q-1}, \quad q = 1, 2, 3, \dots, p.$$

Definition 4.1. The linear operator L and the associated continuous linear multistep method (3.7) is said to be of order p if, in (4.9) $c_0 = c_1 = c_2 = \dots = c_p = 0$ and $c_{p+1} \neq 0$.

$c_{p+1}/\sigma(1)$ is called the error constant and implies that the local truncation is given by

$$T_{n+1} = c_{p+1} h^{p+1} y^{(p+1)}(x) + O(h^{p+2}). \quad (4.10)$$

In this method:

$$c_0 = c_1 = c_2 = c_3 = c_4 = c_5 = c_6 = 0 \text{ and } c_7 \neq 0$$

Therefore, the new predictor corrector method is of order six with error constant $\frac{-247}{60480}$, where $\sigma(1) = 5$.

4.2. Zero Stability of the Corrector

Definition 4.2. A linear multistep method (3.7) is said to be zero stable, if all the roots of the first characteristic polynomial $\rho(\xi)$ satisfies $|\xi| \leq 1$.

In this method all the roots of the first characteristic polynomial $\rho(\xi) = \xi^5 - 1 = 0$ satisfies $|\xi| \leq 1$. Hence SOPC method is zero stable.

Solution of First Order Initial Value Problem

4.3. Consistency of the Corrector

Definition 4.3. A linear multistep method (3.7) is said to be consistent, if it has order $p \geq 1$ and if $\rho(1) = 0$, $\rho'(1) = \sigma(1)$. Where $\rho(\xi)$ is the first characteristic polynomial and $\sigma(\xi)$ is the second characteristic polynomial for this method defines as follows respectively.

$$\begin{aligned}\rho(\xi) &= \xi^5 - 1, \\ \sigma(\xi) &= \frac{95}{288}\xi^5 + \frac{125}{96}\xi^4 + \frac{125}{144}\xi^3 \\ &\quad + \frac{125}{144}\xi^2 + \frac{125}{96}\xi + \frac{95}{288}.\end{aligned}$$

Therefore $\rho(1) = 0$, $\rho'(1) = \sigma(1)$. Hence SOPC method is consistent.

4.4. Convergence

The necessary and sufficient condition for a linear multistep method to be convergent is that it must be consistent and zero stable. Hence new sixth order predictor corrector method is convergent.

5. Numerical Test Problems

The following notations are used in the following tables.

- RKFO \rightarrow Runge-Kutta Method of Fourth Order.
- MPCM \rightarrow Milne's Predictor-Corrector method.
- SOPCM \rightarrow Sixth Order Predictor-Corrector method.
- NNI \rightarrow A new Numerical Integrator (2012).

Problem 5.1. Consider a first order initial value problem

$$\frac{dy}{dx} = x + y, \quad y(0) = 1, \quad 0 \leq x \leq 1, \quad h = 0.1.$$

The exact solution of problem (5.1) is

$$y(x) = -(1+x) + 2e^x.$$

In this Problem result in table 1 shows that solution by RKFO, MPCM and SOPCM and the comparison with the existing method is shown in table 2.

Problem 5.2. Consider a first order initial value problem

$$\frac{dy}{dx} = xy, \quad y(0) = 1, \quad 0 \leq x \leq 1, \quad h = 0.1.$$

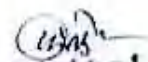

Principal
Kholaswar Mahavidyalaya,
AMBAGAI

Table 1: Numerical results for problem 5.1

α	Exact solution	RKFO	MPCM	SOPCM
0.1	1.110341836	1.110341667	1.110341667	1.110341667
0.2	1.242805516	1.242805142	1.242805142	1.242805142
0.3	1.399717616	1.399716994	1.399716995	1.399716995
0.4	1.583649396	1.583648480	1.583649220	1.583648482
0.5	1.797442542	1.797441277	1.797442197	1.797442312
0.6	2.044237600	2.044235924	2.044237745	2.044237208
0.7	2.327505414	2.327503253	2.327505486	2.327504783
0.8	2.651081856	2.651079126	2.651082484	2.651080939
0.9	3.019206222	3.019202827	3.019206897	3.019205009
1	3.436563656	3.436559488	3.436564986	3.436563067

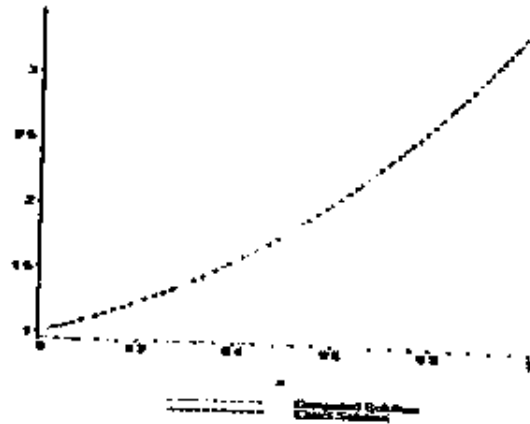

Figure 1: Comparison of solutions of problem 5.1

The exact solution of problem (5.2) is

$$y(x) = e^{\frac{x^2}{2}}$$

In this Problem result in table 3 shows that solution by MPCM and SOPCM and the comparison with the existing method is shown in table 4.

Problem 5.3. (Logistic Model) The logistic model finds applications in various fields, among which are; neural networks, Statistics, Medicine, Physics and so on. In Neural

Table 2: Absolute error in problem 5.1

x	RR143	MPCM	SOPCM
0.1	0.000000169	0.000000169	0.000000169
0.2	0.000000374	0.000000374	0.000000374
0.3	0.000000622	0.000000621	0.000000621
0.4	0.000000916	0.000000916	0.000000914
0.5	0.000001265	0.000000345	0.000000230
0.6	0.000001676	0.000000145	0.000000392
0.7	0.000002161	0.000000772	0.000000631
0.8	0.000002730	0.000000628	0.000000917
0.9	0.000003395	0.000000675	0.000001213
1	0.000004168	0.000001330	0.000001589

Table 3: Numerical results for problem 5.2

x	Exact solution	MPCM	SOPCM
0.1	1.005012521	1.005012521	1.005012521
0.2	1.020201340	1.020201340	1.020201340
0.3	1.046027860	1.046027860	1.046027860
0.4	1.083287068	1.083287632	1.083287066
0.5	1.133148453	1.133149301	1.133148521
0.6	1.197217363	1.197219137	1.197217472
0.7	1.277621313	1.277623878	1.277621476
0.8	1.377127764	1.377131933	1.377128001
0.9	1.499302500	1.499308427	1.499302840
1	1.648721271	1.648730134	1.648721829

networks for example, the logistic model is used to introduce nonlinearity in the model and/or to clamp signals to within a specific range. In statistics, they are used to model how the probability p of an event may be affected by one or more explanatory variables. In medicine, they are being used to model the growth of tumors. In chemistry, the concentration of reactants and products in autocatalytic reactions follows the logistic function. If the special initial conditions are applied to the logistic model then it forms logistic nonlinear first order IVP

$$\frac{dy}{dx} = y(1 - y), \quad y(0) = 0.5, \quad 0 \leq x \leq 1, \quad h = 0.1.$$

Principal
K. J. Somaiya Institute of Technology
MUMBAI

Table 4: Absolute error in problem 5.2

x	MPCM	SOPCM
0.1	0.000000000	0.000000000
0.2	0.000000000	0.000000000
0.3	0.000000000	0.000000000
0.4	0.000000564	0.000000002
0.5	0.000000848	0.000000068
0.6	0.000001774	0.000000109
0.7	0.000002565	0.000000163
0.8	0.000004169	0.000000237
0.9	0.000005927	0.000000340
1	0.000008863	0.000000558

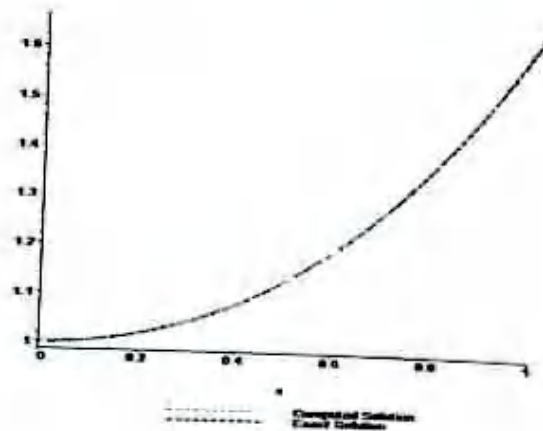

Figure 2: Comparison of solutions of problem 5.2

The exact solution of problem (5.3) is

$$y(x) = \frac{1}{1 + e^{-x}}$$

This problem was solved by NNI [5]. The numerical result it shown in table 5 and the comparison with the existing method is shown in table 6.

Solution of First Order Initial Value Problem

Table 5: Numerical results for problem 5.3

x	Exact solution	NNI	SOPCM
0.1	0.52497919	0.52497977	0.52497919
0.2	0.54983398	0.54983515	0.54983401
0.3	0.57444252	0.57444417	0.57444253
0.4	0.59868768	0.59868979	0.59868768
0.5	0.62245932	0.62246192	0.62245933
0.6	0.64565632	0.64565927	0.64565631
0.7	0.66818777	0.66819102	0.66818778
0.8	0.68997446	0.68997794	0.68997449
0.9	0.71094948	0.71095312	0.71094952
1	0.73105860	0.73106223	0.73105857

Table 6: Absolute error in problem 5.3

x	NNI	SOPCM
0.1	0.00000058	0.00000000
0.2	0.00000117	0.00000003
0.3	0.00000165	0.00000001
0.4	0.00000211	0.00000000
0.5	0.00000260	0.00000001
0.6	0.00000295	0.00000001
0.7	0.00000325	0.00000001
0.8	0.00000348	0.00000003
0.9	0.00000364	0.00000004
1	0.00000363	0.00000003

Problem 5.4. Consider a nonlinear first order initial value problem

$$\frac{dy}{dx} = xy^2, \quad y(0) = 2, \quad 0 \leq x \leq 0.5, \quad h = 0.05.$$

The exact solution of problem (5.4) is

$$y(x) = \frac{2}{x^2 - 1}$$

6. Conclusion

In this paper, we have developed a new sixth order predictor-corrector method for the solution of first order initial value problem. It has been shown that the method is zero

Principal
 Kshatras Mahavidyalaya
 Ambajogai

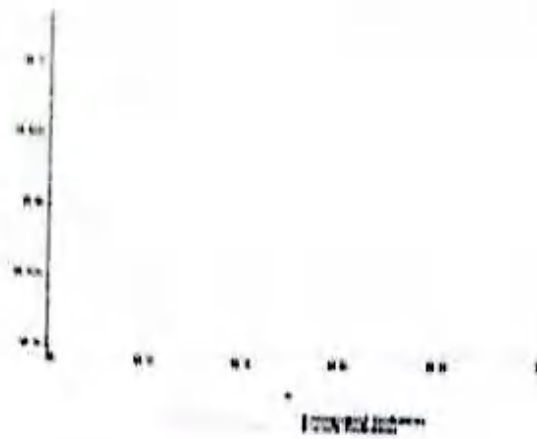

Figure 3: Comparison of solutions of problem 5.3

Table 7: Comparison of numerical results for problem 5.4

λ	Exact solution	Computed Solution	Absolute error	Relative error	% error
0.05	2.005012532	2.005012534	0.000000002	0.000000001	0.0000011
0.10	2.020202020	2.020202030	0.000000010	0.000000005	0.0000015
0.15	2.046035806	2.046035830	0.000000024	0.000000012	0.0000012
0.20	2.083333334	2.083333380	0.000000046	0.000000022	0.0000022
0.25	2.133333334	2.133333581	0.000000247	0.000000116	0.0000116
0.30	2.197802198	2.197802650	0.000000452	0.000000206	0.0000206
0.35	2.279202280	2.279203086	0.000000806	0.000000354	0.0000354
0.40	2.380952380	2.380953839	0.000001459	0.000000613	0.0000613
0.45	2.507836990	2.507839701	0.000002711	0.000001081	0.0001081
0.50	2.666666666	2.666672078	0.000005412	0.000002030	0.0002030

stable and consistent hence convergent. The numerical problems have shown that sixth order predictor-corrector method gives better and consistent approximate solution than existing methods.

Solution of First Order Initial Value Problem

2289

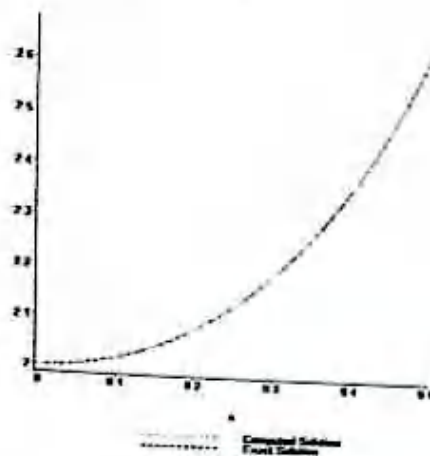
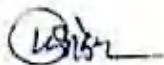

Figure 4: Comparison of solutions of problem 5.4

References

- [1] A. A. James and A. O. Adesanya (2014). *A Note on the construction of constant order predictor corrector algorithm for the solution of $dy/dx=f(x,y)$* , J. British Math. and Comp. Sci., 4(6), 886–895.
- [2] A. A. James, A. O. Adesanya and M. K. Fasasi (2013). *Starting order seven method accurately for the solution of first initial value problems of first order ordinary differential equations*, Prog. in Appl. Math., 6(1), 30–39.
- [3] A. O. Adesanya, M. R. Odekunle, M. A. Alkali and A. B. Abubakar (2013). *Starting the five steps Stomer-Cowell method by Adams-Bashforth method for the solution of the first order ordinary differential equations*, J. African Math. and Comp. Sci. Res., 6(5), 89–93.
- [4] J. D. Lambert (1973). *Computational Methods in Ordinary Differential Equations*, John Willey and Sons, New York.
- [5] J. Sunday and M.R. Odekunle (2012). *A New Numerical integrator for the solution of initial value problems in ordinary differential equations*, J. The Pacific Sci. and Tech., 13(1), 221–227.
- [6] K. S. Rao (2004). *Numerical Methods for Scientist and Engineers*, Second Edition, Prentice-Hall of India, New Delhi.

Principal
Khulshar Med College
Adampur

- [7] M. K. Jain, S. R. K. Iyengar and R. K. Jain (2008). *Numerical Methods for Scientific and Engineering Computation*, Fifth Edition, New age International Private Ltd Publishers, New Delhi.
- [8] M. R. Odekunle, A. O. Adesanya and J. Sunday (2012). *4-Point block method for direct integration of first-order ordinary differential equations*. *J. Int. Engg. Research and Appl.*, 2(5), 1182–1187.
- [9] P. B. Patil and U. P. Verma (2009). *Numerical Computational Methods*. Revised Edition, Narosa Publishing House Private Ltd, New Delhi.
- [10] S. H. Abbas (2006). *Fourth-order block methods for the numerical solution of first order initial value problems*, *Sarajevo J. of Math.*, 2(15), 247–258.
- [11] S. S. Sastry (1997). *Introductory Methods of Numerical Analysis*. Second Edition. Prentice-Hall of India Private Ltd, New Delhi.

ISSN 2349-1027

UGC Approved International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

INDO WESTERN RESEARCHERS

(UGC Approved & Peer Reviewed Research Journal)

Year - V, Issue - IX, Vol. - VH

Impact Factor 3.47
(GRIFI)

Aug. 2017 To Jan. 2018

Krishnai Shikshan Prasarak Mandal, Latur's
Janyikas Mahavidyalaya, Bansarola
and ICSSR Sponsored

NATIONAL SEMINAR

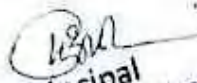
ON

THE ROLE OF GOVERNMENT TO PROTECT THE HUMAN RIGHTS

EDITOR IN CHIEF

Dr. Babasaheb M. Gore

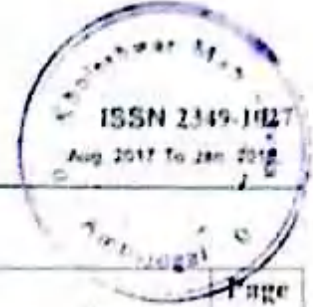

Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
Ambajogai, Dist. Beed

Issue - IX, Vol - VII

IWR

IMPACT FACTOR
3.47

Sr. No	Title for Research Paper	Page No
31	भारतीय संविधान और मानवाधिकार प्रा. दत्तात्रय जनार्दन चव्हाण	137
32	भारत के संदर्भ में मानवाधिकार डॉ. विलास आघाव	141
33	महिला और मानवाधिकार डॉ. मुरलीधर अच्युतराव लहाडे	146
34	महिला और मानवाधिकार डॉ. ओमप्रकाश वी. डांवर	150
35	भारतीय राज्यघटना आणि मानवी अधिकार प्रा. डॉ. मोहन श्रीरंग कांबळे	154
36	मानवी हक्क आणि महिला सवलतीकरण डॉ. प्रविण भोसले	158
37	भारताची राज्यघटना आणि मानव अधिकार प्रा. डॉ. गोपाळ शंकरराव भोसले	162
38	भारतीय संविधान आणि मानव अधिकार प्रा. डॉ. टी.एस. विडवे	165
39	दहशतवाद आणि मानवी हक्क डॉ. संजय पांडुरंग जोगदंड	167
40	मानवी हक्क व बालकामगार डॉ. विठ्ठल शंकरराव देशमुख	170
41	भारतातील सामाजिक समस्या, राज्यघटना व मानवी हक्क आयोग : एक दृष्टीक्षेप डॉ. कैलास सर्जेराव मोठे	173
42	भारतीय राज्यघटनेच्या मूलभूत हक्कांची वैशिष्ट्ये डॉ. व्ही.जी. गुंडरे	179
42	दहशतवाद आणि मानवी हक्क प्रा. व्ही. एस. इनकर	183
44	मानव अधिकार आणि भारत प्रा. शिवरुद्र शरणप्पा बटनाळे	186
45	मानवी हक्काच्या संरक्षणात सुरासनाची भूमिका प्रा. डॉ. यु.एल. इंगळे, प्रा. डॉ. केशव दत्तराव तिडके	190

Principal
Kholeshwar Mahavidyalaya
Ambajogai, Dist. Beed

भारतीय संविधान और मानवाधिकार

प्रा. दत्ताश्रय जनार्दन शब्दाण

खोलेश्वर महाविद्यालय,

अंबाजोगाई, जि. बीड (महाराष्ट्र) भारत

प्रस्तावना :

किसी भी सभ्य समाज में मानवाधिकारों का निर्भिवाद महत्व है। सृष्टी की रचना के समय से ही मानव जाति अपने अस्तित्व को बनाए रखने और जीवन की अनिवार्य आवश्यकताओं, सुविधाओं, स्वतंत्रताओं और सुरक्षा के प्रति सजग रही है। विश्व के सभी राजनीतिक विचारक यह मानते हैं कि स्वतंत्रता मानव जीवन का सबसे बड़ा वरदान है। व्यक्ति अपने व्यक्तित्व का पूर्ण विकास स्वतंत्रता के अभाव में कर सकता है, लेकिन स्वतंत्रता का महत्व तभी है जब यह साक्षर हो, जब व्यक्ति उसका उपयोग कर सके तथा स्वतंत्रता का अग्रहण करने वालों को दण्ड दिया जा सके। स्वतंत्रता का महत्व तभी है जब जब व्यक्ति उसका उपयोग कर सके तथा स्वतंत्रता का अस्तित्व तभी है, जब समाज एवं राज्य उसे मान्यता देते राज्य की मान्यता मिलाये ही स्वतंत्रता अधिकार बन जाती है अधिकार वे परिस्थितियाँ है जो व्यक्ति के विकास के लिए अत्यंत आवश्यक है। प्रा.लास्की ने कहा है कि "अधिकार सामाजिक जीवन की वे परिस्थितियाँ हैं जिनके बिना सामान्यतः कोई व्यक्ति अपने व्यक्तित्व का पूर्ण विकास नहीं कर सकता। अपने व्यक्तित्व का पूर्ण विकास नहीं कर सकता"।

आज विश्व के प्रायः सभी लोकतांत्रिक देशों में न केवल मानव अधिकारों को मान्यता दी गई है। अपितु उन्हें संरक्षित भी किया गया है, लेकिन दूसरी ओर मानवाधिकारों के उल्लंघन के मामले स्पष्ट हो रहे हैं। यह अत्यंत विचारणीय प्रश्न है इस संदर्भ में विकसित एवं विकासशील देशों की दृष्टि का अंतर जो कि सामाजिक विवाद का विषय बना हुआ है तथा मानवाधिकार क्या है, इसका हनन क्यों, किस रूप में हो रहा है आदि प्रश्नों पर विचार करना होगा। मानव सभ्यता का इतिहास उत्थान एवं पतन के विभिन्न पहलुओं का सामना करता हुआ निरंतर प्रवाहमान है परिवर्तन की इस संश्लेषणात्मक विकास गायी में हर नये दर्शन एवं विचार का अंकुर पुरानी मान्यता के पतन पर ही अवस्थित है। मूलतः पश्चिम से आयातित मानवाधिकार शब्द की भी मूलसंकल्पना कुछ ऐसी ही है जिसमें १२१५ का मैग्नाकार्टा, १६२८ का पिटीशन ऑफ राइट्स, १६८९ का बिल ऑफ राइट्स, १७७६ में अमेरिका की स्वतंत्रता का घोषणा पत्र, १७८९ का फ्रेंच क्रांति का मानव एवं नागरिक अधिकार पत्र, १९२० में राष्ट्र संघ की स्थापना, अक्टूबर १९४५ में संयुक्त राष्ट्र संघ का आविर्भाव मानवाधिकारों की रक्षा एवं शांति की प्रस्थापना के लिए हुआ।

अन्तर्राष्ट्रीय संस्था संयुक्त राष्ट्र संघ ने मानवाधिकारों को पवित्र ध्येय को प्राप्त करने के लिए अपने एक निर्यात अधिकार के सामाजिक परिषद को मानवाधिकारों की रक्षा को ईं जोसा योजना बनाने का दायित्व सौंपा । इस परिषद ने संयुक्त राष्ट्र का चार्टर को धारा ६८ के तहत १९४६ में श्रीमती एलोनोर रुजवेल्ट की अध्यक्षता में एक मानवाधिकार आयोग का गठन किया जिसे मानवाधिकारों की विश्वव्यापी घोषणा जून १९४८ में तैयार की इस घोषणा को संयुक्त राष्ट्र संघ की महासभा ने संयुक्त रूप से बर्बरता के विरुद्ध शांति की भावना का विकास करने वाले वैज्ञानिक अल्फ्रेड नोबल के जन्म दिवस १० दिसम्बर, १९४८ को ४८ के विरुद्ध शून्य मतों से स्वीकार कर लिया एवं इस दिवस को मानवाधिकार दिवस के रूप में मनाने का निर्णय लिया । कालांतर में विश्व के सभी देशों ने मानवाधिकारों को एक आधारभूत उद्देश्य के रूप में अपने-अपने संविधान में प्रतिष्ठित किया ।

मानवाधिकार प्रारंभिक मानवीय आवश्यकताओं से ओत-प्रोत मानवीय गरिमा की स्थापना का एक उपकरण का साधन है फलतः ये आवश्यकताये मानव के जन्म के साथ जुड़ जाती है । अतः मानवाधिकार सभी समाजों में अंतर्निहित वह व्यवस्था हैं जिसमें जाति, धर्म, लिंग, वर्ण तथा राष्ट्रीयता के आधार पर भेद नहीं किया जा सकता । इसका भौतिक, नैतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा आध्यात्मिक कल्याण के लिए व्यापक महत्व दृष्टिगोचर होता है । राष्ट्रीय मानवाधिकार आयोग के अध्यक्ष न्यायमूर्ती एम.एन.वेंकटचलेया ने कहा कि गरीबों को न्याय एवं मानव अधिकार एक ही सिक्के के दो पहलू हैं तब ही संयुक्त राष्ट्र संघ के सार्वभौमिक मानवाधिकार घोषणा-पत्र में मनुष्य के आर्थिक, सामाजिक एवं सांस्कृतिक पहलुओं पर पर्याप्त बल दिया गया है । संयुक्त राष्ट्र संघ की महासभा द्वारा १० दिसम्बर, १९४८ को स्वीकृत मानवाधिकारों के सार्वभौम घोषणा पत्र की प्रस्तावना में मानव जाति की जन्मजात गरिमा, सम्मान तथा अधिकारों पर बल दिया गया है

मानव अधिकारों का सार्वभौम घोषणा-पत्र :

मानवाधिकार घोषणा-पत्र में प्रस्तावना सहित ३० अनुच्छेद हैं । इस घोषणा में लिखा गया है कि सभी मनुष्य स्वतंत्र पैदा हुए हैं, उनके सम्मान, अधिकार एवं मर्यादा है । अतः उन्हें हर प्रकार की स्वतंत्रता और अधिकारों को प्राप्त करने का हक है । अनुच्छेद १ एवं २ में कहा गया है कि सभी व्यक्तियों के साथ धर्म, जाति, लिंग, रंग, भाषा, जन्म आदि को लेकर किसी भी तरह का पक्षपात नहीं किया जायेगा ।

अनुच्छेद ३ से २१ तक नागरिक एवं राजनीतिक अधिकारों की घोषणा की गई है इसके अंतर्गत जीवन का अधिकार, स्वतंत्रता एवं सुरक्षा का अधिकार, गुलामी एवं दासता से स्वतंत्रता का अधिकार, कानून के सामने सुरक्षा का अधिकार, धूमने-फिरने, विचार अभिव्यक्ति एवं धार्मिक स्वतंत्रता आदि का उल्लेख किया गया है । संयुक्त राष्ट्र संघ के घोषणा-पत्र में अनुच्छेद २२ से २७ तक सामाजिक एवं सांस्कृतिक अधिकारों का उल्लेख किया गया है इसके अंतर्गत सामाजिक सुरक्षा का अधिकार, काम करने, एवं आराम पाने का अधिकार, काम करने एवं आराम पाने का अधिकार, शिक्षा प्राप्त करने का अधिकार, सांस्कृतिक गतिविधियों में भाग लेने का अधिकार, स्वास्थ्य तथा कल्याण का अधिकार आदि है

अनुच्छेद २८ से ३० तक इन अधिकारों एवं स्वतंत्रता को प्राप्त करने के लिए सामाजिक एवं अन्तर्राष्ट्रीय व्यवस्था बनाने की बात कही गई है, साथ ही समाज के प्रत्येक व्यक्ति के अधिकार एवं कर्तव्यों का भी वर्णन किया गया है ।

इस प्रकार हम देखते हैं कि मानवाधिकारों की रक्षा हेतु अन्तर्राष्ट्रीय स्तर पर स्मृचित सांविधानिक व्यवस्था इस घोषणा-पत्र में की गई है जिसके तहत विश्व के सभी देशों ने अपने-अपने संविधान में मानव अधिकारों को महत्वपूर्ण स्थान दिया है भारतीय संविधान के मूल अधिकारों से संबंधित मुख्य उपबंध इसी से संबंधित हैं मानवाधिकारों की रक्षा हेतु अन्तर्राष्ट्रीय स्तर पर प्रमुख रूप से निम्नलिखित संस्थाएँ कार्यरत हैं ।

- १) सन १९५२ में स्थापित इंटरनेशनल कमिशन फॉर ज्यूरिस्ट्स
- २) सन १९५२ में स्थापित इंटरनेशनल लीग फॉर ह्यूमन राइट्स
- ३) एग्जेक्यूटिव इंटरनेशनल
- ४) वर्किंग ग्रुप ऑफ दी कमिशन ऑफ ह्यूमन राइट्स
- ५) दी पार्लियामेंटल कमिशन ऑफ जस्टिस एण्ड पीस ४

मानवाधिकारों की सौधान्तिक एवं प्रक्रियात्मक चुनौतियों पर मतभेद शीतयुद्ध काल से ही बने रहे हैं यही कारण है कि अन्तर्राष्ट्रीय मंचों, सम्मेलनों तथा अभियानों में अधिकतर देश तृतीय विश्व के अनेक देशों का बर्क होता है कि इसके लिए उनकी राजनीतिक, आर्थिक एवं सामाजिक परिस्थितियों ही उत्तरदायी है। अतः मानवाधिकारों के हनन की स्पष्ट कसौटी का स्वरूप भी विवादास्पद बना रहा है अमेरिकन विदेशमंत्री चार्ल्स डिम्स्टोफर का मानना है कि उत्पीड़न, बलात्कार, नस्लवाद, एक पक्षीय हिरासत, जातीय उन्मूलन तथा राजनीति से अभिप्रेरित हत्याएँ आदि मानवाधिकारों के हनन के रूप में मानते हैं अतः संयुक्त राष्ट्र द्वारा निर्निर्दिष्ट परम्पराओं के आधार पर मानवाधिकारों की अनेक श्रेणियाँ हो सकती है इनमें नागरिक अधिकार राजनीतिक अधिकार, आर्थिक, सामाजिक अधिकार और सांस्कृतिक अधिकार प्रमुख है।

मानवाधिकार और भारत :

सन १९९४ में एग्जेक्यूटिव इंटरनेशनल ने अपनी रिपोर्ट में भारत पर विशेषकर कश्मीर और पंजाब के संदर्भ में मानवाधिकार उल्लंघन के आरोप लगाये हैं। भारत सरकार ने मानवाधिकार की रक्षा को ध्यान में रखकर न्यायमूर्ति रंगनाथ मिश्र आयोग का गठन किया है उल्लेखनीय है कि मई १९९३ में भारत में मानवाधिकारों के हनन को रोकने के लिए राष्ट्रीय मानवाधिकार आयोग का गठन किया था तथा प्रादेशिक आयोग भी गठित किए गए। ये आयोग अधिकारों के पोषण की एक सुविचारित योजना का प्रारंभ तो करते हैं, किन्तु शक्तिहीन हैं अथवा सीमित अधिकारों के कारण कोई सक्षम कार्यवाही करने में असमर्थ होते हैं। भले ही आयोग की रिपोर्टिंग पर टाडा जैसे कानूनों को सरकार द्वारा थापित किया गया हो, लेकिन यह तो निश्चित है कि हमारे यहाँ मानवाधिकार हनन की जड़ें हमारी अपनी सामाजिक व्यवस्था, आर्थिक बनावट और सांस्कृतिक परम्पराओं में अन्तर्निहित है।

इसलिए आवश्यकता इस बात की है कि मानवाधिकार संगठनों को समाज के निर्बल वर्ग और सर्वहारा वर्ग अर्थात् समाज हित को ध्यान में रखकर कार्य करना चाहिए अतः भारत में मानवाधिकार अभिरक्षण की व्यवस्था को और ठोस एवं सुव्यवस्थित करने की आवश्यकता है, लेकिन वर्तमान विश्व में मानव अधिकारों के प्रति सचेष्ट जागरूकता के क्रियान्वय से पूर्व यह स्मरण करना अनिवार्य है कि हमारा भारत देश प्राचीनकाल से ही मानव अधिकार एवं मानव स्वतंत्रता के प्रति जागरूक रहा है यहाँ की संस्कृति, परम्परायें और विचारधारा धिरेकाल से मानवीय रही है स्वतंत्रता आंदोलन के दौरान हमारे महान राष्ट्र के नेताओं ने मानव अधिकारों पर काफी ध्यान दिया और इस दिशा में व्यापक कार्य किया असल में भारत के स्वाधीनता संघर्ष की ऐतिहासिक परिप्रेक्ष्य में मानव अधिकारों का संघर्ष ही समझना चाहिए प्रत्येक व्यक्ति के प्राकृतिक अधिकारों के क्षेत्र को राजनीतिक हस्तक्षेप से सुरक्षित किया जाता है जो नागरिकों के पूर्ण मानसिक, भौतिक और नैतिक विकास के लिए संविधान द्वारा अनिवार्य रूप से प्रदान किए जाते हैं सरकार का कोई भी अंग-कार्यपालिका, व्यवस्थापिका और न्यायपालिका इनके विरुद्ध कार्य नहीं कर सकती है मौलिक अधिकारों का उल्लंघन करने वाले किसी भी कानून को न्यायपालिका शून्य घोषित कर सकती है ये न्यायालय में प्रयत्ननीय हैं इन अधिकारों में समानता, स्वतंत्रता, शोषण के विरुद्ध तथा सांवेधानिक उपकरणों का अधिकार प्रमुख हैं इन सभी अधिकारों का उद्देश्य एक ही है कि मानव जीवन सुखी रहे

(Signature)
Principal
Ambajogai, Dist. ...
Talaya
Deed

संयुक्त राष्ट्र संघ द्वारा १९४८ में स्वीकार की गई मानव अधिकारों की विश्व घोषणा मानवीय आकांक्षाओं और लक्ष्यों की गंभीर अभिव्यक्ति है महत्वपूर्ण बात यह है कि भारत के संविधान के मूल अधिकारों से संबंधित मुख्य उपबंध मानवीय अधिकारों के विश्व घोषणा के संगत उपबंध एक ही प्रमुख विचारधारा की उपज हैं वर्तमान में विश्व के विभिन्न देशों में जो राजनीतिक और सांविधानिक परिवर्तन हुए हैं इनसे मानव अधिकारों के महत्व के बारे में समझ बढ़ी है

लेकिन यह स्पष्ट है कि सम्पूर्ण विश्व में एक भी देश ऐसा नहीं है जिसमें नागरिकों को वे सब अधिकार प्राप्त हों जिनका सावंधीम घोषणा-पत्र में उल्लेख है इससे यह प्रश्न उठता स्वाभाविक है कि मानवाधिकार उल्लंघन को रोकने में सफलता क्यों नहीं मिल रही है ? इसके पीछे अनेक कारण दिखाई दे रहे हैं १) मानव अधिकार के मुद्दे को राजनीतिक बहस का प्रश्न बनाया जाना २) मानवाधिकार घोषणा-पत्र के विरोधभासी उपबंध, ३) मानवाधिकारों के उल्लंघन को दोषपूर्ण जाँच प्रक्रिया, ४) मानवीय अधिकारों के रक्षण हेतु ठोस संगठनात्मक व्यवस्था का अभाव आदि

निष्कर्षतः हम कह सकते हैं कि विश्व स्तर पर मानवाधिकारों की घोषणा युद्ध एवं हिंसा के विरुद्ध शांति, धृष्टता के विरुद्ध सहिष्णुता एवं असहयोग के विरुद्ध सहयोग के लिए की गई थी ताकि विश्व जगत् के मानव इन अधिकारों का उपयोग कर अपने व्यक्तित्व का सर्वांगीण विकास कर सकें, लेकिन ऐसा नहीं हो पा रहा है इसलिए इस उद्देश्य की पूर्ति हेतु यह आवश्यक है कि मानवाधिकारों के सभी देशों को इस कानून के पालन हेतु बाध्य किया जाये प्रत्येक देश शिक्षण संस्थाओं में मानवाधिकारों के प्रति जागरूकता उत्पन्न करे क्योंकि भारत में मानवाधिकार शिक्षण एक सर्वथा उपेक्षित विषय रहा है ऐसी ही स्थिति विश्व के अधिकांश देशों में है आज विश्व में मानवाधिकारों की स्थिती को देखते हुए ऐसा प्रतीत होता है कि मानवाधिकार प्रश्न, वास्तव में वैकल्पिक जीवन दृष्टि एवं समाज व्यवस्था का भी प्रश्न है आधुनिक सभ्यता जिस उपभोगपरक जीवन दृष्टि व मानव विरोधी आर्थिक प्रक्रिया का परिणाम है उसमें किन्हीं मानवाधिकारों की कोई वास्तविक प्रतिष्ठा संभव नहीं है इस संदर्भ में पामर तथा पॉक्स ने लिखा है कि विश्व के कुछ ही भागों में मानवाधिकार तथा आधारभूत स्वतंत्रताएँ वास्तव में सुरक्षित हैं अधिकांश क्षेत्रों में तो अभी इनका कोई अर्थ नहीं है अभी भी विकास और विकासशील देशों के बीच मानवाधिकार को लेकर इन विस्मृतियों के चलते ही सावंधीमिकता का अंतर बना हुआ है हमें यह नहीं भूलना चाहिए कि ये वही देश हैं जो मानवाधिकारों को राजनीति करते हैं तथा शेष दुनिया को साझेदार बनाने को स्वयं उत्तरदायी मानते हुए उसे अपने नियंत्रण के अंतर्गत लाना चाहते हैं तो उसे अपनी राजनीतिक प्रक्रिया पर ही नहीं

संदर्भ संकेत :-

- १) डॉ. राजेश जैन, भारतीय राजनीति के नये आयाम पेज नं. १२.
- २) डॉ. शैलेंद्र देवळाणकर, समकालीन जागतिक राजकारणातील प्रमुख प्रश्न, पेज नं. ७७-८०.
- ३) डॉ. राजेश जैन, भारतीय राजनीति के नये आयाम, पेज नं. १४
- ४) डॉ. राजेश जैन, भारतीय राजनीति के नये आयाम, पेज नं. १५-१६.
- ५) डॉ. शैलेंद्र देवळाणकर, समकालीन जागतिक राजकारणातील प्रमुख प्रश्न, पेज नं. ७७-८०.
- ६) डॉ. राजेश जैन, भारतीय राजनीति के नये आयाम, पेज नं. १८-२०.

३५ अ. अ. अ. अ. अ.

ISSN: 2248-1390

NEW MAN

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY STUDIES

VOL. 5 SPECIAL ISSUE 1 FEBRUARY 2016

A REFEREED AND INDEXED E-JOURNAL

IMPACT FACTOR: 4.321 (IIJIF)

(UGC Approved Journal No. 45886)

Special Issue

On the occasion of National Seminar on
From Empowerment to Equality

Organized by

Kroleshwar Mahavidyalaya Ambajogai
in Collaboration with
Maharashtra Rajya Mahila Aayog Mumbai

✍ Guest Editor ✍

Dr. Sunita Patwardhan-Joglekar

Principal

Dr. K.L. Kamble

(Karnatak Medical University, Anahapuri, Dist. Raichur (KA))

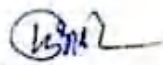
Associate Editors

Satish Hiwrekar
Dr. Uma Asardohkar
Gautam Galkwad
Rohini Ankush
Nitin Kendre

NEW MAN PUBLICATION

PARBHANI (MAHARASHTRA)

Contact: +91 9420079975 +91 9750721393 nmpublication@gmail.com

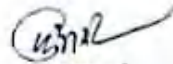

Principal
Kroleshwar Mahavidyalaya
AMBAJOGAI

Full Journal Title:	NEW MAN INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY STUDIES
FREQUENCY:	MONTHLY
Language:	ENGLISH, HINDI, MARATHI
Journal Country/Territory:	INDIA
Publisher:	New Man Publication
Publisher Address:	New Man Publication Ramdasnagar, Parbhani -431401 Mob.0 9730721393
Subject Categories:	LANGUAGES, LITERATURE, HUMANITIES , SOCIAL SCIENCES & OTHER RELATED SUBJECTS
Start Year:	2014
Online ISSN:	2348-1390
UGC Approved Journal No.	45886
Impact Factor:	4.321 (IJIF)
Indexing:	Currently the journal is indexed in: Directory of Research Journal Indexing (DRJI), International Impact Factor Services (IIFS) Google Scholar

NMIJMS DISCLAIMER:

The contents of this web-site are owned by the NMIJMS and are only for academic publication or for the academic use. The content material on NMIJMS web site may be downloaded solely for academic use. No materials may otherwise be copied, modified, published, broadcast or otherwise distributed without the prior written permission of NMIJMS.

Academic facts, views and opinions published by authors in the Journal express solely the opinions of the respective authors. Authors are responsible for their content, citation of sources and the accuracy of their references and biographies/references. The editorial board or Editor in chief cannot be held responsible for any lacks or possible violations of third parties' rights.

Principal
Maheshwar Mahavidyalaya

भारतीय शिक्षण प्रसारक संस्था, अंबाजोगाई
खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई जि.बीड व
महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग, मुंबई यांच्या संयुक्त
विद्यमाने

राज्यस्तरीय एक दिवसीय चर्चासत्र

विषय :- 'सक्षमीकरणातून समानतेकडे'

दि. १७/०२/२०१८ शनिवार

अतिथी संपादक

डॉ. सुनिता पटवर्धन - जोगळेकर

प्राचार्य

डॉ. क. ल. कांबळे

(खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई)

सहाय्यक संपादक

प्रा. सतीश हिवरेकर

डॉ. उमा असरडोहकर

प्रा. गौतम गायकवाड

प्रा. रोहिणी अंकुश

प्रा. नितीन केंद्रे

CONTENTS

1. Role of Education in Empowerment of women	Mrs. Amruta Subas Misal	07
2. Changing Nutritional Status of Women in India	Mrs. Anuja D. Kandi	10
3. Education: A tool for Women Empowerment	Dr. Anvita Agrawal	13
4. ग्रामिण महिला सक्षमिकरणात शिक्षणाचे योगदान	प्रा. अरुणा वाळके	16
5. Empowerment Of Rural Women	Dr. Ayodhya Pawal (kakade)	19
6. Women empowerment - Role of Education	Dr. Chaya S. Kodarkar	21
7. शासकीय योजना आणि महिलांचे शारीरिक सक्षमीकरण एक अभ्यास	डॉ. अर्चना राजेवर चौधरी	22
8. Historical Practices of Women in India	Gouri Vishwanathrao Apte	24
9. महिलांचे राजकीयसक्षमिकरण आणि आरक्षण	प्रा. जे. व्ही. निकळजे (फस्के)	27
10. Role Of Education In Empowerment Of Women	Kshitija Baburao Deshpande	29
11. गर्भलिंग प्रतिबंधक कायदा, त्याचे वास्तव, गर्भपाताचे आरोग्यावर होणारे परिणाम	सुचिता विजयराव कुलकर्णी	32
12. Women Reproductive Health	Mangal Gulabrao Gaikwad	34
13. महिलांचे सक्षमिकरण /शासनाचे योगदान	प्रा. गाडवे मनिषा महारुद्र	37
14. Women Empowerment And Gender Equality	Neeta Parshuram Samudre.	39
15. महिला सशक्तिकरण से समानता की ओर	प्रा. डॉ. अर्चना दिनेश परदेशी	42
16. Educational Empowerment Of Women	Priti Anant kamble	45
17. The Dimensions of Women's Empowerment	Rance Jagannathrao Jadhav	47
18. "महिला सक्षमिकरण - शासकीय बोना : वास्तव"	प्रा. रोहिणी निवृत्ती अंकुश	50
19. महिला सक्षमीकरण डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे योगदान	प्रा. सलमा खमरोद्दीन शेख	53
20. Teen Age Girl's Attitude Towards Marriage – An Analytical Study Of Nagpur City.	Dr. Seema A. Pande	55
21. स्त्रियांचा राजकीय सहभाग व सक्षमिकरण	प्रा. रंजना प्रल्हाद शहाणे	58
22. महिला सक्षमिकरण काळाची गरज : संकल्पना व कायदे	प्रा. शिखा जगदीश शर्मा	61
23. Physical Empowerment	Khadake Sundar Digambarao	63
24. Women Empowerment Through Extension Education	Surekha R. Bhawar	66
25. Gender Equality And Women's Economic Empoerment	Dr Swati S. Ardhapurkar	69
26. Women Freedom Fighters of India	Dr. Swati Ashok Mahajan	72
27. Women and Empowerment	Trupti Savleram Padekar	75
28. प्रशिक्षण संपादनातून स्त्रीयांचे आर्थिक सक्षमीकरण एक अभ्यास	यु. एस. खोत	77
29. मानबाधिकार एवं महिलाएँ	डॉ. उमाकांत जयवंतराव कुलकर्णी	80
30. महिलांच्या आरोग्यावर गर्भपातामुळे होणारे परिणाम : एक अभ्यास	प्रा. उषा य. माने	82
31. सक्षमिकरण और भारतीय महिला	डॉ. तुनिता पटवर्धन / जोगळेकर	85
32. सक्षमिकरणातून समानतेकडे-आर्थिक सक्षमिकरणात गृहविज्ञान विषयाची भूमिका	प्रा. डॉ. वाळके मोनोतकुमार अ.	88
	डॉ. सी. रागिणी राजेंद्र पाध्ये	88

मानवाधिकार एवं महिलाएँ

डॉ. उमाकांत जयवंतराव कुलकर्णी

राज्यशास्त्र विभाग
खालेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई.

मानव अधिकारों के प्रवर्तकों की धारणा है कि मानव अधिकार स्वयं में, अन्तर्निहित एवं वैश्विक है। मानव अधिकारों के ज्ञाता इसको जड़े प्राचीन यूनान एवं रोम में मानते हैं, जहाँ पर सर्वप्रथम स्टॉइक दार्शनिकों ने प्राकृतिक कानून के रूप में मानव अधिकार की व्याख्या की थी। मुकरात और प्लेटो के समय में मानव अधिकार संबंधी विचार प्राकृतिक कानून और राजनीतिक आदर्शवाद से जुड़ा था। मैग्नाकार्ट, अधिकार पत्र इस बदलाव के प्रमाण थे, इन सभी घटनाओं में विचार इस विश्वास के आधार भूमि हो की समस्त मानव जाति कुछ मुलभूत, शाश्वत प्राकृतिक अधिकारों से युक्त हैं, जो राज्य या समाज के उदय के पहले मौजूद थे।

१७ वीं एवं १८ वीं सदी में प्राकृतिक अधिकारों की पुष्टभूमि तैयार की थी। जॉन लॉक, मॉटेस्कु, वाल्टेयर और रुसो ने मानवीय तर्क तथा प्राकृतिक कारणों को बल प्रदान किया। प्रथम विश्वयुद्ध के बाद गठित राष्ट्रसंघ के कारण मानव अधिकार की अवधारणा का विकास अन्तर्राष्ट्रीय स्तर पर हुआ। मानव अधिकार के विकास के चरण में द्वितीय विश्वयुद्ध के बाद गठित संयुक्त राष्ट्रसंघ वास्तव में इस दिशा में एक नील का पत्थर है। युद्ध के बाद चिंतित विश्व ने १० दिसम्बर १९४८ को एक वैश्विक मानव अधिकार की घोषणा की, बाद में यह दिन मानव अधिकार दिवस के रूप में मनाया जाने लगा।

भारत का संविधान मानवाधिकार का सच्चा घोषणापत्र है। भारतीय संविधान भारत के प्रत्येक नागरिक को सामाजिक न्याय, समता एवं प्रतिष्ठा बिना किसी भेदभाव के प्रदान करता है। संविधान में कहा गया है कि धर्म, मूल, वंश, जाति, लिंग, जन्मस्थान आदि के आधार पर भेद नहीं होना चाहिए। सभी भारतीय नागरिकों के मौलिक अधिकारों को वैधानिक मान्यता प्राप्त है और न्यायालयीन संरक्षण प्राप्त है।

भारतीय समाज ने नारी को मातृशक्ति के पद पर प्रतिष्ठित रखा है, उस में ऐसे श्रेष्ठ मानव रत्न समाज को दिये जिनका आज नाम अमर है। मनु का कहना है-

“यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते
रमन्ते तत्र देवायत्रै तास्तु
न पूज्यन्ते सर्वास्तत्र फलाः क्रिया”

इस का तात्पर्य है कि जहाँ नारी का सम्मान होता है, वही सुख एवं संपृधि का वास होता है। जहाँ इनका सम्मान नहीं होता वहाँ प्रगति उन्नति की सारी क्रियाएँ निष्फल हो जाती हैं। राजनीति विज्ञान के विचारक अरस्तू का कथन है कि “नारी की उन्नति या अवनति पर

ही राष्ट्र की उन्नति या अवनति निर्धारित है। सामाजिक संरचना में नारी की सहभागिता पुरुष के समान हो आवश्यक है।

भारतीय संविधान में महिलाओं के लिए महत्व पूर्ण स्थान दिया है। संविधान में इस बात पर और दिया गया है कि अगर महिलाओं को पारंपारिक रूप से प्रताड़ित किया गया है। तो इस अत्याचार को समाप्त करने के लिए संविधान सरकार को महिलाओं के हित में विशेष प्रावधान बनाने की अनुमति देता है। संविधान निर्मित रूप से यह उम्मीद रखता है कि सरकार सभी कमजोर वर्गों, जिस में महिलाएँ सम्मिलित हैं, की स्थिति सुधारने के लिए विशेष प्रयत्न करेगी। मूल संवैधानिक में समानता के अधिकार अधिकार का महिलाओं के लिए विशेष महत्व है। समानता के अधिकार के अनुसार महिलाओं को पुरुषों के साथ सार्वजनिक मौकड़ों में समान अधिकार है और समान वेतन का अधिकार है।

राष्ट्रीय महिला सशक्तीकरण नीति के अनुसार चीन में चतुर्थ विश्व महिला सम्मेलन का आयोजन किया गया, जिसमें महिला सशक्तीकरण को एक नया और संगठित रूप प्रदान किया गया परिणाम स्वरूप भारत सहित सभी देशों में महिला सशक्तीकरण को लहर दौड़ गई। स्वयंनिर्भरता के साथ-साथ भारतीय महिलाओं को राजनीतिक अधिकार विशेषकर चुनाव में भाग लेने का एवं वोट डालने का अधिकार सबसे पहले भारत में ही मिला है। राष्ट्र के सामाजिक, राजनीतिक तथा आर्थिक जीवन को भागीदारों में महिलाओं को समानता हो। शिक्षा के सभी स्तरों, रोजगार, व्यावसायिक स्वास्थ्य व रक्षा, सामाजिक सुरक्षा तथा सार्वजनिक पद आदि पर पुरुषों के समान ही महिलाओं को पहुँच बन सके। राजनीतिक जीवन में वृद्धा करात, सुपभा स्वराज, मायावती, सोनिया गांधी, स्मृती इराणी, मुषिया सुले, आनंदीबेन पटेल, पुनम महाजन, वंमुधराजें सिंधिया, उमा भारती, ममता बॅनर्जी इनका महाहोप कार्य है। खेलकुद के दुनिया में मिताली राज, सावना नेहवाल, सानिया मिर्ज़ा, पी.टी.उषा इन महिला खिलाड़ियों ने महिलाओं का नाम उछा करने में महत्व पूर्ण भूमिका अदा की है। सामाजिक जीवन में मेधा पाटकर, किन्नर बेदी, वर्षा देशपांडे का कार्य, महत्वपूर्ण है। आज और भी ऐसे कुछ क्षेत्र हैं जहाँ पुरुषों की तुलना में महिलाएँ तरक्की करती हुई दिखाई देती हैं। इस से यह स्पष्ट होता है कि इन महामौलिक महिलाओं ने मानवीय अधिकारों का सुचारु रूप से प्रयोग करके सामाजिक परिवर्तन में अपना आंशिक योगदान प्रदान किया है।

मानवाधिकार की वजह से आज की शिक्षित महिला समय और शिक्षा दोनों के महत्व को समझने लगी है आज शिक्षा, विनियम, शिक्षा दोनों के महत्व को समझने लगी है आज शिक्षा, विनियम,

Abstract: This study aims to explore the impact of digital marketing on the sales performance of small and medium-sized enterprises (SMEs) in the Indian market. The research is based on a survey of 100 SMEs across various industries. The findings indicate that digital marketing has a positive impact on sales performance, with a significant increase in sales volume and revenue. The study also identifies several challenges faced by SMEs in implementing digital marketing strategies, such as limited budget and lack of expertise. The research concludes that digital marketing is a crucial tool for SMEs to enhance their sales performance and compete in the digital marketplace.

Keywords:

- 1. Digital marketing
- 2. Sales performance
- 3. SMEs
- 4. Indian market

000